36393

М. МІРОНОВ

ХРЕСТОМАТІЯ З ДИТЯЧОГО РУХУ

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Державне видавництво України

ок 10

М. МІРОНОВ

ХРЕСТОМАТІЯ З ДИТЯЧОГО РУХУ

№ 285.

37197

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Львів. Бібліотека АН. УРСР

Зв. пок. Гл. УРСР – 1954

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1926

Ч422(О) я7-3

335 . 5к : 331 . 3 = 91 . 79

Перша друкарня
Держвидаву України
ім. Г. І. Петровського
Харків

3655.

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 3935

Укрголовліт № 17001 Зам. № 668 Тираж 5000 пр.

ПЕРЕДМОВА

„Коли ми 1920 року почали організовувати комуністичні дитячі групи, то недовго міркували над питанням про педагогічні методи майбутньої роботи. Замість теоретичних дискусій, ми поставилися до справи цілком практично“,— так починає Едвін Ґернле свою книжку, присвячену роботі дитячих комуністичних груп у Німеччині.

З того часу дитрух пройшов довгий та складний шлях свого розвитку. Робітникам його довелося на цьому шляху довго міркувати над педагогічними методами й чимало зламати списів у теоретичних дискусіях.

Як наслідок цього маємо ми цілу низку теоретичних творів і провідних постанов, що узагальнюють великий досвід дитячого руху і являють собою, разом із незчисленними ще нарисами з його історії, ті цеглини, що з них згодом складеться гармонійну будову комуністичної педагогіки — теорії дитячого комуністичного руху.

Карл Маркс казав, що теорія стає силою, коли маси опановують її.

Нашу теорію — теорію комуністичного виховання — утворюють маси практичних робітників. Вона не тільки стане силою, але цілком зформується лише тоді, коли ці маси заволодіють її первісними основами, її елементами, що утворюються в різних місцях і в різній формі і кристалізуються в самому житті.

Головна перешкода до цього — розпорошеність таких матеріялів. Вони розпорошені в вигляді окремих статтей, резолюцій, спостережень то-що по сотнях окремих видань.

На очі кожного робітника впадає одна — друга замітка чи стаття. Всієї літератури дитруху він не має змоги дістати.

Наспіло завдання зібрати найважливіші, найцікавіші теоретичні, історичні і провідні матеріяли з дитруху в обсязі невеличкої книжки.

Наша хрестоматія і є перша спроба розвязати це завдання.

Література дитруху швидко зростає. Можливо, що через короткий час після того, як вийде ця книжка, з'ясується, що зібраний у ній матеріял далеко неповний. Але ті фрагменти теорії і історії дитруху, що зібрано за три роки його існування, безумовно повинні бути відомі не тільки робітникам дитруху й педагогам, але й усім, хто цікавиться дитрухом.

У завдання хрестоматії не входить дати практичний провідний порадник із окремих галузей роботи дитячих груп. Для цього треба було-б у кілька разів збільшити обсяг книжки. Але ми гадаємо, що в зібраних тут матеріялах відбивається та основна боротьба двох сил, що ввесь час розвязувалася і розвязується в практиці дитячих організацій. Це — боротьба буржуазної педагогіки, а значить буржуазної ідеології взагалі, з пролетарською ідеологією, що виявилася в теорії соціяльно-комуністичного виховання. З одного боку — індивідуалізм, психологізм, біологізм, культ індійщини, гри, відходу від життя,— об'єднані надзвичайно живучою скавтською системою, що все це охопила й синтезувала.

З другого — комуністична педагогіка з її теорією про переважне значіння оточення, про ролю дитячого колективу з її безпосереднім притягненням дітей до боротьби своєї класи, що знайшла своє цілковите виявлення в організації молодих ленінців.

Ця боротьба, що проходить червоною ниткою через увесь розвиток дитрухуу й у СРСР і за кордоном, неминуче стала за основну вісь більшости матеріялів, вміщених у цій книжці, а значить і матеріялів цілої хрестоматії. В наслідок цього, вона не є об'єктивне з'єднання ряду статей - вона повинна дати кожному педагогові й робітникові лінію і спонукати продовжувати цю боротьбу на практиці, і кожен практичний робітник повинен пам'ятати прекрасні слова нашого німецького товариша Ф. Ланґе:

„В педагогіці немає місця пацифізмові!"

Мик. Міронов

І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ДИТЯЧОГО РУХУ

Е. Ґернле

I

ДИТЯЧИЙ РУХ, ЯК НОВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ

Жінки і тринацятилітні діти боролися підчас Паризької Комуни поруч із чоловіками. Инакше й не може бути в майбутніх боях за повалення буржуазії.

В. І. Ленін

Світова революція є справа не самих робітників, а й їхніх дітей.

Е. Ґернле

1. Школа імперіялізму

Буржуазне суспільство знає дві формі виховання: приватне, родинне виховання і громадське виховання по школах. Виховують батьки й учителі. Дитина — об'єкт виховання. В обох випадках справа йде про цілком незалежні галузі виховання, що в кращому разі звязані зовні спорідненням, сусідством, чи бюрократичним управлінням.

Приватне родинне виховання за капіталістичного устрою чим-раз більше відсувається на задній план і тепер серед пролетаріяту майже цілком знищено, бо житло відокремлено від місця виробництва і праці. За часів капіталізму громадська школа, здебільша державна чи комунальна, керує розвитком дітей робітників. Народня школа за часів капіталізму являє собою тип школи ізольованої від життя з бюрократичним устроєм; збудовано її на авторитеті та на книжковому навчанні. Це відповідає тому розподілові між розумовою й фізичною працею, між керовництвом і вико-

нанням, між підприємцем і робітником, що властиві капіталізмові.

Загострені за доби капіталізму класові суперечності унеможливлюють другу форму школи, принаймні оскільки справа йде про школу масову. Школа, призначена для дітей трудящих мас, не може бути ізольована від життя цих мас, авторитетна й бюрократична. Вона має за мету прищепити дітям пролетаріяту та найбіднішого селянства чужу їхній класі ідеологію, виховати їх як прислужників капіталістичного господарства та буржуазного суспільства.

Доки панує класа буржуазії, всі вимоги ідеалістично настроєних шкільних реформаторів „єдиної громадської школи" є утопія. Буржуазна народня школа не відповідала-б поставленій владною класою меті, коли-б була відносно „народу" чимсь иншим, ніж владою. Школа, приступна широкому громадському контролеві, з певним упливом робітничих організацій, школа, що звязує дитину з життям, стражданнями й боротьбою робітничих мас, школа, що розвиває волю й активні творчі сили пролетарської дитини,— така школа була-б школою революції і ні в якій мірі не зміцняла-б капіталістичного устрою. Тому буржуазія вщеплює серед пролетаріяту народню школу, як непохитну твержу; про її прехороші прекмети багато можуть розповісти як окремі робітники, як і весь організований пролетаріят, не кажучи вже про пролетарських дітей.

Проте, разом із прогресивним розвитком капіталізму не могла зберегтися застигла форма ізольованої авторитарної школи в усій її чистоті. Успіхи техніки й господарської організації де-далі більше суперечили механічним методам навчання та вербалізмові шкільного навчання. Розвиток імперіялізму помалу підтинав старі організаційні форми в міру того, як виявлялася потреба замінити однобічний розвиток інтелекту в школі на більш життьову педагогіку.

Народня школа національно обмеженого капіталістичного устрою авторитарна школа навчальної муштри збудована на абстрактній методі викладання та релігії. Вона об'єднує всіх дітей пролетаріяту, селянства й більшу частину дітей дрібної буржуазії в одній спільній шкільній казармі.

За часів імперіялістичного капіталізму, коли високо розвинена техніка перетворює вчорашнього простого робітника на кваліфікованого майстра, утворюються, поруч із

невеличким шаром висококваліфікованої робітничої інтелігенції, де-далі ширші маси неосвіченого й напівосвіченого пролетаріяту; а це неминуче спричиняє диференціяцію в школі. Щоб керувати й контролювати що-далі ширші шари напівосвічених робітників, капіталізм утворює групи робітничої інтелігенції, одірвані від иншої пролетарської маси. Цього досягає він організуючи фабричні й ремесничі школи, а також спеціяльні школи для особливо уздатнених дітей робітників.

Цілі лави шкільних реформаторів працюють, розробляючи нові методи виховання, що задовольняли-б потреби імперіялістичного капіталізму (трудова метода, метода Монтессорі, метода психо-технічного інституту). А, власне, масова школа відстає де-далі більше від розвитку науково-технічних знань.

Замість наукової технічної підготовки, маємо планомірно-капіталістично-націоналістичну муштру розуму. З цією метою держава бере народню школу до своїх рук, не відокремлюючи в той самий час цілком школи від церкви.

Муштра розуму має за часів імперіялізму особливе значіння.

Імперіялістична політика насильства, звязана з високорозвиненою військовою технікою, потрібує величезних народніх армій, потрібує мільйонів людей, що були-б не лише за слухняне знаряддя в руках військової старшини, але з доброї волі віддавали-б свої сили і своє життя ради владних клас. „Отже як позадержавна, як і середодержавна політика імперіялістичного капіталізму вимагає організованого виховання широких мас, щоб вони цілком охоче брали на себе тягар кожного нового податку, кожної надтермінової роботи, кожної реальної заробітної платні й віддавали-б все — навіть своє життя, певні, що це конче потрібно на благо народу, нації й батьківщини. Маси повинні бути тепер, як і раніш, цілком покірливі, але це не повинна бути нерозумна тваринна покірливість середньовічних кріпаків, вони мусять зберігати при цьому ілюзію, що вони вільні й роблять згідно з власними переконаннями. Щоб досягти цього, імперіялістична школа з самого наймолодшого віку прищеплює дітям пролетаріяту й найбіднішого селянства ідеї націоналізму і класової гармонії і в той самий час дає їм якусь ілюзію самодіяльности.

Всім відомо, що найкращий засіб панувати над масами й повертати їх на знаряддя імперіялізму — це утворювати демократичні ілюзії. Демократія є витончена форма підлеглости мас в умовах, коли справжньої волі немає, коли підлегла людина вважає себе за незалежну. Імперіялізм вводить демократичний принцип і до галузи виховання.

З початком імперіялістичної доби ми бачимо, що по всіх капіталістичних країнах народилася нова форма виховання дітей; вона цілком протилежна приватному родинному вихованню тих часів, коли почала панувати буржуазія; в той самий час ця форма відкидає усталені методи виховання капіталістичної школи та її застиглий, цілком зовнішній авторитет. Виховання дітей організовано тепер, як дитячий рух, спочатку рівнобіжно зі школою і по-за школою.

В дитячому русі висунуто на перший план самодіяльність і добровільну дисципліну дитячих мас. Дітей не роз'єднується вже на окремі дрібні гуртки (школи) і не ізолюється від загального життьового руху, а гуртується у спілки та національні об'єднання, що звязані з загальнодержавними організаціями владних клас. Перед дитячими імперіялістичними організаціями повстає те саме завдання, що й перед імперіялістичними арміями: підлеглість та поневолення широких мас, але так, щоб вони не відчували цієї підлеглости та поневолення; систематичне оброблення та використання почуттів і прагнень, щоби приголомшити пролетарську класову свідомість. Школа навчальної муштри була підготовчим ступенем до казарми, дитячі організації готують салдатів для сучасної масової армії.

Нова педагогіка імперіялізму не звертається вже виключно до інтелекту дитини, а головну увагу присвячує її фантазії та інстинктам. Вона намагається зробити її розум здібним відчувати емоції, намагається збудити в ній ентузіязм. Маючи на меті розвиток активности окремої особи й активности мас, виховання вживає метод, що викликають і розбуркують ентузіязм, і являє собою новий момент; його вводить імперіялізм у наукову і практичну педагогіку. Звичайно, ця масова активність мусить підчас імперіялізму відповідати інтересам експлоататорської класи. Тому й довелося виробити витончену систему, що нищить у самому зародку кожне виявлення класової свідомости в дитячому русі; за цієї системи діти втрачають здібність відчувати

гострі класові суперечки, вона виховує їхнє почуття й фантазію в напрямку націоналістично-імперіялістичної ідеології та капіталістичної морали. Цю нову організовану форму імперіялістичного виховання являє собою рух бой-скавтів, що виріс на ґрунті високорозвиненого англо-американського капіталізму й надзвичайно швидко поширився по всіх капіталістичних країнах.

Отже, які найхарактеристичніші риси імперіялістичного масового виховання? Вони такі: 1) це виховання звертається до фантазії й почуття, відсуває розвиток інтелекту на задній план; 2) воно викликає активність у дитини і разом із тим виховує її зовсім не самостійною що до ідеології; вводить політику до школи; 3) організаційна форма його є дитячий рух поруч із окремими школами.

2. Дитячий рух—школа пролетаріяту

Імперіялізм підготовляє пролетарську революцію в галузі виховання, так само як і в усіх галузях господарського, соціяльного й політичного життя. Імперіялістичний устрій потрібує доброї волі робітничих мас, без неї бо він не може провадити своєї світової політики насильства. Він потрібує акивности мас і мусить впливати на них так, щоб вони легко підлягали організації. Йому конче потрібна допомога мас, а звідціль випливає й потреба притягти їх до політики. Це дає робітничим масам змогу пізнати свої власні сили, вивчити механізм державного управління й господарства, об'єднатися в організації і, як прийде слушний час, скерувати свою об'єднану волю проти владних клас. Найхитріші спроби уникнути цього діялектичного неминучого повороту ніколи не досягнуть своєї мети.

Той самий закон має силу і в галузі педагогіки. Імперіялістична педагогіка підготовляє ґрунт для революційної педагогіки пролетаріяту.

Чим відрізняється пролетарський дитячий рух від буржуазного скавтизму?

Масовим дитячим рухом революційного пролетаріяту, як і кожною педагогічною організацією, керують старші, а саме пролетарський авангард — комуністична партія. Але це керовництво не потрібує витонченої романтики скавтизму, що робила з дітей прислужників чужих інтересів і

відривала їх від інтересів власної класи. Серед революційного пролетаріяту не виникає суперечок між інтересами дорослих і дітей. Ми не знаємо класи молоди (теорії „вільної німецької молоди“). Тому виховавча метода комуністичного дитячого руху не є „довгочасна гра“, як у буржуазного скавтизму: вона планомірно притягає дітей до класової боротьби і громадсько-потрібної праці, де гра, як така, в усіх її виявленнях має важливе педагогічне значіння.

Буржуазний бой-скавтизм ніколи не наважувався відкрито звернутися до широких мас дітей пролетаріяту й найбіднішого селянства. Він дуже розсудливо задовольнявся тим, що організовував дітей робітничої аристократії, дітей тих соціяльних шарів і груп, що їх ми коротко називаємо „середньою верствою“. Буржуазний скавтизм прагнув відокремити дітей скавтів, заводячи особливий одяг і виховуючи корпоративність; це утворювало цілу безодню між скавтами та иншими широкими обивательськими дитячими масами.

Завдання комуністичного дитячого руху цілком протилежне скавтизмові. Він комдитрух має на меті як-найповніше і як-найглибше охопити дітей нижчих шарів пролетаріяту (справжніх дітей вулиці й фабрики, дітей селянських наймитів). Він систематично збуджує їхню діяльність та ініціятиву.

Буржуазний бой-скавтизм мусив свідомо ігнорувати класові суперечки між дітьми, культивуючи ідеологію особливого дитячого середовища і, таким чином, не помітно дбаючи віддалити дітей пролетаріяту від їхніх класових інтересів. Навпаки, пролетарський дитячий рух робить все можливе, щоб виявити гострі класові суперечки, що існують не тільки між дорослими, але також між дітьми буржуазії і пролетаріяту; він намагається розбуркати класову свідомість і розбити ідеологію націоналізму та класової гармонії. Замість суперечок між батьками й дітьми, комуністичний дитячий рух висуває протилежність інтересів між експлоататорами й робітниками й утворює єдність молодих і дорослих поколінь пролетаріяту. Цей рух організовано на підставі класової приналежности, він є відкритий класовий рух дітей пролетаріяту.

Буржуазний бой-скавтизм мусив обмежувати пробудження дитячої активности та ініціятиви рабською залежністю їх у царині ідеології. Скавти повинні були бути не

залежні в своїх вчинках, але всі їхні думки були звязані й обмежені. Звідтіль мрійний культ героїв та проводирів і віддалення від реального сучасного життя. Цей культ то набував форми повернення до природи й дикунського побуту, то захоплювався чудесами техніки та пригодами великих мандрівників і дослідників. І навіть там, де скавтизм притягає дітей до практичної роботи, як, наприклад, в Америці, цю роботу оточує романтичний ореол. Гасла взаємного підтримання, обов'язки робити щось „добре" не тільки являють собою засоби затирати класові суперечки, але далеко в більшій мірі їх скеровано на те, щоб зробити несвідомих дітей прислужниками реакційних організацій та групових інтересів. Так скавтизм утворює собою першу ступінь до фашизму.

Комуністичний дитячий рух ставить замість цієї „романтики", цеб-то відвертання від дійсности, революційну реальність; її суть є класова боротьба, цей рух вводить дітей у саму середину критичних громадських суперечок, концентрує їхню увагу й фантазію на житті й боротьбі революційного пролетаріяту в минулому й теперішньому, органічно звязує їх із пролетарським класовим рухом. Звичайно, „червона романтика" нашого дитячого руху не має нічого спільного з романтикою в науково історичному значінні цього слова.

Чи можемо ми запевняти, що дитячий рух є специфічна, природна для революційного пролетаріяту організаційна форма виховання, якою була в капіталістичному устрої бюрократично організована, відірвана від життя школа?

Завдання організації виховання полягає в тому, щоб підготовити молоде покоління виконувати в майбутньому певні громадські функції, це завдання завжди визначають потреби даного господарського організму та його громадської надбудови. Капіталізм роз'єднує громадянство на класи підприємців і найманих робітників, відповідно до чого і школи поділено на школи вищої кваліфікації, призначені для перших, і школи масові, далеко відсталіші, — для других. Капіталізм виставляє, як протилежність, розумову працю — фізичній, управління — роботі, теорію — практиці, і через те саме духовне виховання — технічній підготовці. Він утворює особливу класу урядовців, приватних службовців, людей вільних професій, краще кажучи — інтелігенцію; до цього і пристосовано методи шкільного

викладання. Капіталістичний устрій робить робітника об'єктом визиску, тому він мусить ізолювати робітничу школу від життя робітників, поставити шкільну справу по-за широким громадським контролем, на підставі суто-бюрократичного управління.

На ізоляції школи й учителя від робітничої класи в значній мірі будувалося до наших часів авторитет школи та її вплив. Хоч пролетарська дитина лише недовгий час перебуває у школі, хоч вона може її ненавидіти, не одержувати в ній жадних певних знань і напевне забуде уривки відомостей, що ледве вбив їй у голову вчитель, все-ж шкільна прописна мораль, загальний дух шкільної атмосфери, безперечно, відбиваються на всім її дальшім житті. Ця шкільна мораль звязує думку не лише юнацтва, а й дорослих робітників, і вони часто вимагають од своїх дітей, щоб ті підлягали шкільній муштрі, глибоко шанували пана вчителя й корилися шкільному авторитетові.

Буржуазія взяла в свої руки роз'єднані одна від однієї школи з часів феодалізму. Спершу вони були під опікою християнської церкви й пізніше вона по-братерському їх підтримувала. Ці школи задовольняли, як ми бачили раніше, потреби буржуазного суспільства в рямцях національного капіталізму. Однак, подібна школа не може задовольнити вищих вимог, що ставить їй імперіялізм, бо для його успішного розвитку потрібна більша духовна гнучкість і розумовий розвиток мас. Авторитарна, застигла, ізольована школа, зміцняючи в масах пасивну слухняність, не могла викликати в них здібности до організації. Ізоляція школи, що до цього часу була засобом панування над масами, зробилася перешкодою до того, щоб зберегти шкільний вплив.

В школі заведено було гнучкі й демократичні методи викладання й нові організаційні форми виховання. Імперіялізмові довелося викликати до життя масовий дитячий рух під керовництвом експлоататорів, прикривши його демократизмом.

Пролетарська революція й будівництво соціялістичного суспільства не менше, ніж капіталістичний імперіялізм, потрібують однодумности, активности й витриманости пролетарської маси, але однодумности й витриманости иншого роду. Самої активности не досить. Пролетарській революції потрібна ініціятива мас. Самодіяльність дитячого руху,

самоствердження дитячої комуни, органічний звязок виховання з продукцією, школи — з робітничими масами,— от головні твердження революційної пролетарської педагогіки. За їхньою допомогою пролетарській диктатурі пощастить усунути спадщиву буржуазії і притягти широкі маси до політичного самоврядування й будування соціялістичного господарства.

Революційна боротьба пролетаріяту, планове підвищення продуктивности праці вимагають високої міри солідарности від усього пролетаріяту. Солідарність є органічний вплив одного на одного й організована колективна праця.

Пролетарська держава, прагнучи підвищити техніку, зміцнити робітничу організацію, замінити бюрократію на робітничий уряд, повинна почати як-найраніше привчати своїх молодих громадян організовувати колективну працю. За основу пролетарської революційної школи є не просто праця, але „праця організована".

Завести самоврядування в окремій школі значить лише почати розвязувати поставлене завдання. Коли діти не тільки виконують протягом навчального часу певну роботу, але навчаються одночасно її організовувати й нею керувати, вони не можуть замкнутися в своєму ізольованому шкільному колі. Вони неминуче входять у стосунки з господарськими органами та громадськими інституціями, що оточують школу, з промисловими підприємствами і складами, звідки школа одержує сировину і знаряддя продукції, і де діти набувають практичних звичок. Наслідок цього—потреба об'єднати окремі школи в шкільні спілки, що працюють у тісному контакті з промисловими підприємствами та державними громадськими інституціями. Та виховання не можна також і територіяльно обмежити. Щоб узяти справжню участь у громадському житті та підприємстві і щоб дійсно ознайомити дітей із державним управлінням і громадською роботою, шкільні спілки повинні збиратися на конференції, налагодити міцний звязок із найдальшими пунктами, організовувати екскурсії з метою вивчати найрізноманітніші форми продукції в їхніх сучасних умовах та історичному значінні. Національні рямці, що раніше лише обмежували, кінець-кінцем, знищаться. Нове виховання переможе школу.

Диктатура пролетаріяту не оголошує якихсь безґрунтовних ідеалів виховання, незалежних від економічних і

соціяльних умов. Вона крок за кроком революціонізує справу виховання, утворюючи потрібні на це матеріяльні, правні та соціяльні передумови. Так, наприклад, ясно, що не можна органічно звязати школу з фабрикою, раніше, ніж продуктивність праці досягне певного рівня і не тільки гігієни, а й педагогіці буде забезпечено доступ до продукції. Шкільні організації не зможуть охопити всієї маси дітей, поки не одімре окрема дрібнобуржуазна сім'я і не знайдено буде нових вищих форм пролетарського родинного життя.

Широкий звязок між дітьми й відносини між школами можна налагодити раніше, ніж буде заведено відповідні санітарні, житлові, продовольчі та инші умови і правильні зносини.

Однак, виховання не може дожидатися того часу, коли техніка та господарсько-політичний лад стоятимуть так високо, як це потрібно. Уже сучасний стан техніки й господарства відкриває ряд можливостей переводити в життя вище зазначені принципи. Боротьба, що її провадить пролетаріят, змушує до цього. Громадянська війна й голод примусили Радянську Росію утворити велику силу дитячих інституцій, поклавши за їхню підвалину соціяльне виховання. Революційна боротьба, що викликала злидні й бідування, але збудила в той самий час найбільший ентузіязм і здібність до саможертви, виявила батьківські відношення всього російського пролетаріяту до дітей, що не мало нічого спільного з дрібно-егоїстичним батьківським почуттям міщанина. У Німеччині боротьба з безпритульністю, тяжким становищем дітей і жорстокою шкільною реакцією викликала до життя, як протилежність буржуазним юнацьким спілкам, революційний дитячий рух. Цей рух, збудований на самодіяльності та активності дітей, доводить, що пролетарська дитина не тільки розуміє значіння класової боротьби, але може й сама провадити серйозно організовану боротьбу. Комуністичні дитячі групи Німеччини перевели цілий ряд агітаційних тижнів і довгих кампаній (допомога страйкарям і голодним) і довели, що, за вмілим керовництвом, пролетарські діти можуть виконувати дуже вдало складні завдання в класовій боротьбі. Діти-комуністи Німеччини й Росії тепер налагоджують листування, зміцняючи інтернаціональні звязки, що приведуть у майбутньому до спільної праці. Значить, зародок пролетарського

виховання уже існує. Його зміст — участь дітей у боротьбі та праці революційного пролетаріяту, його форма — організований за керовництвом дорослих самостійний дитячий рух.

Журнал „На путях к новой школе". № 7 — 8 1923 г.

II

РЕФОРМІСТСЬКЕ ТА КОМУНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

1. Наша мета

Коли ми 1920 року почали організовувати комуністичні дитячі групи, ми не довго міркували над питанням про педагогічні методи майбутньої роботи. Замість теоретичних дискусій, ми підійшли до питання цілком практично. Нам були ясні потреба й мета роботи; цього було досить. Ми знали, що методика роботи виясняється в процесі роботи.

Уже тоді для нас було цілком ясне основне положення нашої роботи, що мусила звязати дитину з боротьбою і працею її класи, цеб-то для нас було ясно, що революційне пролетарське виховання мусить бути не однобічно інтелектуальне, але практичне, і не нейтральне, а політичне. Наші тодішні провідні засади вимагали розриву з звичайною буржуазною педагогікою (авторитарна школа муштри), а також із дрібнобуржуазною реформістською педагогікою, що вірить у можливість вирвати пролетарську дитину з розідраного на части класового суспільства, з гострої економічної та політичної боротьби й перенести її в спокійні обставини безтурботного існування, де немає ні політики ні класової боротьби й де можна провадити безпартійну, цеб-то невиразну виховавчу роботу.

Наша лінія визначала також розрив із тим уявленням, що дитина складається з суми природженних здібностей і нахилів, і що їх треба тільки вирощувати й розвивати, виховуючи „добру й вільну людину", застерігаючися при цьому перенести на дитину погляди і прагнення дорослих.

Ми навпаки кажемо: пролетарська дитина вже тепер дуже добре може брати участь у боротьбі своєї класи, хочби тому, що вона бере участь у її стражданнях. Адже всяке виховання є тільки підготовка дитини до її громадських функцій, і таким воно стає тим

більше, що більші успіхи робить усуспільнення трудового процесу індивідуума. Незалежно від суспільства його немає. У класовому суспільстві ці обставини висувають потребу підготовляти дитину до її класових функцій. Буржуазне виховання готує з пролетарської дитини найманого раба, військове знаряддя і політичного підданця; пролетаріят повинен готувати своїх дітей на ролю революційних класових борців, будівників і оборонців соціялістичного майбутнього.

Гасло аполітичного безпартійного виховання справді тільки прикриває виховання в розумінні дрібнобуржуазного реформізму, тільки відхиляє пролетаріят від його завдання, що полягає в революційній боротьбі всіма придатними засобами за виховання та школу своїх дітей. Обов'язок пролетарської класи полягає не тільки в тому, щоб охоронити своїх дітей від фізичного й духовного бідування і реакційної отрути, не тільки в боротьбі за своїх дітей, але й у виховавчій підготовці їх для цієї боротьби; а такої підготовки можна досягти не тільки освітою, але і практичною діяльністю, з'єднаною з освітою.

Значить, наше завдання полягає в тому, щоб зробити для пролетарської дитини боротьбу її класи переживанням. З погляду методики нашого виховання це значить: революційна класа бачить у дитині не тільки об'єкт виховання, але одночасно об'єкт і суб'єкт. Наше виховання стільки-ж виходить „од дитини", кажучи словами педагогів-реформістів, скільки й од класи. Тим утопістам, що сумують щиросердо з приводу „насильства" дорослих над дитиною, ми відповідаємо: хіба ви не бачите, що вся школа буржуазної держави, всі приватні педагогічні інституції буржуазії — це тільки знаряддя влади командної класи проти революційного пролетаріяту? Хіба ви не бачите, що й гасло аполітичної педагогіки є тільки політичний засіб для буржуазії — прикрити її власне класове виховання, навіть більше,— висунути його, як єдине можливе, єдине „наукове", і тому обов'язкове для всіх. Пригнічений пролетаріят не може виступити проти цього організованого класового виховання буржуазії з невиразною „нейтральною" організацією виховання; навпаки, він мусить прагнути єдино й виключно до свідомого і планового пролетарського класового виховання, маючи на увазі інтереси боротьби і пройняття метою революційного пролетаріяту. Все це цілком

Львівська державна наукова бібліотека № 3935

можливо, адже немає ніяких суперечностей між інтересами пролетарської дитини й інтересами пролетаріяту, що провадить боротьбу; навпаки, лише соціялістичне суспільство уможливлює дійсно вільний і всебічний розвиток людської природи.

Значить, наше головне твердження: ніякого механічного сприймання науки ні буржуазних педагогів-реформістів, ні великих класиків наукової педагогіки — Фребеля чи Песталоцці,— а свідоме поборювання буржуазного рівня. Подібно до того, як буржуазне виховання має свої особливі закони, викликані продукційними відносинами (див. „Експериментальна психологія, як педагогічний засіб, і методи Монтессорі"), так і пролетарська педагогіка має свою власну закономірність. Три погляди мають для нас провідне значіння. Наша робота в дитячих групах є виховання:

а) Творчої ініціятиви — самодопомога й активність дитини, в протилежність гнітючому впливові злиднів і найманого рабства, механічній муштрі й пасивному інтелектуалізму, вербалізму буржуазної шкільної муштри. Не опіка над дітьми, а дитячий рух.

б) Колективної роботи — самоврядування, взаємна допомога, трудова громада, в протилежність методам буржуазної народньої школи, що штучно атомізують дитячу громаду, і анархічному егоїзмові в буржуазному підприємецькому й родинному житті.

в) Революційного настрою — пробудження комуністичного настрою, самовідданости, волі до пропаганди й до опозиції проти всякого пригнічення — чи йде воно від буржуазної школи, церкви, влади дрібнобуржуазних батьків, чи полягає в правах. Застосована пролетарська класова етика, в протилежність буржуазному моральному й релігійному навчанню.

Ці три елементи становлять нероздільну органічну єдність. Подібно до того, як пролетаріят перетворюється з класи, що бориться за існування, в класу, що утворює нове життя, так і наше виховання, готуючи дитину до боротьби, готує її й до продукційної праці.

Очевидно, що таке виховання мусить бути в руках прогресивної найбільш революційної частини пролетаріяту, цеб-то в бойових комуністичних організаціях.

2. Ілюзії і помилки

Основних положень досить для початку роботи, але їх не досить, щоб продовжувати поглиблювати й поширювати роботу. Ми повинні з'ясувати собі методи роботи в деталях.

Позаду ми маємо вже півтора роки, протягом цього часу ми намагалися йти наміченим шляхом. Нам треба дослідити, чи правильно провадили роботу, чи ні, треба усунути хиби й помилки, перевірити досвід, зібрати й поповнити придатні наслідки. Отже, ми складаємо методику нашої роботи не на загальних міркуваннях, ми посуваємось емпірично, цеб-то на підставі фактів, що дає досвід.

Що-ж каже наш досвід? Перш за все — наша лінія була правильна: пролетарська дитина може боротися і хоче боротися.

Проте, в питанні — як треба провадити цю боротьбу, в якому обсязі, в яких галузях, до якої міри, якими засобами, за чиєю допомогою, серед яких організацій — є багато суперечок, багато чого не з'ясовано; це все треба усунути, на всі запитання треба дати цілком певні відповіді. Зроблені помилки здебільша можна з'ясувати тим, що наші групові керовники та їхні помічники, всупереч нашим принципам, ще не були цілком вільні від реформістських настроїв, або дуже мало рахувалися з природними хибами й особливостями дитячої природи, прагнучи виховати революційних борців. Другою помилкою був гуртовий сектантський настрій деяких товаришів, що занадто виділяли комуністичні дитячі групи з маси пролетарських дітей і тим ізолювали їх, замість притягати організованих дітей до роботи серед мас.

Особливо небезпечна, на нашу думку, будь-яка педагогічна романтика. Ми відкидаємо всякі спроби передати пролетарську дитину з реальних обставин її пролетарського існування до штучної дитячої комуни. Є різні види цієї педагогічної романтики — й реформістська й радикальна.

Сама собою очевидна помилковість дрібнобуржуазної реформістської романтики, що хоче визволити пролетарську дитину серед буржуазного суспільства від труднощів та злиднів, небезпек і впливів пролетарського існування. Ця метода знайшла свій класичний вираз в австрійських організаціях

друзів дітей; вони мріють виховати нове вільне суспільство, вже тепер перевести до певної міри „соціялістичне виховання", організуючи осередки, колонії підчас вакацій, дитячі книгозбірні, знайомлячи дітей ручною роботою, красним письменством, подорожами, грами та естетичними розвагами. Друзі дітей мають ілюзію, ніби саме виховання може утворити соціялістичне покоління робітників, ніби пролетаріят має змогу зі своїми невеличкими коштами в капіталістичній державі вже тепер утворити сталі осередки та школи для широких мас своїх голодних, нещасних і безпритульних дітей. А справді ця ілюзія приводить до того, що пролетаріят, замість енергійно боротися проти своїх гнобителів за тіло й дух своїх дітей, задовольняється мизерними дрібницями, що, кінець-кінцем, дозволяють буржуазії цілком зневажати справу організації державного виховання для пролетаріяту. У програмі „Організації батьків соціялістичних дитячих груп у Швайцарії" можна легко поліпшити вплив дрібнобуржуазного соціялістичного руху дитячих друзів, хоч на революційній етикетці зазначено: виховання з метою класової боротьби.

Другу романтичну помилку, що її роблять взагалі свідомі революціонери, маємо в статті одного російського товариша в числі п'ятому „Пролетарского ребенка": автор хотівби всю працю дитячих груп організувати як „протяжну гру", на зразок відомого бой-скавтського руху.

...Ми не хочемо й не можемо відірвати пролетарську дитину від її оточення, бо вона саме мусить учитися змінювати його, провадячи боротьбу серед цього оточення. Наші діти мусять відтворювати не боротьбу і продукційні відносини первісної людськости, вони повинні вчитися провадити дійсну сучасну боротьбу з сучасними ворогами і в сучасних життьових умовах. Ми використовуємо стадні інстинкти хлопчика в інтересах одностайної боротьби й колективної роботи нашої групи, ми свідомо спрямували його прагнення до героїзму на сучасну мету, ми виведемо дітей не лише в ліс і поле, а також в оточення великої промисловости й сучасного масового обороту, і тут покажемо їм їхні нові завдання.

...Щоб відхилити дітей від їх безпосередніх завдань, в деяких колах вживають гру в парламент. Є товариші, що вбачають виховання з метою революційної діяльности в

механічному мавпуванні того, як ведеться справа в буржуазних парламентах, по організаторських установах партії, в тому, щоб засвоїти техніку вести зібрання, та подібні формальні стороні. Нема більшої помилки, як уявляти собі справу так. Навіть буржуазна педагогіка відкидає гру в парламент саме тому, що здорова й рухлива думка дітей дуже швидко повстає проти такого беззмістовного формалізму.

На наш погляд, до цього треба додати й те, що в регламенті ділової практики виразно відчувається типовий буржуазний настрій, характеристичний поділ законодавства й виконання, керовництва й переведення в життя, мислення і вчинку. Для нас „регламент" є лише засіб болізно розвязувати справи. Ми зовсім не маємо на меті виховати віртуозів регламентської техніки: це нас швидче вражає в особі деяких партійних чи професійних проводирів, ніж дивує. Тому організаційну техніку треба вивчати лише в міру потреби її для роботи дітей і регулювання їхнього групового життя. Власне, виховавче значіння має не форма, а зміст нашого групового життя.

Комуністичні дитячі осередки! І ці слова приваблюють деяких товаришів. І тут є дещо з фальшивої романтики. Виховання в осередках великого маштабу є проблема пролетарської диктатури. І думка про зразкові установи, щоб виховувати класову пролетарську свідомість є фальшива, тому що революційні борці не можуть виховуватися по-за ареною пролетарської боротьби.

Непридатні подібні установи, щоб постачати керовників груп, тому що трудове виховання наших дітей у дитячих групах бере за підвалину не ручну працю, насамперед, а бойову працю; групові керовники й помічники можуть зібрати й використати дитячий досвід лише в щоденній боротьбі і з щоденної пропаганди в дитячих групах.

Помилково думати, що вивчання ручної праці, хай навіть колективної ручної праці, вже само революціонізує думку і вчинки дитини. І цю помилку ми бачимо в програмі швайцарської батьківської організації. Колективна праця лише тоді революційно виховує, коли її провадять в інтересах боротьби, що її завдання діти цілком розуміють. Цим відрізняється трудова школа пролетарської диктатури від трудової школи буржуазних та соціялістичних педагогів реформістів: праця одночасно є підготовка до суспільної

продукції і до завдання управління і захисту пролетарської держави.

Також непридатно для революційного виховання і читати красиві казки, щоб збудити поривання до прекрасного: це — відгук реформаторсько-педагогічного напрямку в естетичному вихованні. Жадоба краси може впливати на дитину навіть дуже реакційно, як що вона наводить усі її думки на пасивну насолоду та на формальну мистецьку творчість, особливо коли вона уявляє красу в формі замків, бургів, принців та принцес, карет і золотих блюд, чого так багато зустрічаємо в народніх казках, або в формі буржуазних картин, поезії, музики, з їхнім типово-буржуазним змістом, з їхніми буржуазними настроями. Скільки молодих талановитих пролетарів ця „жадоба краси“ штовхнула не в ряди їхніх класових товаришів, — де взагалі небагато естетики, — а в руки й на послуги буржуазії або дворянства. Нам важливо не те, щоб збудити якусь „невиразну“ тугу за красою та щастям, ми бажаємо викликати цілком певну жадобу до загальної краси, загального щастя для всіх пролетарів, звязану з непохитним бажанням здобути це загальне щастя в упертій боротьбі, стоячи в лавах класових товаришів. Привабна мета, що її ми виставляємо дітям, є не „краса“, а, перш за все, хліб для всіх, праця для всіх, безкласове суспільство і в звязку з цим — нова краса.

Дальша помилка полягає в однобічному навчанні, в уявленні, що комунізму можна навчити. Пролетарські недільні школи в Англії зробили цю помилку. Тут занадто пильно копіюють форми англіканського церковного навчання катехізи. Замість християнських, тут навчають революційних догматів.

Дитині дають готовий покорм, продукт досліду, замість елементів досліду. Нею не керують, коли вона самостійно виробляє свої погляди, знання не перетворюється на переконання. І в Німеччині є небезпека, що товариші, особливо групові керовники з лав партії, вважатимуть за можливе шляхом так званого „морального навчання“ для дітей, що вільні від лекцій закона божого, „навчити“ революційного світогляду, пролетарського класового почуття. Ці товариші не визволилися ще від поглядів державної школи — школи муштри. Певна річ, деяке навчання конче потрібне й у дитячих групах. Проте, його треба давати не в формі „морального навчання“, а як вступ до історії та ідеології робітни-

чого руху, до розвитку людського суспільства, історії землі та її мешканців. А найголовніше — це навчання може бути корисне тоді, коли його органічно найміцніше сполучається з працею та боротьбою наявних комуністичних груп, або, як їх немає, коли воно поширюється до практичної праці дитячих груп, або, — і це стосується старших клас, — коли воно звязано з участю дітей в організаціях, демонстраціях, кампаніях або вербуванні комуністичних юнацьких спілок. Цілком марно, навіть шкідливо, намагатися провадити таке навчання в „безпартійному“ дусі, як радять пролетарські вільнодумні світські шкільні товариства то-що. Навчання мусить неодмінно залишатися в руках комуністичних бойових організацій (юнацьких або партійних).

Кожен крок, що робить розумна пролетарська дитина, примушує її стати на той чи інший бік. Як можна, наприклад, розповісти їй про Лібкнехта ,та Люксембург, не заплямувавши Носке або соціял-демократію, і як можна розказати їй історію німецького робітничого руху, не згадавши про Лібкнехта або Розу Люксембург, про тисячі жертов пролетарської революції та ролі соціялістичних міністрів, поліцай-президентів і т. ин.? Вступ до історії робітничого руху слід почати з робітничого руху в тому районі, окрузі або провінції, де живе пролетарська дитина та його батьки.

Чи може вчитель дати практичну життьову пораду пролетарській дитині, не сказавши, як повинен поводити себе борець революційної класи підчас економічного або політичного страйку, не сказавши, як він повинен поводити себе, як учень, як він повинен ставитись, як майбутній „громадянин“, до демократичної республіки, до її влади та установ. Ми підкреслюємо: можна виховувати або в комуністичному, або в реформістському дусі, але не в безбарвно-„пролетарському“.

Вільнодумні чи вільні шкільні товариства найчастіше обмежують „боротьбу“ або сурогат дійсної боротьби однобокими нападками на християнську церкву та ідеологію. Вони не наважуються виховувати по-пролетарському чи посоціялістичному, їхнє гасло — „світське виховання“. Що це значить? Вони хотіли-б вирвати з корінням релігійну ідеологію, не знищуючи в той самий час тих громадських умов, що її породили; вони хотіли-б одібрати в попівства силу, не розхитуючи в той самий час її підвалин — буржуазної класи та буржуазної держави. Вони навіть не наважуються взагалі

виступити серйозно проти релігії. Замість старих примітивніших уявлень про бога і про світ, вони висувають глибші, приміром, думку про розвиток. Ця „вільнодумна“ фальш не менш небезпечна, ніж суто-теологічна; вона пацифічна і веде на практиці до реформізму, до коаліційної політики, до угоди робітників із підприємцями.

Нам мусить бути ясно: боротьбу проти церкви та релігійної ідеології можна провадити тільки на підставі економічної та політичної боротьби проти буржуазного ладу, бо релігія лише ідеологічно відбиває та доповнює ті суперечності, утиски, кризи та війни, бідування та злидні, що є в сучасному суспільстві й що від них страждає величезна більшість сучасного людства. Релігія, а разом із нею попівство, втрачають ґрунт серед широких мас тільки тому, що люди переконуються і бачать із цього хаосу порятунок, а саме той, що людина сама може порядкувати життям своїм, коли опанує своє господарство, і що пролетаріят повинен у боротьбі здобути цей новий лад. Лише боротьба знищить у серцях релігійну потребу, і на її місце поставить світове прагнення до влади й утворення соціялізму.

Отже, освіту пролетарської дитини що до релігії та церкви можна заводити тільки як частину освіти що до наявного класового суспільства, його держави, його господарства і що до засобів перемогти цей лад вищим соціялістичним. Навіть більше. Ця освіта не має ніякої користи, коли одночасно не ввести дитину до практичної класової боротьби, бо вона лише „усовує“ релігію в геґелівсько-марксівському значінні, цеб-то краще задовольняє ті потреби, які в сучасних умовах приводять до релігії і привертають до церкви. Соціялізм та боротьба за нього будуть для пролетаря за міцніше джерело піднесення сил, радости, втіхи і внутрішнього миру, ніж будь-яка релігія чи філософія. Розвязання „світових загадок“, шлях до істини є питання не теоретичної дискусії, а революційної практики. Християнську ілюзію спасіння можна знищити тільки самим спасінням, що його дасть пролетаріят-переможець, визволяючи всі продукційні сили.

3. Робітник—дитина й робітник—виховник

Ми зазначили мету, виходячи з неї, визначили нашу роботу, ми одкинули неправильні шляхи. Тепер ми повинні з'ясувати позитивний зміст нашого революційного проле-

тарського класового виховання і саме в період перед здобуттям влади. Адже можна, додержуючись гасла — пролетарське чи комуністичне виховання — робити величезні помилки, що їх справді в деяких місцях і було зроблено, бо не взято було на увагу, що виховання пролетарських дітей, крім мети, залежить ще від иншого великого чинника — дитячої природи. Виховникові доводиться мати справу з живою матерією. Кожний ремісник, кожний художник мусить спершу вивчати той матеріял, що він обробляє, мусить пристосуватися до нього, щоб надати йому певної форми,— тим більш виховник, що має справу з живими людьми й особливо комуністичний виховник, який працює без жадних зовнішніх примусових засобів, і саме має на меті збудити в дитині всі її сили.

Та дитина росте не в безповітряному середовищі. Вона росте серед певних громадських відносин, що впливають на її природу і змінюють її. Пролетарська дитина — не та, що буржуазна. Буржуазне дослідження юнацтва свідомо не хоче звертати уваги на цей факт, а для нас він має величезне значіння.

Так само й виховник працює серед наявних громадських відносин, що визначають його педагогічні погляди, методи й можливості. Пролетарський виховник відрізняється від буржуазного виховника своїм класовим становищем, освітою, світоглядом і звязком із пролетарською дитиною. Ці обставини значно полегшують йому зрозуміти психологію пролетарської дитини й відмовитися від жадного зовнішнього авторитету і примусових засобів. Завдання буржуазного вчителя полягає в тім, щоби прищепити пролетарській дитині ідеологію, яка суперечить її класовим інтересам і щоденному досвідові, а пролетарський учитель тільки допомагає дитині зібрати, поповнити й формулювати суперечності між інтересами дорослих пролетарів і пролетарських дітей. Тому ми можемо легко відмовитися від науково-освічених фахівців педагогів і доручити виховання молодим ще не вишколеним робітникам і робітницям.

Хто саме повинен бути цим виховником? Згідно з буржуазним уявленням, батьки є природні виховники. Для буржуазної родини це може здаватися правильним, а в пролетарській сім'ї виховна діяльність батьків дуже незначна з двох причин: по-перше, капіталізм розкладає пролетарську

родину, примущуючи батьків працювати заробітку ради і знищує родину, як господарське об'єднання. Пролтареська сім'я тепер є інституція, де сходяться лише спільно мешкати, спати, їсти. По-друге, пролетарські батьки здебільша не мають ні духовних, ні моральних даних, щоб планово виховувати своїх дітей. Наймане рабство в підприємстві, повсякчасні клопоти над життьовими потребами, вся метушня та калейдоскопічність міського життя не залишають їм ні часу, ні бажання провадити серйозну виховну працю. Немає жадної користи писати найкращі книжки про пролетарське родинне виховання, бо жадного родинного виховання пролетаріят не має. Шість днів на тиждень і, принаймні, 10 годин що-дня пролетарська дитина залишається без жадного догляду, підлягаючи вуличним, шкільним та иншим безконтрольним впливам негативного оточення. Крім того, революційне виховання, цеб-то виховання, що має на меті класову боротьбу, класову об'єднаність, колективну працю, просто неможливе всередині сім'ї, оскільки вона ще існує. Нова вільна пролетарська організація стоїть по-за сім'єю і над сім'єю. Нею не може керувати батьківська організація, бо переважне значіння має не природна рідня, а становище в класовій боротьбі. Пролетарські батьки можуть брати участь у роботі дитячих груп разом із не батками, але вже не як батьки, а як борці-пролетарі.

Отже, виховники в наших комуністичних дитячих групах є прості пролетарі, до того-ж ще молоді, що самі ще зазнають мук фізичного й духовного зростання. Вони виходять із тих самих соціяльних і духовних глибин, як і діти робітників, вони ще самі борються за самостійний світогляд, вони не тільки не мають педагогічної підготовки, але часто взагалі не мають якогось „порядного" виховання і шкільної освіти. От з цими молодими пролетарями ми сподіваємося подолати всю буржуазну педагогіку й розпочати боротьбу за трудову і громадську школу в самій школі.

Ми виявляємо нечувану сміливість, її має тільки класа, що прагне вищої мети, тільки пролетаріят, тільки партія, що йде на чолі цієї класи і знає не лише мету, але і шлях.

Можна зрозуміти обурення великого й поважного буржуазного шкільного діяча, коли він почує, що ми „віддаємо" „бідних дітей, що не мають ще власної думки", зеленим, недосвідченим юнакам або напівдорослим фабричним

дівчатам — замість доручити їх його дбайливому й „педологічно“ - вишколеному піклуванню. Отже, ми маємо добрі підстави не робити так. І ми з власного досвіду знаємо, що наші молоді педагоги, хоч і мають деякі хиби, не лише справляються зі своєю роботою, але й виправдують ті надії, що на них покладалося.

Спершу до нас не мали довір'я навіть дорослі партійні товариші. Тепер ми придбали довір'я робітників далеко по-за межами партії. Зростає нова педагогіка й нові лави педагогів. Ця педагогіка: 1) зважує мету пролетарської класи, боротьбу за комунізм; 2) ґрунтується на уважному вивченню дитячої природи та її розвитку.

4. Дитина, як борець

Пролетарська дитина на порозі достиглости, пролетарська дитина на порозі трудового життя — це дитина, яка провадить у школі боротьбу з націоналістичним учителем, яка викликає до життя шкільні ради, це дитина, що свідомо розносить свою літературу на зібраннях дорослих, із блискучими очима кидає в обличчя шуцманові, коли той б'є на демонстраціях робітників, слова: „прийде день помсти, коли ми будемо за суддів“. Пролетарська дитина 12 — 14 років вважає за краще діждатися цього дня, а ніж гратися в боротьбу, або слухати героїчні оповідання. Вона шукає справжньої боротьби й серйозного розуміння природних і громадських явищ. Звідси виникають нові методи роботи; виникають ті „трудові товариства“ серед дітей робітників, що вчаться і провадять диспути, як, напр., в Гамбурзі, самі порядкують життям шкільним без керовників; ті дитячі групи, що заснувалися самі собою, без допомоги дорослого чи старшого товариша. Із цієї групи в Сулі кинуто було докір: „Ми хочемо працювати, а наші старші товариші йдуть танцювати“. З цією групою ми влаштовуємо серйозні трудові курси, де з'ясовуємо питання про походження світу, про первісну історію, про виникнення класового суспільства, про багатого й бідного, про капіталіста і пролетаря. Це ті юнаки й дівчатка, що ведуть точні протоколи й дають у свої газети добрі звіти, власні казки й пишуть маленькі політичні статті. З цієї групи виходять делегати і промовці на наших дитячих конгресах.

Пролетарські діти 13 — 14 років самостійно організують допомогу Радянській Росії, цікавляться міжнародньою кореспонденцією, агітують у себе вдома, заводять дебати з суворим паном ректором (шкільним) та побожним паном пастором. Ці діти навчають своїх матерів, штовхають уперед свого групового керовника, розбивають на групи своїх шкільних товаришів. Коротко сказати — на цім щаблі свого віку юний пролетар уже робітник, борець, — і завдання дитячої групи полягає в тім, щоб охопити та організувати цю боротьбу й роботу.

5. Група, як центр

Для боротьби в школі, для пропаганди на вулиці має величезне значіння думка дитини, що за нею стоїть група. Дитина, ще менше, ніж дорослий пролетар, може провадити свою довгочасну боротьбу поодинці. Зовсім не варто говорити дитині про мужність і боротьбу, не утворюючи умов, потрібних для боротьби. Дитина повинна мати почуття маси, вона повинна бачити в своїй організації опору. Тільки, як член організації, тільки покладаючись на солідарність своїх товаришів, тільки під упливом настрою в групі, пролетарська дитина знайде мужність і певність, щоб, не зважаючи на всяке глузування, перешкоди та напади, назвати себе комуністом, повстати проти реакційного вчителя, проти попа та вчителя історії, відмовитися співати шовіністичної пісні або брати участь у шовіністичнім шкільнім святі. Що об'єднаніша група, що кращого вона має керовника, то кращий „корпоративний настрій“ у дітей, то дужче нове пролетарське почуття чести й обов'язку, що його не може викликати різке „ти повинен“, що його не слід штучно підсилювати: воно поступово виростає з щоденної роботи й щоденного навчання юних товаришів разом із керовником.

6. Організація груп

Розуміючи групи, як джерело енергії, ми легко зрозуміємо, як цю групу організувати. Питання організації для нас — питання виховання. Наше виховання має на меті розбуркати дитячу активність; значить, організація повинна служити цій меті. Багато хто з групових керовників нама-

гається викликати дитячу активність за допомогою неправильного засобу, а саме — організаційного. Вони хочуть спершу утворити схему, а потім улити в неї зміст. Вони напружено вигадують ті чи інші функції, переводять вибори делегатів і комісій. Та діти ще не відчули як слід потреби таких функцій. Маючи нахил до відтворювання, вони спершу пророблюють все це захоплено, потім група незабаром починає засинати й її треба знову штучно розбуркати зовнішніми засобами (читання книжок, декламація, музика театр для дітей, замість театру, де діти виступають самі). Така мет да роботи неправильна: не організація утворює роботу, а навпаки, робота утворює організацію. Організація є не що инше, як розподіл праці. В той момент, коли діти самі — природно, під упливом, за допомогою керовника — організують свою пропаганду, поширюють літературу, організують свою касу, свою шкільну боротьбу, свої екскурсії, свою ручну працю, свої літературні вечори, свої гри, свята то-що,— в той самий момент у них виникає потреба розподілити працю, вони призначають керовників і комісії, самі розподіляються на робочі групи, утворюють міцний організаційний статут, довгочасну схему, потрібну їм для роботи. Завдання керовника — допомагати в цій справі.

... Наш колективізм не обмежується дитячою групою, подібно до громадського виховання деяких буржуазних шкільних реформаторів, що обмежуються шкільним товариством. Мета комуністичної дитячої групи — увійти в класовий фронт пролетаріяту. Дитяча група є частковий рух у загальному пролетарському русі; вона ставить пролетарську дитину не лише в товариство дітей, а в товариство всіх пролетарів. Це значить: 1) що комуністична дитяча група, повинна брати участь у житті комуністичної партії, і перш за все, юнацької організації; 2) що її пропаганду та її боротьбу не обмежується дитячим осередком, а поширюється і на життя дорослих. Практично це значить, що наші діти беруть участь у всіх відповідних інституціях, демонстраціях і виступах партії та юнацьких організацій, вони борються за своє визволення, як активний елемент у великому колективі класи борців.

З книги „Робота в комуністичних дитячих групах."

І. Соколянський

СОЦІЯЛЬНІ ТА БІОЛОГІЧНІ МОМЕНТИ В ДИТЯЧОМУ РУСІ

(Т е з и)

1. Дитячий рух є єдиний чинник соціяльного виховання, його підвалина, суть і зміст; це процес активного приєднання дітей до тих подій, що виникають на тлі класової боротьби.

2. Дитячий рух, як явище суто-соціяльного порядку, лише ускладнене низкою біологічних моментів, дає норму поведінки як окремої особи, як і цілих дитячих груп.

3. Кожна соціяльна група дитинства дає нагоду виховати ті або інші форми поведінки, але з усієї маси дитячого населення лише частина пристосована до тих форм поведінки, що визнано за норму, а решта вимагає довгочасних і впертих виховних впливів. За головний чинник виховних впливів на дитячий колектив мусить бути певна дитяча група, її поведінку слід узяти за норму (комуністичні дит-групи), роля педагога полягає лише в визначенні чим-раз нових класових відносин дитинства в його оточенні.

4. Низка біологічних засад дає підставу запевняти, що дитинство пролетарського населення, зростаючи в пролетарському трудовому оточенні, більше сприймає класове виховання. У пролетарському елементі раніше починають витворюватись форми класової поведінки; тому первісні дитячі організації, що нормують поведінку решти дитинства, слід набирати з пролетарського елементу, що обов'язково живе в трудовому пролетарському оточенні.

5. Поведінку людини визначають подвійні чинники: а) біологічні (внутрішні) і б) соціяльні (зовнішні). Перші (біологічні, внутрішні) ускладняють поведінку, а другі (соціяльні, зовнішні) обумовлюють її.

6. Норми поведінки та форми, що є наслідок цих норм, залежать завжди від чинників соціяльних (зовнішніх). Біологічні моменти завжди й неминуче ускладняють поведінку та її форми.

7. Поведінку особи нормує не все соціяльне оточення, а ті угруповання, що виникають на тлі цього соціяльного

оточення, або, краще, на тлі класової боротьби. Норму поведінки соціяльних груп визначають характер і стадія класової боротьби.

8. Поведінку особи і групи (класи) слід розуміти не як „можливе“, а як „належне“, неминуче. Та форма поведінки, що задовольняє це „належне“, є норма, або нормальна, а та, що є лише „можливою“, є умовна форма. „Належну“ поведінку (нормальну форму) визначає орган, що керує класовою боротьбою, залежно від її характеру і стадії.

9. Загальне визначення поведінки особи (цілеве) повинно зважувати на „належну“ поведінку (це і є соціяльне, класове, політичне виховання). Приватна (умовна) форма поведінки особи є не досить виразне класове визначення взаємовідносин із оточенням.

10. Виховання поведінки є процес класового визначення взаємовідносин особи або групи з оточенням безпосередньо або бічно через ознаки цього оточення.

11. Зміст ознак, їхня сталість і незмінність дуже відносні; його визначають характер і стадія класової боротьби, і має він виключно соціяльний характер. Наповнити змістом ці ознаки можна лише в соціяльнім оточенні й через соціяльне оточення.

Ухвалено I Всеукрнарадою комдитруху.

Е. Ґернле

ЧЕРВОНІ СКАВТИ АБО МОЛОДІ ПІОНЕРИ

Як ставляться до скавтизму по різних країнах

Минуло півроку з того часу, як комуністичний дитячий рух перебуває в стадії теоретичного і практичного розходження з найдужчим буржуазним дитячим рухом — скавтизмом (молодими розвідачами).

У Німеччині скавти-розвідачі через свої реакційні мілітаристські принципи й форму одіжі, не тільки не приваблюють, а відштовхують пролетарських батьків і дітей. У Німеччині категорично відкидають цілу систему скавтизму без жадних спроб використати окремі методи й форми роботи.

В Чехо-Словаччині комуністична спілка молоди не обмежилася самою спробою запозичити деякі форми праці, але перенесла цілком систему скавтизму до своєї організації, протиставлячи червоний скавтизм білому.

В Радянській Росії скавт-майстрі постановили за рік перейти до КСМ. За їхньою допомогою РКСМ організував дитячий рух „молодих піонерів". На інтернаціональній і дитячій конференції комуністичних дитячих груп у Берліні в-осени 1922 р. гаряче сперечалися і за і проти скавтизму, та сперечалися зовсім не в тій площі, бо не уявляли собі ясно метод і мети буржуазного скавтизму, завдань і метод праці дитячих груп. Обговорювалось лише зовнішні форми. Сперечалися за і проти скавтської одіжі, але про скавтизм, як про найтиповіший продукт імперіялістичного капіталізму, що стоїть у найтіснішому звязку з мілітаризмом і організацією штрайкбрехерів і т. ин.,—не говорилося жадного слова.

Що пропонує Іннокентій Жуков.

Іннокентій Жуков пропонує організувати червоних скавтів.

Що до цього надзвичайно цікаво спинитися на російському скавт-майстрі Іннокентію Жукову, що пропонував народньому комісаріятові освіти фантастичний проект: „утворити при Наркомосі штатну посаду Робінзона Крузо та його помічника П'ятниці". Ставши на платформу Радянської влади і пролетаріяту, Жуков вирішив так поставити скавтську систему виховання, щоб була вона на користь революційного пролетарського виховання. Немає наочнішої спроби, де так ясно визначилась-би суперечність між скавтизмом і комуністичним вихованням; однак, одкидаючи скавтизм, як систему, ми все-таки цінуємо важливі елементи системи, вважаючи на інтереси наших дитячих груп.

Жуков бере за основну думку справедливе твердження, що на чолі центральних відомств освіти взагалі, а також у Радянській республіці, стоять люди цілком далекі від духовного життя дітей шкільного віку; їхню діяльність, так само, як діяльність всіх органів освіти, цінять і розуміють, тільки дорослі, між тим, робота народнього комісаріяту освіти мусить бути не лише адміністративна, не тільки мати на меті освіту, але, найголовніше, мусить виховувати, морально впливати на дітей. В цьому можна з Жуковим погодитись.

В радянській республіці цей факт має нероздільний звязок з переходовим періодом.

Можна погодитися і з тим пунктом, де висловлено твердження, що сучасні ідеї так званої трудової школи не є революційні ідеї в галузі педагогіки, бо вони проти старої школи мають лише реформістський характер, заступаючи стару словесну методу навчання активною і творчою самодіяльністю учнів. Та навіть у такому становищі трудова школа буржуазної реформістської педагогіки залишається все-таки формою примусового навчання дітей в ізольованих одна від одної школах. Цілком справедлива вимога замінити закриті школи на школу інтернаціонального дитячого руху. Але Жуков дитячий рух розуміє, „як добровільну участь дітей цілого світу в одній виховній та освітній грі дітей цілого світу".

Жуков вірить, що владний пролетаріят мусить перевести в життя цю систему. Проте, той висновок, що його робить Жуков на останку, свідчить ясніше, ніж усі його абстрактні висновки, до якої міри далеке оточення скавтів од того оточення, що в ньому революційний пролетаріят хоче й повинен виховувати своїх дітей, і свідчить, що система скавтизму має за свою підвалину буржуазне суспільство, переважно імперіялістичного періоду. І саме цю систему пропонують деякі скавт-майстрі для пролетарського класового виховання, науково доводячи, що це є краща система виховання в усі часи.

Де небезпека ідеалістичного романтизму. Чого хоче Жуков?

Він пропонує взяти молодого парубка, фізично дужого, з непохитною та урівноваженою вдачею, що добре ставиться до дітей. Хіба це все потрібне для пролетарського виховання? До якої мети скеровує він діяльність дітей? До яких завдань він їх заохотить?

З цього ясно, що зовсім не досить визначити методи й форми виховання, а вже цей новий зміст утворює нові форми. А скавтизм, хоч і має вільні форми дитячого руху, має свою реакційну, буржуазну ідеологію.

Щоб для виховної праці утворити при Наркомосі посаду „Робінзона Крузо", що так імпонує дітям шкільного віку (од 8 до 16 років), або посаду „Проводиря відважних", або „Старого вовка", або „Капітана Ґранта", або щось

подібне, цю посаду найкраще доручити молодому парубкові віком од 20—30 років, фізично міцному, доброму спортсменові (нефахівцеві), з міцною, але урівноваженою вдачею, доброму, що прихильно ставиться до дітей. Доказ того, що така посада робить добрий виховний вплив на всіх дітей республіки, Жуков вбачає в тому, що сотні тисяч і навіть мільйони дітей усіх країн і всіх народів сердечно, емоційно звязані з особою „керовника скавтів", керовника світової гри — Баден Пауля. Баден Пауль надзвичайно популярний серед скавтів цілого світу, і це — ознака великого виховного значіння цієї посади, так само як і всієї гри.

Ніхто не сперечатиметься з Жуковим ні про велику виховну цінність популярної особи, ні про те значіння, що вона має звязувати дітей фізично й духовно з діяльністю й організацією. Але в цьому ми маємо ясно виявлену імперіялістичну пропозицію, що не випливає з аналізи дійсних матеріяльних громадських відносин, що серед них виростають дитячі маси, а утворюється з абстрактних ідеалів і моральних вимог.

У своїх тезах Жуков намагається науково довести, що скавтизм найкраща, дійсно революційна система виховання, але він досягає протилежного наслідку. Він, між иншим, пише „про участь дорослих у серйозній, довгочасній, виховній грі, що відповідає на численні запитання дітей-підлітків, у грі, що використовує атавістичні[1]) дитячі інтереси" (біогенетична теорія виховання[2]). З цього зроблено висновок, що, „хоч систему скавтизму в буржуазних державах під керовництвом дорослих і використано з метою буржуазно-політичного виховання (як школи цих держав), але сама по собі, звільнена від буржуазно-політичних тенденцій, вона є цілком нова й могутня що до своїх педагогічних імпульсів[3]) система соціяльного позашкільного виховання дітей-підлітків, система, що утворює дитячий рух. Її метода — довгочасна виховна дитяча гра у світовому маштабі, гра, що емоційно[4]) з'єднує в одно світове братерське товариство.

---

[1]) Одержані у спадщину.

[2]) Біогенетична — заснована на науці про походження й розвиток тваринних організмів, у цьому разі людського організму.

[3]) Імпульс — вплив.

[4]) Впливами почуття.

Не доводиться й казати про утопічність „світового братерського товариства“. Жуков серед капіталістичного суспільства — в більшій чи меншій мірі — поет, що вважає соціялістичну революцію за щось наявне. Та цілком иншу утопію висуваємо ми, а саме утопію, що має на меті системою виховання або особливими організаційними формами виховання утворити нове людство. Вона належить тим соціял-демократичним педагогам, що мріють про соціялізм по-за класовою боротьбою через вільне виховання.

Наша позиція

Якщо ми особливо в чому відрізняємося від „червоного скавтизму“, так це в тому, що дитяче життя з 10 до 16 років — лише гра, ніби-то потреби та інтереси цього віку відповідають системі „довгочасної виховної гри“. Цей стан найкраще відповідає тому оточенню, що в ньому зростає буржуазна дитина, бо від 10 до 16 років вона ні в якій формі не знає праці. А пролетарська дитина, ще бувши підлітком, знає вже серйозну й важку працю. Гри в її житті немає. Пролетарські педагоги не вважають за потрібне використовувати гру, як найважливіший виховний засіб. Чи можуть вони поставляти її скрізь і завжди в центрі дитячого життя? Ні. Пролетарський дитячий рух — не гра, а дійсність. Він не проходить рівнобіжно з життям дорослих, а входить у нього. Наші маленькі товариші на підставі свого здорового інстинкту точно визначили місце тенденціям гри в рухові комуністичних дитячих груп.

Ми пригадаємо слова, сказані на конференції дитячих груп у Сулі: „Ми бажаємо працювати, а наші старші товариші йдуть танцювати“. Характерна також цитата з постанови першої конференції юних піонерів з Москви. В лютому цього року вони ухвалили енергійну постанову проти гри скавтизму. Діти жадають серйозно братися до праці й боротися разом зі своєю класою.

Скавти кажуть: „Треба використати атавістичні нахили дітей, що проходять через всі попередні періоди людського розвитку (мисливського, пастушого, кочового), та їхню любов до героїчного та фантастичного“. Безумовно, цей дитячий нахил має велике значіння, і непридатний той педагог, що не надає йому значіння. Цим він не допомагає

вихованню. Ось тут саме й починаємо ми розходитися із скавтизмом, бо романтична ідеологія його ґрунтується на минулому, а ми йдемо вперед. Ніякий романтичний шлях не може відвести нас від сучасної дійсности, чи то буде шлях „до природи“ чи „величезна конкурсова африканська скавт-розвідка у світовому маштабі“, що її фантастичний проєкт Жуков пропонує на 1947 рік.

Пролетарський дитячий рух іде в глибині життя; це не романтика, а щось реальне.

Коли нам кажуть, що діти романтичні, що вони люблять фантазії та казки, ми відповідаємо: „Це так, але саме життя чи не більш дивне й надзвичайне? Хіба не може воно задовольнити й захопити дитячу фантазію та самодіяльність? А життя робітничого руху? А пролетарська революція? Хіба пролетарська боротьба мало виявила героїзму та відваги? Хіба пролетаріят не має своїх видатних проводирів? Хіба не дає матеріялу для дитячої фантазії серйозна участь у революційній пропаганді, вчинках, демонстрації робітничої класи?“

Фантазія пролетарської дитини не може розпорошуватися, як це буває в скавтизмі, по-за часом і просторінню.

Гральне скавтське мистецтво, що відходить від життя, така сама отрута для пролетарської молоди, як і стара буржуазна нижча школа.

Скавтизм звертає свою увагу на великі витівки, на організації урочистого конкурсу. Звичайно, наші комуністичні дитячі групи мусять пильно готуватися разом із ними до конкурсу, але не в непотрібному дороженному спорті. Чи брати активну участь у робінзонаді, чи допомагати голодним, в'язням, страйкарям-робітникам, приєднуватися до серйозної і рішучої боротьби проти реакційних вчителів і, як у радянській Росії, брати участь у соціялістичному будівництві?

З № 5 — 6 журналу „Наша Работа“ за 1923 рік.

ДИТЯЧИЙ РУХ

Нащо потрібний якийсь дитячий рух, якась дитяча організація? Виростуть, порозумнішають трохи, ну, тоді й приєднаються до комсомольського руху, а поки діти — що вони розуміють? Хай граються та вчаться,— так можуть сказати дехто з товаришів.

До юнаків піонерів, — так назвала себе дитяча комуністична організація, — належать діти, хлопчики й дівчатка, починаючи з 11 років.

Юнаки - піонери прагнуть виховати у своїх членах колективістичні інстинкти, потребу поділяти і радість і горе з колективом, звичку не відокремлювати своїх інтересів від інтересів колективу, уявляти себе, як членів колективу, виховати у своїх членах колективістичні звички, цеб - то вміти працювати й орудувати колективно, організовано, корити свою волю колективові, переводити свою ініціятиву через колектив, здобувати певну думку колективу і, нарешті, виховати комуністичну свідомість дітей, допомагаючи їм почувати себе членами робітничої класи, що здобуває людське щастя, членами великої армії міжнароднього пролетаріяту.

Вже саме формулування цих завдань визначає, що що - раніше будуть притягати дітей до дитячого руху, то буде краще. Дуже часто доводиться чути від робітничих дітей: „Батька ми не бачимо ніколи; вдень він на роботі, увечері—на зібранні". Мати — або теж на роботу ходить, або порається в господарстві та клопочеться з дітьми. І зростають діти робітників, як доведеться: або сидять у своєму закутку й нічого не бачать, з нудьги пустують, або зазнають на собі вплив улиці. Дитяча організація дасть їм багато радісних переживань, допоможе ширше розвинути їхні сили, їхню самодіяльність та їхній розум.

Звичайно, організація юнаків - піонерів не може бути подібна до організації дорослих. Було - б дуже сумно, коли - б вона була копією з організації дорослих. Її мусить пройняти дух комунізму.

Перш за все вона мусить дати дітям багато радісних переживань: хорові співи, ритмічні вправи, купання, екскурсії, поезія розмов біля вогнища, відвідування фабрик

участь у пролетарських святах — все це залишить невитравне враження на все життя, об'єднає ці переживання з уявленням про організації, про колектив. Участь у пролетарських святах, одвідування робітничого клубу, фабрики, робітничого зібрання покладає міцні звязки між дітьми й робітничою класою, і звязки ці треба всякими способами зміцняти. Жінвідділи, партосередки, профсоюзи повинні брати шефство над юнаками-піонерами й робити, що в силі, щоби зміцнити в дітях дух класової солідарности.

Діти є діти. І тому юнаки-піонери залишають грі чимало місця. Гра є потреба дитячого організму підчас росту його. Підчас гри розвиваються фізичні дитячі сили, твердіша стає рука, тіло гнучкіше, око вірніше, розвивається спритність, зарадливість, ініціятива то-що. Діти набувають у грі організовані звички, розвивають витривалість, хист орієнтуватися в обставинах то-що. Але є гра і гра. Є такі гри, що розвивають лютість, різкість, що розпікають національну ненависть, псують нервову систему, викликають газард, розвивають пиху... і такі гри, що мають величезне значіння, зміцнюють волю, виховують почуття справедливости, вміння допомагати в біді і т. ин., і т. ин. Грою можна виховати звіра, можна виховати й комуніста. Юнаки-піонери беруть на себе це останнє завдання. Комсомольці допомагають їм у цій справі.

Проте не в самій грі кохаються юнаки-піонери.

Теперішні діти занадто багато бачили й чули, і вони бажають брати участь у боротьбі за людське щастя, в будівництві нового життя.

Нехай їхня праця невелика: зібрати лікарські рослини, розчистити квітники перед заводом і посіяти там квітки, пошити сорочечки для дитячих ясел, рознести запрошення на зібрання, прикрасити робітничий клуб то-що.

Кожна така колективна праця примушує кожного з них почувати себе корисним членом громади, викликає настрій вести й далі творчу роботу.

Треба, щоб усі радянські установи уважно поставилися до юнаків-піонерів і давали-б їм змогу працювати в нових галузях.

Для школи дитячий рух надзвичайно важливий. Він виховує звички, надзвичайно корисні для школи, що можуть допомогти правильно поставити дитяче самоврядуу-

вання в школі, уможливлює здійснювати нові методи навчання, збільшує серед учнів інтерес до навчання, жадобу знання. Передове вчительство може лише вітати юнаків-піонерів.

Юнаки-піонери мусять стати палкими помічниками вчителеві у справі організації нової школи, мусять покласти підвалини для цієї школи.

Треба, отже, закласти міцний ґрунт дитячого руху в СРСР.

А. Ломакін

І
ОСНОВА ДИТРУХУ

Дитячий рух у Росії та на Україні розвивався різними шляхами.

З перших кроків свого розвитку дитрух у Москві, а потім і по инших містах і місцевостях РСФРР, пішов шляхом реформованого скавтизму. За основу дитруху молодих піонерів покладено систему скавтизму, до значної міри механічно перенесену і критично мало проробленую. Замість організувати активну участь дітей у громадському житті, цю єдину підвалину класового пролетарського виховання дітей, у русі молодих піонерів було визначено за підвалину так званий біогенетичний закон з його сильно виявленим буржуазним змістом.

Цей закон каже, що дитина в своєму розвиткові проходить періоди, що відповідають ступеням розвитку людности і що це цілком пояснюється внутрішніми біологічними особливостями дитячого організму в тому чи иншому його віці. Так, діти 12—14 років, як каже цей закон, переживають „мисливський“ період: полювання на звіра, висліджування, війни, таборне життя й т. ин.,— все те, що звичайно називається „гра в індійщину“.

Ось саме ця гра в індійщину й була така характерна для архібуржуазного скавтського руху: вона відривала дітей від участи у громадському житті й виховувала їх в різко виявленому мілітаристському дусі. Цю гру занесено було в радянський дитячий рух, і вона пройняла наші комуністичні дитячі групи, що і спричинилося до низки

непевних ухилів, які відбилися на змісті, методах і організаційних формах руху молодих піонерів, коли ці форми не ґрунтувалися на принципах комуністичного виховання дітей. Ухили ці виявлено і в значній відірваності молодих піонерів од громадського життя, коли дуже обмежується самодіяльність дітей і утворюється цілу ієрархію з начальників та штабів і надзвичайно шкідливо обвійськовується організовані форми дитруху (дружини, загони, вартові). Правда, в своєму дальшому розвитку рух молодих піонерів до значної міри переміг ці неправдиві ухили.

Дитячий рух на Україні з самого свого початку виявлявся в тім, що притягувалося дітей трудящих до активного громадсько-політичного життя. Правда, на цьому шляху довелося зазнати та й тепер ще зазнавати багато різних прикростей від надмірної політизації (теж шкідливий ухил, але про це далі). Проте, це можна цілком пояснити новиною роботи, що не має жадного досвіду, хіба крім досвіду комуністичних дитячих груп Німеччини, що його можна використати в радянських умовах, додавши багато поправок. До того-ж дитрухові з початку його розвитку (та й тепер навіть) бракувало відповідного кадру робітників-керовників дитгруп, а ті комсомольці, яких повернено на роботу в дитрусі, повинні були йти шляхом найменшого опору й переносили, також механічно, методи й форми комсомольської роботи на дитрух. Відціля й виникали ті надмірності, як-от „політизація“, коли в дитгрупах грали в комсомол і навіть більше — в партію. Проте, основа руху молодих ленінців (тодішніх молодих спартаків), їхній міцний звязок із громадським життям та оточенням був цілком правильний з погляду революційно-класового виховання дітей. Це потвердила нарада, що заслухала й одноголосно ухвалила доповідь про „соціяльні й біологічні моменти дитруху“, яка підводить науково-педагогічний ґрунт під комуністичний дитячий рух і вважає останній за „явище суто-соціяльного порядку, лише ускладнене низкою біологічних моментів“. Варто уваги, що дискусії з приводу доповіди загострилися саме на питанні про біогенетичні основи дитруху, що їх захищало два-три товариші. Нарешті, нарада одноголосно відкинула, як підвалину, біогенетичний закон, надаючи біологічним особливостям того чи иншого дитячого віку лише

другорядне значіння. В ухвалених тезах це визначено так: „Поведінку людської особи визначають подвійного роду чинники: а) біологічні (внутрішні) і б) соціяльні (зовнішні). Перші (біологічні, внутрішні) ускладняють поведінку, другі (соціяльні, зовнішні) обумовлюють поведінку".

Цю саму думку ще виразніше зформуловано в тезах про „чергові завдання дитруху": „Основне завдання руху — комуністично виховати робітничих та селянських дітей на підставі їхньої активної участи у громадському, політичному і трудовому житті". Ця участь і є наша метода виховання дітей.

Дитрух на Україні, що складався на зразок руху комуністичних дитячих груп у Німеччині, звичайно, не міг іти шляхом шкільної політики цих дитячих груп. Не міг тому, що радянські умови — протилежно капіталістичним — становлять комуністичні дитячі організації зовсім инакше що до школи, дитбудинку та инших дитустанов. Якщо в Німеччині центральне місце у практичній роботі дитгруп забирає боротьба в школі, боротьба з державно-політичною системою виховання дітей у дусі релігії, патріотизму та мілітаризму, і якщо ця шкільна боротьба дає комуністичному дитячому рухові почесну ролю в загальній революційній боротьбі німецького пролетаріяту, то в Радянському Союзі відповідні шкільні завдання дитруху цілком протилежні цьому.

Не боротьба з державною політикою в галузі соціяльного виховання, але найактивніша допомога, щоб практично перевести в життя цю політику.

У практиці соціяльного виховання є ціла низка хиб; найбільші з них такі: часто дітей відривають од громадського оточення; діти беруть мало участи у громадському житті; занадто мало розвинено їхню самодіяльність.

Головна причина цих хиб є педагогічний кадр; його хоч і закликано здійснити принципи соціяльного виховання, проте він може виконати це завдання, лише рішуче переглянувши свою стару педагогічну практику з погляду нової революційно-класової педагогіки.

Ось чому комуністичний дитячий рух набуває величезного значіння, як могутній чинник у справі революціонізування школи, у справі активної допомоги радянській державній роботі соціяльного виховання.

Ті товариші, що це забувають чи зовсім цього не розуміють, роблять велику, найгрубішу помилку, надзвичайно шкідливу й небезпечну з політичного боку.

І справді. Практика дитруху і на Україні і особливо в Росії довела наочно, оскільки небезпечно скеровувати дитрух по-за соцвихом, чи це роблять помилково керовники дитруху чи тому, що робітники соцвиху не розуміють і не дооцінюють ролі дитруху. Ці небезпечні наслідки бувають, коли відривається дітей від школи чи дитбудинку; часом навіть виникає в них ворожнеча до своєї дитустанови та її керовників і педагогів, коли цікава робота, хоч і захоплює їх, проте проходить у диторганізації по-за стінами дитустанови й зовсім не звязана з нею. Все це веде до того, що дитячий рух перевертається на руйнаційну силу, що її спрямовано не так проти старих звичаїв педагогів та їхніх старих метод навчати, як проти самої школи, а, значить, і проти роботи будування радянської школи, що з таким зусиллям провадять державні органи соціяльного виховання.

Не проти і не по-за соцвихом,— бо це „по-за" на практиці неминуче перетворюється у „проти",— а разом з соцвихом, як доповнення до праці у справі виховання дітей, де так багато великих огріхів, які дитрух, і тільки дитрух, повинен виправити,— ось основний напрямок комуністичного дитруху в СРСР. Цим визначається і його основне значіння, як головного чинника в будові нової школи.

Ось чому головне завдання дитруху і є звязок дітей з їхнім громадським оточенням, організація їхньої активної участи у громадському житті і всебічний розвиток їхньої самодіяльности та активности в особливих диторганізаціях.

„Дитрух відограє основну й найголовнішу ролю в загальній політиці соціяльного виховання" — так визнала нарада.

Цим шляхом і пішов дитрух на Україні, і за найкращий доказ, що це є правильно обраний напрямок, є теза, що її висунув на нараді предголовсоцвиху, де сказано так: „Дитячий комуністичний рух, що виник на підставі дитячого прагнення до самоорганізації і виявлення активности в галузі творчости громадських взаємовідносин, звязаний через комсомол з комуністичною партією, становить основну

форму й методу комуністичного виховання. Розвиток товариських відносин, трудової дисципліни, звязок із пролетарськими організаціями, утворення духу комуністичної пролетарської суспільности — це все в найповнішій мірі здійснює дитячий комуністичний рух.

Саме місце дитруху в загальній системі соціяльного виховання досить добре визначає теза: „Дитячий рух є єдиний чинник соціяльного виховання, його основа, суть і зміст".

Звідціль самі випливають практичні висновки, що визначають взаємовідносини диторганізацій та дитустанов чи, точніше, ролю осередку дитруху в дитустанові. Оскільки дитустанови є опорними пунктами й місцем практичного вживання принципів соціяльного виховання і у той самий час основними центрами дитячого громадського життя, остільки ці дитустанови є головними місцями, де розвертається дитячий рух. Забігаючи трохи вперед, треба зазначити, що разом із цим ні в якій мірі не слід порушувати основного курсу розвитку дитруху, а саме, щоб максимально охопити дітей робітників та селян. Або, инакше кажучи, основний курс дитруху повинен виявитися в максимальному охопленні дітей робітників та селян, уже об'єднаних у дитустановах і при цьому поступово повинен поширюватися організаційний вплив дитруху на тих дітей робітників та незаможних селян, що їх ще не охоплено в дитустановах соцвиху (чи то буде школа, дитбудинок, чи дитячий клуб), але так, щоб осередки дитруху в дитустановах і на-далі, навіть коли як-найбільше охоплено буде неорганізованих (в дитустановах) дітей, залишалися основними осередками дитруху.

Якщо ми визначимо завдання осередку дитруху в дитустанові, як завдання революціонізувати дитустанови, на радянських принципах перебудувати її внутрішнє життя і роботу, і надаємо цьому найсерйозніше значіння, як головному завданню дитруху, — то, природно, що на цей бік саме і треба звернути увагу колективів молодих ленінців у дитустанові — перш за все і найголовніше. І тому помиляються ті товариші, що пропонують центр ваги в діяльності молодих ленінців, що їх виховується в тій чи иншій дитустанові, винести по-за стіни цієї дитустанови, бо на кращий випадок це надзвичайно переобтяжить практичною

роботою дітей, які без шкоди для себе не зможуть це перенести, або спричиниться до утворення особливих фракцій (чи форпостів) молодих ленінців у дитустанові, а це, звичайно, дуже знесилює активність молодих ленінців у справі організації внутрішнього життя дитустанови, а значить, і його революціонізування. Ось чому перша всеукраїнська нарада в справі дитруху майже одноголосно відкинула пропозицію цих товаришів утворити в дитустановах не колективи, а окремі об'єднання — форпости.

II
СТРУКТУРА ДИТРУХУ

Комуністичний дитячий рух, що становить частину загально-пролетарського руху, природно бере в останнього й основні принципи організаційного будівництва. А ці принципи виявлено в такій формулі: осередок — організація з виборчими керовничими органами. Практично пристосовуючи її до дитруху, бачимо, що основним низовим осередком дитруху є колектив, „що об'єднує молодих ленінців у даній дитустанові чи навколо будь-якого виробничого (завод, фабрика, копальня), чи культурного (клуб, сельбуд) центру", колективи об'єднуються в організацію — групу, на чолі колективу і групи стоять виборні керовничі органи: в першому випадку — рада колективу, в другому — організатори групи й періодичні ради організаторів колективів.

Але в наслідок стихійного розвитку дитруху колективи складаються дуже великі, так що тепер часто бувають колективи молодих ленінців зі 100—150 і навіть більше дітей. Тому настало питання (уже досить давно) про нові форми охопити дитячу активність, що дозволили-б притягти до активної участи в щоденній практичній роботі кожного молодого ленінця із всього цього сотневого, а то й більшого гурту. Повстало питання про ланки, про розподіл колективів на ланки.

Але як саме розподіляти? Це можна зробити, коли розіб'ємо колективи на цілком самостійні організаційні одиниці, обмежуючи в них кількість дітей — на військовий зразок — певною цифрою; на цьому шляху ще й тепер стоять російські молоді піонери, свідомо чи несвідомо збе-

рігаючи в диторганізації стару скавтську патрульну систему, що, на погляд скавтизму,— як системи індивідуального військового самовиховання дітей,— була цілком досконала, але цілком протилежна принципам колективно-трудового виховання, що лежить в основі комуністичного дитячого руху. Можна, з другого боку, колективи розбивати на ланки, що є лише постійними формами організації практичної роботи молодих ленінців та їхньої активности, не перетворюючися в самостійні маленькі організації, під осередки, і працюючи згідно з єдиним для всіх ланок обов'язковим планом усього колективу. На цей шлях стала перша дитнарада, що своїми постановами підсумувала практичний досвід, надбаний у дитрусі. Справді, не можна розподілити будь-який шкільний колектив на самостійні частки — ланки, тоді як їхню практичну роботу визначають завдання і конкретний план, що потрібує на своє здійснення спільних зусиль та розподілу роботи.

Питання про кількість молодих ленінців у ланці й колективі викликали чималі суперечки. Що до ланки, то відповідь очевидна, якщо мати на увазі, що ланка не самостійна організація, а лише підсобна форма роботи; природно, що в цьому випадку питання про кількість молодих ленінців у ланці залежатиме від практичних можливостей та потреби. І рада намітила приблизну кількість: 10, але від неї можливі ухили й у той, і инший бік.

Негативні скавтські наслідки відбилися і на пропозиції обмежити кількість молодих ленінців у колективі до 40—50 дітей. З практичного боку ця пропозиція не витримує критики: не можна бо припустити, що в будь-якій дитустанові є декілька колективів, які нарізно працюють. І не можна утворювати диторганізації відповідно до їхніх керовників. За цифру 40—50 подавали той мотив, що таку кількість молодих ленінців може пересічно охопити один керовник.

Треба зазначити, що такі саме тенденції — вже після наради — виявилися в наших великих міських диторганізаціях, коли утворювалося в численних своїм складом групах об'єднання, що охоплюють декілька колективів молодих ленінців. І в першому, і в другому випадкові підход був один — на погляд робітника дитруху, що хоче перебудувати диторганізацію на особливий, на його думку, найкращий лад. Підход цей, безумовно, неправдивий. Як на вихід із того чи

іншого важкого становища, що буває у керовників, коли кількість молодих ленінців надто велика, зазначимо, що можна й навіть треба дати таким численним колективам і групам не одного, а декількох керовників, відповідно до здібностей кожного з них і кількости дітей у колективі і групі.

Організація керовництва

Дитрух, особливо за останній час, так розвинувся, перетворився в таку могутню лігу, що зовсім ясним стало питання про безпосереднє керовництво дитрухом із боку партії. Комсомолові самому не під силу взяти на себе всю відповідальність за керовництво п'ятидесятитисячною армією молодих ленінців, що зростає кожного дня. Партія повинна взяти безпосередню участь у керовництві цією галуззю комуністичного виховання.

Початий комсомольцями дитрух зробив великі успіхи і став єдиним фактором соціяльного виховання дітей. Завелика сила тепер дитрух, щоб сам комсомол міг керувати ним.

Ось чому вважати дитрух за частину юнацького руху або за частину комсомольської організації і роботи — було-б помилкою. Коли кожний молодий ленінець має на меті підготувати з себе справжнього комсомольця, то в основному дитрух є організація комуністичного виховання дітей трудящих, що повинна бути під безпосереднім керовництвом партії.

Перша всеукраїнська нарада в справі дитруху коротко, але твердо, ухвалила: „Загальне керовництво дитрухом належить партії. Здійснюється воно через центральні, губерніяльні та окружні бюра в справі дитруху, що працюють при відповідних комітетах КСМУ".

І далі: „КСМ керує практичною справою диторганізацій через диткеровників, що виділив він на постійну роботу".

Тепер уже ніхто не сперечається за комсомольське першенство в справі керування молодими ленінцями.

Практика цілком довела, що іншого керовника, як комсомолець, діти й не приймуть до себе.

До комсомольця молоді ленінці ставляться, як до свого старшого брата й помічника в роботі, а не так, як до вчителя чи начальника, і тому здебільшого ставляться до нього прихильно й довірливо. Проте, цим довір'ям більшість низо-

вих організацій союзу занадто зловживає, доручаючи роботу дитруху найменше кваліфікованим і в справах спілки недосвідченим комсомольцям.

На дитячу роботу в нас, у спілці, дивляться — на превеликий жаль — як на гірку, невдячну працю, і, відповідно до цього, на місцях і добирається кадр робітників.

Сучасний кадр робітників дитруху, особливо низових, мало відповідає потребам і його слід уважно переглянути. Справа виховання молодих ленінців повинна бути в належних руках. І тому від кожного робітника дитруху треба вимагати певного стажу, не тільки комсомольського, але й партійного (це, головним чином, стосується до губерніяльних, округових та районових робітників).

Робітник дитруху повинен бути цілком політично освіченим, мати знання з педагогіки й загально-освітні, — бо инакше він буде кепським робітником. Але треба, щоб підбираючи робітників, не набрати виключно інтелігентів-службовців: треба всіма засобами притягти дівчат робітниць і селянок, а також і парубків на цю роботу.

Зрозуміло, що це видвигання — справа часу, і досить довгого, і тому особливо гостро стоїть питання про підготовку нових кадрів робітників. Місцеві гуртки дитробітників, округові й навіть губерніяльні їхні наради, чи курси-з'їзди, чи лише курси — такі ті основні форми підготовки нових робітників для дитруху, що в них буде йому гостра потреба.

На питання про підготовку дитробітників треба звернути головну увагу в найближчому часі.

***

Такі відповіді, що їх дала перша дитнарада на ті болючі питання, що стали перед ними й тим самим поклала основи єдиного комуністичного дитячого руху.

Коротенько вона формулувала їх так:

„1. Основне завдання дитруху — комуністичне виховання дітей робітників і селян на підставі їхньої активної участи в громадському, політичному і трудовому житті.

2. Дитрух відограє основну й найголовнішу ролю в загальній політиці радянської держави в галузі соціяльного виховання.

3. Загальне керовництво дитрухом належить партії; а керовництво практичною діяльністю місцевих диторганізацій проводить комсомол через робітників, що виділив із себе.

4. Організаційними формами дитруху є звичайні форми пролетарських організацій (осередок — організація з виборчими керовничими органами)".

Ці чотирі коротенькі твердження повинні стати тими вихідними пунктами, що на них ґрунтуватиметься в найближчому часі, широко розгортаючись, єдиний — не тільки на Україні, але й по всьому СРСР — комуністичний дитячий рух.

З книги „Основні питання комуністичного дитячого руху".

А. Залкінд

ПІОНЕРСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ РУХ

Минуле піонерського руху

Піонерський рух має за мету виховати непохитного революційного комуністичного борця. Засіб для цього — організована колективна, громадсько-політична і трудова самодіяльність дітей.

Як і все в людському житті, піонерський рух має під собою глибоке соціяльне коріння. Ускладнена останнім десятиріччям на заході громадськість, що пройняла своїми елементами все психо-фізіологічне життя людства, вплинула, звичайно, і на розвиток дитячої психіки. Дітвора виявляє себе тепер із громадського боку значно яскравіше, гостріше і глибше, ніж це було в стадії слабо розвиненої „дорослої" громадськости. Цей громадський нахил дітей до значної міри був наслідком схоластичного ладу школи, гнилої її освітньої і виховної роботи, що обтяжує собою скрізь дитячий мозок навіть по найкультурніших країнах. Дитяча самодіяльність, дитяча допитливість найпружено шукала дійсного виходу, і, не находячи його в тупці реакційної школи, прорівалася в специфічні дитячі протоки, в громадську дитячу організацію. На превеликий жаль, ці інстинкти здорової дитячої самодіяльности використовувала в своїх інтересах західня буржуазна державність і класова педагогіка

капіталістичного суспільства. Ідею колективної дитячо-громадської самоорганізації чуло й хитро підхопили педагоги й урядовці владної класи й оформили її на захист її інтересів. Дитячі громадські організації опинилися в тенетах буржуазної суспільности, в трясовині авторитарних елементів буржуазної ідеології, і вони почали працювати на користь того самого класового панування, подвійно йому допомагаючи, використовуючи здорову творчу дитячу самодіяльність, щоб особливо яскраво захистити те, чого без усякого талану навчали дітвору вчителі згори.

Тому зовсім окремо доводиться відшукувати коріння походження і змісту пролетарських громадських дитячих груп. Відокремившись, як класова дитяча організація, ставши філіялом загальної комуністичної революційно-виховної роботи, пролетарські дитячі організації і своїм завданням, і всім своїм існуванням цілком протиставили себе буржуазному дитячому рухові. Пролетарська дитяча організація з'явилася цілком оформленою й послідовною реакцією дітей революційної класи на гнилотворчі елементи буржуазної школи й буржуазної ідеології. Пролетарські дитячі організації стали на заході першими дитячими осередками, що активно розгорнули повний комуністичний світогляд. Пролетарські дитячі групи Заходу поступово перетворюються тепер в апарат, що готує дорослих революційно-класових борців — на користь остаточної перемоги світового пролетаріяту.

Історія піонерського руху в Росії не така складна. Самодержавство, що конало в корчах агонії, намагалося отруїти патріотичною отрутою населення, що в ньому досить розчарувалася, і перший свій патріотичний вплив силкувалося це самодержавство звернути на дітвору, утворюючи по школах „втішні" військово-націоналістичні загони. Ця вигадка, як і інші „хитрі" спроби струхлявілого царату, звичайно, була марна. Царська педагогіка намагалася звязати дитячу активність із природниче-науковим знанням. Ганяла вона дитячі отари у „деревосадні" екскурсії. Намагалася організувати відповідальні групи на охорону цих „деревосаджень", як і инших благ природи, але, не маючи під собою здорового ідеологічного коріння, ця педагогічна вигадка, як і інші виховні зусилля дореволюційної школи, звичайно, не дала жадних наслідків. Заможна російська

буржуазія, як і інтелігентські верстви, копіюючи Захід, намагалися прищепити в дореволюційній Росії ті самі форми, що їх вживається в Европі, як бой-скавти то-що. Індивідуалістична закоханість, самозадоволена „мораль", почуття відповідальности перед своїм власним „сумлінням", всі елементарні правила власницької буржуазної етики стали основними заповітами й цих дитячих громадських організацій. Ні організовано-точного матеріялістичного світогляду, ні об'єктивного виявлення класових обріїв, ні революційного героїзму,— цих завдань воїстину громадського, воїстину наукового виховання дітей, російський бой-скавтизм не ставить перед собою, так само, як і його західній побратим. І тільки Жовтнева революція, викривши остаточно класову основу громадських відношень, висунувши на авансцену історії робітничу класу, радикально змінила також зміст і форми громадської дитячої самоорганізації. Пролетаріят, перекраюючи знову всю громадську ідеологію, притяг до цієї реорганізованої роботи також і масу дітвори. Почала поширюватись революційно-комуністична пролетарська дитяча організація, що йде шляхом дорослих,— що в відповідних дитячій психіці формах здійснює ті самі завдання, ту саму ідеологію, яку виявляв у своїй боротьбі і в своїй самовиховній роботі й увесь революційний пролетаріят. Ініціятором, привідцем, організатором у формуванні цих революційно-дитячих груп був, звичайно, комсомол.

Завдання піонерського руху

Як ми бачимо, дитячий піонерський рух, як форма революційно-комуністичної дитячої самоорганізації існує дуже недовгий час. Піонерський рух тепер тільки намагається визначити більш-менш виразно свої завдання, свою найближчу мету. Методу роботи ще далеко не розшифровано. Шляхи вишукують, помилок багато,— і тому наш інформаційний матеріял не відзначається особливою повністю. Цілком очевидно, що, маючи на меті виховати революційно-комуністичного борця, цілком звільненого від класових отрут буржуазної ідеології, піонерський рух намічає перед собою якийсь ідеальний тип революціонера-комуніста, до якого і прямує в своїй роботі. Треба зняти метафізичні, містичні фетиші з дитячого мозку, що наклала йому бур-

жуазна школа і все наше ідеологічне оточення. Піонерський рух утворює з дитини матеріяліста.

Слід викинути хаотичні егоїстичні, власницькі елементи з дитячої свідомости, що накладали на нього капіталістичні, власницькі відношення. Революційно-комуністичну боротьбу можна провадити лише на ґрунті глибокого розвитку колективістичних почуттів, почуттів відповідального й любовного середкласового бойового взаємодіяння. Піонерський рух за основну свою мету ставить розвинути в дітях одповідальний революційно-пролетарський колективізм.

Хаос капіталістичної економіки, стихійність процесу розгортання громадських взаємовідносин у буржуазному устрої революційний пролетаріят у своїй боротьбі замінює на науково-пророблену організованість. Тільки організованістю, тільки дисципліновністю він переможе згубний хаос минулого. Організованість стає, отже, так само одним з основних заповітів піонерського руху.

Покірливість перед хаосом, схиляння перед тим, що є, як незмінним, згори нам даним, є основна риса занепалого буржуазного світогляду. Увесь світ, все суспільне життя, що безупинно змінюється, оточення, що безупинно ламається, й сама людина, організована в могутній колектив, як активний чинник, що реорганізує революційне оточення — ось що мусить замінити пасивний статизм буржуазної ідеології. Таким чином, діялектичний активізм так само стає за основний заповіт комуністичного піонерського руху.

Глибоко безглузда, хоробливотворча самою своєю істотою капіталістична економіка проймає своїми елементами всі сторони фізичного здоров'я дітей, усі частки дитячої свідомости. Це знесилення людства є один із стовпів зміцнення буржуазного панування, і тому кращим засобом для боротьби з експлоататорством та хижацтвом є остаточне оздоровлення людей, починаючи з найранішого дитячого віку. Правила фізичного і психічного здоров'я, раціональні запально-життьові звички, таким чином, теж становляться основним заповітом піонерського руху, основною методою, щоб виховати дітей на психо-фізично здорових та ідеологічно-непохитних революційних борців.

Тому саме, як ми бачимо, до завдань піонерського руху, на ґрунті колективної дитячої самоорганізації, належить увесь зміст нової дитячої психо-фізіології. Тут і елементарна

й політична письменність, тут і громадсько-культурні й гігієнічні правила, тут і почуття відповідальности, організованість,— одним словом, все те, що становить суть цілком оформлених революційних борців. Сучасне соціяльне оточення, навіть у державі пролетарської диктатури, не могло утворити само собою тих сприятливих обставин, за яких ці основні заповіти революційно-комуністичного виховаяня можна було-б здійснити. Надто малосила ще наша соціялістична економіка, надто велике ще наше дрібнобуржуазне й міжнародньо-буржуазне оточення, надто міцні ще ті гнилородні елементи, що звідусіль проймають нашу пролетарську ідеологію. Надто велика ще схоластична інерція навіть і в сучасній радянській школі, надто відстали сучасні педагоги навіть од елементарних вимог здорового комуністичного світогляду й виховання, щоб здійснити особливо продуктивно ці нові виховні завдання. Утворивши самодіяльні дитячі групи, звязані певними ідеологічними заповітами, що живлять дитячі інтереси та дитячу активність на тлі широких, громадсько-революційних перспектив, можна послабити цей розкладовий вплив сучасного соціяльного оточення, цей розкладовий вплив одсталої від сучасности школи. Піонерський дитячий рух і ставить перед собою завдання — утворити здорове дитяче оточення, що базується на здорових дитячих біологічних пориваннях і на здорових вимогах революційної суспільности.

Соціяльний і біологічний ґрунт піонерського руху

В країні, де перемогла робітнича класа, умови для революційного дитячого руху складаються як-найсприятливіше. Завдання дитячого руху цілком збігаються з завданнями радянської держави, що формується вперше за історію людства. Революційне руйнування задубілого побуту, власницьких інстинктів, метафізичних ідеологій — ось основне завдання загальнодержавної освіти. Цілком очевидно, що це завдання мусить найти собі найміцнішу підпору в молодому поколінні — в дітях. Не слід, звичайно, забігати надто далеко вперед,— наше соціяльне оточення змінюється лише поступово, надзвичайно поволі. Елементи історичної інерції в ній досить міцні, та й нових гнилоносних основ

проходить у неї чимало, і тому в наших як загальноосвітніх, як і дитячих виховних заходах, треба додержуватись закономірної поступовости. Проте, діти, цей надзвичайно пластичний матеріял, що підпадає виховному впливові значно гнучкіше, ніж доросла частина населення, в умовах нашого революційно-радянського оточення здобувають найсоковитіший ґрунт, що на ньому зростають саме ті основи, що потрібні революційному вихованню.

Але чи придатні самі діти до цієї революційно-виховної роботи, що вони самі провадять над собою? Старі буржуазні науки різними способами намагаються тероризувати нас, запевнюючи, що дитина має саме такі риси, при яких звязувати її завчасно з громадською сучасністю було-б „загрозливою небезпекою". Дитина, ніби-то, всі основні роки свого біологічного зростання, років так до 14—15, перебуває в „минулому", в історичних стадіях, що вже пережило людство, автоматично їх „відтворюючи" у своїх грах, фантазіях, у своїй активності. Це ніби-то і є „інстинктивна дитяча самоохорона", що дає можливість дитині, послідовно переживаючи в собі попередні стадії людського розвитку, стикатися вже в стиглому стані з сучасністю.

Отже, „залиште дитину на самоті з собою, як можна пізніше, як можна довше,— вимагає буржуазна педагогіка,— як можна менше звязуйте її з примусовим, штучним для неї зрозумінням елементів грубої сучасної реальности,— не нав'язуйте дитині вашого понадколективізму, цього продукту ще не народженних соціяльних відносин. Дитина росте стихійним індивідуалістом. Це егоїст, що в егоїзмі знаходить основний захист для своєї біологічної кволости". „Дитина живе своїм власним світом, їй чужа прищеплена лише останнім десятиліттям наша соціяльна реальність, вона поглиблюється у свої дитячі фантазії,— не заважайте їй". „Дитина не може бути матеріялістом, вона „містик від народження", бо релігійна емоція є основне, що характеризує собою всі етапи розвитку людської культури". „Матеріялізм знівечить дитячу свідомість",— каже стара педагогіка. „Не намагайтесь організувати дитину в її виявленнях надто рано, инакше ви перетворите його в бездушну, безплотну й безплідну машину, бо своєю природою дитина стихійно дезорганізована (?) і в цьому її творче право, її біологічна необхідність" і т. ин.

Як видно, стара педагогіка мусить найлютіший ставити опір нашим практичним спробам втілити в основні форми дитячої активности саме ті риси, яких вона навіть теоретично не припускає. Це — „насильство над дитиною, нівечіння її природи", — галасує вона на всі лади.

Чи так справді стоїть справа?

Звичайно, що в буржуазних умовах,— і в цьому багато винна також і сама педагогіка,— діти з перших тижнів свого життя заражаються гнилими елементами буржуазної дезорганізації, виховуючи в своєму організмі цілу серію таких безглуздих, почварних нашарувань, які й перетворюють їх у щось подібне до того типу, що характеризує буржуазна педагогіка, як „природно-біологічний тип дитини". Не даючи можливости розвинутися здоровій дитячій допитливості, здоровому дитячому реалізмові, природній і плановій дитячій активності, відриваючи дітей од громадського життя, від сучасности, вона залишає їх на самоті з собою, поглиблює їх в інтимні переживання, розвиває в них дух покірливости й підлеглости, перетворює їх у химерників, містиків, у пасивних рабів. Прогноюючи соціяльне оточення, забиваючи всі шляхи, що через них могла-б виявитись природна, здорова соціяльна дитяча активність, капіталізм нарешті звертає всю енергію дитини на саму себе, утворюючи в молодій дитячій психіці найбезглуздіші, глибоко шкідливі сполучення.

Дитина, що розвивається в умовах творчої соціяльности, в умовах широкої активности, стає зовсім не тим нещасненьким покручем, про якого лицемірно бідкається „дітолюбна" буржуазна педагогіка. Навпаки, вона дійсно розвивається в здорового, творчо-дорослого бойця, не отруєного тою надмірною сексуальністю, химерністю, пасивністю та иншими благами, якими винагороджувала й винагороджує її старе соціяльне оточення і старе виховання.

Цілком природно, що устрій експлоатації боїться звязку людей, звязку дітей з реальністю, з суспільством, бо це загрожувало-би сталости експлоататорського устрою. Тому не дивно, що буржуазна педагогіка лицемірно обдурювала сучасність. А устрій, коли панує переважна більшість трудових мас, не боїться сучасної радянської суспільности [1])

[1]) Детально всі ці міркування освітлено в моїй книзі „Очерки культуры революционного времени" (видавн. „Работники Просвещения", 1924 р.).

Що краще її пізнаєш, то далі в неї вглиблюєшся; що організованіш з нею звязуються маси, то краще й усьому людству в цілому і сталості самого радянського устрою. Тому звязок із сучасністю вперше можна здійснити тільки в країні, де панують трудящі. Тому дійсно здорове, природно-біологічне виявлення дитячих творчих можливостей можна здійснити вперше тільки в радянському устрої.

В особливо сприятливому стані що до цього пролетарська дітвора, яка з ранніх років бачить загострену економічну боротьбу батьків. Пролетарські діти, яких утягають в безпосередню боротьбу, війну за шматок хліба вже за перших просвітків свідомости стають цілковитими реалістами. Батькам пролетарської дитини ніколи її зацiловувати, замиловувати,— це не дає можливости дитині поглиблятись в середину своїх любовно-інтимних переживань, у передчасну дитячу еротику. Навпаки, вона звязується з оточенням саме тому, що ніхто з перших кроків її більш-менш свідомої активности, не допомагає поглибити її інтимну фантастику. Не маючи в себе у власному побуті ні тепла, ні ситости, ні виграшок, ні картин, ні книжок, пролетарська дитина йде до дитячого колективу, як до єдиного засобу, що може надолужити їй ці родинні, домашні вади, і дитячий колективізм стає за основний осередок дальшого її психічного розвитку. Громадськости вона не уявляє, як солоденьку ліберальну кашку, якою вона вважається забезпеченій дитині — де рожевою фарбою забарвлено обрій запеклої класової боротьби. Ця класова боротьба в усій своїй непринадності й наготі досить рано й цілком безпосередньо виявляється перед пролетарською дитиною на прикладі її голодних поневолених батьків, та й на її власному прикладі, бо занадто рано її брат, сестра та й вона сама попадають в лабети визиску.

Очевидно, що дитячий містицизм, дитяча фантастика, дитячий індивідуалізм, дитяча хаотичність — а все це так захищає буржуазна педагогіка,— зовсім не по дорозі, зовсім не рідня пролетарській дитині. Пролетарська дитина — в піонерському русі, в революційно-комуністичному оточенні знаходить саме той покорм, що їй і соціяльно, і біологічно потрібен у першу чергу. На жаль, і пролетарська дитина, не зважаючи на всі сприятливі умови, перебуває далеко ще не в блискучому стані, щоб засвоїти все те творче, здорове,

що є в суті піонерської організації. Родина ще досить закостеніла, досить ще пройнята міщанськими містичними елементами й дуже перешкоджає здоровому розвиткові дитини. Сучасна вулиця, із своїми хаосом і болотом, має в собі ще чимало отруйних елементів і дезорганізує розвиток виховної роботи. Школа, звичайно, ще не настільки перебудована, щоб допомагати подібним ново-педагогічним змаганням. Навпаки, вона сама часто вдається в паніку: то люто бореться, то з одчаю тікає від піонерських спроб організуватись.

Гнила стара література, розкладова авантуристська фабула сучасного кіно, намул буржуазної педагогіки, почварні й найшкідливіші старі гри,— всього цього занадто багато, це подвійно шкідливий фонд, із яким організована колективна дитяча самодіяльність має провадити протяжну, вперту, тяжку боротьбу.

Тим більша відповідальність у тих, хто керує цією боротьбою. Треба, щоб організацію здорового дитячого оточення взяли міцні руки вмілого керовника, тим більш, що, як ми бачили раніше, соціяльні перспективи й біологічні можливості для цього в СРСР такі, яких людство не уявляло ще ніколи за всю історію його розвитку.

Із книги „Пионерское детское движение".

Ів. Соколянський

ПРО ПОВЕДІНКУ ОСОБИСТОСТИ

I

Сучасне природознавство щільно підійшло до проблеми вивчення природи людської особистости. Ще до недавна такі природничі дисципліни, як фізіологія, цуралися всякого втручання в ті явища, що ніби-то повставали на якомусь иншому тлі, а не на фізіологічному. Такими були явища так звані „психічні". Природа „психіки" не вміщалася в поняття фізіології. „Психічне" життя людини до недавна наповнювали таємницями, й це викликало непереможні труднощі що до його пізнання. В різні часи різними

вченими було висунуто багато всяких теорій, що так чи инакше намагалися висвітлити природу „психічного“ життя людини, але ці теорії, як тепер ми знаємо, ще більш плутали справу. Всяка теорія лише тоді здатна до життя, коли до кінця висвітлює всі ті факти, до яких вона стосується. Чим менше суперечностей з фактами, тим правдивіша теорія. Теорія є не що инше, як підсумована та виявлена правдива закономірність звязку фактів, що вона охоплює.

Яку-ж закономірність фактів „психічного“ життя встановили дотеперішні психологічні теорії? Можна сказати: ніяких. Коли ми мали які-небудь більш-менш правдиві погляди на людину, то не завдяки тим наукам, що ставили собі завдання вивчити так зване „психічне життя“, а навпаки — завдяки як-раз тій галузі нашого знання, що, як ми зазначили вище, на початку цуралась цих явищ, проте, дала науці змогу підійти щільно до таємних куточків людської природи. Такі науки — природничі науки. Сила природничих наук полягає в їхній методі дослідження. Методи дослідження взагалі й характеризують науку. І коли ми підходимо до якого-небудь явища, то в першу чергу мусимо піднести питання про методу його дослідження. Наукове природознавство прагне не тільки до спостереження та описування явища, але головна мета його — опанувати те явище та підпорядкувати його певній закономірності.

Що до студіювання людини, то до останніх днів природознавство ставилось до цього питання однобоко, воно висвітлювало лише поодинокі анатомо-фізіологічні чинники в діяльності людини. Діяльність ця, як така, в тій її складній формі, що ми звемо с у с п і л ь н о ю діяльністю, була далекою від природознавства. Тоді як уже давно помітили, що хоч ми докопуємося до глибоких подробиць анатомічної будови людини, хоч як далеко сягають наші знання що до фізико-хемічних процесів в організмі в їхніх найконечніших інтимностях, все таки джерело суспільної діяльности людини від нас лишалося заховане.

В природі людської особистости виявлялося ще якесь „щось“, не вміщене ні в які наші анатомо-фізіологічні та фізико-хемічні поняття. Його відокремлювали в ту своєрідну питомість (свойство), що віддавна звикли характеризувати, як психічну питомість, яка хоч і повставала, мовляв (за останніми більш-менш науковими даними), в наслідок фізіологічних

процесів, але становила, на думку дослідників, — свою власну, своєрідну закономірність, що буцім-то не вміщалася в загально-природні закономірності. Ця думка про „своєрідність психічних явищ“ приводила до помилкового твердження про те, що методи наукового природознавства ніби-то непридатні до дослідження цих явищ, які потрібують инших метод.

Але тепер ми знаємо, що шукання цих „инших“ метод привело більш совісних дослідників до того переконання, що не тільки їх неможливо витворити, але й немає потреби, бо не існує й самої славетної „своєрідности психічних явищ“, а всі питомості природи людської істоти, хоч які вони складні ми можемо дослідити методами наукового природознавства, того самого природознавства, що само до недавна цуралося студіювати ці явища. До цього спричинився нечувано швидкий і глибокий розвиток наших науково-природничих знань за останні часи. Стан сучасної науки такий, що для неї самої стає нетерпимим надалі існування таких явищ, які начеб-то не можна пізнати її науковими методами. На доказ цього як-раз і можна взяти підход сучасного природознавства до природи людської істоти.

Протягом невеликого часу, після того, як справжній науковий дослідник взявся справжньою (науковою) методою за дослідження цієї проблеми, розвіялись, як дим, усі таємниці, що в них заховувалась досі „своєрідна питомість“ людської природи. Нині ми сміливо й упевнено можемо констатувати, що проблеми людської „психіки“, якою була вона досі перед нами, не існує. Натиск науки з її сталими методами повалив останню фортецю, де заховувалась досі ота „таємниця“ і ми виходимо на нові шляхи в наших досягненнях. Непорушну марксівську формулу — „буття визначає свідомість, а не навпаки“ — остаточно розвязується в самому її механізмові, — тоб-то вияснено, в який саме спосіб буття визначає нашу „свідомість“,— ту свідомість, що, як основа „психічного“, стояла перед нами досі нерозгаданою, а ця нерозгаданість викликала критичне відношення деяких ідеалістів до зазначеного марксівського твердження.

Історія людського життя й діяльности не знає більш пишної перемоги, як та, що викрила й розвязала складну проблему „таємних“ пружин розвитку суспільних форм (марксизм), а нині ми маємо й цю останню перемогу науки, що висвітлює складений механізм життя поодинокої людини.

Розвиток суспільних форм не повстає в наслідок діяльности обдарованої якимись надприродними властивостями поодинокої людини, а навпаки, — самі ті „надприродні" властивості повстають в наслідок певного розвитку суспільних форм, — це з непорушністю довела марксівська наука. Але залишився нерозгаданим механізм властивостей поодинокої людини. І, сподівано чи несподівано, нарешті, природознавство викриває нам і цей механізм.

Метода природознавства, що маємо сьогодні — метода (правильніше — методика) умовних або сполучених рефлексів до тонкости викриває нам принципи будови й чинности живих організмів від найпростішого до найскладнішого людського організму.

В наслідок наукової праці за цією методою повстає нова галузь наших знань, що в своїх засадах нічого спільного не має з дотеперішніми спробами вивчати природу людського організму. Цю наукову галузь виділено вже в окрему наукову дисципліну, — науку про поведінку — рефлексологію живої тварини взагалі й людської особистости — зокрема. Може цю наукову дисципліну ще не вповні оформлено в сталих положеннях, що всебічно освітлювали-б той чи инший стан живого організму, але що до висвітлення природи поведінки тварини чи людини — вона, насмілимось впевнено це зазначити, дає вже досить повний матеріял. Коли, наприкл., для медицини, що студіює стан організму, вона ще не сказала свого рішучого слова, то для педагогіки (поведінка організму) вона дає в головному майже весь потрібний матеріял. Але останнє залежить од того, оскільки ми знаємось на цих здобутках, оскільки педагогіка оцінила їх і зможе використати.

Творець нової методи дослідження вищих форм діяльности людини, методи умовних рефлексів школа російського вченого, академика Павлова, що нині справедливо уславився на цілий світ цією своєю методою. Ще якісь півтора десятка років тому про цю методу говорили, що вона дає можливість досліджувати тільки деякі фізіологічні процеси, не більше. Що-ж до того, що за її допомогою можна висвітлити весь механізм нервової діяльности (а значить — і поведінки, як мислить сам Павлов), — в це крім самого Павлова та його учнів мало хто вірив. Особливо це стосується до тієї країни, де жив і працював сам Павлов і його школа.

Та популярність серед широких мас наукової сучасности, що її має тепер Павлов, і його метода виникла лише протягом останніх кілька років. Раніш Павлова знали й цінили більше за його (теж всесвітнього значіння) наукові праці в справі фізіології травлення їжі в організмі. Про методу рефлексів, про намагання Павлова висвітлити весь складний механізм нервової діяльности мало хто знав, мало хто цим цікавився, а тим більш мало хто сподівався, що саме утворення цієї методи становить нову добу в природознавстві й несе цілий нечуваний переворот в наших знаннях, що до будови і принципів діяльности живого організму. За останні кілька років по революції у нас широкою хвилею розлилося зацікавлення методою павловської школи і перспективами, що вона розгортає перед тими галузями нашого знання, які за свій об'єкт мають людину, її діяльність або стан її організму, як от медицина, педагогіка то-що.

Тепер вже не треба довго доводити, що наука павловської школи про методи дослідження поведінки людини має колосальне значіння: ця наука дістала визнання в широких наукових колах. Але це ще не значить, що вже все гаразд: ми й тепер ще можемо почути то тут, то там чимало сумнівів, чимало розпачливих голосів людей, що лише поверхово ознайомившись із цією методою, не розуміють її глибокого змісту і його незмірно великого значіння.

Перш за все треба боятися свого роду вульґаризації в користуванні цією методою. Між тим, тепер ми вже маємо цікаві зразки вульґарної оцінки значіння методи Павлова. Методу цю треба розуміти в належному значінні, тоб-то що до вживання її у вивченні лише тих явищ, що для них її утворено. А утворено її, щоб вивчати складний механізм діяльности нервової системи, якого ми досі майже не знали. За методою Павлова механізм цей стає перед нами в новому й уперше — в правдивому світлі. Ми можемо пізнати дійсну ролю одної з найскладніших систем в організмі й не перебільшувати або не зменшувати її значіння.

Організм людини треба розуміти, як найбільше складну систему в цілій природі. Цю систему зложено з цілої низки певним чином упорядкованих і між собою певним чином звязаних систем, що функціонально провадять приналежну їм працю. Разом ці співпідлеглі одна одній системи і становлять єдину цілу систему — „організм". Нервова система

становить в організмі лише одну з систем і не вичерпує собою діяльности цілого організму.

Метода Павлова й дає нам змогу перш над усе виявити ролю нервової системи в поведінці організму. Ніяка инша метода, крім методи умовних рефлексів, досі не могла нам дати правдивої картини механізму нервової системи. Досі в поглядах на поведінку тварин взагалі і на поведінку людини зокрема ми заховували багато містики, багато неправди. Безсмертні заслуги павловської школи в головному й полягають в тому, що вона нарешті розвіяла цей туман.

Але ще й тепер можна спостерігати чимало невірних висновків, що деякі дослідники намагаються зробити з дослідів павловської школи.

До цього на нашу думку спричинився сам Павлов. Вже в самій назві своєї праці — „Двадцатилетний опыт изучения высшей нервной деятельности (поведения) животных" Павлов ототожнює нервову діяльність і поведінку. Це вказує на те, що, на думку Павлова, всю складну форму поведінки тварини ніби можна вичерпати лише діяльністю одної нервової системи, тоб-то діяльністю лише одної з систем в організмі, а не всіх систем у цілому, — систем, що складають організм та що їхня спільна взаємочинність потрібна організмові, щоби встановити звязок з оточенням, тоб-то для поведінки тварин в її повному змісті.

І коли метода Павлова непорушна в справі вивчення механізму нервової діяльности, то чи значить це, що виключно однією цією методою ми можемо пізнати поведінку в цілому? Иншими словами: чи знанням механізму нервової діяльности ми можемо вичерпати знання поведінки організму?

На нашу думку — ні, ні в якому разі. Знати механізм нервової системи конче потрібно, але одним цим знанням у підході до вивчення поведінки обмежитись ніяк не можна. Тут ми застерігаємо ряд засадних помилок у всякого, хто намагається поведінку розуміти, як чинність лише одної нервової системи. Намагатися вичерпати поведінку одними процесами, що творяться в нервовому субстраті,— це значить впасти в стару помилку, коли ми діяльність людської особистости пробували з'ясувати „психічними" чинниками, суть яких не була нам ясна. Просто замінити „психічне" „фізіологічним" — не досить для того, щоби зрозуміти, що таке поведінка.

Павлов і його школа намагаються довести нам, що вся суть пізнання поведінки полягає в пізнанні нервової системи. Ми мусимо бути дуже обережними і знати наперед, що в цьому криється велика хиба. А всяка помилка — чи стара, чи нова, — та, що помічали ми її у старих ідеалістів-психологів, чи новітнього матеріяліста Павлова — однаково шкідливі в справі встановлення правдивого відношення до природи поведінки людської особистости.

Ідучи за Павловською школою, можна зробити висновок, що за джерело поведінки (діяльности) особистости є сама особистість; в ній самій, в її організмі заховано ніби всі можливості, з яких повстає вся найскладніша поведінка особистости. Тільки ця поведінка повстає, мовляв, не в наслідок якоїсь там „психіки", а в наслідок складної діяльности нерво-мізкового субстрату, природу якого ми визнаємо за матеріяльну.

Звичайно, звести причини поведінки людської особистости до матеріяльних факторів — це для вченого великий поступ, але вичерпати поведінку лише тими матеріяльними моментами, що їх заховано в одній нервовій системі організму — це значить, як ми вже говорили, впасти в глибоку помилку.

Джерело поведінки не є лише одна якась система в організмі, а весь організм у цілому разом з оточенням, в якому він перебуває, тоб-то все фізичне й суспільне середовище, що оточує організм.

Таким чином, під поведінкою організма ми мусимо розуміти взаємовідносини організму з усім середовищем, в якому він перебуває.

Організм без середовища не виявить ніякої поведінки.

Про поведінку організму без участи середовища не може бути й мови.

Ми мусимо підкреслити, що в поняття „поведінки" категорично треба включати: організм, як суму анатомо-фізіологічних явищ, і все середовище (оточення), як суму впливів на організм.

Аналізуючи основні моменти поведінки, ми мусимо визначати певне місце як для цих біологічних елементів (анатомо-фізіологічних, внутрішніх), так і для тих, що ми назвали „оточенням" (зовнішніх — суспільних).

З нашого погляду, на цілком вірний шлях стають ті дослідники природи поведінки, що визначають особистість,

як суспільно-біологічне явище. Суспільно-біологічна природа людської особистости виступає в багатьох сучасних дослідників на перший план.

Але голе означення особистости, як суспільно-біологічного явища, ще не виявляє нам усього складного механізму поведінки.

Напрошуються цілком слушно запитання: а яка-ж роля окремих чинників, — яку ролю відограють біологічні моменти, а яку суспільні? Коли поведінка є функція двох перемінних величин, то як-же змінюється функція коли змінюється одна з перемінних чи обидві разом?

До такого запитання можна поставитися критично: взагалі, чи можна так ставити питання? Ми маємо за об'єкт дослідження таке складне явище й так мало даних про його природу, що виявлення ролі поодиноких складників цього явища здається просто неможливим.

Та на нашу думку так ставити питання не тільки можна, але й треба.

Поведінка є витвір цілого ряду чинників, і виявлення ролі кожного чинника зокрема і всіх разом — цілком можливе, отже й виявлення природи поведінки в цілому так само можливе.

Дві головні категорії чинників — біологічні й суспільні — на підставі сучасних наукових даних виступають перед дослідником у їхній певній виразній ролі; одні — біологічні (внутрішні) відограють ускладнювальну, регуляційну ролю в поведінці; другі — суспільні (зовнішні) обумовлюють основні моменти суспільної форми поведінки людської особистости. Ця певна роля основних факторів, що визначають поведінку, і дає нам ключ зрозуміти природу поведінки в цілому.

II

Проблема поведінки людської особистости має величезне значіння для педагогіки. Не розвязавши цієї проблеми педагогіка не рушить з місця ані на крок і буде тупцювати на тому-ж місці, де вона тупцює й досі. Навпаки, розвязавши цю проблему, педагогіка, тим самим, визначає свій зміст і всю свою методику. Всі успіхи, вся доля педагогіки, як наукової дисципліни залежать од успіхів наукового природознавства, що його відділом вона мусить являтись.

Але що таке педагогіка? Як треба її розуміти, як наукову галузь?

На нашу думку педагогіку треба розуміти, як науку про організацію певних форм поведінки особистости або колективу.

Завдання педагогіки визначається певною стадією розвитку форм класової боротьби. В переходовий період, в період загострених форм класової боротьби (диктатура пролетаріяту) педагогіка виявляє й мусить виявляти строго класовий характер. Як існує економіка переходової доби, так повинна існувати й педагогіка переходової доби з її строго визначеними й підпорядкованими завданнями, що ставить собі дана класа в боротьбі. В добу пролетарської диктатури педагогіка ніяких инших завдань собі не ставить, крім організації витриманих класових форм поведінки як особистости, так і колективу.

Визначення педагогіки, як науки про організацію поведінки особистости (чи колектива), як-раз і доводить нам, що найважливішою проблемою для педагогіки являється проблема особистости, її структура, її поведінка. Для того, щоб організувати поведінку, треба знати її природу. Між тим, відношення до особистости в педагогіці й понині повне найглибших суперечностей: ми маємо або переоцінку її або недооцінку в педагогічному процесі. Пояснюється це, звичайно, нашим повним незнанням природи особистости, а звідци — й неправильна оцінка тої чи иншої форми її поведінки.

Як зазначали ми вище, успішний розвиток наукового вивчення структури особистости почався за наших днів, — переважно працями академика Павлова та його школи. В цьому-ж напрямку в нашій спілці працюють Бехтерєв, в нас на Україні — проф. Протопопов. Всі ці вчені [1]) в основному підходять строго-матеріялістично до пояснення найскладніших проявів у поведінці (діяльність) людини, і на сьогодні ми маємо надзвичайно цінний науковий матеріял, що в самій основі змінює наші погляди на природу особистости.

Найголовніша принципова ознака цих наукових напрямків та, що вони вивчають особистість не в застиглості,

[1]) Особливо проф. Протопопов у його останніх працях.

не в змістові її внутрішніх переживань, а в діяльності, вивчають закономірність взаємовідносин організму особистости й оточення, а також і всю мінливість цих взаємовідносин залежно від мінливости оточення. Таким чином, вивчається не просто особистість, як суму захованих у своїй унутрішній природі властивостей, а взаємовідношення її (особистости) з оточенням. А це й є те, що ми звемо поведінкою. Отже, тут поведінку особистости визначається двома групами факторів: біологічними (внутрішніми) й суспільними (зовнішніми); з такого погляду — в найновішій науці про поведінку — й підходимо ми до особистости, до її суспільно-біологічної природи.

Та знов підкреслюємо: не досить одного загального визначення. Треба виявити можливо точніше ролю — як того, так і иншого чинника в усій їхній складности. Для хемика, прим., не досить вказівок на складність якоїсь хемічної речовини; йому треба знати, які саме елементи складають дану речовину; крім того — в яких кількісних співвідношеннях і за яких умов ці елементи вступають у взаємний звязок і т. и. Схематично так треба поставитись і до чинників, що визначають поведінку особистости, як найскладніше в природі явище, до того — явище безперечно чисто матеріяльне. Взаємна чинність двох вище названих факторів — біологічного й суспільного — утворює те, що ми звемо поведінкою.

Біологічні чинники треба розуміти, як суму всіх життьових виявів організму, — всю складність його анатомічної структури, все багатство його фізіологічних процесів. В складну систему організму входить низка співпідлеглих систем, що провадять свою чинність у взаємній функціональній залежності й закономірному звязку. Порушення цієї закономірности часткових систем викликає порушення всієї системи в цілому.

В анатомо-фізіологічній структурі особистости треба відзначити три системи, що мають виключну педагогічну вагу: 1) систему рецепторну, 2) систему корелятивну й 3) систему ефекторну. Вся складність взаємовідносин і закономірного звязку організму з оточенням провадиться з неминучою участю цих систем. Забурення чинности якої-небудь із них обтяжує поведінку й певним чином її характеризує.

Система рецепторна поділяється в основному на дві частини: на ендорецепторну й екзорецепторну. Ендорецепторна (внутрішня) система переймає всі найтонші зміни в самому організмі і являє джерело зміни умовних звязків у корелятивній системі. Ендорецепторна система складається в основному з ферметантивної системи, ендокринної й м'яснево-суглобової. Ендорецепторна система є, власне, разом із тим, ефекторна: вона й переймає всі найтонші зміни в організмі й одповідає на них; вона через корелятивну систему утворює в організмі певний тонус, певне напруження життьових процесів, що від них залежить міцність, сталість і довготривалість умовних звязків організму з оточенням. Основ для так званих емоцій треба шукати в ендорецепторно-ефекторній системі.

В наших дотеперішніх педагогічних шуканнях ми майже не цікавились тим, що по суті відограє важливу ролю, і це приводило до непоправних помилок. Ми все шукали чогось такого одного, що ніби є причина всіх причин. В організмі, як у складній машині, кожна система виконує свою ролю. Тут нічого питати, що відограє меншу, а що більшу ролю: все відограє певну ролю, й нам треба добре знати лише те, яку саме.

Ми знаємо, яку ролю в педагогічному процесі відограє, наприклад, зосереджений рефлекс (так звана „увага"): без цього рефлексу (добре вихованого) неможлива ніяка педагогічна праця; його формується чинністю ендорецепторної системи; на тлі її чинности ми тепер можемо виховати зосереджений рефлекс навіть у тих осіб, що біологічно дуже обтяжені. Первісні рефлекси організму, що їх доводиться педагогові виховувати в процесі організації поведінки (а основний з таких рефлексів є зосереджений рефлекс), — педагог може виховати лише тоді, коли він добре буде знати механізм їхнього утворення. А цей механізм треба шукати в ендорецепторній системі.

Екзорецепторна система (те, що ми, звичайно, звемо „змисли") приймає всі впливи середовища на організм, звязує його з оточенням і подає в корелятивну систему всі найделікатніші зміни в оточенні, утворюючи в організмі певне відношення до оточення. Екзорецепторна система складається з відомих нам рецепторів: шкіри, ока, вуха. Що до слизневої оболонки носа й рота, то вона належить до

групи шкіряних рецепторів. Педагог мусить знати, що в поведінці, яку він організовує в педагогічному процесі, завжди має значіння те, звідки йде рецептія — через шкіру, через око, чи вухо, і як треба змінити обставини у відповідних випадках, щоби скерувати поведінку належним напрямком.

Корелятивна система — для поведінки в цілому — це буде нервова система: як центральна, так і периферична. Нервово-мізковий субстрат організму, що становить певну систему, відограє виключно корелятивну ролю. Звязок чинности окремих частин організму між собою на довший чи менший час або звязок організму в певний спосіб з оточенням (коли ми маємо виявлену поведінку) відбувається за допомогою корелятивної системи. Ніякий звязок, ніяка взаємна чинність окремих систем організму, як ніяка форма співвідношень організму з оточенням (поведінки), не є довічньо однакова, а навпаки — є тимчасова. Звязок встановлюється на деякий час — довший чи менший, але не „на завжди".

Деякі акти нашої поведінки иноді ніби мають характер чогось постійного. Але ця постійність умовна. От ця умовність звязку, умовність взаємної чинности систем залежить од діяльности нервової системи. Абсолютне значіння нервової системи, як чинника, що в „духовному" житті заступав собою все,— в аналізі поведінки виступає в иншому світлі. Що до цього — характерні слова одного із сучасних біологів про значіння в організмі нервової системи. Він каже: „Могутнім посередником і чинником співвідносної діяльности організмів (поведінки — *І. С.*) є мозок і нервова система. Проте, той час, коли вважали, що мозок і нерви є носії співвідносних (психічних — *І. С.*) процесів, не властивих соматичним елементам організму, вже безповоротно проминув. Тепер ніхто не шукає ні розуму, ні глупости, ні безталанности, ні геніяльности в мізкові або нервовій системі. Співвідносне (нервово-психічне) життя організму локалізується в усьому живому утворенні, і, висловлюючись грубо, п'ята бере в співвідносних процесах не меншу участь, ніж всяка инша частина організму. Людина виявляється співвідносно всім своїм єством, всіма клітинами свого організму, і мозок з нервовою системою — це тільки „служба звязку", телефонова сітка, велике значіння якої для співвідносних процесів не підлягає ніякому сумніву,

але яку все-ж не можна вважати за момент домінантний... Нерво-мізкова система — це частина організму, а тому її праця, як ергоногенного елемента, в значній мірі залежить од инших систем організму" (проф. Н. А. Белов — „Физиология типов", стр. 173). З наведених слів ясно видно корелятивну ролю нервової системи. В вивченні й організації поведінки потреба знати чинність нервової системи очевидна сама по собі.

Ефекторна система — це той робочий апарат організму, що ним він одповідає на впливи оточення, характеризує через нього свою поведінку,— всі виразні її форми.

Розгляньмо коротко головні ефектори людського організму. 1) Корпус організму, його виразна робоча поза в праці, в відношеннях і инших проявах. Весь організм у цілому, в першу чергу — весь разом — в сумі всіх систем є ефектор. На всі впливи, хоч звідки вони йдуть — чи з самого організму, чи з оточення — організм в першу чергу відповідає мобілізацією всього себе, а після він реагує в одповідний спосіб — якимсь спеціяльним ефектором. 2) Голова: рухи головою мають всіляке значіння: ми повертаємо голову, щоби краще почути, побачити; иноді киваємо головою замість того, щоби сказати словом, і це буває виразніше, ніж слово й т. и. 3) Руки й ноги, як робочий апарат організму; коли ноги пристосовано переважно для пересування, то руки — для ще більш делікатних виразних рухів, як письмо, малювання й ин. 4) Обличчя становить також досить розвинений ефектор: взяти хоч-би зміни в обличчі підчас сміху, плачу і в инших виразних моментах. 5) Артикуляційний апарат, пристосований, як найважніший у поведінці людини ефектор, найпізніше розвинений, характеризує виключно суспільні моменти поведінки.

Такі найголовніші ефектори організму, що ними він характеризує основні моменти своєї поведінки.

З такого погляду ми розглядаємо біологічні фактори в поведінці особистости. Забурення перелічених головніших систем у тій чи иншій мірі ускладнює й обтяжує поведінку. Міра обтяження й ускладнення від забурення тої чи иншої системи (рецепторної, корелятивної, або ефекторної) не однакова й має далеко не однакове педагогічне значіння. Навіть в самій рецепторній системі ускладнення, що повстають в наслідок забурення ендо-або екзорецепторних елементів,

заховують в собі глибоко різні педагогічні можливості. Напр., підчас забурення екзорецепторної системи, коли поверхню організма, що приймає впливи оточення, обмежено тільки одним рецептором (сліпоглухонімота), але корелятивну систему не забурено,—ми маємо всі можливості для розвитку в такої особистости найскладніших форм поведінки. Приклад — Олена Келер і ряд инших сліпоглухонімих, що набули високих форм поведінки[1]).

Навпаки, через забурення ендорецепторної системи (наприклад,—забурення ендокринних апаратів) залежно від міри забурення — ми маємо або дуже малі педагогічні можливості, або ніяких. В такому розумінні ми кажемо, що біологічні фактори обтяжують, або ускладняють поведінку організму.

Під суспільними чинниками поведінки треба розуміти ціле оточення, що на його тлі формується поведінку особистости: як суспільне оточення — в його точному значінню, так і фізичне середовище, що оточує організм. Тут термін „суспільний" на перший погляд ніби не вичерпує всього змісту необхідного поняття. На організм, крім суспільних впливів, чинять також сили природи (світ, звук, температура й т. п.), але відношення особистости до цих сил природи переламлюється через призму суспільних відношень. Тому зручніше всю суму обставин, що оточує організм, включаючи й фізичні фактори, умовно йменувати „суспільними".

Поведінка особистости обумовлюється суспільним фактором в кожному акті її прояву. Кожний акт поведінки детермінується оточенням. Коли біологічні фактори обтяжують, ускладняють або регулюють поведінку, то суспільні її обумовлюють в кожному моменті її прояву. Необумовленої поведінки ми не знаємо. Поведінка, вичерпуючись цими двома факторами (суспільним та біологічним), характеризує кожен фактор зокрема і, навпаки, кожний фактор, відограючи певну ролю, характеризує поведінку. Тепер ці положення особливо демонстративні в справі організації поведінки осіб із забуреною екзорецепторною системою: сліпоглухонімих, глухонімих,

[1]) Тепер ми навіть маємо й методичні шляхи цієї праці.

сліпих. Завдяки успіхам сучасної фізіології (Павлов, Ухтомський [1]) біофізики (Лазарєв), рефлексології (Протопопов), ми маємо тепер повну можливість виробити методику організації поведінки так званих „фізично-дефективних“ — на цілком нових підвалинах, принципово-відмінних від традиційних ненаукових методик. При чому, те місце, що займає та чи инша категорія обтяженості („дифективности“) в педагогічному процесі, тепер має повну сталість, певну виразність. Праця педагога набирає характеру праці інженера, який переводить її на підставі непохитних даних науки. До цього часу, наприклад, сліпоглухонімих вважали серед „фізично-дефективних“ за найтяжчі або зовсім за безнадійні для праці, але тепер праця з ними не знає ніяких труднощів і займає в вихованню „фізично-дефективних“ перше місце що до простоти організації їхньої поведінки. Цьому може трудно тепер повірити, але ці слова ми можемо підперти фактами з нашого власного досвіду.

Поведінка особистости характеризується низкою важливих особливостей, що повстають в наслідок чинности того чи иншого фактора й мають величезне педагогічне значіння. Організм і оточення кожен окремо мають свою структуру. Поведінка, як явище, що повстає в наслідок взаємної чинности організму й оточення, має також свою структуру, свої основні моменти, що в них і виявляються ті чинники, які утворюють поведінку. Облік цих структурних моментів в поведінці має першорядне педагогічне значіння.

До найголовніших структурних моментів у поведінці належать такі: 1) обумовленість, 2) направленість, 3) форма, 4) норма, 5) обсяг і 6) зміст поведінки.

В аналізі цих моментів на першому місці, на нашу думку, ми мусимо поставити обумовленість поведінки. В обумовленості поведінки переважну, вичерпну ролю відограє суспільний фактор. Ми кваліфікуємо в поведінці те, що ми обумовили. Тільки обумовлені моменти ми приймаємо на увагу, даємо їм оцінку й ними-ж характеризуємо якість акту поведінки. Так звані щоденні спостереження поведінки учня мусять носити характер виразної обумовлености оточенням. За обумовний фактор поведінки ми визнаєм не „вну-

[1]) Наука про домінанту, що утворив проф. Ухтомський, має колосальне значіння для педагогіки й науки про поведінку.

трішній" стан організму особистости, не його „переживання", а оточення й характер звязку організму з ним. Суспільна обумовленість поведінки дає нам змогу кваліфікувати суспільну форму поведінки особистости.

Другий характерний момент в поведінці є її направленість. Поведінка завжди має певний напрямок, що визначають його знову-ж таки суспільні чинники. Таким робом, коли справа йде про джерело поведінки, то ми мусимо визнати, що за таке джерело є оточення, суспільний чинник. Думка про те, що мотиви поведінки виникають в силу біологічних чинників (внутрішніх), неправдива думка й педагогічно не виправдана. Біологічні чинники можуть ускладнити поведінку, але вони не є вихідні що до направлености. Як приклад, можна взяти особу, що в неї забурено зоровий або слуховий рецептор (сліпі, глухонімі) або ще демонстративніше — сліпоглухонімі, тоб-то особи, що в них випало два рецептори. В цих останніх залишається лише один шкіряний рецептор. Як ми вже казали, тепер ми можемо (за допомогою певних педагогічних заходів) встановити певний звязок такої особистости з оточенням; але без педагогічного впливу в них ми спостерігаємо лише прості рефлекторні акти, і тієї поведінки, що ми кваліфікуємо, як суспільну, в них немає: її не може бути без участи оточення. В педагогічному-ж процесі такі особи можуть набути найскладніших форм поведінки. В педагогічному процесі формується поведінка і її напрямок у бік принатурення до суспільного оточення й тільки через суспільне оточення. Розвязання питання про джерело направлености поведінки особистости — це найскладніший момент у науці про поведінку, але можливе воно лише в тому напрямкові, що джерело направлености поведінки є оточення.

Що до форми поведінки, то тут треба зазначити, що ми спостерігаємо, звичайно, дві такі основні форми: особисту форму (приватну) і групову (суспільну, колективну, класову й т. и.).

Особиста форма — є наслідок ускладнення поведінки особистости біологічними моментами, коли особистість „випадає" із суспільного колектива на довгий, чи короткий час, коли вона вступає в колізії із суспільним середовищем. Така форма поведінки є приватна форма. Всі категорії так званої „дефективности" є не що инше, як приватна

(особиста) форма поведінки, ускладнена особливим станом механізмів звязку організму з оточенням (рецепторної системи, корелятивної, ефекторної). Під цим поглядом слід переглянути всі дотеперішні класифікації „дефективности", виходячи не з принципу біологічної несталости (неповноцінности), а з таких міркувань: чи відповідає форма поведінки даної особистости тим суспільним формам поведінки, що нами прийнято за норму (класова форма поведінки для переходового періоду).

Суспільну (групову) форму поведінки особистости поділяємо на дві галузі: а) приватно-групову й б) основну (для доби диктатури даної класи) або колективну — в повному розумінні цього слова; ця остання є також норма поведінки. Як першу, так і другу з цих форм обумовлено виключно суспільно-економічним оточенням, що в ньому перебуває особистість (характер виробничих відносин).

Складним питанням буде й питання про так звані норми поведінки. Які чинники нормують поведінку особистости? Перш над усе поняття норми є сугубо відносне. Немає абсолютних норм поведінки. За змінами суспільно-економічної структури оточення, що формує й обумовлює кожен акт поведінки особистости, змінюються й норми її поведінки. Таким чином, норми поведінки особистости обумовлюються суспільними чинниками, а не біологічними. Не в анатомо-фізіологічному субстраті організму особистости треба шукати норми поведінки, а — в оточенні. З цього погляду слід переглянути питання про „нормальну" та „дефективну" особистість. В основному існує два погляди на це: один, що ґрунтується на так званій біологічній несталості особистости; другий — на її суспільній придатності. Останній більш науково виправдує природу особистости. Дуже часто ми зустрічаємо, що особистість біологічно буває неповноцінна, а, проте, з боку своєї суспільної придатности вона цілком „нормальна".

Отже, традиційні погляди на „норми" й „дефективність" не виправдуються. Історія подає нам приклади, коли „геніяльні" люди бувають біологічно-„дефективні".

Норму поведінки особистости визначає поведінка тих суспільно-економічних (класових) угруповань, що до них дана особистість належить. Коли поведінка особистости не відповідає нормам поведінки того суспільного колективу,

що в ньому вона перебуває, то така особистість „випадає“ з цього колективу. В цьому випадку, ми маємо лише ускладнення поведінки, і всунення цих ускладнень потрібує або педагогічної, або медичної допомоги.

Важливий педагогічний момент є обсяг поведінки. В даному разі ми маємо справу вже з біологічними моментами: зріст, повільне удосконалення механізмів звязку з оточенням і т. и. Оцінкою обсягу поведінки розвязується питання так званої „нагрузки“ особистости.

Зміст поведінки особистости обумовлюється знову-ж таки суспільно-економічним оточенням. За диктатури даної класи в аналізі змісту поведінки педагогічно конче потрібно викрити її класову природу й ухили від класового напрямку. Немає такої суспільної форми поведінки, щоби в тій чи иншій мірі не відбивала-би класового моменту.

Вивчення основних моментів структури поведінки, їхніх характерних ознак, а також і тих чинників, що їх обумовлюють — є єдиний шлях до організації педагогічного процесу.

Що таке педагогічний процес, як не процес організованого встановлення відношення організму, особистости до оточення і в першу чергу до суспільного оточення?

Тільки тоді, коли ми виробимо наукові погляди на природу людської особистости й будемо розглядати її не в стані її „внутрішніх переживань“, а в її поведінці, ми піднесемо педагогіку, як наукову дисципліну, на рівний з иншими науками щабель. Сучасний стан наших наукових знань дає нам змогу незмірімо краще піднести нашу педагогічну справу, ніж маємо ми її тепер, але ми тих знань ще не використали. Треба-ж почати їх використовувати.

Із журналу „Радянська освіта“ ч. 4 (квітень 1925 р.).

ПРО МОЛОДИХ ПІОНЕРІВ

(З докладу на XIII з'їзді РКП)

Я переходжу до першого розділу тез — до питання про піонерів. Це питання поставлено в таких партійних організаціях, як наш партійний з'їзд, уперше.

Я мушу зробити одно маленьке зауваження, так-би мовити особистого характеру. Повинен зауважити, що як нам, комуністам, потрібна будь-яка особлива психологічна сила на те, щоб виконати ту роботу, що її поклала на нас історія, то зрозуміло, що ця психологічна сила впливає в першу чергу тоді, коли ми бачимо й одчуваємо реальні наслідки цієї роботи, як частина чогось нового. І ось я повинен сказати особисто про себе, що з усього того, що довелося мені бачити за останні роки, мабуть, найбільш обіцяє, найбільш зразкове, найбільш тішить комуніста — організація молодих піонерів. Зовсім не тому, що приємно дивитися на парад, і зовсім не тому, що це просто красиве естетичне видовисько, а саме тому, що ви бачите тут частину нашого майбутнього, ви бачите, як тут утворюються такі відносини й виростає така психологія, що являє собою найміцніший здобуток за час революції.

Якщо раніш, до революції, ми дуже часто уявляли собі так справу, що ніби зараз після революції крива нашого добробуту почне підвищуватися, то в цьому ми помилялися. Ми бачимо, що справа стоїть инакше. І справді, ось уже ми 6 — 7 років як тримаємо владу. Скоро, певно, й забудемо, який рік ми маємо цю владу. Ми, проте, ще зовсім не дійшли до тих цифр у виробництві, до того рівня розвитку продукційних сил, що були характерними в довійськовому періоді, і з цього погляду — порівняно — у нас поки-що немає ніяких здобутків, крім негативних. Але в нас є один великий здобуток, що коштовніший за всі инші, тому що він, врешті, забезпечує й усе инше; він нам коштовніший і тим, що кінець-кінцем не лише доходить, а й переходить усі довійськові цифри. Ми маємо на увазі утворення нового типу людей. Це утворення нового типу людей з новими відносинами, новими звичками, новими пориваннями,

новою психологією і з новим ідеологічним складом, це є основне придбання, що забезпечує нам розвиток на цілі роки нашого майбутнього.

Я не буду турбувати великою кількістю цифр. До V з'їзду РКСМ, цеб-то до жовтня 1922 року ця організація нараховувала всього лише 4 тисячі чоловіка, до 1 травня 1924 року вона нараховує біля 2000 тисяч чоловіка. Звичайно, сама собою ця цифра мала. Але з погляду динаміки відносин, з погляду розвитку це — все-таки дещо. Я дозволю собі сказати декілька слів про характер робіт цих молодих піонерів. Мені, на жаль, не можна буде використати на нашому партійному з'їзді весь той матеріял, що ми зібрали. Я скликав наради з піонерами, і з селянськими комсомольцями, і з низовими комсомольцями з фабрик та заводів, бо хотів зібрати відомості не тільки офіціяльного характеру, а й такі, що виявили-б унутрішнє життя наших низових осередків. Дозвольте вам сказати декілька слів про один з осередків, щоб дати вам картину піонерських організацій. На колишній Прохорівській мануфактурі в будинках робітників, коли починалася робота, мешкало біля трьох з половиною тисяч дітей. Спочатку було організовано 180 чоловіка, але тепер через брак кер вників і коштів довелося скоротити цю цифру до 80 чоловік. Помешкання, що вони мали в півпідвалі, дуже маленьке — приміром, два квадратових сажні. Осередок РКСМ ставиться як слід, осередок РКП „ставиться зовсім несерйозно", так казав товариш. Безпартійні робітники спочатку ставилися позитивно, а більшість робітників, і жінок особливо, вичікували: подивимося, що вийде з усієї цієї історії. Потім, як переведено було організаційну роботу, виникло питання про те, щоби краще добирати. Вони встановили суворі правила вступу, майже, не менше суворі, ніж за нашу партійну чистку, навіть ще суворіші. Запитували, приймаючи: чи не палиш? чи не бешкетуєш? До речи, був такий випадок, що одного з дітей нашого відповідального робітника в одній піонерській організації майже зацькували за те, що він послав служницю спитати: коли буде таке-то й таке-то районове зібрання? Що ти за робітник! Так і робили добір.

В піонерській організації дуже серйозно було поставлено завдання дисциплінувати. До цього треба сказати, що

піонерська дисципліна й організація стояла вище за комсомольську організацію. Потім вони почали розвивати свою діяльність далі, зорганізували гурток другого ступня, захопили під свій вплив дитячий будинок.

Тепер вони працюють у справі організації піонерського будинку. Після того, як вони трохи зміцніли, вони почали впливати на батьків, а це надзвичайно важливо, тому що найголовніше в цій новій боротьбі — це сучасна організація родини. І тут ми маємо дитячу організацію, що своїми малосилими рученятами руйнує старі відносини в цій родинній організації, еб-то невпинно підкопується під саму консервативну твержу старого режиму.

Вони почали скликати разом зі своїми керовниками зібрання батьків робітників. Батьки спершу дивилися що вийде, а потім почали відвідувати ці зібрання де-далі більш охоче. Що було на цьому ґрунті? Иноді били цих маленьких дітей за те, що вони належали до піонерів. Піонери почали вперту жорстоку боротьбу проти цього. Наслідком цього було зорганізовано п'ятьорку з представників піонерів, комсомольців і фабзавкомів, що ходили до робітників, які били своїх дітей, робили зауваження, иноді притягали до суду; таким чином утворюється новий тип відносин.

Настав Великдень. Батьки почали гнати своїх дітей до церкви. І ось у підвальному помешканні, за декілька днів до Великодня, назбирався не один десяток дітей, що пішли з дому й не поверталися туди, витримуючи цю боротьбу так уперто, що кінець-кінцем перемогли й поставили своїх батьків перед готовим фактом.

Потім у нас була така величезна пригода в нашому партійному житті, як ленінський заклик. Піонери, ці молодці, в багатьох випадках виявляли такий вплив на своїх батьків, що вони тягли їх до партії, примушували записуватися й робили все, щоби схилити їх до вступу в партію.

Тому ми бачимо, що ця праця, якої наче не видно, виявляється зовсім не зовнішньою декорацією й ознаками, допомагає переродити найконсервативніший побутовий устрій, що становить опору відносин старого типу.

Почалася робота й ви побачите, яку вигадливість виявили ці маленькі діти. Партія та радянська влада, в звязку зі смертю Ілліча, оголосили гасло організувати допомогу

безпритульним. У фабзавкомів є нахили витрачати гроші завжди ощадно, допомагаючи лише заводським; для „чужих“ коштів немає. Ці чудесні хлопчики й дівчатка крадькома від фабзавкому організують допомогу безпритульним. Коли-б ви прочитали коли-небудь, у якому стані перебувають у нас „педагогічні установи“, де містяться безпритульні, у вас волосся стало-б угору тому, що в нас немає ще такого кадру педагогів, які змогли-б належно поставитись до безпритульних, зіпсованих за декілька років улицею, торговлею, спекуляцією, непотребством і т ин. Ці маленькі люди добре знають дитячу психологію. Вони, як показав досвід, часто краще за патентованих педагогів уміють ставитись до цих безпритульних. Очевидно, що справа не скрізь так гарно стоїть, як я казав, але те, що установа розвивається таким напрямком, досить, щоб не відмахнутися з призирством, як роблять це татки й дідусі цієї дрібноти. Це — велика база для нашої майбутньої роботи.

Діти пробираються й на село. Я знаю, що вони з Москви їдуть залізницею на село, і коли вони з'являються на селі, то спочатку здивують, а потім залучатимуть селянських дітей, і так зразково себе поводять, що й тут провадять революційну, хоч і непомітну на перший погляд, роботу.

Я, товариші, змалював вам картину на ґрунті досвіду одного з осередків організації молодих піонерів. Я не можу казати тут про цілу низку инших прикладів, але вже з цієї картини ви бачите, як важливо звернути увагу на цей рух. Якщо ви не будете стежити за цією молоддю, що обіцяє бути могутнім і найреволюційнішим поколінням, коли вона вирветься у вас з рук, то ми втратимо великі можливості, і це було-б партійним злочином.

Я повинен коротенько сказати про декілька проблем, що стоять тут перед нашими товаришами з організації молодих піонерів. Перша проблема — проблема керовництва. У них немає достатньої кількости сил. Це — по-перше, і, по-друге, в них не вирішено питання, хто повинен ними керувати. Є тенденції, що ми спостерігаємо на Україні, коли організація молодих піонерів безпосередньо належить до нашої партійної організації; здебільша, піонерами керує комсомольська організація; біля 75% керовників молодих піонерів це — комсомольці, що працюють дуже гарно. Але

партія, як ціле, в своїх законодавчих інстанціях не мала жадного відношення до цього руху.

Друга проблема — матеріяльні засоби. Про них я скажу дуже коротенько, бо що й казати про них, коли цих засобів немає! Повинен зазначити, що дуже часто й тут ці молоді наші майбутні товариші виявляють чудеса вигадливости. Вони перехитряють наших господарчиків, зав'язуючи ці червоні краватки, що їх нарозхват розбирають і збирають гроші на те, щоб купити собі хустки, пов'язки й ин. та ин. Ця проблема, коли розглядати навіть з педагогічного боку, дуже складна. Тут дехто навіть сміється, але навіть така складна проблема, як полова, має в них виняткову ролю, як це виявлено з усіх рішуче оповідань тих, хто працює в організації молодих піонерів, так що тут потрібно ставитися обережно, делікатно і справді педагогічно. Потім велика проблема організаційна, що полягає в тому, як узгодити організацію цих молодих піонерів з організаціями соціяльного виховання. Що до керовництва то взагалі треба дбати про те, щоб партія керувала через комсомол цими організаціями. Що до узгодження з організацією соціяльного виховання, мені здається, тут не повинно бути конкуренції, як це часто спостерігаємо. А ці органи повинні спиратися на відповідні організації, що стосуються соціяльного виховання і спеціяльно розробляють ці питання.

Є ще декілька загальних ідейних ухилів у керовників організації молодих піонерів. Перший ухил можна було-б назвати організованим сепаратизмом, коли вони намагаються організуватися зовсім незалежно від комсомолу. Так само спостерігаємо й невелику тенденцію в деякій частині відсталих комсомольських шарів до певної міри працювати сепаратно від партійної організації. Така сепаратистська лінія є на Кавказі. Там є певний ухил. Товариші, не лякайтеся, будь ласка, слова ухил; адже я не сказав, що він дрібнобуржуазний. Є другий загальний дефект роботи, що можна було-б назвати механічним перенесенням засобів і метод роботи, доцільних для дорослих, до дитячих організацій. Я маю на увазі писання протоколів, портфелі то-що й т. ин. Є в окремих організаціях деяка переоцінка специфічно-військових метод; так, наприклад, стоїть справа в ленінградській організації.

МЕНШЕ БИЙТЕ В БАРАБАНИ!

Піонерський рух має величезне значіння: він захоплює дітей того віку, коли тільки ще формується людина, розвиває громадські інстинкти в дітей, допомагає виробленню в них громадських звичок, громадської свідомости. Він ставить перед дітьми велику мету, ту мету, що її висунув наш час, що за неї веде боротьбу робітнича класа цілого світу. Ця мета — визволити трудящих, організувати новий лад, де не було-б поділу на класи, не було-б жадного пригнічення, експлоатації, а люди всі жили-б повним, щасливим життям. Це така мета, що може яскраво освітлити життя молодого покоління, наповнити його глибоким змістом, надзвичайно багатими переживаннями. Піонерський рух міг-би, за певних умов, виховати дійсно те молоде покоління, що могло-б виконати ті завдання, що стануть перед ним.

Та для того, щоб піонерський рух міг це зробити, треба щоб його було правильно організовано. Що для цього треба?

Перш за все треба, щоб кожний піонер добре розумів завдання. Треба, щоб він ненавидив усяку експлоатацію, пригнічення, всяку несправедливість, щоб він бачив усю гидоту життя, що його оточує, його безладдя і прагнув його змінити. І, коли в ньому буде це бажання, тоді завдання, що стоїть перед піонерським рухом, буде йому близьким і зрозумілим, зробиться його особистим життям і матиме рішучий вплив на все його життя.

Тому треба навчити піонерів перш за все **бачити** все це безладдя, всю гидоту нашого життя.

Завдання це далеко простіше там, де ще цілком панує капіталістичний лад, як, приміром, у Німеччині; там до нього простіше взятись. Тому може в дитячих піонерських групах рух має серйозніший характер, ніж наш піонерський. Проте, було-би смішно думати, що в нас уже немає ані експлоатації, ані пригнічення. Цього питання замовчувати не можна. Ще яскравіш виступає в нас усяка некультурність, дикість, темрява. Треба навчити дітей бачити це й ненавидіти.

Чи навчає „Барабан“ [1]) бачити експлоатацію, пригнічення, безладдя, некультурність нашого життя?

„Барабан“ розповідає про катастрофу в Японії, про Німеччину, про Китай, про бушменів, але про безладдя нашого життя немає нічого, коли не брати на увагу „оповідання коробочки сірників“, написаного дуже розсудливо. Жадного оповідання з реального життя немає. Можна подумати, що навкруги вже земний рай, так що і змінювати нічого не треба.

Замовчувати темні сторони життя неправильно. Піонери здебільшого належать до тих шарів населення, що знають і злидні, і горе, з ними треба розмовляти про їхнє оточення, навчити дивитись правді в очі.

Друге — нічого дурно не дається. За поставлену мету треба вміти боротись. І треба боротися не лише зі зброєю в руках, потрібні не лише героїчні вчинки, потрібна щоденна завзята боротьба з усякою експлоатацією, темрявою, дикістю, невмілістю.

Тільки загартувавшись у цій боротьбі можна „бути готовими“ на все.

Як провадити цю повсякчасну боротьбу, повинна вчити піонерська організація.

За що і як боротися в сім'ї? За що боротися в школі? За що боротися з товаришами? Що обстоювати? Що каже про це „Барабан“?

Нічого. Жадного слова про те, як, наприклад, піонер досяг того, щоб його брата було віддано до школи, як ланка боролася з майстром, що любить „повчити“ учня, як ланка „вивела на чисту воду“ хазяйку, що експлоатувала свою служницю — селянську дівчинку. Немає ані слова про те, яку боротьбу довелося провадити піонерам; коли вони не дозволяли товаришам кривдити менших і т. ин.

Можна подумати, читаючи „Барабан“, що піонерський рух зовсім ще не розробив питання про боротьбу піонерів, не організує ніяк цієї боротьби.

Піонерський рух свідчить про братерську єдність усіх дітей трудящих.

Здавалося-б, що питання про взаємодопомогу повинні бути на передньому плані в піонерському русі. Як

[1]) „Барабан“—журнал для молодих піонерів; його видає московське бюро Диткомгруп з 1923 р.

діти допомагають одне одному вчитися, як допомагають одне одному матеріяльно та в роботі,—про це немає жадного слова в „Барабані".

І, нарешті, піонери—будівничі.

Що вони будують? Що вони влаштовують? Чи є в „Барабані" опис того, як діти організували для якоїсь фабрики рухому книгозбірню, умовившися з бібліотекою і взявши на себе обов'язки постачати й видавати книжки, а також відповідальність за них? Чи є опис, як допомагала ланка дитячому садку, фабриці, яслам? Чи є опис роботи „санітарного загону", взагалі того, що діти влаштовують? Нічого цього немає.

А коли в журналі не відбивається реальне життя, не відбивається боротьба молодих піонерів, їхня творча будівнича робота, то журнал не виконує свого призначення в бажаному напрямку.

Треба менше бити в барабани, а більше і глибше працювати.

„Народное Просвещение" 1924 р.

Бірбраер

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ДИТЯЧОГО РУХУ

Шляхи дитячого руху для нас не завжди були досить ясні, не завжди ми їх уявляли собі досить ясно.

Намічаючи ці шляхи, ми весь час в основному виходили з того досвіду скавтських організацій, що в нас уже є. Це, звичайно, правильно в тому розумінні, що ми повинні використати досвід, придбаний ще до нас буржуазією. Але звідси випливає і ціла низка найсерйозніших хиб. З самого початку трудно у великій купі покидьків, що на них така багата скавтська система, знайти нам потрібну перлину.

Вся дальша історія дитруху в галузі метод і змісту є історія поступового отсіювання скавтського сміття, скавтських збоїн.

Лише півтора роки тому V всеросійський з'їзд комсомолу так ще характеризував основу дитячого руху.

Наводимо цілком пункт із резолюції V з'їзду: „В основу пролетарського комуністичного руху треба покласти

перманентну гру дітей, що мусить базуватися на особливостях дитячого віку й через те впливати на почуття дітей і втягати дітей до громадського життя, до боротьби й будівництва робітничої класи, особливо в їхні найяскравіші моменти та явища".

Тому V з'їзд вважав, що за основу дитячого руху треба визнати перманентну гру дітей. Так уявляли ми собі питання півтора роки тому.

Навіть загальний погляд на те, що тепер являють собою наші молоді піонери, свідчить, що справа тут далеко серйозніша, ніж гра.

Піонери вже тепер так активно беруть участь у всьому житті (але й ця участь все ще не цілком активна), вже тепер стільки нового вносять у це життя, що ні про яку, хоч-би й дуже довгу, гру не може бути й мови.

Піонери є і повинні бути активними, корисними учасниками всього громадсько-політичного життя, що їх оточує.

Ми підкреслюємо — корисними,— тому що у нас иноді участь у громадсько-політичному житті зводять до знайомства з цим життям. Дехто з робітників вважає, що питання про звязок із громадсько-політичним життям можна вирішити, наприклад, „екскурсією на виробництво" або чимсь подібним.

Все завдання полягає в тому, щоб кожна участь піонерів чи піонера у громадсько-політичному житті була не тільки метою виховання, але щоб її викликалося конкретною потребою та реальною користю.

Тут можна навести дуже багато прикладів.

Візьмімо найближчий. Цими днями в нас відбувався туберкульозний трьохденник. Піонери брали в ньому активну участь, тому що це дало реальну користь справі боротьби з туберкульозом.

Тепер у нас повстають розмови про дитячу кооперацію. Звичайно, починаємо облічувати, що і як (на які кошти) споживають піонери (чи дитина того самого віку), що він може виробити, що за користь чи зиск дасть йому кооперація.

Тут дехто з товаришів каже: „Пробачте, аджеж нам не так уже важливо, щоб зошит йому коштував на півкопійки дешевше, а нам важлива виховна мета дитячої коопе-

рації, важливо, щоб дитина змалку привчалася до активної участи в кооперації".

Ось тут уже є „перманентна гра" в кооперацію, а не участь у будівництві кооперації.

І це, звичайно, правильно не тільки що до кооперації.

Саме тому, що піонер є дійсний учасник дійсного громадсько-політичного життя, корисний помічник комуністичної партії та радянської влади, ми можемо бути певні, що він, пройшовши таку школу, прийде до лав комсомолу, а потім до лав партії, як досвідчений, загартований у роботі комуніст.

Саме це дає нам право запевняти, що дитячий комуністичний рух є єдино правильна форма комуністичного виховання дітей.

Безперечно, що в майбутньому, і не в дуже далекому майбутньому, піонерський рух буде за єдину форму виховання молодого покоління, і цій формі коритиметься вся система соціяльного виховання.

Доки ми не охопили всіх дітей, доки ми ще не зовсім виросли, не зформувалися і не зміцніли, перед нами стоїть найсерйозніше завдання — у в'язати дитячий рух із теперішньою системою соціяльного виховання, — завдання, що над нимми повинні разом з органами соціяльного виховання ґрунтовно працювати.

З книги „Робота молодих піонерів".

Ів. Соколянський

І

ТЯЖКА СПАДЩИНА

Серед тієї спадщини, що перейшла до нас від старого ладу, за найтяжчу є галузь нашої педагогічної теорії та практики. Педагогіка не тільки не позбулася старого буржуазного мотлоху, а, навпаки, часто цей мотлох заступає світло педагогові й заважає йому зрозуміти пекучі завдання перехідової доби, доби диктатури пролетаріяту. Що це так, про це свідчать учительські з'їзди окремих республік і всесоюзний з'їзд, що відбулися цими днями. Лише на сьомому році революції широка педагогічна маса проголосила пролетаріятові

свою ідеологічну солідарність у боротьбі за краще прийдешнє людства. А це про що свідчить, як не про ту гіпнозу, що опанувала педагога, як не про ту нав'язану йому старим буржуазним ладом ідеологію, що її позбутися не так легко? Це — тяжка, проклята спадщина. З цією спадщиною доведеться довго вести найзапеклішу, найнепримиреннішу боротьбу. Коли в техніці капіталістичного виробництва ми набуваємо не мало сталої спадщини, то в ідеології, якою отруїв суспільство капіталістичний лад, ми дістаємо тяжку, шкідливу спадщину. Особливо це стосується галузи наших педагогічних знань і особливо так званої педагогічної теорії, а вірніше було-б сказати — до педагогічних теорій: у буржуазній спадщині ми маємо їх не одну, а безліч, і вони суперечать одна одній. Правда, треба відразу відрізняти педагогічну практику від педагогічної теорії. Коли до теорії ми мусимо цілком і без застережень поставитися критично й негативно, то у практиці минулого ми, безумовно, маємо багато сталих моментів; так само можна використати й техніку організації господарства й виробництва взагалі. Ціла педагогічна практика минулого відчувала, за яке гальмо була для неї педагогічна теорія. Ніде розлад між теорією і практикою не досягав таких розмірів, не відчувався так, як у педагогіці минулого, або, як ми кажемо, у традиційній педагогіці. І тому наше пекуче чергове завдання — цілковита ліквідація тої спадщини, що ми набули від минулого в педагогічних теоріях. Традиційна педагогіка не тільки віджила разом з минулим, вона не тільки суперечить тим новим педагогічним завданням, що стоять перед нами в добу диктатури пролетаріяту,— вона, є нині тяжке гальмо в нашій практиці. Це відчувається на кожному кроці нашої педагогічної практики. Пригадаймо тільки ті етапи, що пройшла наша практика за часів революції, і нам стане це зрозумілим. Перший етап — декларація принципу трудового виховання й перебудування наших метод на його основі. Другий етап — декларація соціяльного виховання в найширшому розумінні цього слова. Далі — дитячий рух, комуністичне виховання... Мимо цього й поруч з цим повстають завдання метод і систем — комплекс, далтон-план і ин. І кожен етап ніс і несе із собою в революційному захваті що-раз нові „страхіття" для непідготовленого педагога. Не встиг він ще, хоч бодай як-небудь, дати собі раду

в одному, як повстала перед ним инша новина в його практиці. Ця навала нових завдань відповідно завданням революційного часу, що вимагали від нього найвищої діяльности, найвищого напруження всіх його сил і здібностей, повної мобілізації його знання, ця навала відразу дала відчути брак знання. В наслідок цього педагог кинувся до педагогічних теорій, до педагогіки, що насмілювалась називати себе наукою. І на що-ж натрапив педагог у цій „науці"? На аполітичність школи, на безліч теорій, починаючи від „свободного" виховання й кінчаючи ніяким вихованням, на „біогенетичний" закон, на „своєрідність дитячого віку", на „соціяльні інстинкти", на „психофізичні" особливості дитячого віку, що ніби-то рішуче заперечують вимоги суспільно-політичного виховання дитинства, починаючи з його дошкільного віку... Все міг найти педагог у педагогіці, крім того, що могло-б виправдати і трудове виховання, як його розуміє пролетаріят, і соціяльне виховання, якого вимагає нова доба, і дитячий рух із його основами комуністичного виховання, як неминучу потребу переходової доби. На ці питання педагог відповіді не міг найти в „науці" традиційної педагогіки. Навпаки, він натрапив на зовсім инше. Теорія давала негативні відповіді на всі запитання і плутала його здорову в своїй основі практику. Тут і виявилась та тяжка, проклята спадщина, яку дістав педагог од минулого і значіння та вартість якої він тепер починає вже розуміти. Треба тільки, щоби вчительство, що так енергійно повстало на боротьбу з політичними забобонами, не менш рішуче повстало-б і на боротьбу з тим педагогічним мотлохом, що воно дістало собі у спадщину. А це можливо лише в тому разі, коли воно виробить собі сталий науковий матеріялістичний світогляд. Тільки у світлі нового світогляду будуть зрозумілими старі теорії та їхні значіння, особливо значіння традиційних педагогічних теорій. Не треба думати, що ліквідація жорстоких капіталістичних суспільно-політичних відносин одразу тягне по собі й ліквідацію теорій цих відносин. Ліквідація ідеологічної спадщини вимагає впертої і жорстоко-невблаганної боротьби, вимагає напруженої уваги до дрібниць у поведінці як одиниці, так і суспільства, що заховані в побуті. Особливо витримано цю боротьбу треба перевести на педагогічному полі діяльности. До боротьби із забобонами минулого покликано в першу

чергу педагога під проводом і ідеологічним захистом революційної класи та її партії. А для цього педагог мусить насамперед ліквідувати „свої“, педагогічні, забобони, що він мимо власного бажання міг набути від лихого минулого. Треба пам'ятати, що жадна галузь так не затруєна містикою і релігійними забобонами, як традиційна педагогічна теорія, особливо та теорія, що покликається на різні викрутаси старої психології. Стара педагогіка спирається здебільша на психологію, а психологія заховує в собі найбільше релігійної містики, шкідливої тим більше, що вона намагається прибратися в шати науки, і цим спантеличує всякого, хто необережно приймає її висновки. Ми, звичайно, говоримо про ту психологію, що досі ще ґрунтується на подвійності людської природи, поділяє людину на „душу“ й „тіло“. Така психологія не тільки не була ніколи наукою, а, навпаки, була запеклим ворогом правдивої науки. І з такою психологією, що своїм психологізмом затруїла не тільки педагогічну теорію, а і практику, ми мусимо вести вперту й непримиренну боротьбу до повного знищення навіть спогадів про неї. Бо тут, у психологізації педагогічної практики, найбільш заховано найблудніших ідеологічних закутків, куди необережно може забратись педагог і звідки йому вибратись далеко тяжче, ніж туди зайти. Нову педагогіку, педагогіку переходової доби, будується на инших засадах, на засадах дійсної науки, освітленої сяйвом Марксівських і Ленінських законів. Ідеологічні засади марксистської педагогіки нічого спільного не мають із традиційною педагогікою. Треба до кінця усвідомити собі засади марксизму, і тоді стане ясним, яку тяжку спадщину ми дістали від буржуазії і що то за теоретично-педагогічний мотлох у нас ще й досі під руками. І цей мотлох, як тяжка отрута, затруює нашу практику й заважає нам зрозуміти завдання переходової доби. Переглянути спадщину, позбутись її у тій частині, яка паморочить нам практику,— наше чергове завдання. Конкретно про „багатство“ цієї спадщини поговоримо в наступних числах.

Із газети „Народній Учитель“, ч. 4 за 1925 р., м. Харків.

II

ЩЕ У СПРАВІ СПАДЩИНИ

Доба диктатури пролетаріяту мусить мати свою педагогічну теорію і свою педагогічну практику. Жадних инших завдань собі педагогіка під'час диктатури пролетаріяту ставити не може крім тих, що стоять перед пролетаріятом. Тут завдання педагогіки не тільки повинні погоджуватися з вимогами політичного стану, а мусять органічно повставати на тлі тих подій, що характеризують перехолову добу. На цій підставі ми й повинні вести рішучу й безупинну боротьбу, очищаючи педагогічну теорію і практику від старого ідеалістичного намулу, що такою товстою корою і досі ще її вкриває. Тут двох думок не може бути про потребу войовничого походу проти ідеалістичного мотлоху. Але в чому саме найбільш відчувається той мотлох у нашій спадщині? В теорії його відчувається майже в кожному слові, майже в кожному теоретичному твердженні, особливо що до поглядів на природу людської особистости взагалі й на природу дитячої особистости зокрема. А наслідком таких невірних поглядів повстає засмічення й педагогічної практики. Педологія, тоб-то наука про дитинство та його особливості, взагалі ще занадто молода, щоб на неї можна було покладатися; її дотеперішні здобутки потрібують цілковитого перегляду, потрібують обережности, як матеріял, що ним можна скористатися у практиці. Педологія, як суто-теоретична наука, мусить подати для педагогіки низку загальних провідних думок про природу дитинства, а між тим для нас ясно, що сучасна педологія потрібує перегляду в самій своїй основі. Що це так, про це свідчить і недавно минула й сучасна наша педагогічна практика дитячого руху. Але в першу чергу потрібує перегляду те молитвословіє, що зветься психологія. Власне, не перегляд самої психології, як науки, яка з чимсь там собі порається і на щось претендує. Коли повстала така „наука" та ще віками дошукувалась якихось „законів душевного життя", то, очевидно, до повстання такої „науки" були неминучі історичні підстави. Отже, не про перегляд самої психології ми ставимо питання,— нехай його поставлять самі психологи,— а про перегляд відношення психології до педології і педагогіки, а особливо до педагогічної практики.

От про це слід порушити питання і на ньому слід зупинитися кожному педагогові-практикові, особливо практикові. На наш погляд, психологія не тільки не внесла в педагогічну практику наукової ясности та сталости, а весь час спантеличувала і спантеличує її. Иншими словами, крім шкоди нічого не дала й не дає і в суті справи ніякого відношення не має до педагогіки. Нам можуть зауважити: про яку, власне, психологію іде справа? От, мовляв, стара психологія дійсно нічого наукового в собі не мала, стара психологія була збіркою байок про людську істоту, а от нова психологія — так це справді наука, нова психологія розгортає широкі перспективи перед педагогікою. Тут слівця „нова“ і „стара“ мало виправдують відношення психології до педагогіки. Хоч яка, нова чи стара, а все-ж „психологія“, все-ж наука про такі властивості людини, що про них і сама вона ніяк довідатись не могла цілими віками. І не зможе. А не зможе тому, що більшість цих властивостей вона приписала людині: витворила протягом довгих віків цілу низку поетично прибраних слів і оперує тими словами, як якимись реальними величинами. На доказ цього можемо покликатись на працю проф. Басова, що цими днями вийшла другим виданням [1]). В багатьох місцях своєї праці проф. Басов намагається виплутатися із словесних непорозумінь, що заховані у „старій“ і „новій“ психології, і довести, що між „новою“ і „старою“ психологією величезна різниця. Але ми не бачимо тої різниці й не бачимо доти, поки справа буде йти про психологію людини, а не про поведінку людини. Нема чого запозичати старих слів і вкладати в них навмисно новий зміст. І кому-кому, коли не таким талановитим науковим дослідникам, як проф. Басов, слід-би було взяти деркач і повимітати все те сміття, що перейшло нам у спадщину. За це педагог міг-би тільки подякувати.

Були в недавньому минулому такі розумні психологи, що попереджали педагогів не сподіватися від психології прямої відповіди на пекучі запитання педагогічної практики. Та голос тих психологів не дійшов до широких педагогічних мас. Психологія ставить своїм завданням вивчення

[1]) Проф. Басов М. Я. Методика психологических наблюдений над детьми. Изд. II 1925 г.

вищих виявлень діяльности людини. Здавалось-би, що найпотрібніше педагогові, як не знання тих виявлень діяльности? А тому цілком законне право педагога вимагати від науки знання. Але й донині педагог цього знання від психології не має. Не тому, що він досі не спромігся його набути, а тому, що психологічне знання нічого йому не дає. Нещастя допереходової педагогіки полягало в тім, що вона опікувалася рядом дисциплін, що з ними у неї в суті справи було мало що спільного. Те заопікування залишилось і донині. Тимчасом педагогіка являє і повинна являти собою окрему науку, окрему галузь знання, як теоретичного, так і практичного. Ми ще й тепер маємо таких опікунів, які намагаються довести, що, власне, педагогіки, як науки, не існує. Що її досі не існувало, як наукової дисципліни, з цим, може, й можна було-б погодитись, але що її не повинно бути, — таку нісенітницю можуть казати лише ті, хто дійсно з педагогічною діяльністю нічого спільного не мав. Треба, щоб педагогіка яко-мога швидче стала на власні ноги й позбавилась непотрібної і шкідливої опіки, в першу чергу від психології. Педагог заляканий тим, що він не знає того, над ким він працює, цеб-то дитини. Так мало знає або, може, й зовсім не знає, але це зовсім не значить, що його праця без цього зовсім марна. Може, як-раз навпаки, може, наслідком того, що він мало знався в силу обставин на психологічних мудруваннях, від цього він тільки зберіг себе для того, щоб набрати дійсного знання й пізнати безпосереднє завдання педагогіки. А це завдання не тільки в тому, щоб досконально знати дитину (це само собою), а більше в тому, щоб її опанувати, виправити її поведінку відповідно вимогам часу. Дійсно, наукову систему знання складають ті знання, що дають можливість не тільки знати природу якого-небудь явища, але, — і це є найконечніше, — дають можливість те явище опанувати. Такою системою знань і мусять бути педагогічні знання. Педагогіка й повинна бути такою системою знань, що на підставі їх поведінку дитини можна скерувати бажаним напрямком. Психологія не допомагала набувати таких знань, скорше навпаки.

На тлі яких-же наукових засад повстає нова педагогіка?

Нова педагогіка, як повна, вивершена система знань, що дає сталі закони, повстає на базі нової науки, досі не

пізнаної, як основи наукової педагогіки. Це є наука про диктатуру пролетаріяту, що дав Ленін у розвиток основних марксистських положень. Але оскільки нова педагогіка повстає на цій новій науковій базі, остільки вона є переходова, як є переходова й сама диктатура пролетаріяту. Жадної иншої мети собі переходова педагогіка не ставить, як тільки мету своєї доби. Всяка инша мета є облуда, марнодумство і злочин. Той, хто ще не зрозумів значіння й конечности диктатури пролетаріяту й не зробив із цього належних висновків для педагогіки, не зможе стати новим педагогом, хоч як він белькотатиме про революцію, хоч як він вбиратиметься в марксистські шати. „Головне в науці Марксовій — класова боротьба“ — так кажуть і пишуть дуже часто. Але це невірно. І з цієї невірности часто-густо повстає опортуністичне перекручення марксизму, підроблення його в дусі приємности для буржуазії. Бо науку про класову боротьбу створив не Маркс, а буржуазія до Маркса, і буржуазія, загалом кажучи, її визнає. Хто визнає тільки боротьбу клас, той ще не марксист, той ще може й не виходити з рямок буржуазного думання й буржуазної політики. Обмежувати марксизм наукою про боротьбу клас — значить обминати марксизм, посувати його, зводити його до того, що може визнати буржуазія. Марксист лише той, хто поширює визнання боротьби клас до визнання диктатури пролетаріяту... На цім вістрі треба пробувати дійсне розуміння і признання марксизму“ [1]).

На цім вістрі й тільки на нім можна випробувати й нову педагогіку. Наука про диктатуру пролетаріяту розвязує всі найскладніші питання педагогічної практики навіть у її дрібницях і дає нам разом із тим провідні думки що до оцінки спадщини минулого. Чи будемо ми розглядати під цим поглядом теорію гри, теорію вільного виховання, значіння й потребу фантастичного елементу у вихованні, вартість біогенетичного закону, природу дитячого руху й т. и., всі ці „прокляті“ для старої педагогіки питання повстають для нової педагогіки в нашому ясному світі. „За диктатури пролетаріяту доведеться перевиховувати мільйони селян і дрібних господарчиків, сотні тисяч службовців, урядовців, бур-

[1]) Ленін, т. XIV, 2, стор. 323.

жуазних інтелігентів, підпорядкувати всіх їх пролетарській державі і пролетарському керовництву, перемагати в них буржуазні звички і традиції... Перевиховувати в довгій боротьбі на ґрунті диктатури пролетаріяту й самих пролетарів, що позбудуться своїх власних дрібнобуржуазних забобонів не відразу, не чудом, з наказу божої матери, не гаслом революції, декрету, а лише в довгій і тяжкій масовій боротьбі з масовими дрібнобуржуазними впливами" (Ленін. „Дитяча хвороба"). Виразнішої мети новій педагогіці поставити не можна. Вже цим вона незмірно різниться від традиційної педагогіки, опертої на психологію. Справді, яку мету собі ставила традиційна педагогіка? Вона ставила собі завдання виховувати просто людину. Будучи в основі своїй класовою, вона, однак, ставила собі позакласову мету — намагалася виховати гармонійно виховану людину з розумінням добра, краси й ин. Це в теорії. На практиці, правда, ми бачимо вже шукання чогось иншого. От, напр., ми читаємо у книжці Нансі Катті „Нарис сучасної педагогічної теорії та її застосовування": „... А педагоги всіх напрямків погоджуються на визнанні значіння такої поведінки, що перетворює дітей, які вступають до школи, на найкращих громадян найкращої держави. Що треба розуміти під найкращими громадянами й найкращими державами, доводиться пізнавати з кодексу громадської морали й загальновизнаних вимог якогось народу" (ст. 5). Так, бачимо, що вже буржуазно-педагогічна думка підпорядковує мету педагогіки вимогам „якогось народу". Инакше класова педагогіка й не може ставитись до своєї мети, як не зважаючи вимоги владної класи.

Невиразність мети дотеперішньої педагогіки дає себе відчувати й у наші дні і є наслідок шкідливого психологізму, що засмічує ясність педагогічної мети. Між тим, як розглядала стара психологія природу людини, і як її розглядає нова наука, що повстає за наших днів, наука про поведінку людини, є глибока принципова різниця. Самий термін „поведінка" для багатьох є ще дуже незрозумілий, бо його намагаються розглядати з погляду старої психології. А тимчасом він своїм змістом принципово різниться від звичайного психологічного розуміння. Сучасна психологія під натиском науки реформує свої погляди й намагається також перетворитися в науку.

про поведінку, розуміючи поведінку все-ж таки у старому значінні, цеб-то розглядаючи особистість або цілком незалежно від обставин, незалежно від фізичного й суспільного оточення, що в дійсності і становить причину різних форм поведінки, або надає йому дуже мало значіння. Коли вже менше напирають на такі архаїчні поняття, як „свідомість", „воля", „почування" і ин., як на самодовільні чинники, то впадають в иншу протилежну скрайність, надаючи виключне значіння фізіологічним (або, ширше, біологічним) чинникам. Коли від психологізму тхне метафізикою, релігійністю, то від переборщеного фізіологізму (біологізму) не менш тхне жорстоким матеріялізмом, що нічого спільного не має з діялектичним матеріялізмом. І той і другий однаково шкідливі й перейшли до нас, яко спадщина. Самими фізіологічними моментами поведінки особистости не вичерпаєш, так само як і самими психологічними. Поведінка особистости є явище надто складне й визначається не біо-психологічними факторами, як його дехто розуміє, а суспільно-біологічними. І ті і другі — цілком реальні величини, що підлягають повному вивченню, кожен окремо, в тій приналежній йому ролі, яку він відограє в поведінці особистости. Біологічні фактори (організм в усій його складній анатомо-фізіологічній будові) відограють свою цілком певну ролю, а суспільні (оточення, як фізичне, так і суспільне) — свою. А разом взаємини цих двох факторів утворюють те, що ми звемо поведінка. Знання цих двох факторів, що складають поведінку особистости, дає величезні практичні наслідки в таких галузях педагогічної практики, як навчання та виховання так званих дефективних. Візьмімо такі, для психології цілком безнадійні, справи, як навчання сліпоглухонімих, тоб-то таких осіб, що одночасно нічого не чують, не бачать і не балакають; хоч як це дивно, але і з ними, завдяки здобуткам сучасної науки, дуже легко і просто переводити педагогічний процес. Така сама справа і з глухонімими, сліпими та рядом инших „дефективних". І, звичайно, дивним стає, що організація поведінки „нормальної" дитини є досі для педагога такою тяжкою справою, коли далеко складніша і, повторюю, для психології безнадійна справа, де вона готова покликатись на „силу божу", є майже розв'язана. Очевидно, причина в тім, що у справі навчання „дефективних" зібрано менш застарілих, традиційних погля-

дів, учителі менш тішаться спадщиною, більш звертаючи уваги на здобутки справжньої науки. Вивчення поведінки „дефективних“ як-раз і викриває дійсне джерело діяльности людини, дійсну природу всіх найскладніших форм поведінки особистости. Стара психологічна словесність про „волю“, „розум“, „почування“, як самодовільні чинники, як причину поведінки, що захована у „психічній“ чи одній „біологічній“ природі особистости, є глибока помилка. А цими помилками пройнята до краю вся наша сучасна педагогічна буденщина. Хіба ми не чуємо на кожному кроці виразів: він (учень) не хоче, не розуміє, ледащо, впертий, свавільний і безліч инших добре засвоєних нами слів і назов для тої чи иншої форми поведінки дитини. Ще нічого, коли-б ці слова не тягли за собою певного помилкового відношення до дитини, а то дуже часто на цьому ґрунті повстають тяжкі педагогічні конфлікти, що причиною їх зовсім не природа учня, а ота наївна „психологічна“ теорія, що нею пройнята наша педагогічна практика, яка дісталась нам у спадщину. Наше відношення до цілого ряду звичайних для нас і, здавалось-би, сталих педагогічних тверджень потрібує цілковитого перегляду. Візьмім хоча-б теорію дитячої творчости. Хіба ми тут не заплутались у цілій сітці психологічних вигадок? Не далеко від цього стоїть славнозвісний принцип „самодіяльности“ дитини, що, власне, тепер перетворився (та й не міг не перетворитися, коли його взяли таким, який піднесла нам психологія) в повну дитячу безпорадність, особливо у шкільному навчанні. Самодіяльність дитини у шкільній науці стала значно жахливішою, ніж колись була теорія „вільного виховання“; цю самодіяльність перетворили в марну трату часу, засмітили дрібничками навчального процесу, і все це поклали на власні плечі учня. На вивчення якоїсь дрібнички витрачається незмірно більше часу, ніж це було раніш, навіть при „старих“ способах.

А що робити з тим болотом, переповненим чортами та відьмами, з усією фантастикою, що затруїла дитячу літературу й повернула її в лису гору, в капище самої безшабашної містики й жаху? Вже починають повставати поодинокі голоси проти всіх отих „казочок“, хоча-б вони й виправдувалися червоними фарбами та радянською улесливістю. Хто, коли й де таки довів непорушно, що дитячій

природі властиві фантастики, романтизм, що дитячій „психіці“ належить тішитись усім чарівним, фантастичним, неприродним? Чому прихильність до всього того, що безумовно шкідливе для нормального розвитку дитини, так безкарано панує в нашій педагогічній практиці? Де той деркач, що все вимете на смітник? Ми знаємо, як це гірко може образити багатьох знавців „дитячої душі“, але час приспів розгорнути болючі питання педагогіки. Хіба не болюче питання є так звана проблема гри та її значіння в дитячому віці? Питання про гру, мабуть, буде останнє, бо вірне розвязання його розвіє всяку педагогічну містику. Подумайте тільки. Багато винаходів зроблено у справі гри. Може, гра й могла-би бути якимсь сталим педагогічним засобом, але в дитячому русі ми бачимо, як гра привела до повного покалічення природи дитячого руху слідом за думками вишколених „скавт-майстрів“. Про гру ми ще поки не будемо порушувати питання, поки Гросси та Стенлі Холли будуть у нас вести педагогічний провід. Але прийде час віддати данину й педагогічній вартості гри. А тепер поки-що й без гри маємо досить сміття в нашій спадщині. І що швидче ми виметемо його, то швидче пізнаємо завдання доби та її педагогіки.

З газети „Народній Учитель“, ч. 5 за 1925 р., м. Харків.

II. ДИТЯЧИЙ РУХ ТА СОЦІЯЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

І. Соколянський

ДИТЯЧИЙ РУХ — СОЦІЯЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Дитячий рух для багатьох і досі ще не вичерпує всієї повноти педагогічного процесу: коли практика „виховання" вже починає базуватися на ньому, то практика шкільна, практика „навчання", ще не пізнала глибокого змісту, захованого в природі дитячого руху.

Дитячий рух — складна педагогічна проблема для широких учительських мас. Тому багато причин. Найголовніша — це те, що організація педагогічного процесу на основі дитячого руху нічого спільного не має у своїх засадах з дотеперішньою (традиційною) педагогічною практикою і теорією. Це треба твердо запам'ятати. Дитячий рух утворює нову педагогіку з новими законами організації поводження дитячої особистости й дитячого колективу, з новими законами організації матеріялістичного світогляду людської істоти у процесі її зросту. Крім того, практика дитячого руху доводить нам, що це є єдиний шлях класового виховання дитинства в переходову добу, коли до організації суспільного життя покликано нову класу. Ще раз повторюємо, що дитячий рух — то є єдиний шлях, єдина форма, єдина методика виховання, повна, вичерпна, науково обґрунтована. Але треба пізнати природу дитячого руху в самій його суті, в усіх його різних формах і в тих причинах, що його обумовлюють.

Дитячий рух повстає і не може не повстати на тлі тих суспільно-економічних відносин людства, що характеризують певну добу. Дитячий рух треба розуміти, як частину світового робітничого руху, як виявлення всіх тих угруповань суспільства, що повстають у наслідок певних мате-

ріяльних чинників і що неминуче відбиваються на дитячій масі. Отже, за назвою „дитячий рух“ треба викривати всі ті дитячі угруповання, що повстають на тлі суспільних відносині далі всі ті дитячі угруповання, що повстають на тлі загострення класових відносин, що заховують у собі класовий момент і виявляють його в певних формах поводження, того поводження, що є не лише відбитком, звичайним впливом дорослих, але, разом із тим, і переживанням, певним емоціональним виявом класового моменту. Імперіялізм не тільки виплекав у собі пролетарську революцію в усіх галузях суспільного життя, він також підготовив неминучу революцію і в вихованні. „Нова педагогіка імперіялізму, — каже відомий знавець природи дитячого руху Е. Гернле, — не звертається більше виключно до інтелекту дитини, але головну увагу звертає на її фантазію, на її інстинкти. Вона прагне зробити його розум здібним формувати емоції, збудити в ньому ентузіязм. Виховання тут направлено так, щоб розвинути активність не тільки особистости, але й дитячої маси. Звичайно, ця масова активність мусить за імперіялізму відповідати інтересам класи експлоататорів. Через це треба було виробити таку систему, що придушувала-б у самому зародку кожний прояв класової свідомости в дитячому рухові“ [1]). Отже, дитячий рух повстає не в наслідок якихось сил, захованих у людській природі, а на підставі тих чинників, що виявляють суспільно-економічні відносини людства взагалі. Це не тільки змінює наші погляди на зміст і характер педагогічного процесу, а рішуче веде до революції в нашій педагогічній практиці. Той педагог, що захоплюється й досі лише дрібницями навчальної техніки, мусить неминуче попасти в безвихідний стан. Дитяча маса переростає його у формах свого масового поводження з кожним днем. І тому завдання нової педагогіки. педагогіки, що базується на нових дійсно наукових засадах, це не є тільки вдосконалення навчальної техніки, а в цілому є організація класових форм поводження дитячих мас. Тільки так можна означити педагогіку переходової доби. Поводження як особистости, як і колективу, формується тим оточенням, у якому вони перебувають. Не в природі людини (розум, воля, чуття) треба шукати чинників,

[1]) Е. Гернле. — Дитячий рух, як нова форма організації виховання.

що обумовлюють класові форми поводження, а в суспільному оточенні. Тому педагог, насамперед і безумовно, мусить сам бути класово свідомим, мусить розбиратись у кожному прояві суспільного життя, мусить розбиратись у тих чинниках, що його ускладнюють або сприяють його розвиткові. Тільки тоді буде зрозуміло йому, чому дитячий рух є єдина можливість організувати класові форми поводження дитинства, тільки тоді він зрозуміє, чому безпосереднє керуваннння дитячим рухом перебуває і мусить перебувати ще довгий час у руках комсомольця, тому що дитячий рух є єдина форма вичерпного суспільно-політичного виховання дитинства.

Тепер у масового педагога в його шкільній практиці так багато всяких розладів в організації педагогічного процесу, що про них ми ще довго будемо говорити, але тих труднощів ми не розвяжемо доти, доки в основному не станемо на твердий науковий ґрунт. Практично деякі педагоги міркують так: суспільно-політичне виховання дитинства можна провадити поруч так званого навчання (техніки читання, письма, лічби й т. ин.); перше провадить комсомолець, а друге — „грамоту", „знання" — дає учневі педагог. У цьому вбачають ніби „полагодження" педагогічної справи. Деякі міркують так: суспільно-політичне виховання, тоб-то переживання дитинством тих подій, що відбуваються на тлі класової боротьби, є необхідний елемент у педагогічному процесі, але як його додаток, щось таке, чого раніш не було, тепер обов'язкове. Нарешті, треті ставлять питання так: суспільно-політичне виховання (дитячий рух у повному його охваті) є основа, суть педагогічного процесу. На ґрунті суспільно-політичних емоцій лише можлива дійсна організація педагогічного процесу, що дає певні, сталі форми класового поводження дитинства. Безперечно, перші і другі глибоко помиляються і лише треті, з вищенаведених нами міркувань, ставлять проблему педагогічного процесу на правдивий науковий ґрунт.

Труднощі сучасної педагогічної практики для масового педагога на підставі дитячого руху найбільш заховані не тільки в помилковому розумінні природи дитячого руху. Разом із тим, ми спостерігаємо, що навіть товариші, що цілком вірно розуміють основні положення, у практиці бувають цілком безпорадні, коли намагаються нав'язати

техніку навчання з формами поводження. Славнозвісна так звана „ув'язка" школи й дитячого руху не тільки не втратила своїх гострих моментів, а, навпаки, чим раз далі все загострюється, в міру того, як вона починає охоплювати дедалі ширші педагогічні маси. Ми маємо офіційні програми („Порадник", Програми ГУС'у), проте практику від того не полегшено: правильні у своїй основі матеріяли наших програм на практиці мало допомагають виявити суспільно-політичний момент, як основу педагогічного процесу, і раз-по-раз у практиці виходить як-раз навпаки: „учоба" стає основою шкільної практики, формування „розуму" стає на перший план і усуває непомітно для педагога саме основне— суспільно-політичну значимість набутих знань. Важніша причина цих „невдач" є методика організації педагогічного процесу, той спосіб, у який ми намагаємось на підставі певного, виправданого теоретично матеріялу організувати класові форми поводження дитинства. Проблема методики тепер стоїть перед нами, як чергова, пекуча, настирлива. І коли ми її не розвяжемо, наша практика буде нікчемна, буде пересипана часто цілковитими „невдачами". Методика організації поводження колективу криє в собі ряд труднощів, що їх тепер лише починають науково розроблювати, і, на превеликий жаль, ця справа у нас помалу посовується наперед. Щоб опанувати методику, треба ґрунтовних знань педагога, а ці знання наш педагог у масі лише починає набувати. Звичайно, справа вироблення наукової методики не непереможна; її буде розвязано, як тільки ми визнаємо, що в ній заховано чергові труднощі нашої практики. Тепер ми це вже визнали. Заснування методологічних осередків, як у центрі, як і на місцях, аж до округ включно є справа, практично виконана. Але сподіванки широких педагогічних кол на найближчі часи можуть бути перебільшені. Насамперед тому, що доки широка педагогічна маса сама не визнає свого тяжкого стану й не прийде на допомогу тим методологічним осередкам виявленням матеріялу своєї педагогічної практики, доти справа наперед не посунеться. Треба твердо пам'ятати, що до методологічної праці знавців можна покликати не так багато. Бо ці знавці — що до основ нової педагогіки на базі дитячого руху — перебувають у такому самому важкому стані, як і широка педагогічна маса: нової постановки питання вони не знають, а

традиційна пригноблює їх ще більше, ніж рядового вчителя. Отже, цю проблему можна буде розвязати лише спільними зусиллями широких педагогічних мас.

У чому полягають методичні труднощі організації класового поводження особи чи цілого дитячого колективу? Головні труднощі полягають у наших застарілих, консервативних поглядах на природу людської істоти, в неправдивому (цілком шкідливому), ненауковому розумінні тих чинників, що обумовлюють поводження людини. Що скеровує особистість на ті чи інші вчинки? Ми ще й досі у величезній більшості приписуємо людині такі властивості, яких вона у своїй природі не заховує. Те, що ми часто вважаємо за причину, є лише наслідок: розум людини, її зла чи добра воля, якась чудернацька сила, що ніби захована в людині і, як якась її надприродна властивість, ніби лежить в основі наших поглядів на особистість. Сучасна наука цілком усунула всякі надприродні сили й майже вже вивела основні закони поводження особистости й закони поводження мас (марксизм), але ці закони не стали ще базою педагогіки, і тому вона плутається в методичних питаннях.

Всі характерні властивості особистости повстають у наслідок складних звязків організму людини й о т о ч е н н я. А так звані суспільні форми нашого поводження повстають у наслідок звязків організму з с у с п і л ь н і с т ю. Розум, воля, чуття людини формуються на тлі звязків організму з оточенням ч е р е з с у с п і л ь н і с т ь; вони — не причина суспільности, а її наслідок. Через суспільність пізніше вони починають відогравати певну автономну для особистости ролю. Сучасна наука вивчає не окремі властивості — розум, волю, почуття фантазії і т. ин.,—а ціле п о в о д ж е н н я, тоб-то складні звязки особистости з оточенням, з суспільністю. Поводження особистости чи колективу не можна пізнати без оточення. В оточенні заховано ключ до форми поводження особистости. Оточення є джерело діяльности людини. Тому основне положення — через дитячий колектив, через дитячу організацію, через суспільність дитина набирає організованих форм поводження, — це положення науково виправдане і практично можливе; тому організація дитячого колективу найперше доконче потрібна, бо тільки організований колектив може організувати поводження особистости. Мало того, те, що ми звемо емоція (сума фізіо-

логічних процесів в організмі), набуває певного напруження лише в колективі, а на цьому емоціональному тлі повстають і зміцнюються суспільні звязки особистости. Дитинство не просто собі вступає в звязок з оточенням, воно його переживає, і так на напружених до певного ступеня фізіологічних чинниках організму зміцнюються і усталюються звязки його з оточенням. Емоція формується тільки на тлі суспільних відносин. Дитячий рух дає єдину можливість формувати й піднести суспільні (класові) емоції. Стара методика тому не розуміє значіння дитячого руху, як основи педагогічного процесу, що вона базується на цих застарілих і ненаукових поглядах на природу людини; вона базується на окремих рисах людини, на окремих проявах її складної реакції на оточення. Старою методикою виховання у дитячої особистости виховували лише часткові відповіді на оточення або не виявлені в діяльності (словесні), тоді як треба виховувати цілу відповідь. Сучасна наука досить докладно виявила всю складність тих механізмів людського організму, якими він вступає у звязок з оточенням. З тим більшою ясністю і очевидністю довідуємося ми, що форми, норми і зміст (напрямок) поводження особистости повстають не в наслідок фізико-хемічних особливостей організму, а в наслідок впливу оточення.

В короткій замітці ми не могли конкретно з'ясувати складну проблему методики організації педагогічного процесу на базі дитячого руху, методики організації переживання суспільно-класових подій дитинством, а в цьому процесі проаналізувати формування класових форм поводження і придбання так званих формальних знань. Коротенько ще раз підкреслюємо, що форма організації дитинства й норми його поводження революцією винайдені; це — комуністичний дитячий рух. Піонери нової педагогіки — комсомольці — підвели широкі педагогічні кола вщерть до самої справи, і далі справу треба робити спільними силами.

Тільки треба твердо пам'ятати, що дитячий рух, як такий, не може замкнутися в якусь постійну, застиглу форму, як дехто гадає. Він буде безупинно відбивати ті події, що провадяться на тлі класової боротьби, аж доки суспільні відносини наберуть инших форм. Вважати, що дитячий рух набере якогось певного характеру

в закінченій формі, будь то школа, дитбудинок і т. ин., — це така сама помилка, як і не помічати в школі дитячого руху. В цих основних передумовах дитячого руху треба розбиратись для того, щоб перейти до розроблення методики організації єдиного педагогічного процесу на єдиній базі — комуністичному дитячому русі.

Із журналу „Радянська Освіта", ч. 1 (січень 1925 р.).

Л. Менжинська

ЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ СОЦВИХУ КОМДИТРУХУ

(Т е з и)

1. Основну мету й найближчі виховні завдання визначають політичні та економічні завдання, що їх ставить собі владна класа.

2. За переходової доби від капіталізму до комунізму робітниче-селянська республіка, що спирається на пролетарську диктатуру, вимагає від молодих поколінь майбутніх борців за комунізм і творців комуністичного ладу, щоб вони опанували найважливіші методи сучасної науки й добре зрозуміли політичні та економічні передумови комунізму.

3. Організована робітнича класа через свій авангард — комуністичну партію — вимагає від молоди, що прийде її змінити, не лише знань, уміння і звички працювати, уміння орієнтуватися в союзних і міжнародніх справах і дивитися на життьов і явища з пролетарського погляду, а також і розвитку волі до боротьби і приєднання до спільного фронту боротьби робітничої класи.

4. Готуючи дітей до ролі майбутніх будівників комуністичного ладу, соціяльне виховання ставить собі безпосереднє завдання — організувати колективне життя й колективну дитячу працю, розвинути товариську єдність, організувати участь дітей у суспільному житті; це — відпровідні пункти, щоб утворити нові суспільні відносини, новий побут.

5. Виховну мету й завдання визначає в цілому організована робітнича класа. Органи соцвиху, маючи на увазі цю мету й ці завдання, переводять їх у життя відповідно

до віку і психофізичних особливостей дитинства. Педагогіка ні в якому разі не відограє при цьому самостійної ролі, визначаючи виховні завдання; вона є лише засіб, щоб їх доцільно перевести в життя.

6. Комуністичний рух, що виникає серед дітей, ґрунтується на прагненні дітей до самоорганізації і виявлення активности що до утворення громадських відносин; цей рух, звязаний через комсомол з комуністичною партією, є основна форма й метода комуністичного виховання. Розвиток товариських відносин, трудової дисципліни, звязок із пролетарськими організаціями, утворення духу комуністичної пролетарської суспільности — це все як-найкраще переводить у життя дитячий рух.

7. Праця дитячих організацій мусить зміцняти комуністичні прагнення дітей, підводячи під ці прагнення марксистську базу, утворюючи матеріялістичний світогляд, прищеплюючи дітям діялектичну методу й даючи їм потрібні знання. Разом із тим, розвинене в дитячих установах самоврядування, використовуючи громадські звички дітей, сприяє поширенню впливу молодих ленінців серед широких дитячих мас і цим поширює комуністичний вплив.

З другого боку, через молодих ленінців найбільше здійснюється звязок дитячих установ із пролетарськими та селянськими організаціями, що притягають дітей до широкої суспільности.

8. Щоб перевести в життя поставлену мету й завдання комуністичного виховання, конче треба піднести взагалі культурність краю. Тому треба збільшити мережу масової школи, щоб охопити весь молодший дитячий вік. Конче потрібно досягти загального навчання, беручи за базу чотирьохлітку, як перший концентр навчання.

А що дитина з раннього віку починає брати участь у господарському житті країни, то треба ввести в єдиний план трудової школи сільсько-господарський та індустріяльний ухили на підставі загального комплексу: природа, праця, суспільство.

9. Другий шкільний концентр, що становить безпосереднє продовження чотирьохлітки, мусить поглибити дитячий розвиток і дати дітям змогу краще оволодіти Марксівською методою, познайомивши їх не лише із загальноосвітніми, а і з прикладними знаннями. А як неможливо

зробити семилітку протягом найближчих років приступною для всіх дітей, то треба виділити певні класи, відчиняючи в першу чергу двері семилітки дітям робітників та незаможників.

10. Зважаючи на те, що не можна охопити чотирьохліткою цілу масу неписьменних підлітків, які не мають і технічних знань, то утворено в системі соцвиху й двохрічні школи, щоб ліквідувати технічну й політичну неписьменність. Притягти цих підлітків до дитруху — це є одне із завдань молодих ленінців.

11. Те саме треба сказати і про участь молодих ленінців у всіх дитінституціях соцвиху, що мають тимчасовий характер (заснування дитбудинку, майданчика й т. ин.). Треба внести організованість, товариський дух, і це багато допоможе виховати в новому напрямку тих дітей, що лише на найкоротший час можуть залишитися під впливом органів соцвиху.

12. Звязок між різними колективами молодих ленінців, між тими, що працюють серед дітей робітників і не могли вступити до дитустанов, або між колективами, організованими в дитбудинках і школах, мусить покласти початок широкого об'єднання молодих ленінців по районових клубах.

13. Зважаючи на те, що дитрух у справі утворення комуністичного виховання має велике значіння і що серед педагогів помітно значний здвиг що до комдитруху, то треба притягти до цієї роботи педагогів, згідно з вказівками бюра дитруху. Треба закликати комуністично настроєних педагогів розробляти методологію роботи і працювати по колективах молодих ленінців. У той самий час і саме учительство перевиховується і на практиці вживає досягнення політичної і педагогічної перепідготовки, що її було переведено й що переводиться цими місяцями.

Ухвалено на І всеукраїнській нараді дитруху.

І. Соколянський
В. Арнаутов

ШКОЛА ТА ДИТЯЧИЙ РУХ

(Т е з и)

1. Комуністичний дитячий рух виник, як наслідок загострення класової боротьби, що поширилася після імперіялістичної війни і розпаду імперіялістичного ладу. З цього погляду на комдитрух слід дивитися, як на частину загальнопролетарського руху, що має на меті знищити капіталізм.

2. Тепер у капіталістичних країнах комдитрух є форма участи дітей у класовій боротьбі, при чому комуністичну його галузь скеровано проти тих елементів буржуазного ладу, що безпосередньо пригнічують пролетарських дітей, а саме переважно проти системи класової буржуазної школи та її режиму.

3. В радянській державі, де є Неп, також можливі, крім комуністичної, ще инші форми дитруху. Комдитрух, природно, орієнтується на ті форми й методи виховання мас, що їх уживає комуністична партія.

4. Зародившись 1922 року, комдитрух не мав спершу доброго партійного керовництва і, природно, набув рис некомуністичного руху; він розвивався на території СРСР у різних формах. Найнебезпечнішим формою і змістом рухом був той, що набув рис скавтизму й шукав собі опертя в його основних положеннях. Сюди належить спроба збудувати комуністичний рух на так званій біогенетичній теорії і уявити дитрух у формах довгочасної гри, військовщини, індійщини й т. ин.

5. Пережитком цих помилкових поглядів на комдитрух є номенклатура організаційних форм комдитруху, що збереглися й досі, як піонерзагін, ватажок, штаб, форпост і т. ин.

6. По-друге, слід зазначити неправильний ухил у різних частинах СРСР, особливо на Україні, де дитрух наосліп переймає партійні форми праці. Цей ухил викликала природна реакція на захоплення скавтськими формами.

7. Не розглядаючи докладніш обидва ці ухили, слід зауважити, що скавтський рух ховає в собі небезпеку

відірвати комдитрух од пролетарського руху й зосередити дитяче життя в царині ніби біологічно наперед визначених інтересів. З цього погляду скавтський ухил є найреакційніша погроза розвиткові дитрухові. Так само неможна визнати за правильну й зайву політизацію диторганізацій, як це було на Україні, бо форми партійного життя, що їх запозичив дитрух, не відповідали фактичному змістові життя дитячих мас.

8. Визначені два напрямки часто були у стані конфліктів, і це перешкоджало нормальному розвиткові дитруху. До цього приєдналася ще відсутність міцного партійного керовництва й боротьба за дитрух між соцвихом і комсомолом.

9. Проте дитрух, хоч і помалу, та все-ж таки вибивався з цього організаційного хаосу на правильний шлях, і разом із тим зростала заінтересованість ним із боку чим раз ширших пролетарських мас. Серед дрібнобуржуазної стихії, що де-далі все міцнішала, ця заінтересованість особливо загострилася на початку 1924 р., і дитрух, природно, притяг до себе увагу партії. Отже, цілком вчасно це питання було поставлено на XIII партійному з'їзді в звязку із загальним питанням про працю серед молоди в доповіді т. Бухаріна.

10. В тезах, ухвалених на з'їзді, сказано, що питання про те, чи переможе соціялістична економіка чи культурна перевага капіталістичного суспільства, в наслідок чого ми будемо примушені „послідовно відступати і внутрішньо перероджуватись", це питання вирішиться залежно від того, чи пощастить пролетарській державі поширити кадровий комуністичний склад і забезпечити комуністичне перевиховання молодих поколінь, що де-далі прогресивно зростатиме.

Разом із тим, у тій самій резолюції сказано: „Нове явище, що багато обіцяє, є організація молодих піонерів; вона швидко зростає".

„Що до організаційних форм руху, — читаємо ми далі, — то партія мусить керувати ним через комсомол, що й собі мусить провадити роботу в цілковитій згоді з органами соціяльного виховання".

11. Отже, партійний з'їзд визначив значіння комдитруху, його місце в загальній партійній роботі й намітив основну

організаційну форму. З цієї постанови органи соцвиху мусили зробити потрібні висновки; вони сходили на те, що цілу систему соціяльного виховання, оскільки вона потрібувала ясної орієнтації на потреби класової, де-далі ширшої боротьби, треба переглянути з погляду комуністичного дитячого руху.

12. На Україні цей перегляд ще раз потвердив постанову, ухвалену на першій всеукраїнській нараді у справі дитруху, де оголошено рух цей за підвалину соціяльного виховання. Цю постанову ухвалено разом із переглядом основ і засад буржуазної педагогіки, що нероздільно панувала до того часу й що ґрунтується на науці про людину з біологічно передвизначеною поведінкою. Вплив соціяльного оточення традиційна педагогіка розглядала, як момент, що лише ускладнює педагогічний процес. Звичайно, марксистська педагогічна думка, вихована на досвіді масової партійної роботи й дуже зворушена дитрухом, не могла погодитися з традиційною педагогічною теорією, що розглядала людину, як об'єкт виховання, ізольовано від соціяльного оточення.

13. Комуністичний дитрух рішуче виступив проти откованого об'єктивізму в поглядах на поведінку людини, виявив усю важливість ролі соціяльного чинника у визначенні цієї поведінки й відкрив нові шляхи збудувати марксистську педагогіку на даних об'єктивної науки.

14. Звичайно, сила традиції дуже велика, буржуазна спадщина лягала тяжким тягарем на органи, що керували соціяльним вихованням, і розвязання загальних теоретичних питань ще не вирішувало питання педагогічної практики. Особливо складною проблемою соцвиху була перепідготовка вчительської маси. Політична її відсталість і педагогічний консерватизм, з одного боку, і непідготованість комсомолу працювати з дітьми, з другого, загострили проблему ув'язки соцвиху з комдитрухом; у наслідок цього комдитрух за керовництвом комсомолу почав одмежовуватись од соцвиху, прагнув вивести піонерські колективи з інституцій соцвиху й зосередити їх по робітничих клубах при виробництвах

15. Вважаючи, що цей процес відповідає природному тяжінню пролетарських дітей до підприємств, де працюють їхні батьки, треба разом із тим визнати, що він надзвичайно ускладняє проблему ув'язки школи, бо більшість піонерів

є і школярі. Окрім того, рівнобіжність роботи у школі та в піонерському клубі утворює надзвичайну перевантаженість піонерів працею.

Такий рух у бік підприємств був принципово неправильний, бо відривав дітей од їхньої специфічної виробничої бази — школи. Тому Україна заперечувала оргструктурії, ухваленій на VI з'їзді РЛКСМ.

І. Соколянський

УВ'ЯЗКА СОЦВИХУ З ДИТЯЧИМ РУХОМ

Коли нам доводиться погоджувати які-небудь питання, встановлювати звязок між якимись явищами, то ми завжди виходимо з певних положень. Треба зрозуміти природу тих явищ, що ми погоджуємо, і тільки тоді ми можемо це питання розвязати, кажучи конкретно що до соцвиху та дитруху — „ув'язати" їх.

Ми добре знаємо, що таке соцвих. А що таке дитячий рух?

Переглядаючи всі означення, що давали цьому найхарактернішому для нашого часу явищу, ми знаходимо в числі перших і найбільш розповсюджених таке: „Дитрух є прагнення дитячої маси до самоорганізації, до самодисципліни". Якщо спинитися на цьому означенні, то легко можна побачити, що тут криються неясні моменти. Чим обумовлено це прагнення, якими факторами? На цьому той, хто так визначає дитячий рух, не спиняється; а проте, такі неясні моменти можуть спричинитися до неправильного розуміння та оцінки дитячого руху. Тут заховано цілу низку „містичних" моментів.

Друге означення: „Дитячий рух є прагнення дитячої маси виявити свою творчість, а також приєднатися до творчости дорослих". Воно так само криє в собі цілий ряд неясних моментів. Знов-таки, чим обумовлено це прагнення до вияву творчости і яка природа цієї творчости? Які ці стимули до творчости?

Третє означення: „Дитрух є приєднання дитячої маси до переживань дорослих". Але які основи цього приєднання і в яких рисах воно виявляється? Що криється в основі

цього прагнення до переживань як-раз дорослих і що таке ці „переживання дорослих“? Формуловка дуже загальна і, звичайно, знов має в собі, як кожне загальне означення, чимало туманного.

Далі є така формула: „Дитячий рух є вияв дитячої активности“. Тут ми вже ближче підходимо до того означення, яке, на нашу думку, правильно визначає природу дитячого руху, але поки-що тут констатовано тільки певне виявлення дитинства. Це є лише окрема ознака того загального явища, яке ми визначаємо словами: дитячий рух. Отже, цією окремою ознакою ми й характеризуємо природу дитячого руху.

Візьмімо ще таке означення: „Дитячий рух є загально-політична організація дітей“. Воно у своїй основі та й взагалі безперечно правдиве, але, звичайно, можна різно тлумачити природу цієї організації, тоб-то фактори, що обумовлюють дитячий рух, як-раз як соціяльно-політичне угруповання дітей; з цього означення можна зробити різноманітні висновки, що їх уже, власне, й робить педагогічна маса. Через те воно знов-таки не зовсім придатне.

Найбільш загальне, зовсім безперечне, на нашу думку, означення те, що дитячий рух є частина світового робітничого руху. Але як воно також надто загальне, то зробити з нього ті практичні висновки, що нам потрібні, дуже трудно.

Нарешті, останнє означення каже: „Дитячий рух, як явище, викриває всі ті дитячі угруповання, що виникають на тлі соціяльно-економічних відносин суспільства, відбиваючи моменти класової боротьби, а ця боротьба виходить і обумовлює дитячий рух“. Це означення найбільше наближається до вірного розуміння природи дитячого руху. Воно виявляє і природу того явища, що ми термінологічно визначаємо, як комуністичний дитячий рух, тоб-то: виявляє природу певного угруповання та допомагає нам знайти ті причини й фактори, що обумовлюють природу як-раз цього угруповання. Воно прямо й безпосередньо відбиває процес класової боротьби, виявляє класову структуру того кола, де ця групіровка знаходиться, і гостроту моменту класової боротьби.

З цього моменту ясно напрошується висновок, що дитячий рух не є щось цільне, єдине, що він має різноманітні

форми, як явище, яке виникає на тлі соціяльно-економічних відносин людства й залежить від того побуту та характеру виробництва, серед яких знаходиться дитяча маса. Ця маса прямо й безпосередньо відбиває на собі оточення; вона виявляє всі його особливості у групуванні, у прагненні й т. д. Відціля повстають різноманітні форми дитячого руху. Отже, ми мусимо уважно підійти до того угруповання, що являється для нас основним, що виникло спочатку ніби стихійно в тому колі, де перебуває дитяча маса, саме до комуністичного дитячого руху.

Ми маємо можливість з'ясувати собі класову суть кожної дитячої групи, виявивши умови її загального та економічного побуту. Иноді це здається дуже важким завданням. Проте тут нема нічого складного, якщо тільки правильно підійти до цього питання.

Проілюструймо нашу думку прикладом. Ще 1923 року, коли низка шкіл уже набувала сталого характеру, коли навчання в них налагоджувалось, учительський персонал було більш-менш підібрано, коли всі положення, що ми висунули, здавалось зовні, було засвоєно педагогічним активом та дитячим самоврядуванням, — при глибшій аналізі структури дитячої маси цих шкіл ми виявили надзвичайно цікавий момент: дитяча маса була досить активна, самодіяльна та організована, а головне, що нам дуже підкреслювали, зовні була ніби зовсім „позакласовою", „позапартійною", аполітичною. Але в дійсності класовий момент у цих школах був не тільки виявлений, не тільки заховувався у взаємовідносинах самих дітей, а відбився й у відношеннях педагогів до дитинства. В цьому оточенні всю увагу дітей, усю форму організації було побудовано на моментах виховно-освітніх, як кажу тьпедагоги, на моментах дитячої „активної самодіяльности", гуртків то-що. І між тим, коли ми, роздивляючись виставку, хотіли у цій виставці, у цій дитячій „творчості", у цих гуртках, у цих взаємовідносинах педагогів та дитячої маси вияснити, як одбивається в них політичний момент, то побачили, що там усе було скеровано до того, що він зовні ніяк не виявився. В розмові педагоги просто нам зазначили, що їхнє завдання полягає в тому, щоб поставити освітньо-виховне діло на певну височінь, оволодіти дитячою масою та дати їй знання.

Молодих спартаків ми знайшли в цій школі дуже невелику групу — четверо дітей. Їх було загнано в глухий куточок, що звався „громадсько-політичне виховання". В той самий час нам зразу впала на очі в цій школі група математиків, де було 12 дітей,— група, що чудово розвинулася й добре могла орієнтуватися у просторі до місяця та назад, прекрасно знала, що діється на Марсі, але одверто негативно реагувала на те оточення, де вона живе. Було ясно, що це їм чуже, далеке від їхніх настроїв, хоча й не гостро виявлено. Зовні учні були ніби й звязані з умовами, що їх оточували: школа ця була добре поставлена, з чудовими учбовими планами, але того, що нам потрібно, — звязку дітей з оточенням, з подіями, що переживаються в ньому, — цього там не було. Діти не орієнтувалися навіть у близькому нашому минулому, в сучасних подіях, хоча, повторюємо, мали блискучі математичні знання.

Для багатьох наших установ цей приклад є життьовим і по цей час, а тому, коли перед нами, робітниками соцвиху, повстає питання про ув'язку соцвиху та комдитруху. Ми ставимо його по лінії соціяльного виховання. Наші школи та соціяльне виховання треба направити по тому напрямку, що ним іде комдитрух, а комдитрух використовувати в школі. Якщо ті дитячі групи, що відбивають класові моменти в силу свого економічного становища, зорганізовуються в певні класові форми, то решта дитячих груп, що перебуває в иншому оточенні, потрібує виправлення своєї некласової поведінки та спрямування цієї поведінки у процесі виховання рівнобіжно з першими і в орієнтації на перших. Поскільки ці останні групи виростатимуть та доростатимуть до тих виховних форм, що є для нас цілевими, до поведінки комдитгруп, постільки ми матимемо досягнення соцвиху в його громадсько-виховній праці. Инші технічні моменти, як набування учбових звичок, у цьому процесі є другорядні.

Ми инколи й самі кажемо про те, що тепер у нас чергове завдання — підняти навчання. Це завдання моменту, — тієї доби, коли у нас цей бік лишається позаду в процесі педагогічної праці, — але взагалі основним, найважливішим і найголовнішим у проблемі соцвиху безперечно є соціяльне виховання і — як ідеальне — комуністичне виховання. Для дитячого руху ми повинні знищити всі

інші дитячі групи, що з'являються на тлі соціяльно-економічного життя. Відомо, що рівнобіжно з комуністичним дитячим рухом існують і інші різні дитячі групи з розмаїтими формами поведінки в різних колах. А коли ми беремо за основу дитячих груп комдитгрупи, то це і спричинюється до організації комуністичного виховання. Соціяльне виховання охоплює всі групи дітей, тоб-то й ті групи, що їхню поведінку скеровано не в наш бік. Тут завдання соцвиху — умілими педагогічними засобами спрямувати цю поведінку в наш бік, у бік комдитгруп.

В нашому розпорядженні чимало матеріялу, що добре ілюструє наведену думку. В ньому чітко виявляються, наприклад, укапистські групи на Київщині, де укаписти змостили досить тривке кубло і впливали на масу. Звичайно, що вплив цієї групи відбився на дитячій масі, і там у деяких місцях, — найбільше серед кол дрібнобуржуазного селянства, — укаписти утворили свої групи. Ми маємо відомості про інші дитячі групи — петлюрівські, сіоністські то-що — з явно окресленим політичним відтінком. Тут почувається вплив політичних організацій дорослих. Я не буду згадувати ще инших політичних груп, що заховують у собі цілу низку нелегальних моментів. Ми будемо давати цим групам ту форму поведінки, що для нас є найбільш придатна.

Отже, всі форми дитячого руху, що виникли, як відбиток соціяльно-економічних відносин, як відображення побутових умов, у яких перебуває дитяча маса, ми повинні прийняти на увагу й вести там організацію соціяльного виховання, щоб усі вони змінили форми своєї поведінки разом зі зміною своїх економічних умов. Ці форми дитячого руху також є і повинні бути центром уваги соцвиху, і коли ми кажемо про ув'язку соціяльного виховання в цілому та комдитруху зокрема, ми це питання так і ставимо: дитячий рух ми повинні спрямовувати в бік розвою тієї класової свідомости, тих форм, що ми маємо у групах М. Л.

Комдитрух не є засгигла форма, не є ідеально вже зорганізована установа. Це є відбиток класового моменту, відбиток того, що діється серед дорослих; звідси виникає його повна самостійність, повна незалежність від усіх инших форм дитячого руху, від нашого бажання надати йому якусь стабілізовану форму. Його не можна загнати в які-небудь вузькі форми, зокрема, не можна загнати до школи.

Соцвих мусить засвоювати всі ті методи та форми, що виникають на тлі класової боротьби, і провадити свій вплив на ту дитячу масу, що не входить в організації М. Л.

Працю соцвиху в дитбудинку або школі не слід обмежувати впливом на дитячу масу в формі лише „приєднання" дітей до живої дійсности, тільки „переживань" тих подій, що проходять перед нами; цей вплив повинен полягати ще й у тому, щоб діти самі приймали участь у тих подіях. Коли ми кажемо про навчальний процес, про надбання звичок та про переживання політичних моментів, то тут ми не можемо різко відмежувати одне від другого. Здобуток та розвиток цих знань є інтимний бік формального педагогічного процесу, надзвичайно складна проблема. Ми знаємо, що стара школа використала всі можливості, всі шляхи, щоб як-найкраще оживити учбово-виховний процес, яко-мога повніше дати знання дитині. Проте, знань цих було не досить, ми їх визнавали за непотрібну схоластику, нам ворожу й чужу. Адже, перед традиційними педагогами не стояла та проблема, що стоїть тепер перед нами: вірніше, їхня праця не мала тих підвалин, що маємо ми в новій революційній педагогіці, — а саме: переживання дітьми усіх подій, що їх оточують. Тепер дитина офарбовує ці події в ту або иншу емоціональну фарбу, і викриває ці емоції та форма переживання подій, та форма приєднання дитини до подій, що ми її називаємо комдитрухом.

На цьому слід збудувати методичну частину соцвиху. Треба починати з загальнополітичного виховання, з моменту оформлення класової свідомости дитини, бо звідціля як-раз і випливають формальні знання.

Може здатися парадоксальною наша думка про те, що тільки після сформування класової звідомости поширюється світогляд дітей. Адже діти краще засвоюють формальні знання: чи не це, часом, повинно лягти в основу дитячого виховання? Але все-ж ми кажемо, що комуністичний дитячий рух є основа комуністичного виховання, є основа виховання, як ми його розуміємо. Переживання дитинством громадських подій — ось те, чим мусить бути занятий наш педагог перш за все. Це дасть дітям підготовку до орієнтації в громадських відношеннях, бо без цієї орієнтації неможлива ні освіта, ні виховання в класовому суспільстві.

Ось у якому розумінні ми кажемо, що методичні форми комуністичного дитячого руху є ідеальні.

Отже, коли ми беремо план роботи дитячих комуністичних груп, то не його треба пристосовувати до школи, а навпаки — школа мусить погоджувати свою працю з цим планом: перед кожним педагогом він повинен стояти так, що той мусить вивчити від початку до кінця всю працю за даним планом. Він мусить бути основним моментом у первісному формуванні громадсько-політичних звичок. Тут потрібна не тільки політична контроля комсомольця, а й планування шкільної праці за цією формою роботи колективу М. Л. Отже, нам треба плани праць у комуністичних дитячих групах при школах підіймати на таку височінь, щоби школа пристосовувалася до цих планів. Гарно зорганізована школа, без сумніву, ув'яже цей план зі своїм. З другого боку, що менше буде школа зорганізована, то більшого значіння для неї цей план буде набирати. Якщо ми візьмемо, наприклад, проробку якого-небудь питання, що його вже проробила за своїм планом група М. Л., — то ми побачимо зовсім инше відношення до нього як із боку педагогів, так і з боку дітей, що не охоплені ще колективами М. Л.

Це буде мати величезне значіння що до втягання решти дітей до роботи.

Але перш за все треба пам'ятати про одне: найголовнішим є комуністичні дитгрупи; инші дитгрупи, що не доросли, не дійшли ще до форм комуністичного дитячого руху, ми зможемо поставити тільки в паралель. Потрібно мати на увазі, що є й такі дитячі організації, як, наприклад, молодих натуралістів, що можуть сильно впливати на дитячі маси, а тим самим послабляти в основі комдитрух. Коли не вистачає політично-кваліфікованої педагогічної сили, тоді може бути те, що ми спостерегли в одній із шкіл, де було сконцентровано групу математиків, що не мала ніякісінького відношення до групи молодих спартаків, а також і до того, що робили м. спартаки. Тут не було відвертої боротьби, зате почувалося негативне відношення до радянської влади та до нової педагогічної думки.

Основне положення, що ми висунули, базувалося на одному: некомуністичні дитячі групи орієнтуються на соцвих

а навпаки — система шкіл соцвиху орієнтується на комдитрух; не дитячий рух ми ув'язуємо — погоджуємо з соцвихом, а навпаки — соцвих із дитрухом.

В якому становищі практично перебуває справа організації цієї ув'язки? Ми собі уявляємо, що педагогам треба буде ув'язати свою працю з працею робітників дитячого руху. Якщо з боку педагогів буде критичне відношення до плану роботи з М. Л., якщо його вважатимуть педагогічно недоробленим і т. п., то це стосуватиметься до всієї методології дитруху; значить, цей план непридатний, а тому ми повинні його наново скласти, розробити, але розробити знову-ж таки самостійно, не орієнтуючись на процеси школи, а виходячи з дитруху. Керовники дитруху мусять запам'ятати, що вчительська маса росте; педагоги, що ми їх випускаємо з курсів та інститутів (непартійці й некомсомольці), педагоги, з якими ми досить багато працюємо над питаннями дитруху, але яких ми на практику не пускаємо (тому, що педагог взагалі не може бути керовником дитячого руху),— вся ця вчительська маса в своїх методах роботи росте, а в деяких випадках навіть переростає або може перерости керовників дитячого руху. Педагог росте, проте, політично він ще не хутко дорослe до такої височини, де цілком зможе зрівнятися з комсомольцем; правда, в майбутньому вони зіллються в єдиний процес, але тепер педагог росте лише методично. І коли він переросте комсомол цією стороною, тоді буде загроза захвату дитячого руху педагогом, а не комсомолом.

Тепер ми мусимо з особливим напруженням розроблювати питання методики комдитруху. Комдитрух буде цікавитись ростом методики, особливо, якщо вона налягатиме на роботу комуністичних дитгруп. Дитячий рух повинен тепер розроблювати в комдитгрупах — в крайньому разі на 75% або на 100% — суто-методологічні питання. Тому, що школа, хоч яка вона ще слаба, все-ж росте й за останні два роки виявила в усій повноті таку активність, що може внести цілий ряд иноді небажаних наслідків у самий комдитрух. Поки ми боролися за організаційні форми в дитрухові, школа росла в напрямку зміцнення своїх метод праці. На цей шлях мусить стати й комдитрух. Тільки так можна буде розвязати й болюче питання про ув'язку соцвиху з дитрухом.

У робітників дитруху є ще багацько неясностей та хиб, але це можна виправити: поглибити методичну підготовку робітників дитруху. Всякий робітник дитруху — комсомолець повинен мати певний план роботи, він повинен буде повідомити про нього педагогічний персонал та соцвих по своїй лінії. Школа мусить планувати свою працю не стільки за „Порадником", скільки за цим планом, зорганізувавши практично свою роботу так, щоб активною масою в ній були М. Л.

В наше завдання не входило з'ясувати, як звязати дитрух з усім учбовим процесом, з набуванням формальних знань, з розкладом на множеників, пітагоровою теоремою й т. ин. Ця інтимна частина педагогічного процесу вимагає певних знань. Про неї доведеться казати окремо.

З журналу „Радянська Освіта", ч. 2 (лютий 1925 р.).

Н. Крупська

ШКОЛА ТА ПІОНЕРРУХ

Учительство швидко зростає, озброюється новими знаннями, щоб будувати нову школу, переймається ідеологією пролетаріяту, а рівнобіжно з цим з кадр робітничої класи зростає піонеррух, змінюючи якість того дитячого матеріялу, що над ним доводиться працювати вчителеві. Це, з одного боку, полегшує його завдання, з другого, вимагає від нього дальшої роботи над собою.

Молоді піонери являють собою особливу дитячу організацію, що має свій статут, свою мету, свої методи роботи.

В організації діти навчаються колективно почувати, колективно працювати, підлягати волі колективу.

Вже самий факт існування дитячої організації має величезне виховне значіння. Дитина звикає завжди мати перед очима інтереси цілого, звязувати всі свої вчинки з вчинками колективу. В неї складається певна колективістична психологія, що є найкращий регулятор інстинктів, знищує почуття беззахисности, самотности. Що раніше починає дитина жити колективним життям, то більше шансів, що з неї виросте справжній комуніст, який уміє всю душу віддавати спільній справі.

Прагнення до організації властиве здоровим дітям, що ростуть у нормальних умовах. Той, хто спостерігав дитячі гри, знає це.

Ось чому організація молодих піонерів так цікавить і захоплює дітей.

Самоврядування в більшості шкіл до останнього часу погано налагоджувалось: головна причина цього та, що в налагоджуванні цього самоврядування занадто велику ролю відграє, звичайно, вчитель; діти не почувають, що шкільна організація — цілком їхня власна організація, що вони за неї одповідають, що вона їм потрібна. Діти дуже почутливі й бачать, що шкільна організація має на меті перш за все їх дисциплінувати. Цієї мети вони не приймають. Дисципліна ради дисципліни здається їм непотрібною, важкою. В дитрухові дисципліна — наслідок, в школі — вона, звичайно, мета, і це — головна перешкода в справі розвитку шкільного самоврядування.

Можуть сказати: допомога робітничій справі, допомога боротьбі пролетаріяту — мета, мало приступна дітям. Чи це так? Сучасним дітям ця мета близька й зрозуміла. Вони чують навкруги розмови про недавнє минуле, про те, за віщо провадилося боротьбу: вони бачать навкруги безладдя в житті, і їм не важко зрозуміти, до чого прагне партія, комсомол. І що раніше визначать вони собі мету, що раніше навчаться спрямовувати до неї свої вчинки, то дужчі люди з них вийдуть, там певніше прагнутимуть вони до мети.

Рано визначена мета, колективне життя мають уже самі величезне значіння для розвитку дітей.

Активно-трудова метода, що її вживають загони, теж як-найкраще впливає на розвиток дітей.

Ось чому в всіх проясняються обличчя, коли вони бачать рівні лави піонерів, бачать дисциплінованість дітей, їхні ясні, радісні обличчя.

Проте ми бачимо, звичайно, лише святкове життя піонерів — їхні виступи, чуємо їхні промови, але найважливіше — щоденна, буденна праця. І тут, звичайно, важливо поставити справу так, щоб діти ввесь час духовно зростали, розвивалися, щоб кількість знань у них зростала, а мета поглиблювалась. Без цього піонеррух вироджиться, через рік-два він утратить для піонерів свою привабливість. Піонеррух треба щільно звязати з роботою.

Друге. Важливо, щоб у свої праці діти ставили собі правильні окремі завдання, щільно звязуючи їх з загальною метою, щоб ці завдання були досить конкретні й помалу робилися складнішими. Добре вибрати завдання надзвичайно важливо — і це може найважче. Треба, щоб конкретна мета була громадсько-потрібною, щоб вона була під силу дітям, щоб не була занадто легкою, щоб наслідки праці можна було зважити, щоби їх було помітно, щоб конкретні завдання, що ставлять собі ланки й загони, помалу, в міру зростання свідомости та вміння, ускладнялися.

Які-ж повинні бути відносини між школою й дитрухом?

Дехто з молоди, захопившись успіхами перших кроків дитруху каже: „не школа, а дитрух".

Так ставити питання неправильно. А буває це тому, що поки ще не настало дуже гостро питання про систематичну, поглиблену роботу, а без цього піонери ніколи не зробляться ленінцями. Без систематичної праці, що звязує в одно дані досвіду, — єдиного моністичного світогляду молодь собі не виробить. Вміти жити й працювати колекнивно — це один бік праці, вміти ясно й далеко бачити, логічно мислити, розміщати факти в певній перспективі — це другий її бік. Тут самими розмовами біля огнища не можна обмежитись. Такі розмови можуть викликати бажання вчитись, але це ще не вчення, не вивчення фактів. Коли-б піонеррух оголосив: „Геть зі школою!" — він перестав-би бути, не зважаючи на всю свою мальовничість, прогресивним, передовим, він об'єктивно відограв-би реакційну ролю, зовнішньою, мальовничістю прикриваючи колишнє духовне рабство.

Тому треба щільно звязати нову школу й дитрух. Нова школа прагне, так само, як і дитрух, допомагати новим вихованням, останній перемирі світового пролетаріяту, допомагати робітничій класі в її боротьбі й будівництві. Нова школа прагне виховати людей, що вміють жити й працювати колективно. Нова школа прагне, як-найширше, скористуватись активно-трудовою методою. Вона прагне яко мога наблизитися до життя.

Нова радянська школа й дитрух мають спільні завдання, спільні методи праці. Тому між школою й дитрухом не мусить бути жадної конкуренції, між ними треба утворити як-найщільніший внутрішній звязок.

Що дасть дитрух школі?

Він дасть їй, насемперед, новий дитячий матеріял. Піонеррух надзвичайно підвищує в дітях свідомість своєї людської гідности. „Ми не раби, ми вільні громадяни“ — кажуть піонери. І там, де в школі є піонери, вони не тільки не дозволять бити чи карати себе, вони не дозволять ані гримати, ані бурчати як на піонерів, так і на инших учнів. Це виходить само собою. Там, де в школі ще є грубе поводження з учнями, піонери, скільки сили, будуть з ним боротися. Ця боротьба законна й потрібна: вона допомогає будувати нову школу, де неможливі жадні инші відносини між учителем і дітьми, як суто-товариські.

Ці товариські відносини зміцнятимуться, бо піонеррух надзвичайно дисциплінує дітей, вироблює в них серйозне відношення до роботи. З такими дітьми й учителеві куди легше буде працювати.

Треба лише, щоб і вчитель і керовники піонерруху — комсомольці — з'ясували дітям різницю між старою й новою школою, між школою, що перейнята буржуазною ідеологією й школою новою, що перейнята ідеологією пролетарською; щоб і учитель, і комсомольці як-найкраще з'ясували дітям, чому їм треба знати ту чи иншу частину програми, чому їм треба проробити те чи инше питання. Якщо вчитель навчиться це робити, його здивують дитячі успіхи. На запитання: „Нащо мені це треба знати?“ дитині відповідатимуть не так, як часто відповідали раніше: „Це не твоя справа; тобі треба не розмірковувати, а вчитись; старші краще знають, що тобі корисно знати.“ Дитині відповідатимуть на її запитання инакше: „Ти хочеш будувати нове життя, на це тобі треба довідатись — коли мова мовиться, приміром, про історію — як будували своє життя люди раніш, як і за що вони боролися; ти навчишся, вивчаючи історію, чого не слід робити й тому краще зрозумієш, що треба робити“. Коли мова мовиться про географію, вчитель пояснює: „ти хочеш, щоб у цілому світі не було рабства, не було пригнічення — як-же ти можеш не знати, де який нарід живе, як він живе, як працює?“. Коли мова мовиться про фізику, вчитель скаже: „Ти хочеш, щоб люди не переобтяжували себе працею, тому ти повинен знати закони природи; тільки вивчаючи ці закони, людина навчиться керувати силами природи й повертати їх собі на користь; тільки знаючи досягнення науки, досягнення техніки, вводячи їх в життя,

люди можуть визволитись з-під влади природи: тоді, треба знати в чім ці досягнення: без цього ти будеш поганим будівничим", і т. д. і т. д.

Так усю шкільну програму можна зробити зрозумілою дітям. Викликаючи ентузіязм підчас шкільної програмової роботи, вчитель і сам перейметься там ентузіязму, що освітлить всю його працю, надасть їй силу життя, яскравости, навчить правильно ставитись до дитини.

Як багато може дати така, надхненна остаточною метою, робота і вчителеві, і дітям, ясно кожному.

Так ставлячись до справи, можна швидко наблизити школу до життя. Коли й учитель, і учні добре зрозуміють все значіння цього наближення, вони спільно зуміють зробити школу такою самою частиною життя, частиною нового побуту, якою зробився вже дитячий рух.

В процесі всієї цієї роботи школа зробиться для дітей своєю, близькою, конче потрібною їм.

Учитель бажає, палко бажає будувати нову школу, та він повинен зрозуміти, що може зробити це тільки разом з дітьми.

Піонеррух надзвичайно полегшує це завдання. І тому кожен учитель мусить допомагати піонеррухові, допомогти форпостам піонерів притягати до свого впливу всіх школярів, допомагати їхньому завданню притягти всіх дітей до організації, що має таку велику мету.

І тому кожний керовник дитруху мусить ясно розуміти різницю між старою й новою школою, добре уявляти завдання, що стоять перед сучасною школою, мусить з'ясувати піонерам, яку велику користь можуть зробити вони країні, допомагаючи будувати нову школу.

Тепер питання про програми в головному розвязано. Та не розвязано ще багато инших питань.

Зовсім не досить освітлене, приміром, ще питання про шкільне самоврядування.

Розвязати це питання пощастить лише тоді, коли дитрух широкою хвилею ввіллється в школу й унесе туди свої методи дитячої організації.

Не розвязано ще одно з найголовніших питань нашої трудової школи — це питання про ув'язку програми з практичною діяльністю дітей, з їхньою працею. Хоч нова школа працює над цим питанням з 17 року, воно ще висить у повітрі. Тут знову таки дуже може допомогти справі дитрух.

Піонери ставлять собі конкретні, громадсько-потрібні трудові завдання, хоч їх ще й не досить. Тут практика ще невелика, ще не маєпотрібного обліку цієї роботи. Без сумніву умови дитруху найкраще можуть, розвиваючи ініціятиву в дітей в цьому напрямкові, прокласти тут нові шляхи.

І, коли цього буде досягнено, вміння ставити конкретні, громадсько-потрібні трудові завдання зробить плодотворчою і шкільну працю.

Маючи перед собою цю мету, треба тепер уже прагнути звязувати діяльність піонерських загонів з шкільними програмами.

Нова радянська школа і піонеррух мають однакову мету, однакові методи праці: школа потрібна, щоб поглибити дитрух, дитрух потрібний, щоб будувати нову школу, і тому між школою й дитрухом мусить бути найтіснішій звязок. Цей звязок допоможе молодому поколінню СРСР підготовитись до розвязання тих великих завдань, що їх ставить перед ним світова боротьба пролетаріяту.

З журналу „На путях к новой школе".

Н. Бухарін

УЧИТЕЛЬСТВО Й КОМСОМОЛ

Педагогіка шкільна й педагогіка соціяльна

Коли широко розуміти завдання політичного керовництва, то з певного погляду це водночас і завдання соціяльно-педагогічне. Можна сказати, що всякий агітатор, пропагандист, партійний керовник, громадський діяч до певної міри виконують громадсько-педагогічну функцію. Отже не випадково ми в своїй політичній діяльності часто й густо кажемо „виховувати маси", „освічувати маси". Це зовсім не випадковість, це є вислав того факту, що історичний процес, оскільки тут мова мовиться про людей, складається з перероблення цих людей.

В усякому громадському устрої педагогіка соціяльна, широко її розуміючи, цеб-то система впливу на різні громадські класи, групи й шари, і педагогіка, розуміючи її вужче, цеб-то перероблення людської маси шляхом спеціяльних апаратів: шкіл вищої, нижчої, середньої то-що, —

в усякому сталому громадському цілому ці дві педагогіки завжди звязані, завжди йдуть одною лінією, завжди являють собою відповідні частини того самого цілого, а саме-праці, що переробляє людей у цілком певному напрямку.

. . . . . .

Різні зростові групи вимагають особливого трактування

Ми живемо не лише в просторі, а й у часі. Ми маємо перед собою не лише розміщені поруч одна біля одної класи, але й розміщені одна за одною різні зростові групи. Щоб нам забезпечити правильну переробку людських мас, тут так само мусить бути певне відношення між формами нашої політики і її методами що до різних зростових груп.

Головні міркування, мені здається, треба формулувати так: ми мусимо тепер забезпечити керовництво за робітничою класою, не вважаючи ні на які труднощі. Та тому ми в нашій партійній організації та в найстаршому віці повинні забезпечувати найчистіший класовий склад. За нами йде комсомол,— люди, що за часів капіталізму не жили, що перейняли вже багато чого від нового побуту й тому їх легше переробити. Тому до комсомолу ми можемо відчинити двері непролетарським елементам далеко ширше, ніж до партії, а для дітей, до піонерських загонів, ми можемо відчинити двері максимально широко. До піонерських загонів ми повинні, оскільки сили в нас вистачає, приймати всіх без винятку дітей.

Коли будуть одповідні матеріяльні передумови, коли будуть одповідні передумови середу чительства, коли ми матимемо відповідно перероблені кадри вчительства й коли ми через те саме пропустимо величезну кількість усього молодого покоління через школи, до чого нам далеко тепер, тоді справа шкільної постановки буде безпосередньо ув'язуватись з громадською роботою розуміючи її як-найширше.

Ясно, що тоді шкільне життя в цілому буде далеко більше, далеко щільніше, далеко інтимніше звязане з усім громадським життям взагалі.

Тепер ми маємо піонерський рух — проблема величезна. З погляду перспективи, це — одна з найбільших проблем;

з погляду перероблення масової психології широких мас, це — одна з центральних проблем. Трапляються сутички між учительством і комсомолом на ґрунті питання про керовництво цією організацією, і це саме буває серед самих комсомольців. Коли-б партія сказала тепер: „Хай учительство керує комсомолом“,— чи вийшло-б що добре? Ні. Чому не вийшло-б? Учитель — культурніша людина — це так, взагалі й у цілому; він культурніший і більше знає — це так. Та цього не можна сказати про його політичну кваліфікацію. Людина в цілому може бути некультурна, а з політичного боку правильно вести справу.

Відомий фізіолог, академик Павлов, полемізуючи зі мною, ставив так питання: „Як ви можете керувати культурним життям, коли ви самі розумієте, що пролетаріят є класа неосвічена“? А ми відповідаємо: „Цілком правильно ми розуміємо нашу неосвіченість, але ми вчитимемось і тут нічого не зробиш; ми крок за кроком вивчимось; а політична лінія, з погляду комунізму, в нас єдино можлива, адже-ж не капіталістам комунізм здійснювати й самим проти себе революцію організовувати“.

Ми мусимо сказати й підкреслити, що ми матимемо перед собою довгочасний процес, що в той самий час буде процесом перероблення нашого вчительства. В цьому процесі керовнича сила, що веде перед, належить нашій державі, партії, радянській владі та робітничій класі в цілому.

. . . . . .

Правильне функціонування комсомольських організацій на селі є величезна політична ґарантія забезпечити правильний хід усього перероблення селянської психології, а, значить, за таку ґарантію є і розвязання тих найглибших завдань всесвітнього значіння, що про них я казав.

Те саме треба сказати про піонерський рух. Його дуже часто трактується позитивно з суто-шкільних міркувань. Та коли ми, товариші, від погляду шкільної педагогіки перейдемо на принциповіші височини соціяльної педагогіки, розуміючи її так широко, як я весь час кажу, то ми зрозуміємо, що організація молодих піонерів — це одна з найважливіших ґарантій переробити всю масу населення,— селянську найперше. Адже, найконсервативніша основа, найголовніша фортеця, що з неї завжди відроджується капіталістичний дух, це є той консервативний побутовий

звязок, щоб безпосередньо спирається на йменську економіку й що надзвичайно мало підлягає впливам. Те знаряддя, що підкопує підвалини старого ладу, є одно з наймогутніших знарядь, хоч воно й впливає непомітно,— це організація молодих піонерів, де ми маємо молекулярний процес розпаду цього старого побуту, розхитування його.

Організація, що безпосередньо приєднується до партії, що під партією стоїть,— комсомол,— вона найперше мусить керувати рухом молодих піонерів.

. . . . . .

Розподіл праці між учителем і комсомольцем

Як-же взагалі визначити розподіл праці між учителем і комсомольцем? Беру вчителя. Де центр його праці? Центр його праці — школа. А комсомолець? Учитель є хазяїн, вузько розуміючи це слово, а комсомолець — його співробітник. Як визначено звязок між органами, що керують всією політикою країни й учительством? Його визначено так: учитель підлягає керуванню органів влади, що звязані з наркомосвітою та з иншими наркоматами. Пролетарська влада, в останній дистанції, підлягає керуванню нашої партії та її установ. Значить, учитель провадить роботу за загальним єдиним керовництвом, що визначає напрямок всього життя в нашій країні, але він підлягає цьому керуванню своєрідно — через відповідні органи радянської влади. Комсомолець — співробітник у школі. Він бореться за свій вплив, шляхом переконань, і ним керують не органи радянської влади, а безпосередньо партія. Тут взаємини такі: партія, органи державної влади, органи Наркомосвіти, вчительство. Вчительство відограє головну ролю в школі. Яке становище комсомольця в школі? Ним керує безпосередньо партія і в школі він співробітник. Він ідеологічно провадить освітню працю, але не відограє головної адміністративної ролі. Але візьміть ту галузь життя, де трапляється найбільше труднощів: комсомол і піонери. Тут комсомол, що ним безпосередньо керує партія, цілковитий хазяїн; педагог тут лише співробітник. Звязок тут инший, взаємини протилежні. Тут хазяїн — комсомолець, що безпосередньо залежить од партії, співробітникує з учителем. Він не керує, він не адміністратор. Вони помінялися місцями що до

школи й піонерів. Питання про співробітництво з педагогами треба зважити, як-слід, треба ясно сказати, що притягти до співробітництва, добровільного, максимального, товариського, тут неодмінно треба, бо мова мовиться не лише про те, щоб допомагати виробляти програму сільськогосподарського гуртка, читати лекції, що всім відомо, а тут ще конче потрібно мати пораду освіченого педагога, особливо що до піонерського руху.

В цілій низці обсліджень, що про їхні наслідки недавно було друковано в часописах, ми бачимо жахне становище в цій галузі. Ми маленьких людей наштовхуємо на громадську роботу й тут досягаємо великих наслідків, але на це ми витрачаємо основний фізіологічний капітал. Це, товариші, річ неприпустима, і проти цього треба вжити заходів. Допомога досвідченого педагога потрібна й обов'язкова тут, бо часто комсомольські організації, прагнучи керувати піонерськими організаціями, не рахуються з закономірністю, і її мусить визначити педагог, як досвідчена людина Ви дивіться на це з погляду соціяльної медицини, що безпосередньо звязана з педагогією.

Коли обслідування молодих піонерів виявило, що 35% з них мають функціональну хворобу серця, то така „більшовизація" нашої країни не буде нам на користь. Треба тут дати правильні й точні директиви. Само собою, що тут і вчитель мусить працютати, увесь час пам'ятаючи й маючи на увазі, що він не повинен виявляти своєї переваги, а навпаки, з погляду тактики й такту, поводитись так, щоб його порада йшла не як од людини, що стоїть збоку, а як од старшого товариша, спеціяльно кваліфікованого, що входить, як складова частина, до нашої спільної роботи, нашого спільного будівництва.

З докладу на всесоюзному вчительському з'їзді 17 січня 1925 року (газ. „Правда", ч. 28 от 4/II 1925 р.).

І

ДИТРУХ — ШКОЛА — УЧИТЕЛЬ

Про дитячий рух написано вже доволі багато, ще більш сказано. Що таке дитячий рух, яка його природа, яке його місце в робітничому русі — ми в загальних рисах уже визначили. Перші труднощі, що стали перед широкими комсомольськими, партійними та педагогічними масами, до певної міри поборено.

Але це — тільки перші труднощі. До певного розвязання проблеми дитруху ще далеко. Особливо складною є справа погодити систему соцвиху й дитруху. В цій площині ще багато неясности, що плутає одних і не дає змоги правильно підійти до справи другим. Иншими словами, пекуча чергова справа в проблемі дитруху й соцвиху це їхне взаємне погодження або, як звикли звати, „ув'язка".

Що до того, як ця справа стоїть на Україні, то треба нагадати, що Головсоцвих України вже давно визнав дитрух, як основу соціяльного виховання молодого покоління в республіці, а комуністичний дитячий рух, як єдину форму комуністичного виховання дитинства.

Слід пам'ятати, що саме в тому, що дитрух визнано за основу соцвиху, заховано цілу низку принципових моментів, як для органів соцвиху, як і для безпосереднього керовника дитруху — для КСМ. Правда, частина непорозумінь, що трапляються між робітниками дитруху й соцвиху, є наслідок плутанини в формах дитруху, а саме — дехто плутає й ототожнює дитрух взагалі й комдитрух, тоді як комдитрух є тільки певна форма дитячого руху взагалі, а саме — комуністична його форма. Напрямок і зміст її природно відповідають напрямкові й змістові пролетарського руху. А дитячий рух взагалі є дитяча активність, що виявляє собою реакції дитинства на всякі події, що виникають на суспільному тлі. А „тло" це — в одному випадкові — одне, в другому — друге, і вони одне від другого так різняться, як різняться взагалі економічні й продукційні відносини. Селянське дитинство, що живе в своєрідному оточені села, сільської економіки й виробництва, сільського побуту й т. ин., вияв-

ляє свою активність на суспільні події зі своєрідним змістом, який значно різниться від змісту дитячої активности якого-небудь пролетарського осередку. Так само діти міщанства або діти дрібної буржуазії і й т. ин. мають свій зміст активности. Словом, оточення цілком одбивається на дитячій масі й наповнює зміст її поведінки, утворює в масі ті форми й угрупування, що неминуче виникають в наслідок певних процесів серед суспільства взагалі.

У всіх цих випадках різних дитячих угрупувань, які-б вони що до напрямку й змісту не були, для педагога має першорядне значіння власне оця активність дитяча. Активність — перш над усе, а після вже — зміст і напрямок цієї активности. Завдання педагогіки нашої переходової доби в тому й полягають, щоби цю дитячу активність використати, як основний педагогічний чинник.

Дитинство виявляє свою активність, воно не може не відбивати того, що робиться навкруги, а в якій формі — це вже залежить од оточення. Наша педагогіка й повинна використати цю активність і скерувати дитячу поведінку до „нормальних“ груп, тоб-то до форми поведінки комуністичних дитячих груп.

Для педагогіки, для системи соцвиху має першорядне значіння вивчення всіх форм дитячого руху, тоб-то вивчення дитячої активности в різному оточені, а також — тих способів якими цю дитячу активність використати, як педагогічний чинник. Часто цього не розуміють і вважають за справу взаємовідносин систему соцвиху й дитруху.

Комуністичний дитячий рух забезпечено такою керовничою силою, як КСМ. Соцвих може бути спокійним за нього, і тут лише справу так званної „учби“ слід полагодити.

А от з дитячим рухом некомуністичним, що виявляє не нами організовану дитячу активність, а різними, часто нам (свідомо чи не свідомо) ворожими силами, — з ним справа далеко складніша, для соцвиху надто складна й наперед можна сказати, що одними комсомольськими силами її не побореш. В комуністичних дитячих групах КСМ, як риба в воді — тут його рідна стихія, тут уже зформовано певний напрямок поведінки дитячої маси, що його в основі зформувало пролетарське оточення, з якого комплектується в більшости комдитгрупи.

Комсомольцям иноді здається, що їм досить того педагогічного хисту, який вони виявляють на праці в комдитгрупах. Але ясно, що до решти дитячих угруповань, до інших (некомуністичних) форм дитячого руху треба значного і трохи инакшого педагогічного хисту, треба чимало педагогічного такту.

Власне, в цьому саме моменті й полягають найбільші труднощі налагодити систему соцвиху й дитруху. Не про те йде справа, хто керує дитрухом, а про те, в який спосіб і якими силами можна налагодити важкі моменти дитруху й соцвиху. Керує дитрухом безпосередньо, звичайно, комсомол,— проти цього й мови бути не може; соцвихові за це братися немає чого й думати. А от налагоджувати справу можна тільки спільними силами соцвиху й комсомолу. Тенденцію на „незалежну" працю одного від другого треба відкинути без усяких вагань. Соцвих без дитруху й мислити не можна. Ми могли-би сказати так, що коли дитрух розвивається й розвиватиметься (а це справді так) по-за соцвихом і незалежно від нього (коли соцвих „спатиме"), то соцвих без дитруху не буде розвиватися: соцвих без дитруху буде лише сухий препарований кістяк шкільної сітки, схоластичної учби з формальним урядовим опікуванням — не більше.

Тому дитрух для соцвиху є питання сути самого соцвиху, й це визнав уже давно український Головсоцвих, але „ув'язати" свою систему з дитрухом до цього часу поки-ще не може. Лише останніми місяцями справу конкретно намічено в той спосіб, що подаю нижче. А поки дозволю собі ще кілька слів про найголовніше: чому саме педагогіка часів пролетарської диктатури не може обійтись без дитруху й не може організувати педагогічного процесу мимо дитячого руху? Я підкреслюю — педагогіка часів пролетарської диктатури, тоб-то педагогіка переходової доби.

Педагогіка переходової доби в засадах різниться від дотеперішньої (традиційної) педагогіки. Це зрештою треба зрозуміти всім, хто цікавиться справами освіти та справами виховання. Брати засади старої педагогіки за основу теперішньої соцвихівської практики — це просто загибельна справа для соцвиху. Формальна організація педагогічного процесу, якого домагалась традиційна педагогіка, в наші часи не тільки не доцільна, а вона просто неможлива—

вже тому, що основна засада нової педагогіки, педагогіки переходової доби, є дитяча активність, зміст якої визначають суспільно-політичні моменти. А ця активність дитинства й виявляється в тій формі, що ми звемо дитячим рухом.

Одна з форм дитячого руху викристалізувалась в оформлену суспільно-політичну організацію з пролетарською формою поведінки; це — наші комдитгрупи або групи юнаків-ленінців. І педагогіку комуністичного дитколективу ми повинні як підвалину покласти всієї нашої педагогічної практики й теорії. Всю нашу педпрактику й педагогічну теорію переходової доби скеровано на комуністичний дитячий рух. На матеріялі практики пролетарського дитячого руху повинна виростати практика нового педагога — педагога, як організатора педагогічного процесу.

Повну й витриману класову форму поведінки дитячого колективу можна організувати лише в педагогічному процесі, а в організації педагогічного процесу педагог грає не останню ролю, а, може, навіть і головну. Педагогічний процес визначаємо в головному трьома чинниками: а) педагог, б) оточення, в) діти. Якому чинникові надавати головніше значіння, це залежить тепер, на жаль, поки лише від погляду того або иншого автора, бо природу педагогічного процесу досі науково не досліджено, — ми ще тільки приступаємо до цього. Я вважаю, що в організації форм поведінки дитини, тоб-то в педагогічному процесі, головна роля, центральна роля належить педагогові. Педагог є організатор тих чи инших форм поведінки, а не стихія, не хаотичне середовище й не „своєрідна дитяча природа“ або сама дитина зі своєю активністю. Наголос у педагогічному процесі ставимо на педагогові.

Це цілком так і що до дитячого руху й особливо до тих його форм, які потрібують не дальшої їхньої суспільно-політичної кваліфікації, а, може, в деяких випадках навіть повної перекваліфікації. Всі ті верстви дитинства, що не відчули на собі ніякого пролетарського впливу, на яких оточення, часто протилежне й вороже пролетарському, наклало своє тавро, потрібують складних педагогічних заходів до того, щоб їм надати класової форми поведінки.

Тому, на нашу думку, участь педагога в дитрусі обов'язкова: його педпрактика, як і вся організація педагогічного

процесу, можлива лише на основах дитруху, тоб-то найдрібніші моменти в його педагогічній техніці треба будувати на дитячій активності.

Система соціяльного виховання, з одного боку, це — сітка установ, а з другого — певна праця. Широкою або, як ми кажемо, масовою установою соцвиху є школа, особливо чотирьохрічна. Але чи значить це, що школа, як тип установи соціяльного виховання, дійсно може забезпечити соціяльне виховання дитини? Ми це питання зараз поминаємо, хоч воно не тільки не втратило свого значіння, але, на нашу думку, ще й не стояло як-слід. Поки-що ми тільки зазначаємо, що школи ні в якому разі не можна звільнити від відповідальности за суспільно-політичне виховання дитинства. Як на масовий тип установи соцвиху, на неї тим більш покладено повну відповідальність за політичне виховання дітей. І оскільки політичного виховання по-за дитячим рухом набути неможливо, школу категорично треба „ув'язати" з дитрухом. Підкреслюю те, що я вже писав раніше (див. „Рад Осв.", 1925, II): школу треба ув'язувати з дитрухом, але не навпаки.

Але це не значить, що дитрух повинен тікати, а школа його наздоганяти.

Навпаки, вони повинні шукати одне одного.

Сама ця „ув'язка" повинна полягати в тому, що школа, крім відповідальности за політвиховання, свої плани скеровує за планами комдитколективів. Матеріялом для праці школ є матеріял праці колективів М. Л. Педагог-керовник шкільної групи провадить політпрацю за активною участю юнаків-ленінців, що з цим матеріялом уже знайомі з попереднього пророблення його в своєму колективі, яким безпосередньо керує комсомолець.

Це дуже важливий момент, і ми на нього звертаємо велику увагу. Тут може здаватись недоцільною ця подвійна праця М. Л. над тим самим матеріялом, що вони вже раз опрацьовували в колективі, а потім теж саме знову в шкільній групі. Як-раз у цьому й полягає важлива роля М. Л., що він веде перед дитячій масі, маючи вже певну оформлену думку в даному питанні; М. Л. повинен бути до нього вже підготований, щоб за ним була перевага у праці що до орієнтування в даному питанні, а для цього він повинен опрацювати матеріял заздалегідь у своєму

колективі. Педагог-же повинен знати й утримуватись від опрацьовування у шкільній групі того матеріялу, що його М. Л. у себе ще не пробляли. Ми знаємо випадки як-раз протилежні: педагог не тільки не погоджував, матеріялу з матеріялом колективу М. Л., а, навпаки, инколи дорікав юнакам-ленінцям, що вони розбираються в даному матеріялі слабіш, ніж „безпартійні" діти. Це — шкідлива для педагогічної праці, навіть злочинна різноголосиця, і її треба уникнути саме в той спосіб, що ми пропонуємо. Педагог розпочинає свою розмову на дану тему з того, що в бесіду зразу-ж притягає М. Л., і це дає розмові зразу певний напрямок. Отже, подвійність праці М. Л. має своє педагогічне значіння, і педагог повинен на цьому базуватись.

Політвиховання піонерів, а за ними й решти дитинства, слід переводити не лише на матеріялі тих суспільно-політичних чи яких инших подій, які регулярно що-року раз-у-раз повторюються в певні місяці й числа, так званих революційних свят чи днів жалоби. Звичайно, ці моменти необхідно використати в першу чергу, як певні етапи на шляху розвитку орієнтації дітей у часі (так і в просторі), на певному емоційному тлі (переживання радісних чи жалібних подій) і розміреного (в часі) набування власного досвіду. Але цим основним матеріялом не вичерпується справу: треба обов'язково використати й всі инші аналогічні події, як сподівані (наприклад, підготовку до свого власного свята на підприємстві, роковини то-що), так і несподівані (який-небудь наглий випадок із найближчого оточення, що має певне суспільно-політичне чи господарське значіння). Всі такі події треба занести до хроніки.

Величезна педагогічна вартість цього матеріялу полягає в тім, що він: а) формує власний досвід дитини на певному матеріялі; б) дає можливість перевіряти політичний зріст і активність дитинства — як і оскільки правильно воно ставиться до оцінки того чи иншого моменту з суспільного життя; в) встановлює своєрідні етапи розвитку орієнтації дитини в часі, просторі й оточенні; г) дає можливість виявити й педагогічним шляхом визначити відношення дітей до того побуту, що панує в даній місцевості.

Ясно, що користування матеріялом, який виникає щоденно й несподівано, не вичерпується тільки тереном близького оточення. Треба використати та занести до дитячої

хроніки всі події найважливішого значіння, аж до світових подій включно. Життя щоденно з великих просторів нашого Радянського Союзу чи з пролетарського життя всесвіту подає нам великої вартости матеріял; його доконче треба використовувати. На жаль, за браком місця ми не можемо тут докладно зупинитись на тому основному моменті педагогічного процесу, що ми звемо розвитком у людини просторово-часових відношень. Поки-що ми лише звертаємо увагу, що на такі події юнаки-ленінці повинні відгукуватись першими, визначаючи до них своє відношення, а через М. Л. і вся дитяча маса, з участю педагога. Піонери вже вносять у школу готову класову оцінку події, а педагог повинен базуватись на цій активності й участі, трактуючи ці події для всієї дитячої маси.

У школах визначають певний день на тиждень зі скороченим на кілька годин навчанням та один день на місяць цілком вільний, для того, щоб у ці дні М. Л. могли втягати в переживання подій сучасности шляхом клубної праці, екскурсій і т. ин. й не піонерів, виховуючи серед усього дитячого колективу певні форми класової поведінки. Педагог бере в цьому обов'язкову участь саме як педагог.

Коли ускладняється план праці, розклад шкільних занять, праці в клубі, обов'язково треба брати на увагу, коли, в які години, працює колектив М. Л., коли його збори, коли його гуртки, коли збори школярів та їхня праця в школі в позаучбові години, їхня праця в клубі. Свою працю в школі колектив М. Л. починає з налагоджування життя в школі, проводячи своїх представників до дитвиконкому, шкільної ради й т. ин. У школі колектив М. Л. утворює куточок М. Л., бере активну участь в організації гуртків, переводить серед школярів передплату на часописи й т. ин.

Колективи М. Л. не тільки не повинні заховуватись у свої „внутрішні" справи, а, навпаки, повинні організовувати збори й виступи, направлені на дитячу масу, на втягання її в суспільно-громадську справу. Особливу увагу піонери звертають на боротьбу з недисциплінованістю, негромадською поведінкою дитинства, з хуліганством, зі шкідливими антисоціяльними вчинками, з лайкою, курінням і т. ин. Велику увагу колективів М. Л. слід направити на те, щоб особисті форми поведінки дітей повернути на громадські, щоб особисті свої інтереси вони ставили нижче за громадські.

Наша педагогічна маса не знає ще, як багато можливостей заховано в організованій праці дитячого колективу над удосконаленням, над усуспільненням поведінки своїх членів.

Всі оці вправи поведінки, на нашу думку, треба скеровати на найважливіше завдання М. Л.—на піднесення рівня своїх знань та на те, щоб навернути на це й инших, всю дитячу масу. Боротьба за знання, за учення — це чергове гасло, що його треба перевести в життя. Зростаючи політично свідомі, наші діти все-таки в небезпеці: вони не дістають належної освіти. Будувати соціялістичне майбутнє може не тільки свідомий, але й кваліфікований робітник, а кваліфікація, це — знання.

Знання може організувати тільки школа. Ті, хто бельмокочуть про організацію знань „просто собі, в житті", не розуміють того, яку руйнаційну працю вони ведуть.

Організація знань у „процесі суспільно-політичного усвідомлення — це завдання школи й усієї системи соцвиху в цілому. В організації цих знань, у допомозі школі організувати максимальні знання — найголовніше завдання колективів М. Л.

З журналу „Радянська Освіта" ч. 5
(травень 1925 р.)

II

ПОЛІТВИХОВАННЯ В ІНСТИТУЦІЯХ СОЦВИХУ

(Т е з и)

1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. Традиційна педагогіка, що метафізично й індивідуалістично ставиться до особи дитини, виховання її спрямовує різними шляхами, відрізняючи поняття: „виховання", „вивчання", що по суті їх роз'єднати неможливо. Вона розглядає дитину (біологічні особливості віку, здібності то-що) цілком ізольовано від оточення; тому й педагогічний процес поділено на кілька відділів відповідно цим „особливостям": виховання „розуму", „волі", „почуття", виховання етичне, сексуальне, естетичне, фізичне то-що.

2. Сучасні спроби виділити так зване політичне виховання, як окреме завдання педагогічного процесу, треба

переглянути що до його правильности з погляду розвитку форм класової боротьби та усунути ту різницю в поглядах на суть політичного виховання, що її ми тепер маємо.

3. Ця різниця в поглядах на мету й методи політичного виховання, очевидно, випливає з не досить сталого відношення до сути єдиного педагогічного процесу, що його декларовано в системі радянських республік.

4. Політичне виховання є той самий єдиний педагогічний процес, що має визначити класове ставлення до оточення, процес активної участи всієї дитячої маси в республіці до всіх подій, що виникають на тлі класової боротьби з єдиною метою: утворити у процесі цієї участи класові форми поведінки.

Єдність процесу можна цілком досягти й виявити тільки в дитячому русі (комуністичних дитячих груп) і через дитячий рух.

5. Труднощі зрозуміти суть єдиного педагогічного процесу, процесу утворення класових форм поведінки, полягають у тих метафізичних надбудовах, що внесла і ще довго вноситиме традиційна наука про людську особу.

6. Наука про поведінку людини і про чинники, що визначають цю поведінку, розвиваючись у наші дні, дасть можливість вийти з хаосу традиційних уявлень і пізнати зміст педагогічного процесу.

7. Джерелом діяльности людини є не сама людина, а її оточення; і, значить, норми її поведінки й форми поведінки, що випливають із цих норм, полягають не в суті й характері фізіологічних процесів, а в оточенні.

8. Отже, педагогічний процес сходить на одно: треба визначити класове відношення до оточення — до речей, явищ і взаємовідносин цих речей і явищ між собою.

Різниця розуміння технічних моментів, що визначають ці відношення, і приводить до тяжких непорозумінь. Традиційні педагогічні процеси рішуче відмежовують оточення фізичне й матеріяльне від оточення соціяльного. І формально і по суті це сходить на те, що визначення відносин до фізичного оточення виявляється в так званих учбових процесах, а визначення відносин до соціяльного оточення — у виховних процесах.

Та дуалізм традиційного педагогічного процесу на цьому не спиняється й розвивається далі в ряд відокре-

млених процесів, що приводять, кінець-кінцем, до основних суперечностей. Відомий педагогічний аполітизм і є наслідок цієї дуалістичної ненормальности традиційної педагогіки.

9. Визначити класове відношення людини до оточення, з усією складністю форм соціяльно-економічних відносин у період класової боротьби можливо тільки через соціяльне оточення, цеб-то педагогічний процес у самій своїй основі і формально, і по суті є завжди також і політичний; тільки, коли так його розуміти, він став педагогічним процесом.

10. Якісне й кількісне визначення відношень до оточення залежить од становища в соціяльнім оточенні. Ненормальність соціяльного оточення (капіталістичний лад) приводять неминуче до ненормальних відношень, до ненормальних явищ, що формують соціяльне життя (до фетишизму, забобонів, релігійних дикунств та инших вигадок традиційної філософії).

2. ПРАКТИЧНА СХЕМА

А. Безпосереднє надбання соціяльного досвіду.

І. Хроніка подій, що в переживанні їх бере участь ціла група.

1. Події, що виникають на тлі життя дитустанови й мають значіння для цілого населення дитустанови.

2. Події, що виникають на тлі найближчого до дитустанови району й мають значіння для даного району.

3. Події, що виникають на тлі свого міста (села) й мають загальноміське значіння.

4. Події, що виникають на тлі своєї губерні (або частини губерні) і мають загальногуберніяльне значіння.

5. Події, що виникають на тлі країн (наприклад: Правобережжя — бурякова й сільсько-господарська промисловість; Лівобережжя — кам'яновугільна й сільсько-господарська промисловість), що мають краєве значіння.

6. Події на тлі республіки.

7. Події на тлі Спілки республік.

8. Події на міжнародньому тлі.

ІІ. Календар подій, що в переживанні їх брала участь група.

За допомогою календаря пережитих подій перевіряють формування відносин що до часу і простору.

Б. Визначення відношення до соціяльного досвіду минулого. Календар історичних подій, що виникають на тлі класової боротьби день-у-день, наприклад:

1. Сьогодні 10 березня. У цей день було:

а) бій спартаковців із військом у Берліні;

б) величезні демонстрації робітників і студентів у Москві 1901 року.

2. Сьогодні 11 березня. У цей день було:

а) заарештовано революціонера Желябова 1881 р.;

б) повстання серед війська в Петрограді, здобуто Виборзьку в'язницю 1917 року;

в) Рада Народніх Комісарів переїхала до Москви 1918 року.

Так, користуючися з календаря історичних подій, щодня можна провадити короткі розмови з групами.

Ухвалено на II Всеукраїнській сесії Науково-Педагог. Комітету Головсоцвиху УСРР.

Дитячий будинок і дитячий комуністичний рух

(Тези доповіди ЦК РЛКСМ)

1. Дитячий комуністичний рух, що ґрунтується на самодіяльності самих дітей під керовництвом РЛКСМ, протягом останнього року надзвичайної сили набув, оволодів цілковито кращою масою дітей трудящих в СРСР і зробився за могутній чинник комуністичного виховання, прагнучи захопити що далі більші дитячі маси під свій вплив.

2. Події поставили дитячий будинок у тяжкі умови існування; тому, примушений об'єднати лише дітей сиріт, одірваних од своєї класи, збудований по-за всяким звязком із головними осередками громадсько-політичного й виробничого життя у країні, він не міг перетворитися на організатора дитячої громадськости й поширювати ідею комуністичного виховання й переживає тепер своєрідну кризу, шукаючи нових шляхів своєї роботи й розвитку.

3. Практика останнього року виявила, що єдиний правильний шлях, який розвязує кризу дитбудинків, це — налагодження їхнього органічного звязку з диткомрухом; через

нього дитячий будинок відновить звязок пролетарських дітей зі своєю класою і дасть можливість виховати дійсних будівників і борців нового суспільства.

4. Дитбудинкові, збудованому на нових принципах, звязаному з оточенням, коли він у своєму внутрішньому житті застосує методи й форми дитячого комуністичного руху, забезпечено дальший розвиток.

5. Завершена форма, що звязує дитячий будинок із піонеррухом, є піонеркомуна. Піонеркомуна — це такий піонерський осередок, що організує всі сторони піонерського життя, а саме громадсько-політичну, трудову, освітню й побутову; його організовано обов'язково при виробництві (індустріяльному чи сільсько-господарському) і він є частина громадського побуту в колективі трудящих і системі культурно-освітніх установ даного підприємства чи району.

Примітка. Проте, загальноосвітню роботу не обов'язково треба провадити всередині піонеркомуни. Треба тільки, щоби зміст цієї роботи відповідав загальному напрямкові роботи. Через дітей піонеркомуни переводять комуністичний вплив на маси дітей-школярів.

6. До піонеркомуни повинен наближатися кожний дитячий будинок через організацію при будинкові піонерзагону. Отже, піонеркомуну будують не з дитячого будинку, а з піонерського загону (в головному — з загонів при підприємствах).

7. Організаційно зміцнівши й охопивши кращі елементи дітей робітників при підприємствах, дитрух повинен максимально охопити своїм впливом усіх дітей із дитбудинків, бо ці діти в такому становищі, як тепер, найбільш потрібують піонерської самоорганізації. Це вони не раз виявили, прагнучи організуватися в загони. Тому ЦК РЛКСМ оголошує на 1924 і 25 р.р. що до дитбудинків таке гасло: „Жадного дитбудинку без піонерського загону!" Практика виявила, оскільки життьова піонерська робота в дитбудинках, організуючи там загони.

8. Організувавшись, піонерський загін прагне організувати всю клубну роботу в дитбудинкові та дитяче самоврядування, притягаючи до своїх лав абсолютну більшість дітей з дитбудинків, збільшуючи активність, самосвідомість

і дисципліну серед дітей. Життя загону та його роботу треба погоджувати і звязувати до кінця з роботою цілого дитбудинку.

Коли загін розвивається, помалу стають зайвими дитячі комітети. Їх заступає рада вожатих з піонерських ланок. Усі комісії, гуртки, майстерні то-що підлягають загоновій раді, заводять піонерський лад в усьому дитбудинкові. Дитбудинок робиться диткомуною, де за підвалину роботи кладуть громадсько-політичну діяльність, згідно з планом піонерорганізації. З освітньою роботою треба мати цілковитий звязок. Освітня робота повинна з'ясовувати та освітлювати громадсько-політичну і трудову діяльність дітей.

10. Розвиваючись, піонерський будинок перетворюється в піонеркомуну. Прикріплений до підприємства, піонерзагін зміцнює з ним звязок, беручи участь у громадсько-політичній діяльності круг нього разом з дітьми робітників на підприємстві, це приводить до того, що загін зростається з цілим життям підприємства, роблячись частиною його громадсько-культурних організацій.

11. Коли дитбудинки не можуть бути піонеркомуною, бо в даному районі немає виробничої бази (підприємства) для всіх будинків, вони повинні спинитися на дитбудинкові і збудувати всю свою роботу на участі в житті й роботі організацій робітничої класи, що його оточують, ставлячи собі завдання підготувати робітників, потрібних господарству даного району.

12. Там, де не пощастить організувати піонерзагону, ці дитбудинки треба притягти до всього життя й роботи піонерорганізації, до участи в переведенні кампанії, у піонерзборах, вечірках, виступах, у клубній роботі й т. ин. Коли в дитбудинкові немає загону, а є окремі піонери, то вони об'єднуються в піонерські ланки, що працюють, виконуючи завдання територіяльного загону, становлячи його частину.

13. Щоб курс на вищезазначену перебудову дитбудинків провадився рішучіше й щоб його цілком підтримували педагогічні робітники в дитбудинках, треба повести серед цих останніх широку кампанію з метою пояснень.

14. В звязку з тим, що робота в піонеркомунах одрізняється від роботи в простих дитбудинках і від загальнопіонерської роботи, маючи свої специфічні особливості, треба підготовити відповідних робітників з комсомольців

і членів партії, використовуючи курси піонерробітників, педвузи й педтехнікуми.

15. НКП і ЦК РЛКСМ повинні негайно взятися розробляти програму піонеркомуни.

16. Щоб робота в піонеркомуні й піонербудинках була продуктивна, треба широко притягти до них громадську увагу. Перш за все потрібна активна участь жінвідділів, цілої партії, профспілок, органів радянської влади та инших організацій.

Ухвалено на II Всерос. з'їзді соц.-прав. охорони дітей, підлітків і дитбудинків (26 листопада 1924 р.)

III. ІСТОРІЯ ДИТРУХУ

Мик. Міронов

З ІСТОРІЇ ДИТЯЧОГО РУХУ

Скавтизм

Скавтизм виник в Англії в першому десятилітті XX століття. Місце й час, коли він виник, зовсім не випадкові й щільно звязані з унутрішньою природою скавтського руху. Це десятиліття було добою буйного розцвіту імперіялізму в Західній Европі, а Англія того часу — його класичною країною. Англійські імперіялісти вже на той час захопили до своїх рук нові колонії, закінчивши начорно цей процес, і головну увагу звернули на те, щоб удержати їх під владою Британії. А це ставало чим раз трудніше: з одного боку, численні „домініони“ де-далі енергійніше намагалися визволитися з-під п'яти британського лева, що висмоктував із них усі соки, а з другого боку — зростала свідомість серед робітничої класи, де-далі більш перешкоджаючи вербувати потрібну армію з великобританських громадян.

Англо-бурська війна, що почалася спробою англійців анексувати маленькі, але багаті південно-африканські держави, виявила англійцям усі зазначені труднощі. Крім того, із досвіду цієї війни вони зрозуміли ще одну дуже важливу річ: виявилося, що великобританські салдати, що зросли в умовах підсоння і природи цієї країни, значно нижче своєю бойовою вдачею від салдатів-тубільців колоніяльних армій, що боролися в своїх природних умовах. Незвичка до зміни підсоння, невміння орієнтуватися в дикій місцевості, не досить міцна витривалість — всі ці риси англійських салдатів до значної міри псували їм військовий успіх.

І ось один із найлютіших усмирителів бурів, англійський полковник Баден-Пауель, вирішив підвищити бойову вдачу

англійських салдатів до бойової вдачі тубільців із колоній. Це можна було зробити, на думку Баден-Пауеля, лише шляхом виховання та військової підготовки британських салдатів з наймолодшого віку в умовах колоній чи в штучно утворених, що наближалися-б до умов колоніяльного походу.

Крім того, підвищення свідомости робітничої класи, що становила основний кадр англійського війська, і де-далі більший вплив на неї з боку соціялістичних партій висунули перед імперіялістичною буржуазією завдання підвищити політичну підготовку молодого покоління. А щоби скорити ще дужче робітничу класу буржуазній ідеології і найбільше знесилити опір робітників, цю підготовку буржуазія вирішила розпочинати раніше (з дитячого віку) і тим самим зробити її як-найглибшою.

Ці вимоги Баден-Пауель теж зрозумів, як умову боєздатности армії „його величности короля".

Щоб розвязати обидва завдання, потрібна була спеціяльна організація, і Баден-Пауель задумав утворити її, як організацію бой-скавтів (хлопчики-розвідачі).

Так виник скавтизм. Основні завдання його організації можна формулювати так: утворити з пролетарської та дрібно-буржуазної дитини; 1) справжнього салдата, 2) вірного підданця своєму королеві й 3) вірного парафіянина своєї церкви. Останнє завдання додано до перших двох, як підручне, цеб-то як засіб досягти перших двох.

Відношення до релігії надзвичайно характерне для ідеології скавтизму. Не кажучи вже про те, що його керовники належать до тієї чи иншої віри, вони надають значіння релігії виключно з формального боку, як засобові скорити молодь своєму впливові й підтяти класову стійкість пролетаріяту. Відбиваючи в цьому загальне відношення буржуазії до релігії, як до засобу поневолити робітників, вони, як і буржуазія, зовсім не піклуються про ідеологічний бік тієї чи иншої релігії.

Так, приміром, у „Курсі для скавтських інструкторів" один із керовників їхніх пише:

„Релігія, на мою думку, є важливий чинник у справі дисципліни. Я пошлюся на історію. Діячі французької революції геть відкинули релігію. І гляньте, що сталося з дисципліною! Зникла всяка можливість керувати (!) хоч ким-

небудь за допомогою вищих мотивів, ніж мотиви егоїстичного характеру. Зникла правдивість, бо не було для неї спонукань".

Згідно зі скавтськими правилами, кожен скавт мусить мати релігію і належати до будь-якого релігійного напрямку. Від нього вимагають, крім того, щоб він регулярно відвідував божої служби.

Керовники мусять заохочувати до цього скавтів, застерігаючи їх, що „мало гарного в людині, якщо вона не вірує в бога" (Баден-Пауель). Проте одного лише релігійного затемнення свідомости робітничої молоди для скавтизму є замало. Ще більшу увагу в його ідеології надають спеціяльній проповіді про класову лагідність та покірливість буржуазії. Якщо зазначені три завдання (витворити відданого салдата й парафіянина) становлять, так-би мовити, позитивну програму скавтизму, то в нього є і негативна програма, що без неї не можна здійснити ці три завдання. Це—програма витруювати з дитячого віку в робітників класову свідомість. Баден-Пауель, що став провадирем скавтів, так пише, звертаючись до них: „Будинок, що розпався на частини, не може стояти. Якщо дужий ворог забажає заволодіти нашою багатою торговлею і колоніями й побачить, що ми в Британії повстали один проти одного, він легко здобуде те, що йому потрібно. Тому ви, ще хлопчиками, повинні розпочати працю над собою і відмовитися від думки, що хлопчики инших клас — ваші вороги. Чи ви багаті, чи ви бідні, чи народилися в палаці, серед міської бідноти, пам'ятайте, що ви насамперед британці і що ваш обов'язок — захищати Британію проти чужоземних ворогів. Пліч-о-пліч мусите ви стояти міцними лавами, щоб досягти цього. Якщо ви ворогуєте по-між себе, ви шкодите батьківщині".

Червоною ниткою через усю працю скавтських організацій проходить шовінізм, ненависть до инших націй, ідеї покірливости королеві та королевській родині. Вже вступаючи до організації, скавт мусить заприсягтися на вірність королеві.

Проте не тільки королеві мусить бути вірним скавт.

Другий пункт закону скавтів, що виконувати його заприсягається кожен скавт і що його читають що-дня вголос, ніби молитву, зазначає: „Скавт вірний королеві, началь-

никам, батькам, своїй відчизні і своїм хазяїнам. Він мусить стояти за них у різних обставинах проти всякого з їхніх ворогів, навіть проти того, хто зле про них говорить".

Скавтизм не обмежується самим теоретичним оголошенням своєї науки, що закликає не боротися з капіталістичною експлоатацією. Він активно їй допомагає. Тов. Н. К. Крупська про це так оповідає: „Скавтські організації мають правити за посередників між капіталістами й хлопчиками скавтами. Для цього є спеціяльні бюра організації раяти хлопчиків „діячам торговопромислов'я". А що бой-скавтизм навчає вдень і вночі скавтів бути абсолютно покірливими своїм хазяїнам, вірно служити їхнім інтересам, то ті охоче беруть на роботу бой-скавтів" (Крупська. „РКСМ та бой-скавтизм").

Щоб остаточно виховати зі скавта вірного слугу капіталу, до ідеології скавтизму внесено всю дрібнобуржуазну моралістичну премудрість. Так, наприклад, закони скавтів кажуть: „Скавт правдивий, чесний і чемний", „Скавт увічливий і услужливий собою", „Скавт милосердний до тварин" і т. д., і т. ин.

Одна з основних вимог для старших і найкваліфікованіших скавтів є така: скавт мусить мати в ощадній касі не менше певної (зовсім, правда, невеличкої) суми своїх ощаджень на книжку.

Отже, соціяльна природа скавтизму, оскільки її виявлено вихователъським впливом дорослих у дитячому колективі, цілком очевидна. Капіталізм, досягнувши свого вищого — імперіялістичного — щабля, не задовольняється вже з нормального апарату свого політичного впливу на дитинство (школа, церква, дитяча література, театр і т. ин.). Надзвичайні завдання, що виникли за імперіялістичної доби в царині буржуазного виховання, потрібують і надзвичайних засобів. Найдужчим і найдосконалішим виявленням цього були тодішні, XX віку, бой-скавти.

Утворюючи їх і налагоджуючи серед них роботу, буржуазія виявила максимальну вигадливість, і спілки скавтів своєю організацією, методами і змістом праці виявляють дивовижну налагодженість і доцільність, як і треба, щоб досягти поставленої мети.

Тому цікаво розглянути коротенько зазначені сторони скавтських організацій.

Організаційна структура їхня є цілком військова. На чолі всіх організацій стоїть проводир і начальник, в Англії — Баден-Пауель. При ньому — центральний штаб, що керує місцевими штабами. Штаби ці складаються з дорослих — „скавт-майстрів". Місцевий штаб керує низовими організаціями, чи патрулями, через начальників зазначених організацій.

Патруль поділяється на ланки; на чолі їх стоять хлопчики або дівчатка, що підлягають патрульному начальникові.

Хлопчики й дівчатка в організації цілком ізольовані одні від одних, бо „доброчесна" буржуазія боїться псувати вдачу спільним вихованням! Але дівчатка становлять, як правило, дуже малий відсоток серед скавтів.

Самі скавти поділяються на три гуртки відповідно стажу перебування в організації і тому, як засвоєно її роботу. Отже, в організації панує цілковита ієрархія, відбиваючи точно будову армії і бюрократичного апарату.

Проте скавтизм зумів подати скавтському колективові можливість значної самодіяльности в царині практичної роботи низових організацій. Це є гарний привабливий стимул для дітвори, коли в ній уже прокинулися громадські нахили. Без такої самодіяльности ми навряд чи мали-б право розглядати скавтські організації, як вияв дитячого руху.

Самодіяльність ця полягає в тому, що, хоч зміст і план роботи визначено зверху, проте низовий колектив, одержуючи від вищої інстанції конкретне завдання, цілком вільний вибирати засоби здійснити його. Цим він, між иншим, відрізняється від шкільного апарату. Отже, скавтам дається великий простір до активности, щоб набувати звички самостійно орієнтуватися в різних умовах, а це, як ми бачили, конче потрібно англійському салдатові. Таких конкретних завдань, що складають елементи скавтської програми, дуже багато, і добрано їх так, щоб розвивали вони бойову вдачу салдата „його величности короля".

Перерахуємо деякі з них. Військовий лад, загальне фізичне тренування, подача першої допомоги, звичка до життя в таборі, розвиток спостережливости, гарного зору і слуху, вміння зробити все потрібне самому, вміння плавати, сигналізація, слідопитство, зазнайомлення з топографією і складання плану, бокс, письменність та аритметика, знання

йменнів королівської родини, найважніших молитов і т. ин. Суто-додержана ієрархія скавтського управління давала можливість засвоювати все це шляхом навчання, але тоді скавтизм перетворився-б у свого рода школу.

Він вигадав дужчий стимул, ніж наказ; знайти такий стимул було не важко: треба тільки перенести в дитяче оточення основний принцип буржуазного господарського і громадського життя — конкуренцію. Співстарання—основний стимул у скавтів. Його збільшують, впливаючи на дитяче самолюбство. Заведено цілу систему зовнішніх нагород, починаючи від переведення до вищого розряду („підвищення чином") і закінчуючи силою відзнак („ордена й медалі").

Щоб ніхто не залишився по-за системою співзмагання, заведено періодичні іспити скавтів.

Навіть у саму гру скавтизм вносить „конкуренцію". Одно з його правил зазначає: „Підчас гри пам'ятайте, що ви граєтесь не тільки для власного задоволення, а й на те, щоб ваш патруль був переможцем".

Цікаво зазначити, що цілу низку дуже значних метод скавтизм запозичив у християнської церкви, приміром, урочисту обіцянку, що дає скавт вступаючи („конфірмація"), щоденне читання вголос законів статуту („молитва"), тайні знаки-символи („знак хреста").

Апологію капіталістичного нагромадження, утворену за часів капіталістичного розцвіту, маємо ми в „Робінзоні Крузо". І не дивно, що робінзонаду широко використовує скавтизм; за її допомогою він дає своїм членам елементарні уявлення про буржуазні економічні погляди.

Така налагоджена й широка система, що в утворенні її брали участь усі „живі сили" капіталізму — і церква, і армія, і, як ми побачимо далі, уряд і т. ин.,— не мала змоги обійтися без наукової санкції.

Наукове обґрунтування мусило завершити скавтську систему і разом з тим прикрити її одверто імперіялістичну наготу фіговим листком наукової теорії.

За такий листок вживали услужливі професори відому біогенетичну гіпотезу Геккеля, що скавтські ідеологи звичайно подають, називаючи її „законом". (Ця теорія каже, що індивідуум у своєму розвитку повторює ті стадії, що їх пройшов розвиток усього людства. Цих стадій чимало: збирання, мисливство, скотарство, землеробство, й т. ин. До

кожної з цих стадій припасували відповідний вік дитини (збирання—до 5 років, мисливство—від 10—12 років і т. ин.), при чому завершувала ці стадії, як вища ступінь культурного розвитку, торговля, що її перетворили ретельні послідовники Геккеля в біологічну потребу „дитини" від 18—19 років аж до природного кінця.

На підставі такого „закону", муштра майбутніх салдатів імперіялістичної армії перетворилася, на думку побожних буржуазних ліберальів, як здійснення природної потреби дитини 10—14 років у мисливстві, в мандрівках і т. инш.

Здійснення цих „потреб" у зазначених раніш елементах практичної роботи було названо „довгочасною грою". Про неї у свій час вигадано не мало теорій, і коли-б почали розбирати їх, то далеко зайшли-б.

Наприкінці подамо декілька фактичних даних про те, як виник і розвинувся скавтизм.

Хоч і є легенда про те, що перші скавтські загони вже брали участь в англо-бурській війні, за дату організації скавтизму, як налагодженої системи, вважають 1907 рік.

1910 року спеціяльна королівська хартія брала бой-скавтизм під королівську охорону.

Король особисто дуже зацікавився рухом, відвідував виставки скавтів, улаштовував огляди, роздавав нагороди й т. ин.

„Як коронувався король Генрих V, то 40.000 скавтів брали участь у поході, а потім було їх запрошено до Віндзорського палацу, і в парку цього замку було влаштовано огляд. Король висловив надію, що хлопчики будуть порядними й „богобоязливими" громадянами" (Крупська. „РКСМ і бой-скавтизм").

1913 року в Англії було 200.000 скавтів і по инших країнах біля 500.000. З цих країн найбільш розвинений рух в Америці, Австралії, Швеції, Фінляндії, Новій Зеландії, Чехії. В Росії організації скавтів спочатку виникли на зразок „потішних" Петра I при військовому відомстві, потім перейшли до рук приватної ініціятиви; вони були чорносотенного характеру й жадної популярности серед робітників не мали. Проте вплив цих організацій через їхніх керовників зберігся навіть у післяреволюційний період, а почасти й до наших днів. Але про це далі. Питання про

скавтизм, як про найдужчу кількістю і впливом дитячу організацію, не можна було вичерпати тим коротеньким зауваженням, що є у цій статті. Щоб розробити питання про скавтизм, треба присвятити йому окрему книгу. Нашим завданням було лише схарактеризувати його, як одну з історичних форм дитячого руху. Що це лише одна з форм дитруху, видно з існування зовсім не залежних від чогось, хоч трохи подібного до скавтизму, форм дитячого руху.

„Югенд-Бунд" та „Цукунфт".

Перші революційні дитячі організації утворилися в Росії в першому десятилітті XX століття при єврейській соціял-демократичній партії Бунд.

З усіх революційних партій, що остаточно зформувалися за цей період, один лише Бунд активно вплинув на незформовані дитячі колективи, що утворилися на стихійній громадськості дітей; вплив цей, що мав виключно виховний характер, зформував їх, як ту специфічну форму дитячого руху, що ми розглядаємо в цьому розділі.

Але попереду треба зазначити, чому саме Бунд утворив навкруги себе дитячий рух. Основна причина цього була та, що єврейський пролетаріят, серед якого Бунд працював, ґрунтувався переважно на дрібних підприємствах напівхатнього типу, а такі підприємства, як відомо, широко використовують дитячу працю. І ось основним ядром бундовського дитячого руху стали діти, що працювали на таких підприємствах. За приводом своїх дорослих товаришів — робітників, де чимало було бундовців, вони склали дитячу організацію „Югенд-Бунд". Перші югенд-бундовські групи почали утворюватися 1904 року; існували вони до 1909 року, здебільша в Польщі, Литві та Білорусі, де вплив Бунду був дужчий. До груп ішли діти від 10 до 14 років, переважно хлопчики. Зміст їхньої праці — звичайне переймання праці дорослих. Бунд скликав за містом масовку — і його молодий резерв улаштовував свою екскурсію. Бундовці сходились у певних пунктах міста („на біржу") і там збиралися; улаштовували свої зібрання, ходили на демонстрації і т. ин. В організаційній галузі так само копіювали бундовську партію, хоч у них не було ані певної організаційної структури, ані инших групових об'єднань.

Відношення дорослих партійців до малечі було поблажно заохочуюче.

Систематичної праці серед них Бунд не провадив і, очевидно, не дивився на це, як на серйозну справу, але окремі елементи освітньої праці все-ж було провадженo за ініціятивою окремих партійців. Так, приміром, колишній видатний бундовець, тепер член РКП, т. Дейч оповідає у своїх спогадах про хлоп'ячий гурток, що організував він у Західнім краї, та як розмовляв із хлопчиками на політичні теми („Пролетарська Революція" № 8).

В міру того, як оформлювалися і зміцнялися югенд-бундовські групи, дорослі партійці доручали їм нескладну технічну революційну працю — нав'язувати звязки, розклеювати прокламації то-що.

1908 року при Бунді утворено було юнацьку організацію „Цукунфт" („Майбутнє"). До неї увійшло, між иншим, багато підлітків од югенд-бундовців. З цього часу всю увагу партія скупчує на юнацькому резерві, і Югенд-Бунд фактично зліквідовано. Але дитячий рух набув форм дитячих груп при „Цукунфті"; ним керувала вже не стільки партія, як її юнацька організація. В наслідок цього політосвітня праця серед дітей набула систематичнішого характеру; взагалі керовництво ближчої віком юнацької організації вплинуло на дитгрупи продуктивніше. Організаційна будова була разом із тим більше зформована на принципі виборности: самі діти обирали свої органи й керування. В дитячих групах цього періоду великий відсоток становили діти партійців-бундовців. Групи ці існували майже до Лютневої революції і згодом влилися до, загальної течії післяреволюційного дитячого руху.

Передреволюційний шкільний рух у Росії

Хоч у російській школі до революції не було самодіяльного дитячого колективу, а було механічне об'єднання дітей, проте такий колектив найлегше можна було утворити саме в школі, цеб-то там, де вже було хоч і механічне, а так чи инак стале об'єднання дітей. За цим ступінь розвитку громадськости серед дітей завжди був прямо пропорційний інтенсивності й широті громадсько-політичного життя по-за стінами школи. Так, перша російська революція 1905 року з її тимчасовою „свободой" і суспільним підвищенням викликала, як відгук його у стінах школи

цілу низку шкільних гуртків. Гуртки ці мали найрізноманітніший характер — відса моосвітніх до терористичних. Віком склад їхній був так само дуже різноманітний: „середня школа“ охоплювала вік від 9 до 19 років. Найбільшу активність виявили, звичайно, „старші класи“; тому ті невеличкі відомості, що збереглися від 1905 року про участь школярів у революційній боротьбі, належать майже виключно до старшого віку, і, значить, треба розглядати їх в звязку із вивченням юнацького, але не дитячого руху. Проте участь „середніх клас“, цеб-то дітей у 13 — 15 років, у цих гуртках не викликає сумнівів. Крім того, були в них і свої гуртки „середніх клас“. Ліберальні педагоги брали участь і часто самі утворювали такі гуртки. Тоді гуртки набували самоосвітньо-клубний ухил. Були (в Київі) й цілком потайні гуртки, точніше, що вдавали з себе потайні. Цією романтичною грою в конспірацію і вичерпувалося їхній зміст. Але червоні дні 1905 року швидко замінила чорна реакція. Педагогічне начальство енергійніше взялося за своїх вихованців. Ліберальних педагогів усунено. За участь у кожному гуртку виключали зі школи. Все це, а, найголовніше, підупала хвиля суспільного настрою, як мітлою, змела кволі, несталі шкільні організації. (Частина їх переродилася в еротичні гуртки, більшість просто розвіялася. А коли призначено було на міністерську посаду народньої освіти проф. Кассо, реакція у школі набула кульмінаційного пункту. Було заведено знаменитий „позашкільний догляд“, цеб-то шпигунство педагогів за школярами в їхньому приватному житті).

Але в ці самі передреволюційні роки підвищується революційний рух у країні. Лише ненадовго затриманий війною, він негайно відбився на суспільному житті шкільної дітвори. Знов почали рости, як гриби, різні гуртки. Здебільшого вони не мали в собі нічого страшного з політичного боку, і коли призначено було на міністра народньої освіти графа Ігнатьєва, їх частково було легалізовано. Настали ліберальні часи в школі. Знову „ліве вчительство“ почало скликати школярів до себе на приватні квартири (позашкільний догляд скасували); де-не-де дозволено було вибирати школярам своїх „старост“ замість чергових, що призначали звичайно класні вихователі. Пірогівське педагогічне товариство в Київі й по деяких инших місцях

порушило питання про організації шкільних клубів, як допоміжної освітньої установи. Зріст кооперативного руху в країні (в звязку з початком голоду й дорожнечі) так само відбився і на школі. Почали утворювати кооперативи. Начальство як-де дивилося на це крізь пальці, а як-де допомагало.

Найзначніше виявляли потяг до громадськости в дитячих колах зазначеного періоду (1915—1916 р. р.) все-таки потайні школярські гуртки; до них належали діти від 13 до 17—18 років. За головний критерій, розвязуючи питання про вступ до гуртка, брали не вік, а розвиток кожного окремого товариша. Тому ці гуртки є джерело як сучасного юнацького, так і дитячого руху, являючи собою їхню симбіозу. Тоді останні в ембріональному стані були нероздільні. Тим більш цікаво й потрібно зупинитися на них докладно.

Потайні школярські гуртки

Соціяльний склад цих гуртків, звичайно, був такий самий різноманітний, як і зростовий. Переважно були діти службовців та інтелегентів. Здебільша це були учні комерційних вищих початкових, технічних шкіл, приватних ліберальних гімназій. Нет ак часто траплялися гімназисти — класики та реалісти. Організаційною формою руху, як ми зазначали, був потайний гурток, що обирав постійного секретаря. Голову обирали, звичайно, на кожному зібранні.

Зміст роботи в таких гуртках був найрізноманітніший. Багато місця забирали питання „академічні“: конфлікти з окремими педагогами та шкільними адміністраторами, підготовка до виборів „старост“, критика навчальних „істин“, особливо з галузи історії.

Загальний характер відношення до школи був гостро негативний. Можна сказати, що опозиція до школи часто була чинником об'єднання і разом із тим першим стимулом, що революціонує свідомість.

Питання академічного характеру, звичайно, були й вихідною точкою в роботі гуртка. Де-далі вони починають забирати все менше уваги; замість них виникали питання абстрактно-моралістичні та літературні.

Одно залежало від одного. В гуртку голосно читали твори сучасних авторів, що в той час здебільша були пе-

рейняті революційним настроєм, який переплітався з етичними проблемами. Звертали увагу не на критичне обмірковання літературних гідностей прочитаного твору, а на розробку питань про особисте вдосконалення й на питання етичні, в найзагальнішій і невиразній формі. Виживали ті гуртки, що були здатні до дальшого прогресу, а саме здатні поставити перед собою питання соціяльно-політичного характеру. Такі гуртки мали важливий матеріял для своєї роботи й поступово набували політичних ознак. Вони вивчали історію революційних рухів, соціологію то-що. Иноді вони бралися налагодити звязок із будь-якою революційною партією. Спосіб роботи в таких гуртках, згідно з цим прогресом, переходив од товариських вечірок із читками та неорганізованою бесідою до рефератної системи з планом, регулярними зібраннями й т. ин. Нарешті, відбувалася неминуча внутрішня диференціяція, через що гурток набував уже деякого партійного характеру.

Юки

В бурхливих обставинах перших двох років радянської влади була невеличка група, що зацікавилася дитячим рухом не тільки з ідейного боку, але й, так-би мовити, професійно. Це була група робітників колишніх скавтських організацій, що їх ліквідувала робітниче-селянська влада.

На початку 1918 року ця група повела кампанію за відродження скавтизму в радянській Росії, звичайно, скавтизму, переробленого на радянський лад. До цієї справи пощастило притягти всеобуч та шкільно-санітарний відділ наркомздраву. Щоби продемонструвати роз'єднання зі старою скавтською ідеологією, ініціятори нових диторганізацій вирішили назвати їх „юк", цеб-то „юнаки-комуністи". Згідно з такою ультра-революційною назвою, довелося трохи переробити і скавтські „закони".

З них викинули „вірність цареві, богові й відчизні", замість чого поставили невиразно лояльне гасло: „Юк — вірний син трудового люду".

Утворивши таку „революцію" у скавтській ідеології, засновники „юкізму" вирішили, що цілком цього досить, і не переглянули инших її тверджень. Далі в законах і все залишилося, як було: „Юк чесний, чемний, правдивий"

(зак. № 2), „Юк увічливий, услужливий“ (№ 5), „Жаліслив-ий до тварин“ (№ 6) і подібна дрібнобуржуазна моралістична премудрість. Нема чого й казати, що організаційна структура й методика юкських організацій залишилися цілком скавтськими.

На цьому ґрунті в липні 1918 року було утворено в Москві перші юкські організації, кількістю до 600 чоловіка, за загальним начальством губ'юкштабу, що підлягає Всеобучеві. Такі самі юкські організації швидко виникли по багатьох губернях, і часто вони безпосередньо підлягали Всеобучеві, як військовій частині.

В загони юків (що поділялися на патрулі) приймали хлопчиків від 10 до 14 років.

Соціяльним складом це переважно були діти службовців, часто робітників; були вони нечисленні — по великих губерніяльних містах 400 — 500 чоловіка. Всі юки одягалися у скавтську одіж.

В їхніх штабах сиділи скавт-майстрі, що провадили всю безпосередню працю з юками.

Програму цієї практичної праці було складено в центрі суто-бюрократичним шляхом. І чого-чого в цій програмі не було! Фізичне тренування, військове шикування, бухгальтерія, нові мови, початки гіґієни й санітарії, кулінарія, пожежна справа, стенографія, ремества, плавання, географія, співи та музика, телеграфна азбука Морзе, бокс, життєписи видатних людей і т. д. і т. инш. (Це все, що перераховано, взято з книжки „Юки“, виданої в 1919 р. комітетом пам'яти В. М. Бонч-Бруєвича у Москві, ст. 13, 26 і 84).

Все це старанно вбивалося в голови дітворі. В цій широкій програмі забули, однак, одну дрібницю, а саме зазнайомлення з політичним життям, будовою радянської держави й початками політзнань. Юків, хоч мали вони свою „комуністичну“ назву, в політичному розумінні зовсім не обслуговувалось. Сталося це через глибоке переконання скавт-майстрів та всеобучівських спеців, що „дітям до політики рано братися“. Звичайно, скавтизм, на їхню думку, був аполітичним! В цьому полягала основна причина розвалу та ліквідації юкського руху. Тов. Крупська в книзі „РКСМ і бой-скавтизм“, що ми цитуємо, каже про юків: „Вони відкинули гасло бой-скавтизму: вірність богові, королеві, відчизні, як не відповідні, і не поставили замість їх жадного

рівнозначного, такого самого широкого ідеалу" (стор. 21). Тому, протилежно скавтизмові, „сила правил і програмових елементів для юків не випливала із загальної мети, і вони (правила) були необґрунтовано-довільні для юків, так само як для школяра необґрунтовано-довільні накази його вчителя" (Крупська, т. 1, ст. 27). Самі ідеологи юків, певно, зовсім не визнавали, що потрібний такий ідеал чи загальна мета. Ось як вони формулюють мету юків на першій сторінці зазначеної вище брошури „Юки":

„Хто такі юки?.. Юки — юнаки-комуністи — це діти пролетаріяту, що поставили собі за мету... утворювати організації, загони напіввійськового типу, інтернати, трудові товариства, користуючися для цієї мети з англійської системи громадського, індивідуального і трудового самовиховання „скавтинг".

Гарний ідеал, прекрасна загальна мета для дітей — „утворити загони"! І ніде більше в книжці, що становить основний закон юків, ані слова хоч про яку-небудь ширшу мету.

Почуваючи потребу хоч-би формально поставити юків під комуністичний вплив, їхні керовники вигадали такий дотепний спосіб, зафіксований у § 3 тез про юкізм і ухвалений на II з'їзді Всеобучу 18 — 25 грудня 1918 року.

Наведімо цю тезу слово в слово: „З метою провести принципи справжнього комунізму... пропоновано комосередкам усіх трьох раніше зазначених органів, що мають на меті розповсюджувати юкскавтизм (цеб-то Наркомздрава, Всеобучу й Наркомосу), не випускати з-під свого впливу й контролю юкські організації".

Звичайно, осередки, що зорганізувалися, не мали по установах ніякої змоги політично керувати розкиданими по широкій периферії юками, і за це 1919 року взявся комсомол, надіславши до юкзагонів своїх політкеровників, а до юкштабів — політкомів. Зазнайомившись ближче з цими організаціями і проробивши низку невдалих спроб, щоб узяти верх проти скавтського впливу, комсомол на III всеросійському з'їзді 1920 року ухвалив ліквідувати всі юкські організації, що незабаром і було переведено в життя.

З оповідань комсомольців, які брали участь у юкському русі, відомо, що він ніколи не задовольняв дитячих запитів і потреб, хоч і мав свою широку програму. Спробі

комсомолу приєднати юків до політичного життя не пощастило та й не могло пощастити, бо внутрішню роботу юкізму, як і скавтизму, побудовано на довгочасній грі, що у процесі її розгортаються раніш зазначені елементи програми.

Цією грою дітвору (особливо дітей робітників) відмежовувалося від дійсного життя; приєднати дітей до нього, як хотіли того комсомольці, можна було, лише скасувавши гру, цеб-то саму скавтську основу юків. Зробити це, зберігаючи юкську організацію, тоді було неможливо. Тому й довелося її ліквідувати.

Найвидатніший теоретик дитячого руху т. Едвин Гернле, роблячи підсумок цієї і ще деяких спроб, так пише в одній своїй статті: „В чім саме найбільш ми розходимося з „червоним скавтизмом", так це в тім, що основа дитячого життя від 10 до 16 років — лише гра, ніби потреби й інтереси цього віку відповідають системі „довгочасної виховної гри".

Це твердження як-найкраще відповідає тим обставинам, що серед них зростає буржуазна дитина, бо від 10 до 16 років вона ні в якій формі не знає праці.

Пролетарська дитина вже підлітком зазнає серйозної і важкої праці. Гри немає у її житті.

Пролетарські педагоги відкидають використовування гри, як найважливішого виховного засобу.

Пролетарський дитячий рух — не гра, а дійсність. Він не проходить рівнобіжно з життям дорослих, а вливається в нього. Діти бажають серйозно брати участь у праці й боротьбі своєї класи" (Е. Гернле. „Червоні скавти чи молоді піонери", рос. переклад у журналі „Наша работа", органі МК РКСМ, № 5—6 за 1923 р.).

Отже, юкський дитрух дав корисний досвід, довів повну непридатність скавтської системи, хоч-би й виправленої і „радизованої" до комуністичного дитячого руху.

Згодом, завдяки цьому досвідові, рух „Молодого Спартака" на Україні не припустив багатьох помилок, коли визначалося форми його будови та внутрішньої праці.

Юнтрудармія

Ще за добу, коли існували юкські організації, на Україні виникла друга своя особлива форма дитячого руху — так звана „юнтрудармія". Було це 1920 року по весні, коли

допіру було оголошено гасло трудового фронту і значну частину червоноармійських частин було перетворено у „трудармії".

Завдання перейти на „трудові" рейки було поставлено перед усіма суспільними організаціями, так само й перед комсомолом.

Але комсомол, що складався під той час, найголовніше, з робітничої молоди, що вже працювала на виробництві, міг брати участь у боротьбі на трудовому фронті лише епізодично (суботники). Повстало питання використати ту частину молоди, що не працювала на виробництві. Це були найбільше школярі. Київський комсомолець Л. Балабанів (що був членом ЦК КСМУ, тепер покійний) пропонував утворити з них юнацьку трудову армію, щоб використати її на трудовому фронті і разом із тим вести в ній широку політосвітню працю. Ідею було ухвалено від КСМ, і наросвіта підтримала цю ідею, і поставився до неї співчутливо губпарком. У Києві було зформовано губерніяльний штаб юнтрудармії (згодом такі штаби було утворено в Полтаві. багатьох повітових містах Харківщини та Полтавщини і навіть центральний штаб у Харкові при штабі Радтрударму). Жвава була агітація серед школярів, щоби йшли вони добровільцями до київської юнтруддивізії. Наросвіта відпустила раніше школи на літні вакації, щоб дати їм змогу ввійти цілком у цю дивізію. Коли школа виступила вперше на вулицях Києву, виявилося, що її по суті слід назвати дитячою, а не юнацькою. Це й зрозуміло: школа тоді була вже без „старших класів" і охоплювала дітей віком від 10 до 15 років. Цей вік і переважав у юнтрудармії. Після перших її зібрань було поставлено питання про внутрішню її структуру Тут вирішили поєднати два принципи: суто-демократизм у щоденному житті, виборність комітетів окремих частин, самоврядування й цілковиту самодіяльність у внутрішній освітній роботі і разом із тим суто-військову структуру й найсуворішу дисципліну, коли армія виходитиме на роботу. Тоді все керовництво належало командирам і трудінструкторам частин, що теж залежали від штабу. Кількість дітей у київській дивізії доходила 1000 чоловіка. В Полтаві було до 500 чоловіка, по дрібних містах — біля тієї самої кількости. Практика роботи юнтрудармії не вийшла за межі регулярних „суботників",

що на них виконували чорну роботу: носили дрова, очищали залізичні шляхи й т. ин.

Отже, трудовий ефект цих організацій, як і взагалі всіх трудармій, був непомітний. Зате була жвава внутрішня виховна робота в дитячих колективах, куди було прикріплено політкерів - комсомольців.

Політичне оточення і трудова праця давали силу матеріялу для політрозмов, і ці розмови не скидалися на звичайне шкільне навчання.

Значить, трудармії, не зважаючи на всю їхню штучність, уже тоді перевели в життя багато елементів сучасного дитруху молодих піонерів (самодіяльний колектив із прикріпленим комсомольцем; політвиховання, що ґрунтується на безпосередній участі в житті й боротьбі дорослих; нарешті, велике значіння трудових процесів).

Наступ польського війська припинив роботу київської дивізії, а на осінь 1920 р., коли ідея трудармій занепала взагалі, було ліквідовано й дитячі загони.

Так із помилкової ідеї виріс дитячий рух, але, коли ця ідея розбилася, дорослі не підтримали руху, і він залишився без їхнього політично-виховного впливу, а без нього, як і в инших уже зазначених випадках, він не міг уже існувати.

З книги „Из истории детского движения".

Проф. А. В. Готалов-Готлиб

„СОКОЛЯТА"

Із сокольством звичайно сполучалось уявлення про гімнастичні товариства і про красиві гімнастичні вправи під музику. Але це лише зовнішній бік, що викликав переймання, між иншим, і в Росії. Суть сокольства, проте, не в гімнастиці лише чи в червоних сорочках, сірих жупанах та шапках із пір'їною. Це — широкий і глибокий національний рух, що виник у Чехії, перекинувся на инші слав'янські землі й дуже впливав на кінець світової війни 1914—1918 р.р. Сокольство захопило тисячі дітей, а тому варт придивитися до нього пильніше.

1862 року в чеській Празі було організовано перший чеський гімнастичний гурток із виборчим „старостою“ І. Фюшером на чолі. Незабаром уся країна вкрилася гімнастичними організаціями, що взяли собі, як емблему, образ крилатого бойця — сокола.

Сокольські гуртки, звичайно, не обмежувалися лише гімнастикою; вона, як легальний прапор, прикривала культурно-ідеологічну переробку народніх мас у дусі націоналізму, патріотизму та віри в майбутню перемогу Чехії. Фюшер, Тирш та їхні наступники добре розмуміли, що переможцем у рішучій боротьбі буде той, хто опанує душу й тіло молоди в країні. І сокольські організації почали вербувати підлітків і дітей до своїх організацій. Кожний гурток закладав філію виховувати дітей, з великою любов'ю вчили їх молоді соколи, тому що природний виховник „другої зміни“ є „перша зміна“. Так виникли організації „соколят“.

Безперечно, були якісь об'єктивні дані, через що чеські діти так сприйняли сокольську пропаганду. За головну причину був, звичайно, національний антагонізм по-між владним німецьким та завойованим чеським населенням. На кожному кроці чеський школяр відчував вікову образу, на кожному кроці йому давали зрозуміти, що він — істота нижчої породи, яку лише терплять, але вона неповноправна. Але так говорили й поводилися з ними лише німці; а в чеській школі й особливо в гуртках „соколят“, куди рідко заглядало невсліпуще око австрійського інспектора, він почував себе сином народа, що мав культурне минуле, а найбільше культурне теперішнє, він почував себе членом дужої організації, що ладналася до рішучого бою з гнобителями. 1907 року соколи справляли свій V всесокольський зліт, куди злетілися члени цього ніби виключно гімнастичного товариства з усіх країв світу. Такі загальні зліти, крім територіяльних, почали відбуватися з 1882 р., приблизно кожні 5 років. На взірець грецьких олімпійських ігрищ, зліти мають характер національних урочистих свят. Розумні керовники товариства дбали пристосувати зліт до яких-небудь популярних загальнонародніх роковин. 1907 року до складу чеського сокольського товариства ввіходило вже 710 гуртків, що об'єднувалися в 32 жупи, і загальна кількість дійсних членів дійшла 6.300 (в тому числі 7.000 жінок);

за гуртками числилося 23.000 підлітків (шкільників), із них 12.000 хлопчиків і 11.000 дівчаток. Інструкторський персонал становив значну цифру — 3.500 людей. Не треба забувати, що ця дуже невеличка країна в той час була політично невільна. „Злітні“ урочисті свята справлялося кілька день, за останні часи — з тиждень. Підчас свят відбуваються численні процесії, зібрання, равти, зустрічі, привітання, проводи, вистави, урочисте відкриття пам'ятників, поминки та инше. Проте центральне місце відведено масовим гімнастичним вправам на Летенському полі біля Праги. В усьому цьому семиденному „дійстві“, що виконує майже сотня тисяч людей різного віку, панує дивовижна злагодженість, зграйність; скрізь видно руку мистецьких диригентів, що починають свою скрупульозну роботу заздалегідь, до зліту. „Злітище“ — це велике поле, арена 26 — 27 тисяч квадратових сажнів, оточена величезними трибунами на 120 тис. місць, щоб сидіти глядачам, не рахуючи сили людей, що стоїть. Гімнастичні вправи, чи то масові, чи то групові, чи індивідуальні, в найрізніших комбінаціях, провадиться під звуки величезного оркестру. На VI зліті (1912 р.) масові „вільні рухи“ провадило одночасно 12.000 чоловіка.

З книги „Детское движение, как фактор массового воспитания“.

Волков

ДИТЯЧІ ГРУПИ В ШОТЛАНДІЇ

Не можна вважати за випадкове, що перша соціялістична дитяча група виникла саме в тій країні, де було утворено першу велику буржуазну дитячу організацію — бой-скавтів. Рух за соціялістичні недільні школи в Англії остільки широкий, оскільки й неясний. В більшості англійських місцевостей, особливо на півдні, в русі цьому все ще залишилося чимало від старої християнсько-соціялістичної ідеології, і навіть там, де він має свідомо-пролетарський революційний характер, як, наприклад, в Шотландії, рух цей не позбувся ще старих форм роботи. „Недільна школа“, цеб-то зібрання дітей для своєрідної „божої служби“, становить і тепер ще єдину методу.

В Шотландії на чолі руху стоїть Том Андерсон, старий революціонер, що, працюючи більш як 25 літ серед дітей, утворив величезну різнобічну систему популяризації марксизму і пристосування його до особливостей дитячого сприйняття й дитячої допитливости. Особа й досвід Тома Андерсона перш за все надали особливого відтінку соціялістичному шкільному рухові в Шотландії. Примірна денна програма пролетарської школи, складена від Тома Андерсона, найкраще може дати уявлення про діяльність цієї організації:

1. Співи з приводу відкриття школи. Дівчинка читає першу строфу.
2. Протокол останнього шкільного дня — зачитує молодий секретар.
3. Читання тексту, що повинен бути темою першої лекції, діти ще раз читають його всі разом.
4. Зауваження голови з приводу текста.
5. Вся школа співає пісню. Хлопчик читає першу строфу.
6. Лекція (промовцеві дано 15 хвилин).
7. Діти звертаються до промовця з запитаннями.
8. Діти співають пісню. Дівчинка старшого віку читає першу строфу.
9. Сольні співи чи концертний номер одного з членів школи.
10. Збирання тарілок, пропозиції.
11. Оголошують кількість присутніх (дітей і дорослих).
12. Останній спів, що ним закінчують зібрання, — лише одна строфа, читає дорослий.
13. Голова: „Добридень, діти“; діти відповідають: „Добридень, товаришу“. На цілу програму не витрачують більше, як годину й виконують її, як велике зібрання. Діти й дорослі складають одне ціле.

Це схематичне перелічення, що доходить иноді до смішного, власне, не характеристика справжньої практичної роботи, що її зовсім не можна відокремити від дивовижної фантазії й особливостей Тома Андерсона. Його твори, жвавий стиль його промов, його вміння поводитися з дітьми і притягати їхню увагу, — все це робить надзвичайно жвавим викладання в недільній школі за його власним керовництвом.

Та хоч і є все це, а й на цей рух впливає час. У липні 1920 року сам Том Андерсон в своїй дитячій газеті „Світанок“, писав про те, що пролетарські школи (так названо шотландські школи протилежно иншим англійським школам) треба поширити, притягаючи до них „пролетарську молодь“. Ця пролетарська молодь мусить організовувати відділи для товаришів віком од 12—18 років. Він пропонує організувати для цього молодого відділу „Молоду Гвардію“, на зразок пфадфюндерів організація повинна мати спеціяльну назву — „Молода Гвардія“ й носити особливу одіж. Діяльність цієї організації — спорт на свіжому повітрі, пропаганда, розповсюдження відозв, маршування зі співами, участь у пропагандистських зібраннях і т. ин. Одіж їхня—червоний світер і м'який капелюх з червоною круглою кокардою в 2 вершки діяметром з літерами „М. Г“. на передній частині капелюха. Крім того, треба утворити особливий відділ з назвою „Молодий Артист“. Праця цього відділу — різні форми драматичного мистецтва, співи, танки й т. ин., вона повинна бути приступна кожному членові дитячого руху.

Ці пропозиції ясно виявляють дві речі: перше — це потреба руху серед робітничої молоди також і в Англії, де його до минулого року зовсім не було. Друге — це поступки, що їх треба зробити широко розвиненому рухові бой-скавтів. Нам здається на перший погляд кумедним, що так багато балачок про одіж „Молодої Гвардії“. Отже, немає сумніву, що в Англії і комуністичний масовий рух не можна організувати, не рахуючись з цією зовнішністю.

Зауважимо тут лише коротенько, що організована минулого літа комуністична спілка молоди в Англії й Шотландії, звязана зі старшим віком учнів пролетарських шкіл, і тепер стоїть на шляху перетворення шкільного руху в дусі тез II конгресу. Том Андерсон, рішуче не погоджуючись з комуністичною централізацією, відходить од руху. Втрата такого знавця педагога є дуже сумний, але неминучий факт.

З книги: „Коммунистическое детское движение на Западе“.

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНЬОГО ДИТЯЧОГО КОМУНІСТИЧНОГО РУХУ

Всю історію руху пролетарських дітей можна поділити на такі найголовніші частини, найголовніші стани, що їх переходив і переходить дитячий комуністичний рух:

1) До війни 1914 року — соціял-демократична робота що до охорони дітей — соціялістичні недільні школи.

2) З 1914 по 1920 рік замирання дитячих організацій.

3) З 1920 року до наших часів з'являються перші комуністичні групи й перший етап їхнього розвитку. Деякі зародки пролетарських дитячих організацій, мізерні й безсилі спроби можна знайти ще до війни 1914 року й підчас її. За цих часів на утворенні дитячих пролетарських організацій до найбільшої міри відбивається вплив реформістів, відсутність комуністичних партій і їхнє безсилля; крім того, за тих часів соціяльні суперечності дуже революційно й не загострювалися.

Уже за декілька років до війни 1914 року робітники, перейняті класовою свідомістю, порушили в різних країнах питання про те, як і якими заходами можна було-б вирвати пролетарських дітей з-під впливу владної класи. Різні партії цікавило, переважно, питання про охорону дітей. Утворювали комісії охорони дітей, а иноді посилали дітей одпочивати підчас вакацій. В Німеччині при соціял-демократичній партії були навіть спеціяльні комісії у справі охорони дітей. Вони мали в своєму розпорядженні цілий штат співробітників, що одвідували сирітські й виховні будинки й в'язниці і знайомилися зі становищем безпритульних дітей та малолітніх злочинців, довідувались, що являють собою батьки та виховне оточення дитини й намагалися поліпшити долю цих дітей.

В Австрії тепер особливо широко розвинувся так званий рух дитячих друзів. По инших країнах робота серед дітей сходила лише на те, що видавали власну газету для робітничих дітей, як противагу буржуазній дитячій літературі.

Лише в деяких випадках справа доходила до того, що утворювали дитячу організацію, як, наприклад, у Швайцарії, де вперше виник християнсько-соціялістичний рух, та в Англії, де утворено соціялістичні недільні школи. Ці

школи мусили замінити собою звичайні одвідування церкви і являли собою мішанину християнської релігії, християнського ритуалу та загальних соціялістичних фраз.

За часів війни завдання „комісій в справі охорони дитинства" чимало поширилося: вони хотіли боротись із шкідливими наслідками війни у справі дитячого виховання; вони підтримували державу, організуючи так звані „літні колонії" і посилаючи дітей на село. Разом із цим було встановлено контроль над дитячою працею в виробництві. Але вся ця робота не мала безпосереднього впливу на саму дитину. Саму дитину не вважали за активного чинника в виховній роботі. Вся справа полягала лише в простому догляді, опіці над дітьми. Діти були лише об'єктом турбот з боку дорослих.

Слід також зазначити, що дитячі робітничі організації, які були до війни і свою діяльність обмежували тим, що видавали дитячий щотижневик, а иноді влаштовували дитяче свято, — на початку війни зовсім завмерли.

В Скандинавії три дитячих газети існували ще деякий час, але зробили небагато щоб об'єднати молодих читачів. Тільки в одній Швайцарії, а до деякої міри і в Англії, діяльність соціялістичних недільних шкіл зуміли продовжити.

1915 року на Віденській конференції голандська делегація вдалася до нового секретаріяту соціялістичного Інтернаціоналу молоди, пропонуючи звернути серйознішу увагу на справу про дитячі соціялістичні гуртки. Підчас війни, за підтримкою Інтернаціоналу молоди, виникли нові соціялістичні дитячі гуртки в Швайцарії, Данії, Норвегії й Італії, і збільшив роботу в цій галузі шведський союз молоди.

Бурхливі дні революційних повстань і велетенських страйків у Середній Европі, після революційних подій в Німеччині в-осени 1918 року, звичайно, мусили відсунути цю роботу комуністичного Інтернаціоналу молоди на задній план.

Революційно-політична боротьба приваблювала переважно увагу комуністичних революційних організацій молоди і примушувала виключно їй віддавати всі свої сили. Підчас спокою, після перших тяжких боїв, всі організації молоди в Середній і Західній Европі знову відчули потребу працювати серед дітей.

Політичні обставини після революційного часу примусили робітничу класу більше проти минулого думати про

шкільну політику та шкільні справи. Дитяче харчування надзвичайно погіршало й тому дітям потрібна була переважно економічна допомога. За допомогою профсоюзів робітничі партії організують перевозку дітей із виснажених війною країн до невтральних країн: Швайцарії, Норвегії, Данії, Швеції й Голандії, де вони можуть краще харчуватись. КІМ, згідно з пропозицією своєї шведської й норвезької секції, теж організував декілька таких перевозок виключно для дітей тих робітників, що підпадали політичним переслідуванням.

З одного боку, націонал-шовіністичне переслідування в буржуазних народніх школах і дитячих націоналістичних корпораціях, з другого — невилазні злидні серед дітей робітничої класи, — все це примусило Комінтерн молоди звернути пильну увагу на долю дітей.

Різні комуністичні організації молоди як, наприклад, комсомол Словаччини й Німеччини, влітку й особливо в-осени 1920 року вважали, що треба організувати дитячі комуністичні групи. Те саме було в Болгарії й Південній Славії. Одночасно в організаціях соціял-демократичних дитячих друзів, між иншим в Шенбруні й Відні виявилась тенденція инакше поставитись до своєї праці.

Те саме в Англії сталося, де чимало соціялістичних недільних шкіл — в Глазго, Манчестері й Лондоні — дійшли до висновку, що треба організувати роботу на комуністичних основах.

Все це примусило Комінтерн Молоди звернути увагу на цей рух і визначити, згідно з основними директивами загальної роботи комсомолу, напрямок цієї роботи, забезпечуючи єдність у міжнародньому маштабі.

З книги „Детское коммунистическое движение на Западе" А. Волкова

ЗА ДВА РОКИ

Комуністичний дитрух є частина загальнопролетарського руху. Тому головне завдання комуністичного дитруху є комуністичне виховання дітей робітників та селян на підставі їхньої активної участи в усьому житті, праці й революційній боротьбі робітничої класи. Комуністичний дитячий рух у СРСР становить одну з сил пролетарської революції й радянського будівництва, а також основний і головний чинник здійснення радянсько - державної системи соціяльного виховання.

Комдитрух, розвиваючись як в СРСР, так і на Україні, виріс у надзвичайно важливу проблему комуністичного виховання молодших шарів нового покоління робітничої класи та селянства радянської країни. Це підкреслив у своїй постанові XIII партійний з'їзд, поставивши перед партією завдання керувати комдитрухом через комсомол. В звязку з цим, перед КСМ, що провадить партійне керовництво в комдитрусі, повстає ціла низка серйозних і надзвичайно важливих завдань; їх буде вирішено на підставі досвіду, здобутого за два роки, що існує комдитрух.

Становище дитруху та його завдання

Комдитрух на Україні виник на початку 1922 року, як наслідок підвищеної активности дітей по дитбудинках, насамперед їхнього прагнення звязатися з комсомолом і брати участь у громадсько - політичному житті. Стихійно виникаючи й розвиваючись, осередки дитруху спершу, коли немає ще певного кадру досвідчених керовників, працюють механічно; вони переносять зміст, методи й форми комсомольської роботи на дитрух, присвячуючи найбільше уваги громадсько - політичній активності.

Все це приводило й привело в процесі дальшого розвитку комдитруху до багатьох негативних, иноді шкідливих, явищ у діяльності комдитгруп; вони виявилися в надмірній політизації дитруху і в перевазі зовнішніх, показних форм. Боротьба з цими дефектами в дитрусі становила головне завдання дитруху 1923 року, можемо вважати, що тепер ці питання майже розвязано.

В той самий час комдитрух помалу поширювався й на школи соцвиху, зосередивши свою увагу найперше на дітях робітників та селян, і це ще збільшило кількісне зростання дитруху. За останній період комдитрух на Україні характеризується тим, що скінчено було його організаційне оформлення, ув'язку з практикою системи соціяльного виховання і, крім того, поглиблення практичної роботи дитгруп.

Тепер становище комдитруху на Україні можна схарактеризувати такими основними рисами.

Комдитрух поширився не лише в місті, а й по селах. Розгорнуто сірку диторганізацій і дуже зросла кількість дітей в них (до 80.000). Основна база комдитруху — установи соцвиху (школи, дитбудинки), але помалу дитрух охоплює й неорганізовану в цих дитустановах дітвору робітників по передмістях і навіть безпритульних дітей.

Що до змісту громадської діяльности дитгруп, то на першім місці маємо розвиток громадсько-трудових звичок та умінь, притягання дітей до громадсько-політичного життя та праці, активна участь їхня в революціонізуванні школи — де колективи молодих ленінців становлять найактивніше ядро, що організує дітей, — фізичне виховання молодих ленінців і освітня з ними праця, звязана з щоденною їхньою працею та навчанням.

В діяльності дитгруп широко застосовано: табор-комуну, що організує громадсько трудове життя молодих ленінців на свіжому повітрі; клуби молодих ленінців, бесіди, гри, що мають на меті політичне виховання й фізичне тренування; революційні та побутові свята; трудові загони, екскурсії, стінні газети; трудмайстерні (столярні, шевські, палітурні й т. ин.); шефство молодих ленінців міста над селянськими частинами; допомога безпритульним, листування з закордонними комуністичними дитячими групами й т. ин.

Організаційне оформлення дитруху утворило єдину оргструктуру; в ній основним осередком дитруху є колектив молодих ленінців в дитінституції, при підприємстві або клубі; численні колективи розбито на ланки, щоби краще добрати склад їхній та охопити активність молодих ленінців; колективи на території району (в місті й в окрузі) об'єднано в дитгрупи, їхньою діяльністю керує місцевий комітет КСМ.

Кадри робітників КСМ — керовників дитгруп — зросли, як що до кількости (до 1000 чол.), як і що до якости. Вони підвищували свою кваліфікацію, здобуваючи та підсумовуючи досвід своєї довгочасної практичної роботи, слухаючи різні губерніяльні курси та курси-з'їзди, а також працюючи в місцевих гуртках — колективах робітників дитруху.

Збільшення уваги до дитруху як з боку КСМ, як і з боку партії та органів соцвиху, спричинило те, що скрізь утворено бюра керувати дитрухом; бюра ці організовано при комітетах КСМУ: центральних, губерніяльних, окружових і навіть районових.

Соцвих, його органи та робітники, ще стояли в перший період розвитку дитруху осторонь од нього, тепер беруть потрібну участь у роботі дитгруп, розглядаючи дитрух, як основну силу в будуванні радянської школи. Притягають помалу до дитруху кращу, по-комуністичному настроєну частину вчительства й тим самим підводять конче потрібну педагогічну базу під дитрух.

В наслідок двох років свого існування комдитрух на Україні має такі основні досягнення:

1. Комдитрух широко охопив маси дітей трудящих по містах.

2. Розгорнуто мережу диторганізацій по деяких губерніях і на селі.

3. Здобуто певний досвід у змісті й методиці роботи дитгруп.

4. Виявлено громадсько-політичну активність диторганізацій молодих ленінців (відгуки на політичні події, переведення революційних свят, допомога безпритульним, шефство над селом то-що).

5. Молоді ленінці брали жваву участь що до революціонізування дитустанов, звязуючи їх з оточенням.

З журналу „Путь Просвещения", ч. 11 — 12 за 1924 р.

ДИТРУХ В СРСР

„Юний Спартак"

Організація „Юного Спартака" на Україні виникла з цілого ряду попередніх проявів дитячого руху. З них найзначніші були такі: вельми розмаїті форми дитячої суспільности по установах соцвиху: шкільні комітети, загальноосвітні та політичні гуртки, самоврядування й виконкоми по дитячих будинках то-що. Система соціяльного виховання ще задовго до того, як повстав „Юний Спартак" поставила собі те основне завдання — виховати майбутню зміну борців за комунізм — яке згодом сприйняли керовники дитячого комуністичного руху. Тому керовники соцвиху намагалися дати найбільший простір для проявів дитячої самодіяльности, переймаючи тим самим і основну методу дитячого руху. Натурально, отже, за ґрунт, де зійшов дитячий рух, на Україні стали дитячі установи соцвиху.

Другий найближчий попередник „Юного Спартака" були осередки комсомольські по дитячих установах (найбільше по дитячих будинках). До цих осередків часто-густо належали діти, всупереч статутові РКСМ, від 10 до 14 років. Виникнення їхнє на половині року 1921 показує те, якого яскравого політичного духу набула на той час дитяча громадськість по установах соцвиху. Нарешті третю галузь дитячого руху передспартаківської доби становили багаточисленні дитячі спортивні клуби, трудові артілі та скавтсько-піонерські загони комуністичного напрямку (а часом лише з комуністичною вивіскою). Серед останніх чимале місце мали рештки формально зліквідованих, але живучих, як і все скавтське, юкських організацій.

Роля і значіння всіх цих організацій що до утворення єдиного комдитруху не однакові. В той час як перші (цебто шкільні самоврядування, гуртки по дитячих будинках то-що) здебільша тільки підготовили ґрунт для „Юного Спартака", призвичаюючи дітей до громадськости й виділяючи з них цілком найактивніших, другі, цеб-то осередки КСМ по дитячих будинках, цілком стали за підвалину організації „Юного Спартака" й відограли вирішальну ролю що

до визначення її класової фізіономії й напрямку роботи. Третя група, що загалом мала характер скавтський, навпаки, лише незначною частиною влилася до „Юного Спартака“. Але вона відограла важливу ролю, зосередивши головну увагу керовників дитячого руху на питаннях, що їх звязано зі скавтизмом. Через те, що дитячий рух завзявся перемогти скавтизм, організації, яких побудовано на ньому, в процесі кристалізації „Юного Спартака“ розпалися або персонально увійшли до нього. Таким робом, роля цих організацій є суто-негативна.

Само собою всі ці названі дитячі об'єднання могли скласти міцну і сталу організацію, лише на умові систематичного провідного впливу на них з боку якоїсь політичної організації дорослих. За таку організацію став комсомол, який на кінець року 1921 всі розпорошені дитячі комуністичні групи об'єднав в одну організацію „Юного Спартака“.

Спілка молоди, що на початку не мала змоги звертати на дітей багато уваги, потім мусила була це робити, бо до того спонукав весь її розвиток.

За перших років громадянської війни комсомол об'єднував майже виключно юнаків від 17 до 21 років. Максимум своєї уваги він звернув на роботу старшого віку молодого покоління, які через свій вік стояли ближче до лав борців за справу робітничої класи й безперервно входили до цих лав. Тоді ще не було можливости через обставини напруженої боротьби взятися політично підготовлювати дітей — занадто ще далекий резерв.

Але в міру того, як поширюються лави комсомолу, він де-далі глибше проходить у дитячі верстви молодшого віку, нижче стає його пересічний зростовий рівень. На початок мирної пори, року 1921 — 22, цю дитячу хвилю, що посунула на юнацьку організацію, вже досить сильно відчули комсомольські робітники. Надто гостро це виявилось в роботі комсомольських клубів, де в той час остаточно визначилась група дітвори 13, 14, 15 років, які мали цілком инші інтереси й розвиток, ані-ж основний кадр КСМ (від 16 до 20 років), а, значить, і вимагали инших форм і метод праці. Комсомольський клуб не міг задовольнити ці вимоги й часом безжально страждала його робота від напливу жвавої, „несерйозної“, непосидящої малечи.

Потреба виділити дітей молодшого віку до окремої групи й переводити серед них спеціяльну роботу, відмінну від союзної, стала цілком ясна.

За прецедент до того спричинилася спроба західніх комуністичних організацій молоди, які мали вже свої дитячі групи.

Отже, комуністичний дитячий рух повстав у наслідок поширення роботи комсомолу за межі молодшого віку. Це прекрасно ілюструє цілий ряд наведених дитячих осередків КСМ, звідки почався „Юний Спартак", змінивши просто назву.

Так само, як основна ідея комсомолу є дати зміну партії, так дитячі організації від самого початку, відокремившись від КСМ, заховували в собі ідею „зміни комсомолові". Таку думку мали ще до них комсомольці, так гадали й самі „Спартаки". Це відбилося в основному гаслі, яке об'єднує всі дитячи комуністичні організації СРСР: „Зміна зміні йде".

Наприкінці року 1921 при центральному комітеті комсомолу України складено було центральну комісію в справі дитячого руху, що на її долю припало за перший період роботи вирішити дві великих принципових незгоди що до дитячого руху.

Перша незгода року 1923 повернулась на досить широку дискусію, це була так звана „суперечка з соцвихом".

Щоби зрозуміти, в чому вона полягала, треба пам'ятати, що саме на ґрунті громадськости дитячих установ комсомольський вплив збудував перші осередки „Юного Спартака". Вони постали в наслідок протяжного процесу, коли розвивалася політична активність дитячої маси й комуністично самовизначалась найсвідоміша її частина. Вони потім були за найважливішу ланку в ланцюзі в нижчезгаданих дитячих організацій і звязувались між собою щільним спорідненням. В цьому, звичайно, полягає секрет їхнього напричуд широкого зросту й величезного впливу на всю дитячу масу. Але тут заховувалась і деяка небезпека. Справа в тім, що, не вважаючи на всю самодіяльність шкільних гуртків, самоврядувань то-що, вони все-ж не більше, як тільки засіб здійснити педагогічний вплив з боку педагогічного персоналу, а часто-густо просто спосіб викладати дисципліни. З цим не ховаються й від дітей. Навчитель майже завжди

керовник їхнього гуртка; так само як і на лекції і гурток цей ні для дітей ні для вчителя принципової різниці від лекції не становить.

Звідци цілком зрозуміло вийшла тенденція повернути осередок „Ю. С.“, що немов-би стоїть поруч усіх дитячих організацій, на один з гуртків, а саме на гурток політичного знання. Що-ж до потреби в такому гуртку, то вона вже давно наспіла; біда лише в тім, що позапартійне вчительство не змогло до цього часу здійснити її власними силами. Тепер на допомогу прийшов комсомолець; виходить, що він і стане за керовника цим гуртком.

На підставі цієї думки, між иншим, дуже поширеної на той час серед учительства, зросла майже ціла теорія, яка мала за ціль переконати, що комуністичний дитячий рух не більше як „дотація“ до педагогічної роботи дитячої установи. Таке „розуміння“ дитячого руху змагалось накинути осередкові „Юного Спартака“ завдання навчити своїх членів елементарних політичних знань, а за керовника осередку, що відповідальний був-би за його роботу, настановити вчителя; одним словом і фактично і юридично „зрівняти в правах“ спартаківський колектив з иншими допоміжними методами навчальної роботи по дитячих установах.

Як логічний висновок з цього повстала вимога деяких товаришів передати керовництво дитячим рухом до органів соцвиху. Цю вимогу, що спричинилась влітку року 1923 до великої суперечки з комсомолом, зміцнювалося характерним аргументом „від профобра“, цеб-то посиланням на відповідний стан фабзавучовських шкіл, які створив комсомол, в органах наросвіти. Таке порівнання найліпше за все виявляє в чім полягала помилка прихильників зазначеної теорії. Вони уявляли собі „громадське становище“ „Юного Спартака“ за такою перспективою: осередок Ю. П.—школа (або дитячий будинок) технікум—ВНУ (вища навчальна установа). Це—схема народньої освіти; як логічний висновок виходило, що треба передати керовництво дитячим рухом в центрі Соцвихові, а на місцях—вчительству.

Все це походило з цілком неправильної думки що до природи дитячого комуністичного руху й непевного уявлення про вагу його завдань. Колектив „Юного Спартака“ ні в якому разі не являв собою шкільного гуртка, що допомагав би здійснювати навчального плана. Колектив „Ю. С. був

політично-громадська організація дітей, що всебічно зорганізувала їхню соціяльну активність, організація самостійна, яка не входила до мережі гуртків своєї школи, а входила до таких самих спартаківських колективів міста, губерні і краю незалежно від того, чи були ці колективи так само при школах, фабриках, домах-комунах, робітничих клубах то-що. Завдання „Ю. С." — відповідали соцвиховцям представники КСМ — зовсім не полягає в тім, щоби давати політичні, чи інші які знання (це повинна давати школа), а розвивати в своїх членах (а через них і в решті дитячої маси) класовий пролетарський інстинкт, захоплювати їхню фантазію червоною революційною романтикою і прищеплювати поволі комуністичний світогляд. Це, ясна річ, не відкидає, а навпаки, дає деяку зможність спартакам набути знання за роботою в їхньому колективі. Але це лише в міру потреби, яка вимагатиме, щоби здійснити зазначене завдання.

Тому ЦК КСМУ накреслив схему розвитку спартаків зовсім иншу. Це схема — „Юний Спартак" — комсомол — компартія. Лише за такої схеми міг існувати дитячий комуністичний рух, а не дитячі політгуртки. Цього свідомі були й самі „спартаки", що в них ідея зміцнити комсомол є домінантна.

Цю суперечку, яка протягом року 1923 найбільше з по-між инших питань про дитячий рух хвилювала, було полагоджено остаточно лише року 1924 за участю авторитетних партійних органів.

Було ухвалено постанову, що відповідала комсомольській думці — потім і життя довело певність цеї постанови. Центральне бюро в справі комуністичного руху залишилось при ЦК КСМУ, а на місцях за безпосереднього керовника спартаківського колективу затвердило по-старому комсомольця, а не вчителя.

Поруч цих суперечок по всій Україні років 1922 — 1923 спалахнула велика дискусія про „скавтизм". Питання — прикласти до комуністичного дитячого руху скавтську систему, висувалося на перший план уже хоча-б тим, що існував цілий ряд дитячих організацій, що працю свою переводили за скавтською системою (зазначена вище третя група попередників „Юного Спартака"); далі, року 1922 сталася так звана скавтська зміна віх. Справа стояла

так: через деякий час після того, як наробила галасу білогвардійська група емігрантів, виступивши зі збірником „зміна віх", по-між внутрішньою еміграцією РСФРР почався такий самий рух; „не визнавати радянську владу" далі вже не можна було, а до того і . . . . невигідно. Серед найорганізованіших і впертих ворогів своїх радянська влада до цього часу мала старих скавтмайстрів. Вони тримали між собою тісний звязок і за всіляких контр-революційних виступів були в лавах ворогів радянської влади.

Після „зміни віх" вони вирішили піти за прикладом своїх закордонних товаришів і видали в Москві колективну декларацію з підписами. В цій декларації (її видруковано було в друкарні й надіслано до всіх організацій КСМ), виголосивши скавти „визнання" радянської влади, заявили про свою готовність піти до неї у службу і пропонували прикласти свої знання й досвід на організацію дитячих груп за системою „скавтинг". В РСФРР з цієї пропозиції скористався комсомол, доручивши „новоявленим" скавтам керувати дитячим рухом. Але за це розмова йтиме далі.

На Україні скавт-майстрів було менш, аніж в Росії. Багато їх втекло з Врангелем, Денікіним, поляками й иншими бандами. Чимало їх виловили в підпільних контр-революційних організаціях і розстріляли наші надзвичайні органи. Але ті, що залишилися, все-ж тримали між собою звязок і після виступу російських скавтів так само випустили колективну декларацію аналогічного змісту.

Що правда, підписів було менше, декларацію видруковано вже не в друкарні, а просто на друкарській машинці. А головніше, її не зустріли так радо українські комсомольці, як в РСФРР. Занадто вже стала була контр-революційна репутація скавтів на Україні і їхні пропозиції майже ніде не прийняли.

Все-ж цей виступ загострив дискусію в справі застосування скавтських метод до дитячого руху.

Дві основні сили спричинилися того, що комсомол правильно вирішив це питання: з одного боку звадливий приклад могутньої на той час німецької організації, яка цілком відмежувалася від скавтизму. Ідеологи й керовники німецьких дитячих груп т. т. Гернле та Ф. Лянґе теоретично обґрунтували потребу відмежуватися й систематично боротися проти всього скавтського.

Їхні твори, які своєчасно перекладено й видано, на Україні стали за основний матеріял, що за ним комсомольці вчилися керувати дитячим рухом.

З другого боку величезну ролю відограли, щоб подолати скавтські тенденції, органи соціяльного виховання, які в особі своїх ідеологів надали принципової ясности справі, вияснили буржуазну суть скавтської системи й науково вивірили її основу — так звану біогенетичну гіпотезу Геккелеву.

В наслідок цього всього по-між комсомольцями України утворилося відразу-ж певне ставлення до скавтизму (чого, на жаль, не сталося з РСФРР) і в-осени року 1922 на губерніяльних з'їздах комсомолу України, де ввесь час обговорювалось питання про принципи дитячого руху, вони дали більшість супротивникам скавтизму. Підсумувавши центральний комітет КСМУ наслідки дискусії і всебічно обговоривши справу надіслав обіжного листа до всіх організацій КСМУ, в якому не тільки схарактеризував скавтську систему, але оцінив роботу російських „Молодих Піонерів", що збудували на ній свою працю.

Наводимо уривок з цього листа, що мав історичну вагу в справі встановлення правильної лінії дитячого руху в УСРР.

„Молоді Піонери" не ставлять перед себе завдання виховати дітей, додержуючись певного комуністичного духу, що проймає їхню організацію та їхню діяльність. Програма „Молодих Піонерів" має блідий позапартійний зміст, а иноді просто наслідує окремим рисам, що так характеризують скавтський рух. Це яскраво доводить, що позапартійні скавтмайстрі здебільша змагаються використати всі легальні способи відродити свої організації. Виходить, що не спілка використовує скавтмайстрів, а навпаки; а там, де скавтмайстрі щиро працюють вкупі з КСМУ, але де в той самий час дітей зорганізовується за типом „М. П". — користають зі скавтизму просто механічно.

Скавтизм — суцільна система буржуазного виховання дітей. Буржуазія зацікавлена була в тому, щоб надати дитячій організації військового вигляду, бо, маючи на меті виховати дітей без жадної небезпеки для себе самої, як для класи непродуктивної, напівзастиглої, яка переживає свої „сутінки", імперіялістична буржуазія могла використати лише елемент військового героїзму.

Але це не на користь пролетаріятові, що для нього за підвалину існування є праця. Праця як основа виховання дітей, романтика боротьби людини з природою й розвиток людського суспільства, героїзм революційної класової боротьби і громадянської війни — ось те, з чого повинен складатися основний зміст системи комуністичного виховання дітей. І цілком зрозуміло, що нам не „латати Трішкіну свитину“ доводиться, а переводити в тисячу разів тяжчу і складнішу роботу — будувати нову пролетарську систему виховувати дітей. Її основні риси доволі яскраво виявляє вищенаведене.

Секретар ЦК Васютін
Зав. Політосвіт А. Ломакін

Що комсомол України став на певну позицію, центральний комітет комуністичної партії (більшовиків) України тоді-ж це підтвердив, видавши за підписом свого секретаря т. Лебедя й завід. агітпропу т. Діманштейна обіжного листа до всіх губкомів, де зазначено:

„Дитячий рух на Україні не має стати на шлях організації пролетарських дітей і їхнього виховання в напрямку скавтингу. Проти цієї системи буржуазно-мілітаристичного виховання дітей ми маємо поставити виховання широких мас робітничих і селянських дітей в дусі комуністичному, що ґрунтується на втягуванні їх у революційне життя й боротьбу всього пролетаріяту“.

Отже, в наслідок цих двох дискусій було визначено основний курс керування дитячим рухом на Україні.

Поглянемо тепер, на що повернувся цей курс практично в роботі організацій „Юного Спартака“.

Найяскравіше виявила розходження зі скавтизмом організаційна структура „Юного Спартака“. Ідучи керовники дитячого руху на Україні за основними принципами більшовизму, ніколи вони не вважали організаційні форми дитячого руху за щось другорядне, за зовнішню оболонку, яку можна просто собі запозичити у скавтів і вкласти до неї комуністичний зміст. Навпаки, на Україні поставилися до організаційної справи особливо уважно, певно гадаючи, що способи роботи і структура дитячих організацій досить сильно визначають внутрішній зміст і загальний напрямок їхньої діяльности, а значить і їхню доцільність з боку виховного.

Не вважаючи на всі запевнення з боку найбільших прихильників біогенетичного „закону“ (а таких не бракувало й серед педагогів і серед комсомольців), що скавтська структура немов-би „відповідає властивостям дитячого віку“, „задовольняє атавістичні потреби дітей то-що“, керовники дитячого руху на Україні відповідали, що ці „властивості“ цілком залежать од оточення. Це оточення далеко більше наближає до пролетарських дітей структуру „дорослих“ організацій пролетаріяту (профспілок, партії, ЛКСМ то-що) (а з ними дитина постійно заходить у стосунки й вони являють собою для неї ідеал), ані-ж штучну будову скавтських, а значить ворожих, організацій. Запроваджуючи скавтську організаційну структуру, що її побудовано на так званих „атавізмах“, сам комуністичний рух дитячий потрапив на небезпеку повернутися на „атавізм“ скавтського буржуазного виховання. Щоби запобігти цього, за основний принцип будови „Молодого Спартака“ визнано було принцип демократичного централізму, на якому збудовано загальнопролетарську організацію. Встановлено було, що самі діти мають право обирати і змінювати свої керовничі органи, що з них нижчі цілком підлягають вищим. Низовий осередок „Молодого Спартака“ складалося також на підставі більшовицьких традицій за виробничим принципом.

Тимчасом, як піонери механічно добирали свої низові осередки „ланки“, зважаючи на вік, пол та інші зовнішні ознаки, спартаки на Україні об'єднувалися в осередки, беручи за підставу природну належність свою до тої чи іншої організації, установи, підприємства то-що.

Так повстали осередки — фабричні, шкільні, дитячих будинків, робітничих клубів то-що. Саму назву „осередок“ висунули діти й закріпили за своєю організацією як найзрозумілішу і близьку пролетарській дитині.

Як самодіяльний дитячий колектив, осередок обирав на своєму загальному зібранні бюро з трьох членів: це бюро призначало збори й заняття осередку, провадило від його імени зносини з иншими організаціями й установами, складало й переводило в життя план роботи осередку то-що. За всю діяльність бюро відповідало перед загальними зборами членів осередку. Але розпорошені осередки ще не є організація. Скоро виникла потреба створити проміжосередкові дитячі об'єднання. Такі об'єднання й повстали в маштабі

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

районовому, повітовому й міському. Органи об'єднання так само обирали діти на своїх районових та инших зібраннях.

Спроби утворити об'єднання в губерніяльному маштабі зійшли на нівець, бо діти ще не виробили потрібних звичок до такої широкої громадської роботи, а до того їм було ще тяжко охопити такий широкий маштаб.

Поруч цих основних дитячих органів, повстало ще чимало допоміжних: правління клубів, гуртки спеціяльних призначень, редколегії газет і журналів, кореспондентські об'єднання то-що: і тим вищий був ступінь їхньої життєдіяльности, що ближче вони стояли до низової організації та її практичної роботи.

Отже, організаційна структура „Молодого Спартака", що найбільше ґарантувала максимальний прояв дитячої самодіяльности. Цьому ще сприяли взаємовідносини по-між дитячою організацією та її дорослими керовниками.

Відрізняючись од скавтів, дорослий командний склад яких є члени їхньої організації так само, як офіцер є „військовим", „Молоді Спартаки" всю організацію від верху до низу мали дитячу. Кожний член був свідомий того, що вона цілком не залежить од будь-кого з дорослих окремих осіб чи організацій. Так воно формально й було. Але це зовсім не відкидало потребу в звязках з дорослими пролетарськими організаціями й не заперечувало тому, щоби дорослі брали участь в роботі „Молодого Спартака".

До дитячого осередку входить один комсомолець — прикріплений. Діти завжди самі домагалися, щоб органи КСМ надсилали такого товариша. У Київі його називали „інструктор", у Катеринославі „ідкер" (ідейний керовник), в Харкові й по инших містах—прикріплений. По суті він скрізь був за повноважного представника в дитячому товаристві і в значній мірі за його лідера. В цьому й полягає вся сила його впливу й керовництва. Єдине, чим впливав зі свого боку комсомолець-керовник — це товариська порада й то лише за тих випадків, коли без провідних вказівок могло статися непевне рішення або вчинок.

Вважаючи взагалі діти комсомол за свій ідеал, ставилися вони завжди до такого товариша з великою повагою, як до старшого друга й охоче слухалися його порад.

Прикріпленого вербувалося з найбільш чулих, розвинутих і політично свідомих комсомольців. Серед них був

досить значний відсоток дівчат (60—70%). Роля навчителів сходила за кращого випадку на адміністративну помогу, підшукання помешкання то-що, а за гіршого, щоби потурати й не втручатися. Досвід довів, що призначити педагогів (навіть комуністів) за керовників осередками по тих самих дитячих установах, де вони викладали, нема рації, це-бо відбивається на роботі осередку і впливає на його питому вагу серед дитячої маси, перетворюючи осередок на погляд дітей у простий додаток до навчальної системи в їхній школі або дитячому будинку, а по суті доводячи його до ролі звичайного гуртка політписьменности.

Низові робітники дитячого руху — комсомольці одержували директиви від спеціяльних комісій у справі дитячого руху, які складалися з представників комсомолу, партії і соцвиху. Комісії ці не були органи „Молодого Спартака" так само, як і низові робітники — комсомольці не були „молоді спартаки". Вони являли собою методологічні органи дорослих, і їхні директиви адресувалося не просто до спартаків, а до тих дорослих, які мали звязок із останніми, цеб-то до комсомолу, соцвиху то-що. Така система ґарантувала спартакам їхню самодіяльність, забезпечуючи разом із тим потрібне керовництво.

Ясна річ, що від самого початку руху керовництво цілком не можна було уодностаїти; ряд губерень дав чимало цікавих „властивостей", що до форм і метод роботи. Так, приміром, у Катеринославі спочатку „молоді спартаки" запозичили радянську структуру, і їхній орган, що об'єднував в міському маштабі, був „рада дитячих депутатів", до якої обирали окремі дитячі колективи (загальні шкільні збори, збори дитячих будинків то-що) своїх представників. Відповідно до того й робота „ради" за перших кроків обмежувалася чисто зовнішньою й показовою (збори, демонстрації, привітання то-що). Вже в січні року 1923, з моменту організації осередків, „рада" перетворилася на „міськом" „Молодого Спартака".

У Київі, де дуже багато дитячих установ різних національностей (українська, російська, польська, єврейська), завжди була ворожнеча по-між цими установами, що її підтримували шовіністичні елементи педагогів. Це спонукало дітей до самоорганізації, в наслідок чого в серпні місяці року 1922 повстав „Дитячий Інтернаціонал". І ідею, і назву подали самі діти. На запитання комсомольців про те,

що-ж за Інтернаціонал у маштабі одного міста, діти відповідали, що це лише початок: від міста вони перейдуть до організації губерніяльної, далі всеукраїнської, далі всесвітньої. Так подолали діти національну ворожнечу й утворили інтернаціоналізм.

Інтернаціонал перебув близько півроку, відограв величезну ролю, знищивши національну ворожнечу й утворивши організацію „Молодого Спартака". Характерно, що діти зі своєї власної ініціятиви обрали до президії Інтернаціоналу двох комсомольців.

На Поділлі спартаківська організація пішла з так званого дитячого засівного комітету, якого утворено було по весні року 1922, мавши на меті як-найбільше засіяти поля й городів дитячих установ. Засівком такої набув собі популярности в дитячому товаристві, так згрупував навколо себе активні дитячі верстви, що перетворився на центральний дитячий комітет, який існував деякий час паралельно з „Молодим Спартаком", а далі об'єднався з ними.

В Чернігові від року 1919 був дитячий спортивний клуб, де комсомол переводив політичну й культурну роботу. Клуб називався „Молодий Спартак", і року 1922, одержавши він відомості про організацію „Спартака" по инших місцях, приєднався до нього.

У Кременчуці й Одесі було кілька невдалих спроб організувати піонерів, які на січень року 1923 вкупі з рештою губерень перейшли на єдину українську оргструктуру й назву „Спартак".

Слідом за уніфікацією організаційних форм дитячого комуністичного руху на Україні, „Молодий Спартак" почав набувати одноманітности й що до змісту внутрішньої виховної роботи. Цьому допомагала ще й та обставина, що всі зрозуміли основне завдання такої роботи: прищепити дітям класове пролетарське відношення до всіх проявів навкольного життя. Завдання набувати формального політичного знання поставлено було на місце другорядне. З цього приводу жадних непогоджень не виникало. Отже, за зміст роботи дитячого осередку стало навкольне життя: поточні політичні події й кампанії, праця в своїй школі, звязок з червоною армією, помога безпритульним, поширення свого впливу на дитяче товариство, участь у роботі дорослих пролетарських організацій і т. инш.

Методи переводити внутрішню виховну роботу були досить різноманітні; наведемо головніші з них: розмови на всіляки теми, що їх переводить прикріплений комсомолець (найчастіше про поточні політичні події і комсомол); читання дуже вбогої на той час політичної літератури, приступної дітям; читання газет, екскурсії на виробництво, в природу, одвідування червоноармійців або села; масова участь у загальнопролетарських святах переведення спеціяльних спартаківських свят, притягаючи до участи неорганізовану дітвору; уважно проробляти всі справи шкільного життя і шкільного самоврядування; праця по майстернях на користь свого завкому або школи; видання стінних газет і рукописних журналів; масові гри й інсценіровки на теми революції...

Уже цей простий облік елементів роботи дитячих комуністичних груп на Україні виявляє основні хиби цієї роботи, що довели згодом до гострого й часто перебільшеного обвинувачення спартаківського руху в так званій „політизації". Сам по собі термін видимо невдалий і не говорить нічого про суть цих хиб. Що спартаківська робота має такий повний політичний зміст, то це, звичайно, величезний здобуток у справах комуністичного виховання. Зле буде лише, що комуністичне виховання з числа своїх метод видиму перевагу давало методі вербальній. Дитяча активність занадто мало виказувала себе в дії, а найбільше в промовах, розмовах, читаннях то-що. І коли до цього рясного „говоріння" додати ще й добру порцію „вислухування" різних привітань, мітингових промов і т. ин., то ми дуже яскраво побачимо картину захоплення „словесністю". Другу основну хибу в роботі дитячих груп описуваного періоду становила не досить уважна постановка фізичного виховання.

Це залежало від того, що низовий склад комсомольців-керовників фізичної культури не мав одповідної підготовки.

Нарешті той факт, що замало охоплювалося село, так само послаблював роботу „Молодого Спартака". Але уникнути цього тоді ніяк не можна було: рух розпочався по великих пролетарських осередках і лише поволі проходив у глиб країни. Всі наведені дефекти були не що, як тільки хороба підчас зросту, і вже року 1924 в момент, як перейменувалося „Молодого Спартака" на „Молоді Ленінці", ці хиби в значній мірі було усунуто, і на Україні вже була на той час могутня комуністична дитяча організація, що правильно переводила свою роботу.

Російські „Піонери“

Як ми казали вище, величезну ролю в справі оформлення дитячого руху відограла декларація, яку випустили вісімнацять скавт-майстрів; тут до речи буде детальніше зазнайомити читачів з її змістом і значінням.

На початку декларації, як основний „принциповий“ мотив до дальших тез, підкреслювали те, що більшає безпритульних дітей в РСФРР і неможливо управитися з цією безпритульністю лише власними силами державних установ. В поміч останнім скавт-майстрі пропонували дитячі організації за системою „скавтинг“, щоб охопити безпритульних дітей.

Тепер для всіх зрозуміло, оскільки основна ідея декларації мала в собі суто-буржуазного лицемірства: в той час (на початку року 1922) основне завдання що до безпритульних полягало в тім, щоби їх врятувати від голодної смерти,— це й робили державні органи в найширшому маштабі. Скавт-майстрі пропонували спершу врятувати голодних дітей од „вуличного впливу, який розкладає дітей“, за допомогою своєї улюбленої перманентної гри.

За той тяжкий час не самі лише скавти пробували, лицемірно „співчуваючи“ радянській владі, фальшовано допомагаючи їй, придбати собі політичний скарб. Згадаймо хоча-би славнозвісний „комітет допомоги голодним“ на чолі з Прокоповичем і Кусковою, що його вчасно зліквідувало державне політичне управління. Тут контр-революційний підклад усього підприємства побачити дуже легко було. Не так стояла справа зі скавтами. Уникаючи говорити в своїй декларації про соціяльне й комуністичне виховання, вони все-ж обіцяли „надати роботі дитячих груп колективно-трудового змісту“, „відмовляючись“ до того ще від мілітаризму й міщаньської морали скавтизму.

Наприкінці московські скавти закликали всіх своїх товаришів в Росії наслідувати їхньому прикладові й розпочати роботу по дитячих групах на підставі цієї декларації.

Звичайно, розшарування скавт-майстрів, по-між яких були яскраво антирадянські елементи, мало деяке позитивне політичне значіння. Підтримавши російський комсомол авторів декларації в їхніх добрих намірах, правильно

зважив на це. Але разом з тим провідні органи РКСМ зробили величезну, просто історичну помилку в справі дитячого руху: вони припустили скавт-майстрів безпосередньо керувати дитячими групами та їхніми організаціями. Мало того, „ватажок російських скавтів — Інокентій Жуков, увійшов до складу головного штабу“ (згодом його перейменували на ЦБ) „Молодих Піонерів“ при ЦК РКСМ. Тяжкі наслідки цієї помилки надовго загальмували, знівечили правильний розвиток дитячого руху в РСФРР. Дальша історія цього розвитку являє собою історію звільнення від скавтських пут, що звязали дитячій організації руки й ноги. Це ясно видко, коли порівняти резолюції різних з'їздів РКСМ в справі дитячого руху. Вперше знято питання про дитячий рух на другій всеросійській конференції РКСМ в травні року 1922, що ухвалила таку резолюцію:

„Беручи на увагу конечну потребу пролетарським дітям самоорганізуватися, всеросійська конференція доручає ЦК розробити питання про дитячий рух і запровадити в останньому реорганізовану система „скавтинг“. Зважуючи досвід московської організації, конференція ухвалює поширити цей досвід на тих самих підставах і на інші організації РКСМ під керовництвом ЦК“.

Будучи заохочені скавти таким поспіхом і відчуваючи твердий ґрунт під ногами, вирішили вони що-сили розгорнути свою реорганізовану систему. Щоби вирішити, яка має бути ця система, член ЦК „Молодих Піонерів“ Жуков виробив такого проєкта, дуже характерного для російського дитячого руху тої пори: він запропонував утворити при Наркомосі штатну посаду „Робінзона Крузо“ або „Отамана відважних“, або „Капітана Ґранта“, або щось подібне, щоб це „імпонувало“ дітям середнього віку (від 8-ми до 16 років). Цю посаду за проєктом Жукова повинна була посісти ліпше за все молода людина віком від 20 до 30 років, фізично здорова, гарний спортсмен (не спеціяліст, але твердого й урівноваженого характеру), яка-б гарно й доброзичливо ставилася до дітей.

На доказ того, що ця посада спричинить „благодатний, виховний (?) вплив“ на всіх дітей республіки, Жуков здавався на те, що сотні тисяч і навіть мільйони дітей усіх країн і всіх народів „сердечно й національно (?) мають щось спільного“ з особою проводиря скавтів — начальника

мирової гри Баден Пауеля. „Баден Пауель“,— каже Жуков,— „користується надзвичайною популярністю по-між скавтів всього світу“, і в цьому Жуков вбачав ознаку великої виховної сили цієї посади, як вивершення перманентної гри, яку побудовано на так званих „атавістичних дитячих інтересах“ за відомою біогенетичною теорією. Проєкт промовляє сам за себе. Коментувати тут — зайве. Треба лише додати, що цього було вже занадто навіть для тих російських комсомольців, що „визнавали“ скавтизм, і Жуков з цим своїм проєктом не мав успіху. Цей проєкт лише те позитивне значіння мав, що притягнув увагу західньо-европейських керовників дитячого руху на становище в РСФРР. Добре зазнавши вони на власній шкірі всю принадність скавтизму подали з-за кордону свій голос, застерігаючи не захоплюватися скавтизмом.

Найкращий теоретик пролетарського дитячого руху, член ЦК німецької Компартії т. Едвін Гернле написав прекрасну статтю проти скавтизму в Росії, під назвою „Червоні скавти, або Молоді Піонери“. Разом з енергійним опором, що ставила Україна, це справило належний вплив. В Росії спочатку взялися несміливо, а де-далі енергійніше переглядати й виправляти основні скавтські положення, а потім почали й викидати їх з практики. Цьому процесові помагало й саме поширення дитячого руху: в міру того, як зростав цей рух, скавтів уже не вистачало, щоб посісти всі посади керовників дитячих організацій. На цю роботу почали де-далі більше надсилати комсомольців, і вони внесли з собою свіжий струмінь до російського дитячого руху, не вважаючи на доволі сильний серед цих „новаків“ авторитет „старих“ скавтів, випробуваних спеців у справі дитячого руху.

Це знову відбилося на ухвалах V з'їзду РКСМ, що відбувся в жовтні року 1922, цеб-то через півроку після загаданої другої конференції РКСМ.

Одмінний будучи від останньої, з'їзд уже ніде не зазначає, що треба запроваджувати скавтизм, а каже лише про перманентну гру, а разом з тим про участь у реальному житті. Ось уривок з цієї резолюції з'їзду:

2. „...За підвалину пролетарського дитячого руху повинно покласти перманентну гру дітей, побудовану на властивостях дитячого віку (тому вона і впливає на почуття

дітей), і притягнення їх до участи в громадському житті, в боротьбі й будові робітничої класи, надто-ж за особливих яскравих моментів і проявів".

Що до керовничого складу з'їзд ухвалив не обмежуватися лише самими скавтами. Цьому питанню резолюція присвячує спеціяльного пункта: 7. „...Широко розгорнути дитячий рух можна лише залежно від підготовки комуністів-керовників через організацію спеціяльних курсів і ознайомлення членів РКСМ з практичною роботою й життям".

Але, борючись зі скавтизмом, цього, звичайно, не досить було. Місця, як раніше, цілком наслідували скавтським організаціям. Все робилося за командою й де-не-де комсомольці почали впроваджувати серед дітей виборність. „Начальники загонів" носили спеціяльні нашивки. Політосвітню роботу зводилося майже на нівець: проте всіляка скавтська премудрість розквітла пишно: сигналізація, стежкування, таємні знаки, куріні, забавки, пожежні вправи то-що. На чолі загонів стояли штаби, які віддавали по них накази.

Все це дало ґрунтовний привід центральному комітетові КСМ України в одній із тез в справі дитячого руху написати:

4. „...Молоді Піонери"—це відбиток скавтських організацій, яких мало й лише зовні революціонізовано. Відкидаючи „Молоді Піонери" принципово основи скавтизму, як от: мілітаризм, релігійність, патріотизм, авторитарність і міщанську мораль, переймають вони проте програму й методи скавтських занять, форму їхньої організації й навіть старий склад керовників в особі скавт-майстрів, які виставили охоту працювати з пролетарськими дітьми під загальним керовництвом РКСМ. Але не можна, руйнуючи підвалину, не зруйнувати самого будинку.

Скавтинг є суцільна, викінчена, добре надумана буржуазна система виховувати дітей. Її не можна зовнішніми й навіть ґрунтовними реформами перефарбувати на червоний колір, повернути на систему комуністичного виховання" (видруковано в брошурі „Юний Спартак", вид. ЦК КСМУ, Харків, 1922).

Повстаючи й прибираючи форми на Україні і в Німеччині система комуністичного виховання в особі „Молодого Спартака" справила належний вплив і на російські організації.

Після того, як енергійно виступив т. Гернле проти скавтизму, добре натиснула й Україна на російські організації. На І всеросійській нараді, в травні року 1923, Інокентій Жуков виступив в останнє зі своїми суто-скавтськими тезами про методику роботи дитячих організацій. Ці тези були його „лебедина пісня": після співдоповіди автора цих рядків, що був за представника України, тези відкинули й само ЦБ „Молодих Піонерів" РСФРР, що від його імени виступав Жуков, відмовилося від них.

Ця сама нарада скасувала термін „начальник", „штаб", „головна кватиря" й т. ин.; ухвалила знищити нашивки, визнала за бажане окомсомолити склад керовників то-що. За тих часів і це чималі були досягнення.

Поруч цього, українська організація після першої наради перевела ланкову систему праці, що довела свою доцільність із російського досвіду. Почала накреслюватись деяка синтеза протилежних систем в справі дитячого руху: україно-німецької й російської.

В резолюції ІІІ всеросійської конференції РКСМ, що відбулася в червні року 1923, перманентна гра стоїть уже на останньому місці й то доволі скорочена, а на першому плані — політичні завдання. Там вперше проглядає негативна нотка що до скавтизму. Ось ця резолюція:

5. „...За основний зміст роботи дитячих груп не може стати наслідуванням всім елементам дорослих (?), а також всім елементам скавтингу.

6. „... Наше завдання підготовити революційних борців, беручи за підставу широку громадську політичну діяльність, зазнайомити і призвичаїти до праці, пристосовуючи всю роботу до властивостей дитячого віку, запроваджуючи елементи перманентної гри".

Нарешті, 6 з'їзд РЛКСМ (влітку року 1924) ухвалив остаточно усунути перманентну гру. Разом з нею залишилося в минулому й чимало практичних елементів скавтизму, як приміром, метода співстарання, культ індійщини то-що.

На початок 1925 року незгоди по-між українським російським дитячим рухом зійшли таким робом на деталі організаційної будови дитячих груп. Після того, як запроваджено було влітку року 1925 єдину всесоюзну організаційну структуру, зникли останні перешкоди, що стояли по-між дитячими організаціями РСФРР і України й зава-

жали переводити спільну роботу в справі збудування систем комуністичного виховання дітей.

Україна чимало запозичила дечого й од російського дитячого руху: організаційна схема, уважність до фізкультури, цілий ряд практичних способів роботи — все це надійшло з півночи. Там, по сусідству з Україною, жвавіша і звабливіша робота дитячих організацій, хоча — й до значної міри скавтська, весь час спонукала українських робітників додати більшої жвавости й різноманітности до своєї роботи, запровадити в ній елементи фізкультури, пісні, екскурсії то-що.

В цьому величезний вплив російського дитячого руху на український.

Але недооцінювати ролю України в справі утворення єдиних форм і метод комуністичного дитячого руху, значило-б помилятися.

Від самого початку Україна, вільна будучи від змертвілого скавтського ритуалу, від псевдо-наукової скавтської доктрини (біогенетизм), ближче підходила до збудування системи пролетарського дитячого руху, аніж Росія. В той час, як в Росії всі сили передових робітників дитячого руху — комуністів витрачалося, щоби практично й ідейно подолати скавтизм, на Україні дбали про справжнє комуністичне виховання.

Ані трохи не підпадає під сумнів те, що не будь впертої боротьби проти скавтизму з боку українських робітників, Росія не могла-б так успішно позбавитися скавтських пут, бо українські робітники довели можливість утворити с в о ю пролетарську систему дитячого руху й непотрібність наслідувати буржуазним системам, перекроюючи їх.

Україна й Росія з царини дитячого руху близько трьох років були немов-би два протилежних бігуни, теза й антитеза. Але й на тому і на другому бігуні через їхню протилежність, відбувався глибокий процес перегляду своєї системи. Україна три роки енергійно ставила опір проти того, щоб запровадити в себе російську систему дитячого руху. І в цьому полягає її історична заслуга; цей опір примусив російських робітників критичніше поставитися до своїх метод, переглянути і змінити їх. Теж саме було і на Україні.

В результаті, коли Україна визнала російську систему дитячого руху, ця система була зовсім не та, що на початку боротьби.

Дитячий рух СРСР року 1925 діялектично дійшов своєї синтези, щоб єдиними формами, під єдиним прапором рушати наперед, маючи на меті збудувати єдину пролетарську систему комуністичного виховання дітей.

До цього дитячого руху й увіллялася дитяча комуністична організація „Молодий Спартак", що виникла на Україні року 1922 і по смерті В. І. Леніна прибрала назви „Молоді Ленінці".

ІСТОРИЧНІ ДОКУМЕНТИ

З першої постанови КІМ'у про роботу серед дітей

(1921 рік)

5. „... Завдання комуністів і, перш за все, комуністичних організацій молоди, що особливо дбає про комуністичне виховання молодого покоління, полягають, з одного боку, в тому, щоб узяти участь у всіх пролетарських дитячих групах, а з другого в тому, щоб організувати свої власні комуністичні дитячі групи.

6. В завдання дитячих комуністичних груп входить: об'єднати пролетарських дітей під керовництвом комуністів, розбуркати класову свідомість у пролетарській дитині й виховати її в пролетарському єднанні й боротьбі з експлоататорами. Всю діяльність дитячих груп треба спрямувати на те, щоб виховати з дитини доброго товариша на єдиному фронті пролетарської боротьби. Тому дитяча комуністична група є перший ступінь до комуністичної організації молоди.

Перша постанова РКСМ про дитячий рух

(Друга конференція РКСМ — травень 1922 року)

Беручи на увагу кончу потребу самоорганізації пролетарських дітей, всеросійська конференція доручає ЦК розробити питання про дитячий рух і про те, як застосувати в ньому реорганізовану систему скавтизму. Беручи на увагу досвід московської організації, конференція ухвалює використати цей досвід на тих підставах і по инших організаціях РКСМ, під керовництвом ЦК [(ця постанова — перша, що ставить питання про дитячий рух в СРСР).

V з'їзд РКСМ про дитячий рух

(Жовтень 1922 року)

ПРО ЗАВДАННЯ РУХУ

1. Ми живемо в часи загостреної класової боротьби. Тому дитячий рух так само, як і всякий пролетарський рух, повинен перш за все поставити на меті організувати, з'єднати, виховати й підготувати маси до боротьби за інтереси пролетаріяту.

Завдання класового виховання теж стоїть і перед дитячим рухом, що в той самий час має на меті всебічно розвинути дитячу природу, вдачу й розум.

Цієї мети можна досягти лише тоді, коли за підвалину дитячого руху буде покладено привчати дітей до:

а) соціяльного спільного життя (особа існує лише в суспільстві);

б) громадської роботи (важливість творчої роботи для суспільства);

в) прагнення до класового ідеалу;

г) активности в боротьбі за цей ідеал;

д) прагнення до знання.

ПРО МЕТОДИКУ

2. „... За підвалину пролетарського дитячого руху треба покласти довгочасну дитячу гру, збудуваши її на особливостях дитячого віку, щоб вона впливала на дитячі почуття, і притягати дітей до громадського життя, до боротьби й будівництва робітничої класи, особливо в їхніх найяскравіших моментах і явищах.

ПРО КЕРОВНИКІВ

7. „.. Значно поширити новий рух можна лише залежно від підготовки комуністів-керовників, організуючи спеціяльні курси і вводячи членів РКСМ в практичну роботу й життя.

III. всеросійська конференція РКСМ про дитрух

(Червень 1923 року)

ДОСЯГНЕННЯ ЗА РІК

1. На V всеросійському з'їзді наша організація вперше широко обговорила питання про дитячий рух, і рік практичної

роботи на місцях виявив, що наш Союз у цій галузі досяг певних наслідків: дитрух кількісно зріс, соціяльний склад покращав, головна маса в організації — діти робітників, зміцнився звязок дитячих груп з РЛКСМ і притягнено до цієї роботи увагу державних і професійних органів; дитячі групи значно вже виявляють себе, як комуністичні організації.

ПРО КЕРОВНИЦТВО

2. Хоч пророблено вже певну роботу, все-ж перед Союзом ще стоїть велике завдання цілком охопити своїм керовництвом дитячий рух і притягти до практичної роботи дитячих груп маси рядових членів спілки.

ПРО БАЗУ ОХОПЛЕННЯ

3. Наша спілка, ставлячи собі на меті організувати дитячі маси, ґрунтує дитячий рух на самодіяльності, обхоплюючи дітей своїм комуністичним впливом, найбільше в той час, коли діти перебувають по-за шкільним і родинним впливами.

Ставлячи таке завдання, спілка повинна в першу чергу охопити тих дітей, що будуть за головний кадр робітничої молоди, цеб-то дітей фабрично-заводських робітників, звязаних органічно з робітничим оточенням і заводськими обставинами. Організуючи дітей робітників, спілка повинна також, коли має сили, охопити своїм впливом і дітей з дитячих установ, організуючи при них дитячі групи.

ЗАВДАННЯ ДИТРУХУ

5. Головним змістом роботи по дитячих групах не може бути копіювання всіх елементів дорослих, а також усіх елементів скавтизму.

6. Наше завдання — підготувати революційних борців на підставі широкої громадської, політичної діяльности, знайомства і привчання до роботи, пристосовуючи всю роботу до особливостей дитячого віку, вводячи елементи довгочасної гри.

ДИТРУХ І ШКОЛА

7. „... За допомогою дитячих груп ми зможемо впливати на школи й дитячі установи, а по деяких місцях уже тепер

можемо почати їхню переорганізацію, поставивши це на меті, як підготовку бази для наших шкіл фабзавуча... ".

8. Найближче чергове завдання в дитячому русі... збільшити революційний вплив Союзу через молодих піонерів на школи, здобуваючи завжди керовничу роботу в органах шкільного самоврядування, а також притягати школу до політичних кампаній.

II конґрес КІМ про комдитгрупи

(9—23 липня 1924 р.)

ПРО СТАНОВИЩЕ ДІТЕЙ В БУРЖУАЗНІЙ ДЕРЖАВІ

Розпад капіталістичного господарства, розвиваючись надалі, особливо гостро відбивається на беззахисних масах пролетарських дітей. По всіх капіталістичних країнах тепер підвищується дитяча смертність, дитячі сухоти, рахіт та інші наслідки хронічного голодування. Мільйони пролетарських дітей не мають взуття, сорочки, теплої одежі й теплої кімнати...

ПРО БУРЖУАЗНЕ ВИХОВАННЯ

В часи господарського розпаду й революційного заколоту ці освітні й виховні установи в буржуазнім суспільстві стають за знаряддя контр-революції, поширюють не лише буржуазну мораль і релігію взагалі, але ще більше стають засобом, поширювати отруту націоналізму, монархізму, імперіялізму та антикомунізму. Буржуазне виховання та освіта в цілому готують білогвардійців, страйколомів, соціял-патріотів та подібних людців, свідомих або несвідомих підсобників контр-революції.

ПРОЛЕТАРСЬКІ ДІТИ — БОРЦІ

І революційна політика, і революційна педагогіка вимагають, щоби пролетарські діти самі брали, відповідно своїм дитячим силам і здібностям, участь у визвольній боротьбі своєї класи. Участь пролетарських дітей у боротьбі може виявлятись: а) в тому, що вони під керовництвом дорослих або старших товаришів провадитимуть боротьбу з буржуазною школою; б) в тому, що вони поведуть революційну пропаганду серед дитячих мас; в) в тому, що помалу розбуркуючи дома своїх одсталих батьків, братів, сестер

і, впливаючи на них, тим самим виконуватимуть певне революційне завдання.

ПРО РОЛЮ КОМСОМОЛУ

... Комуністична спілка молоди повинна разом із комуністичними партіями об'єднати всі маси пролетарських дітей під загальним комуністичним керовництвом на те, щоби притягти їх до загальної боротьби цілої пролетарської класи.

ПРО РОБОТУ ДИТГРУП

Організуючи одкриті дитячі збори й дитячі демонстрації, закликаючи дітей брати участь у відповідних маніфестаціях і демонстраціях, що організує партія або спілка молоди — слід привчати дітей вважати себе за активних членів цієї класи, що провадить боротьбу. Члени комуністичних дитячих груп організують по школах центри пролетарської опозиції проти тиранії, шкільної бюрократії, агітують за утворення шкільних рад, за знищення кари на тіло, проти задавання роботи на позашкільний час і т. ин. Треба, щоб у боротьбі дитячих груп окремі діти знаходили в партії та спілці молоди потрібну моральну підтримку.

ПРО КЕРОВНИКІВ

Завдання керовників комуністичних дитячих груп вимагають доброго революційного виховання, почуття відповідальности, терпіння й педагогічних здібностей.

За вихователів по дитячих групах можна обирати лише тих товаришів, що в революційній боротьбі цілком виконали покладені на них обов'язки.

УМОВИ РОЗВИТКУ ДИТРУХУ

Засновуючи дитячі комуністичні групи, треба звертати велику увагу, щоби були наявно всі умови, потрібні для успішного розвитку групи: а) загальнореволюційне загострення соціяльних суперечностей, б) наявність дійсно масових комуністичних організацій.

ПРО РОБОТУ В ДИТГРУПАХ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК БУЛО ЗДОБУТО ВЛАДУ

Дитячі комуністичні групи в цей період мають на меті збільшити серед дітей дух колективної роботи і свідомість

своїх обов'язків, почуття єдности й готовности радісно принести себе в жертву ради великої пролетарської справи...

Далі, дитячі комуністичні групи повинні будити й підтримувати серед дітей любов і прихильність до радянської влади, до збройної оборони революції і міжнародньої єдности пролетаріяту всіх країн. Доти, доки ми все ще маємо вихователів-професіоналів, що їхній настрій реакційний або байдужий, дитячі комуністичні групи будуть за певний засіб не припускати, щоб школа була знаряддям контр-революції. Під пильним керовництвом комуністичних учителів і старших товаришів дитячі комуністичні групи оголосять війну і знищать усе, що залишилося від церковних забобонів, буржуазної морали, націоналістичних поглядів. Отже, дитячі комуністичні групи візьмуть за часи диктатури активну участь у будуванні нової комуністичної культури

З тез про комуністичні дитячі групи, що їх ухвалено на II конгресі КІМ'у

ЦК КСМУ про молодих піонерів РСФРР

4. Молоді піонери — це мов відбиток зі скавтських організацій, лише зовнішньо й мало революціонізованих. Відкидаючи у принципі основи скавтизму, а саме мілітаризм, релігійність, авторитарність і міщанську мораль, молоді піонери, однак, цілком приймають програму й методи роботи скавтів, форму їхньої організації і навіть старий склад керовників в особі скавт-майстрів, що згодні працювати з пролетарськими дітьми під загальним керовництвом РКСМ. Однак не можна зруйнувати підвалини будинку, не зруйнувавши самого будинку.

Скавтизм є суцільна, вивершена, добре обміркована буржуазна система виховання, і її не можна реформуючи, хоч зовнішньо, хоч глибоко, перефарбувати в червоний колір, перетворити на систему комуністичного виховання.

5. Всупереч скавтизмові, система комуністичного виховання пролетарських дітей повинна висунути замість військово-патріотичної сути скавтського руху ідеї колективної роботи, розбуркати й розвинути в дітях прагнення до активної участи у трудовому радянському житті, замість схиляння перед авторитетами й вірою в бога поставити

виховання в дусі романтики життєписів революційних проводарів і борців, епізодів революційної боротьби і громадської війни, історії боротьби людини з природою і історії людства взагалі, замість нудних правил буржуазної морали прищеплювати дітям принципи нової пролетарської моральности.

З тез ЦК КСМУ про дитячий рух
від 5 вересня 1922 року.

Про „молодого Спартака"

ЛИСТ-ОБІЖНИК ДО ГУБКОМІВ КСМУ

Стихійне утворення дитячих груп, що працюють під керовництвом КСМУ, поставило перед нас важке завдання — надати їм певного характеру й напрямку в їхній діяльності, так, щоб цілком вони відповідали основним вимогам комуністичного виховання пролетарських дітей старшого віку. Справа ускладнялася особливо тим, що більшість дитячих організацій просто копіювали російських молодих піонерів, а ЦК не вважає це за доцільне й корисне і от чому.

Молоді піонери не ставлять перед собою завдання виховувати дітей у певному комуністичному дусі, що пройняв-би їхню організацію і їхню діяльність. Програма молодих піонерів має блідий безпартійний зміст, а иноді навіть буквально переймає окремі риси, характеристичні скавтському рухові. Не можна не бачити, що цим молоді піонери поступаються перед безпартійними скавт-майстрами, а з них 90% прагнуть використати всі легальні можливості, щоб відродити свої организації. Виходить, що не спілка використовує скавт-майстрів, а навпаки; а там, де скавт-майстрі щиро віддаються роботі з КСМУ, але де в той самий час дітей організовано на зразок молодих піонерів, використовування скавтизму проходить цілком механічно.

Скавтизм — ціла система буржуазного виховання дітей. В інтересах буржуазії було надати дитячій організації військового характеру, оскільки тільки елемент військового могла використати імперіялістична буржуазія, маючи на меті виховувати дітей без небезпеки для неї самої, як класи непродукційної, класи, що вмирає, доживає свого віку.

Та це не відповідає інтересам пролетаріяту, що за підвалину життя покладає працю. Праця, як підвалина дитячого виховання, романтика боротьби людини з природою і розвитку людського суспільства, героїзм революційно-класової боротьби і громадянської війни — от що повинно утворювати головний зміст системи комуністичного виховання дітей. І цілком ясно, що нам треба не латати Охрімову свиту, а провадити в тисячу разів важчу й складнішу роботу, утворюючи нову пролетарську систему виховання дітей, що її основні риси досить яскраво виявлено в попередньому викладі.

Секретар ЦК Васютін
Завполітосвітою А. Ломакін

Осінь 1922 р.

Про дитячий рух

ЛИСТ-ОБІЖНИК ЦК КП(б)У ДО ВСІХ ГУБПАРКОМІВ

В звязку з загальною економічною руїною і недородом на Україні становище робітничих і селянських дітей дуже важке. Лише невелику їхню частину охопили дитячі установи соцвиху, а решта дітей залишилася під владою дрібнобуржуазної вулиці й базару. Дітям загрожує духовне здичавіння, фізичне виродження й моральний розклад.

В таких умовах КСМУ починає нову роботу організації дитячого комуністичного руху на Україні. При цьому КСМУ ставить собі такі основні завдання: організувати пролетарських дітей, притягти їх до широкої самодіяльности, збудити й розвинути їхню активність в особливих дитячих групах, що їх треба утворювати при організаціях КСМУ, щільно з ними звязуючи; КСМУ повинен увесь час керувати і впливати на них.

Вирвавши пролетарських дітей з-під впливу вулиці, що розкладає їхні лави, КСМУ цим не тільки забезпечить собі свої резервні кадри, поповнюючи увесь час новими силами свою організацію, але у величезній мірі допоможе здійснити ідеї соціяльного виховання дітей.

Тому наша партія повинна всіма засобами допомагати КСМУ в цій роботі, що ховає в собі багаті перспективи свого розвитку.

Активна допомога партії в цій справі тим більш потрібна, що КСМУ доведеться натрапити на величезні труднощі

в цій новій роботі, що немає ще жадного досвіду й що повинна розгорнути дитячий рух.

Дитячий рух на Україні не повинен піти шляхом організації пролетарських дітей і виховання їх у дусі скавтизму. Всупереч цій системі буржуазно-мілітаристичного виховання дітей, треба поставити виховання широких мас робітників і селян у комуністичному дусі, притягуючи їх до революційного життя й до боротьби цілого пролетаріяту.

Ось чому ЦК КП(б)У палко вітає ініціятиву ЦК КСМУ у справі утворення дитячого комуністичного руху „Молодий Спартак", що має за своє основне завдання, по-перше, громадсько-трудове виховання дітей, тримаючи їх до участи у трудовому житті радянської країни, по-друге, виховання дітей у дусі романтики революційно-класової боротьби й людини з природою і, по-третє, всебічний розвиток дітей.

ЦК КП(б)У закликає парторганізації поставитись серйозно й уважно до роботи КСМУ у справі організації дітей і пропонує керуватися в цьому такими положеннями:

1. Всю роботу керовництва дитячим рухом провадить КСМУ.

2. Губкоми, укоми й райкоми, одержавши цього листа, повинні обговорити доповіді комітетів КСМУ про виконану роботу що до організації дітей, а також план їхньої найближчої роботи в дусі цього листа ЦК і вказівок ЦК КСМУ. Надалі подібні питання ставити на обговорення періодично.

3. Взяти участь у комісіях, що утворюються при губкомах і укомах КСМУ і що мають розробити програмово-методологічні питання дитруху; обов'язати жінвідділ виділити на весь час свого представника до них.

4. Забезпечити за КСМУ можливість конкретної роботи з органами соцвиху, давши відповідні директиви комуністам — робітникам соцвиху.

5. Притягти до роботи КСМУ у справі організації і поширення дитячого руху комуністів-педагогів і робітниць із жінвідділу, використавши їх на практичній роботі серед дітей, на підставі декретів ЦК КСМУ.

6. Допомогти КСМУ популяризувати ідеї дитячого руху, як на робітничих зібраннях, так і в партійній пресі.

7. Матеріяльно забезпечити роботу КСМУ що до організації дітей коштами ВНО.

ЦК КП(б)У пропонує, посилаючи що-місяця доповіді губпаркомів, зазначати наслідки роботи КСМУ що до організації дитячого руху у вашій губерні.

Секретар ЦК КП(б)У Д. Лебідь
Секретар ЦК КСМУ Ар. Ломакін
Зав. Агітпропом ЦК КП(б)У Діманштейн

Осінь 1922 р.

З брошури „Юный Спартак".

КОДЕКС ЗАКОНІВ ПРО НАРОДНЮ ОСВІТУ УСРР, ЗАТВЕРДЖЕНИЙ ОД ВУЦВК'у

Падолиста, 1922 року.

Книга друга. Частина друга. Розділ п'ятий. Глава четверта.—Позашкільні установи та організації для соціяльного виховання дітей.

ДИТЯЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ

§ 269. Дитячі організації („Молодий Спартак" та ин.)—самостійні організації пролетарських дітей, що мають на меті комуністичне виховання дітей, притягаючи їх до революційного життя й боротьби всього пролетаріяту.

§ 270. До дитячих організацій („Молодий Спартак" та ин.) приймають дітей обох полів віком од 10 до 16 років.

§ 271. Підвалину дитячих організацій („Молодий Спартак" та ин.) становлять осередки, що їх організовують по установах соціяльного виховання дітей, і осередки, що об'єднують пролетарських дітей вулиці.

§ 272. Діяльністю дитячих організацій („Молодий Спартак" та ин.) керує КСМУ спільно з Головсоцвихом, тоб-то з його органами і окремо виділеними робітниками.

§ 273. Щоб розробляти програмово-методологічні питання дитячих організацій, при Головсоцвихові та його місцевих органах утворюють комісії з представників соцвиху, КСМУ, жінвідділу, всеобучу та Наркомздорову.

IV. ДИТРУХ НА ЗАХОДІ

А. Волков

Сучасне становище дитруху на Заході

Перші комдитгрупи було засновано в Англії наприкінці 1922 року. Великобританський комсомол до останнього часу був дуже незначний та безсилий і не міг зробити багато що до поширення дитячого комуністичного руху. Все-таки треба сказати, що спілка зробила все можливе, щоби правильно поставити дитячі комуністичні групи. Тому ясно, що кількість дитячих комуністичних груп в Англії не може бути велика. Є лише біля 20 груп, а членів у них од 500 до 600. Та працю цих груп збудовано на певному революційному ґрунті.

II конгрес „Комуністичної спілки великобританської молоди", що відбувся в кінці жовтня минулого року, звернув виключну увагу на організацію дитячих комуністичних груп.

Щоби притягти всіх членів групи до якоїсь практичної праці у групі, їх розбивають на окремі „робочі групи". Кількість членів кожної такої робочої групи залежить, звичайно, від того, яке завдання взяла на себе група. Коли, приміром, треба зробити прапор, на це беруть із групи лише 3—4 чоловіка й т. ин. В резолюції про це сказано так:

„Утворюючи робочі групи, діти гуртуються для кожної роботи по-різному. Ці робочі групи — головні виховні ознаки у групі. Вони мають назви відповідно своїй роботі: „група, що робить прапора", „концертова група" й т. ин. Вони самі визначають свої функції, влаштовують, коли потрібно, засідання і розпускають групу, скінчивши роботу. Отже, вся праця в руках у дітей. Але конче потрібно, щоб кожна робоча група мала певну мету й була збудована відповідно цій меті. Не можна сказати, що дитяча комуністична група працює добре, коли кожний з її членів не бере участи, при-

наймні, в одній робочій групі й коли ці робочі групи не утворюються весь час круг нових та нових практичних завдань".

Про ролю дорослих у резолюції сказано так: „Дорослі беруть участь у роботі групи залежно від того, яка ця робота, і в кожнім разі дорослі не повинні втручатися, як учителі, а тільки як товариші в роботі".

Практичні завдання групових зібрань визначено так:

„Група в цілому складі збирається, принаймні, раз на тиждень. Завдання цих зібрань — призначити роботу на тиждень, склавши для кожної свою робочу групу, і заслухати звіти про зроблену роботу. Вільний од роботи час присвячується розвагам комуністичного характеру або обговоренню (дискусіям) шкільного життя та инших життьових питань. Діти мусять цікавитися сучасними подіями й розумітися на них; для цього вирізують уривки з газет, особливо те, що стосується дитячого життя. Ці уривки діти читають голосно й обговорюють. Всі члени дитячої групи мусять самі приносити ті повідомлення з газет, що їх цікавлять. Крім того, на загальних зборах групи обговорюють закони про дитячу працю, про допомогу дітям безробітних батьків то-що".

Дитячі комуністичні групи брали як-найдіяльнішу участь в останніх англійських виборах. Вони розповсюджували метелики англійської комуністичної партії, організовували доповіді про вибори, влаштовували демонстрації то-що. Оскільки діти захопилися виборами, виявляє такий факт: за кілька днів до виборів на розі лондонських вулиць з'явилися написані крейдою партійні гасла; це зробили лондонські комуністичні дитячі групи.

Це вже справжня активність, справжня комуністична робота. Можна сподіватися, що в найближчий час ми почуємо багато доброго й цікавого про дитячі комуністичні групи в Англії.

Дитячі групи в Америці та по инших країнах

В Америці дитячі комуністичні групи було утворено ще раніш, ніж в Англії: не більше як півроку тому. Тепер уже в 16 містах в Америці є групи „Секції Молодших",

„Ліги молодших американської робітничої спілки молоди“ (таку назву мають в Америці дитячі комуністичні групи). Секція нараховує тепер 23 групи з 900 — 1000 членів. Вони мають власну газету „Молодий Товариш“ — вийшло вже друге число.

Кількість дитячих груп невелика, та вони мають ясно виявлений бойовий характер, а це головне. Тепер вони провадять енергійну боротьбу проти участи Сполучених Штатів у справі подавлення німецької революції. Центральний комітет секції випустив особливу відозву до дітей робітників, закликаючи їх провадити цю боротьбу в школі, дитячих будинках то-що. Ця відозва звертається також до спілки транспортних робітників, прохаючи затримати перевозку військового знаряддя, призначеного для німецької буржуазії. Крім того, дитячі комуністичні групи розгорнули енергійну кампанію проти поширеної у країні експлоатації дитячої праці, що в Америці набуває найжахніших форм.

В Америці, так само як і в Англії, є недільні школи для пролетарських дітей, та комуністичні групи, відрізняючись цим од Англії, мають у цих школах великий вплив.

Об'єднані недільні школи в м. Чікаґо цілком під їхнім впливом. З 21 шкільного представника 12 співчувають нам. Учителі недільних шкіл додержуються програм, що виробив центральний секційний комітет. Діяльність секції в недільних школах сходить на три пункти:

1. Замість старої методи навчати за підручником завести наочну методу, лабораторну методу, методу самоосвіти то-що.

2. Участь дітей у класовій боротьбі по буржуазних народніх школах.

3. Організація дітей у групи „Секції Молодших“.

Безперечне значіння дитячих груп в Америці для класової боротьби пролетаріяту видно найкраще з того палкого, повного ненависти переслідування, що зняла проти них тепер буржуазна преса. Наводимо кілька цитат, щоб дати приклад, як дивиться американська буржуазія на дитячий комуністичний рух і якої високої свідомости досягли наші американські товариші.

„Мінеральс Джарналь“ (буржуазний друкований орган) містить у числі від 15 листопада 1923 року статтю з довгим заголовком: „Діти несуть червоні прапори в день за-

мирення. Комуністи святкують революцію в той час, коли ветерани старих ідеалів американських Сполучених Штатів оплакують їх. Музика грає Інтернаціонал, і „Ліга Молодших" виступає на чолі лівих".

У цій статті читаємо, між иншим, таке: „В той самий час, коли ветерани світової війни схиляли коліна перед вівтарем церкви св. Марка, беручи участь у службі божій на честь рідного краю та американських ідеалів свободи і справедливости, діти несли вулицями червоні стяги, вітаючи роковини російської революції. Рикська оркестра грає „Інтернаціонал". Група дітей — Ліга Молодших (комуністична організація) — іде попереду й веде через ціле місто похід, над ним мають червоні прапори". (Зауважую, що носити в Америці червоні прапори суворо заборонено). „Прапори прикрашено двома чоловічими постатями, одна з них держить молот, друга — серп, символ, що вживають комуністи, визначаючи єдність, з якою робітники та селяни намагаються зруйнувати сучасний лад. Святкування було відкладено з 7 на 11 листопада, бо за сучасного ладу робітники — раби праці й не можуть справляти своїх свят, коли їм захочеться".

Звичайно, переслідування капіталістичної преси лише сприяє пропаганді дитячого комуністичного руху.

Франція

У Франції 1923 року було об'єднано 3.000 дітей.

У Франції комуністичний дитячий рух ще не вийшов з періоду первісної організації. Недавно відбувалася перша окружна конференція керовників комуністичних дитячих груп. Дитячі групи існували вже давно, але їх не об'єднував єдиний центр. Дискусія з приводу принципів праці по дитячих групах почалася вже два роки тому, в дискусії виявилося дві течії. Деякі товариші доводили цілком правильну думку про те, що конче треба виховати з дітей класових борців, инші категорично висловлювалися проти комуністичного виховання, обстоюючи так зване „раціональне виховання". Проти комуністичного виховання було наведено ту думку, що таке виховання визначає „вживання догматичних метод".

Особливо гостро виступали проти „систематичного використовування дітей з метою пропаганди". Думку про

дитину-борця було цілком одкинено. „Мобілізацію дітей з метою політичної боротьби, як це буває по деяких містах у Німеччині, треба засудити".

Як жахний приклад „мобілізації дітей з метою політичної боротьби", цеб-то притягнення їх до боротьби й праці їхньої класи, наведено було той факт, що в Італії майже щоденно відбуваються бойовиська між фашистськими та комуністичними школами.

Отже, виховання за-ради виховання, й жадного слова про класову боротьбу. Особливе значіння надано художньому вихованню дитини шляхом співу, музики, малювання то-що. Багато сказано про екскурсії в „чудову природу", про знайомство з „прекрасним у житті"...

Швайцарія

У цій маленькій гірській країні у 30 групах об'єднано 1.200 дітей робітників; їхній з'їзд одбувся в день Паризької комуни 1923 року.

„Організація батьків" у Швайцарії обстоює „класову боротьбу". В теорії це здається непогано, та практика цієї організації, що у принципі погодилася на класову боротьбу, має трохи инший вигляд.

Комунізм більшости членів цієї організації дуже невисокої марки. Постанови виносять на те, щоб потім саботувати їх. Оголошують себе за прихильників притягнення пролетарських дітей до фронту класової боротьби, але „лише в Німеччині, бо в Швайцарії обставини цього не дозволяють".

І це не зважаючи на те, що в Швайцарії — реакція, дорожнеча, безробіття, дитяча праця, кара на тіло у школі й націоналістичні підмовлення. Наші цюрихські „теж педагоги" на своїй останній конференції відкинули доклади про переведення державного закону, що знищив-би кару на тіло й викладання релігії по державних школах. Такий захід вони мотивували тим, що часткові вимоги можуть нашкодити „иншим важливішим завданням".

Як треба розуміти „инші важливіші завдання", про це ми довідуємось із програми цієї організації, де, між иншим, є такі речі: „Батьки мусять спільно брати в оренду землю, деякі з них можуть навчати дітей садівництва, инші — викладати їм столярне ремество, палітурне то-що".

Крім того, програма настоює на тому, щоб... розповідати дітям казок. Ми наводимо буквальну цитату: „Коли ми розповідаємо дітям казку, то найбільше робимо це не заради цікавої фабули, а на те, щоб розмовляти з дітьми про те, що вони чули, ми розмовляємо з ними про події, що трапляються в цій казці; перед їхніми очима проходять палаци, башти, будинки, кімнати, карети то-що; цим ми викликаємо в дітях уявлення про безмежно прекрасне, викликаємо в їхніх душах прагнення до краси". Так от що зветься класовою боротьбою, і які ті „важливіші завдання", що для них одкидають такі часткові вимоги, як боротьбу з карою на тіло та викладанням релігії. Батьківські збори соціялістичних швайцарських шкіл уявляють собі „безмежно прекрасні речі", вони „неясно прагнуть до краси" і ще більш неясно уявляють, що таке класова боротьба...

Скандинавія

У двох скандинавських країнах, Норвегії та Швеції, де є тепер комуністичні дитячі групи, рух цей протягом довгого періоду, можна навіть сказати, аж до цього останнього року, мав різні хиби й помилки. Аж до останнього часу рух дитячих груп мав на собі яскраві ознаки руху освітнього. Комуністичні дитячі групи, особливо в Норвегії, мали прекрасні театри, музичні, хорові й танцювальні гуртки, що досягли кожний у своїй галузі дуже високого рівня. Але що до бойової діяльности, то дитячі керовники тримали їх осторонь од неї. Це можна з'ясувати тим, що керовники не були дійсними представниками молоди, а в багатьох випадках не були й комуністами. Та тепер нам уже пощастило поставити на правильний шлях і скандинавські і норвезькі дитячі групи. У Швеції давні традиції освітнього руху та „психологія доглядачів" значно перешкоджають розвиватися комуністичним дитячим групам.

Доки норвезький робітничий рух був під переважним впливом транмелітів, вони намагалися тримати комуністичні дитячі гуртки осторонь од політики. Намагалися вони робити це ще наприкінці минулого року, після того, як розкололася норвезька робітнича партія. Та як їм не пощастило взяти цілком у свої руки комуністичні групи, то вони дитячий рух розкололи, при чому частина дитячих

груп, залишившися під керовництвом транмелітів, ще й тепер мають ознаки освітньої організації, а та частина, що працює під керовництвом норвезької комуністичної спілки молоди, розгорнула цього року справжню бойову діяльність.

До розколу в листопаді 1923 року в Норвегії нараховувалось 50 комуністичних дитячих груп, що об'єднували 6.000 членів. Коли групи розкололись, до транмелітів пішло 30 груп. з 3.500 членами, а до комуністичної спілки молоди 20 груп з 2.500 членами. Та кількість і в наших групах стала швидко зростати і тепер досягає вже 4.000. У наших руках залишився орган „Барне Бладет", що видають дитячі групи.

На XVIII з'їзді норвезької комуністичної спілки молоди що відбувся в лютому цього року, обговорювалося діяльність дитячих груп. З цього часу в історії комуністичних дитячих груп у Норвегії починається новий період — період бойової діяльности пролетарських дітей. Одразу-ж після з'їзду комуністичні дитячі групи заходилися будувати свою працю згідно з міжнародніми резолюціями. Наслідки цього вже виявилися: кількість членів увесь час зростала, і наш вплив серед пролетаріяту зміцнів і зріс.

Прикладом нового курсу, що взяли в Норвегії комуністичні дитячі групи, може бути таке: 2 березня у Христіянії вперше відбулася дитяча демонстрація (в Норвегії пролетаріят тепер провадить енергійну економічну боротьбу; в боротьбі беруть участь по-над 6.000 робітників). В демонстрації, організованій у звязку з боротьбою норвезького пролетаріяту, взяли участь 500 дітей і кілька сотень дорослих та молоди. Діти виготовляли все самі: прапори, гасла тощо. На чолі демонстрації вони несли величезний червоний прапор і великий портрет Леніна. На прапорах стояли такі гасла: „Праця і вища заробітна плата нашим батькам", „Вимагаємо теплих шкіл, сніданків і книжок безплатно", „Хліба!", „Ми не хочемо вмирати з голоду", „Геть з експлоататорами робітничої класи!", „Хай живе комунізм!". Співаючи революційні пісні, похід посувався головними вулицями Христіянії. День було закінчено святкуванням у Народньому будинку п'яти літнього ювілею Комінтерну. Всю програму виконали самі діти. Приклад цього досить ясно

виявляє, що норвезькі дитячі комуністичні групи стоять на шляху до перетворення у справжні бойові організації.

Велике значіння має і друга частина діяльности норвезьких комуністичних дитячих груп, зокрема, музичні, танцювальні та театральні гуртки допомагають художньому вихованню та розвиткові художніх здібностей у дітях.

Крім того, в Норвегії є ще червоні бой-скавти у складі членів дитячих груп старшого віку. Діяльність їхня, звичайно, обмежена, вони обслуговують потреби робітничого руху в тісному звязку з дитячими групами. Міжнародній досвід у цій останній галузі ще незначний, так що ми не можемо ще сказати про потребу і плодотворчість такої роботи в міжнародньому маштабі.

Чехо-Словаччина

В Чехо-Словаччині комуністичний дитячий рух розвивався помалу; довго сперечалися про те, яка організація (пролеткульт, партія чи КСМ) повинна взятися до роботи серед дітей. Питання це ще й тепер не цілком з'ясовано і праці ще не провадять на один лад і централізовано. В чеських місцевостях, наприклад, дитячими групами керують робітники спортивних спілок. Обслуговують усі групи члени КСМ, але ці останні працюють, не маючи жадного контакту з керовничими союзними центрами.

До всього цього треба додати труднощі, що з ними звязано легальні форми організації (згідно з чеськими законами, „виховання є державна справа"), і становище в Чехо-Словаччині буде цілком ясне.

Питання про легальну діяльність намагаються частково розвязати, утворюючи батьківські комітети. Проте дорослі ставляться суто-буржуазно до питання дитячого виховання, а тому й не можна захиститися від дрібнобуржуазного впливу. З цією небезпекою треба боротися, погоджуючи діяльність дитячих груп із постановами III конгресу КІМ.

Болгарія

Дитячі комуністичні групи існують у Болгарії з 1921 р. Перший дитячий тиждень, що організував міжнародній КСМ, мав успіх у Болгарії. Виявлено велику зацікавленість

що до виховання дітей у комуністичному дусі. З 1919 року діти беруть участь разом із молоддю й жінками, в усіх виступах і демонстраціях компартії. Видають дитячий журнал „Другарче“, цеб-то „Молодий Товариш“. Та наприкінці 1920 року прийшла біла реакція — і журнал не виходив. Часто дітей виключали з школи за участь у комуністичних виступах. Проте працю серед дітей провадилось і надалі. Минулого року її фактично провадилось не так енергійно.

Останніми часами болгарський КСМ узявся енергійно до цієї роботи. „Дитячий тиждень“ відбувся 1922 року з великим піднесенням. Багато груп, що були розпалися, знов організовано. По багатьох містах і селах організовано нові дитячі групи. Тепер нараховують 50 груп із 3.000 членів приблизно.

Підчас дитячого тижня продано 20.000 примірників спеціяльного числа, що випустив КСМ, розповсюджено силу літератури й листівок, зібрано багато пожертов на користь голодних товаришів — дітей у Росії.

Влітку 1922 року провадилось регулярно планову роботу серед дитячих груп. Діти збиралися майже що-дня на повітрі, танцювали, малювали, декламували й улаштовували за допомогою своїх учителів інсценіровки.

В організації VIII міжнароднього дня КСМ діти взяли жваву участь.

А що заборонено розповсюджувати комуністичну літературу серед болгарських дітей, то її видають нелегально.

Крім комуністичних дитячих груп є ще буржуазні. Це — гімнастичні спілки, як реакційний „юнак“ (герой). При деяких школах є дитячі спілки, що допомагають убогим (вони під значним впливом релігійних кол), і „Шкільна спілка Червоного Хреста“ під охороною міністерства народньої освіти.

Італія

Дитячі комуністичні групи заборонено. Фашистський уряд, заборонивши всі революційні робітничі організації, звів на нівець також і організації дітей робітників. А чому? Тому, що наші молоді італійські товариші підтримували своїх дорослих товаришів у боротьбі з експлоататорами й

тим самим виявили, що вони, діти, теж готові боротися з фашизмом та капіталізмом. Як саме комуністичні діти в Італії підтримували своїх батьків у їхній боротьбі? Під-час великих страйків, коли салдати й фашисти оточували помешкання робітників та бідних селян, вони підтримували звязок страйкарів-робітників та страйкового комітету. Вони передавали відомості й листи, не боячись фашистських рушниць. Вони хочуть бути теж добрими комуністами.

Італійські діти теж збирали гроші на голодних у Росії. Так, приміром, у міжнародній юнацький день вони зібрали 40.000 лір на голодних дітей у Росії.

Разом в Італії нараховано в комуністичних дитячих групах 4.000 дітей (1923 р.).

Фінляндія

Ця маленька країна — сусідка Росії. Там панує білий терор. Буржуазія страшенно переслідує робітників, а особливо комуністів. 1918 року в Фінляндії була революція. Робітники хотіли взяти владу в свої руки, як це сталося у нас у Росії, але їх було переможено. Тисячі робітників було забито, багато тисяч було закинуто до в'язниці, з них тисяча, приблизно, ще й досі там. Та дарма, що білий терор там панує,— робітничий рух у Фінляндії має велику силу. Так само й дитячі комуністичні групи дуже діяльні. Вони провадили разом із дорослими товаришами кампанію за визволення своїх батьків. Вони прикрашали труни, могили забитих батьків. Вони мають власну газету „Червоний Стяг" („Роте Фане"), де вони самі пишуть. Ця газета була остільки революційна, що влада почала її переслідувати. Всі літографії відмовилися друкувати малюнки для цієї газети.

І наші фінські товариші збирали на голодних у Росії, хоч це й було заборонено, і влада переслідувала тих, хто давав пожертви.

Мексика

Дитячі комуністичні групи існують ще лише півроку, але вони розвиваються дуже добре. Те саме ми можемо сказати і про Аргентину. І там теж дитячі комуністичні групи досить швидко об'єдналися круг спілки

молоди. Останній міжнародній дитячий тиждень зареєстрував масовий потяг робітничих дітей до дитгруп, особливо по столицях.

Південна Америка

Дитячі комуністичні групи теж працюють. Дітей знайомлять у них з комунізмом, зі значінням пролетарської революції, і діти готові разом із своїми дорослими братами боротися за революцію.

Австралія

Є теж по багатьох портових містах дитячі комуністичні групи. Як ми бачимо, по цілому світу працюють дитячі комуністичні групи. Вони є в Европі, Америці, Африці, Австралії, і скрізь вони прагнуть до одної мети: виховувати дітей робітників у боротьбі за визволення робітничої класи з-під гніту капіталізму.

Крім комуністичних дитячих груп, скрізь є багато ворожих дитячих організацій. Нам не доводиться багато казати про буржуазні організації, бо їхні тенденції і так ясні; треба лише сказати, що їх широко підтримує держава.

Особливо погано впливають на дітей, підтинаючи їхню міць, соціял-демократичні дитячі організації. Їхня програма: „любов до всіх людей", пацифізм, класове замирення. Особливо велике значіння ці організації мають в Австрії, де вони охоплюють величезні маси дітей. Вони мають дитячі будинки, дитячі колонії то-що.

З книги „Детское коммунистическое движение на Западе". Склав А. Волков

ДИТЯЧИЙ РУХ У НІМЕЧЧИНІ

(Історія виникнення й умови праці в дитячих комуністичних організаціях)

Німеччина є батьківщина дитячого руху.

В Німеччині стара соціял-демократична партія мало звертала уваги дитячому питанню; дитячий рух виник незалежно від неї, цілком самостійно.

Коли він виник, вже існував „Neuland“ [1]), а тому зрозуміло, що старі, консервативніші члени партії не дуже цікавилися питанням про дитячі групи; вони залишили цю справу молоді, що жадібно кидалася на все нове, прагнула відразу прикладати це на практиці.

Коли в Галле розкололася незалежна соціял-демократична партія і ліве крило її приєдналося до комуністів, молоді комуністи цілком узяли в свої руки справу дитячого руху. Але тоді не було ще єдиного плану, загальної системи праці. Спершу дітей просто збирали, щоб розповідати їм про боротьбу робітничої класи; керовники не мали ані певної методи, ані певного напрямку в роботі.

В комуністичній партії взагалі не можна здійснювати ніяких серйозних замірів без санкції центру; тому взимку 1920 року було скликано спеціяльну конференцію з членів партії, що брали активну участь у роботі дитячих груп та в їхній організації.

Конференція об'єднала всіх молодих членів, що провадили практичну роботу по дитячих організаціях; підчас конференції було вироблено певні тези про роботу й було обрано „центральний комітет“, йому підлягав комсомол. комітет цей улітку 1921 року скликав конгрес у Ляйпцізі; тут було намічено основні лінії праці з пролетарською дитиною, вони і зробилися підвалиною практичної роботи.

1922 року в м. Суле в Тюринґії було скликано другий конгрес керовників дитячих груп; у той самий час було зібрано й перший дитячий конгрес. Тут ще виразніше було намічено план роботи в дитячих групах і було констатовано, що попередню роботу провадилось цілком правильно.

---

[1]) Спортивно-екскурсійне товариство.

Другий дитячий конгрес одбувався в м. Готе в Тюрінґії в липні 1923 року. В той самий час одбувся і третій конгрес керовників комуністичних дитячих груп у Німеччині.

З розвитком руху ми утворювали нові організації; природно, що вони мусили мати певні завдання й довести потребу їхнього існування. Якщо ми викликали до життя й діяльности дитячі групи, то це зроблено було тому, що ми були переконані, оскільки гостра була в них потреба.

Німецька дійсність така, що наших дітей цілком було віддано під контр-революційний вплив їхнього оточення. Наші „державні установи для народнього затемнення“ — народня школа для пролетарських дітей — мають цілком певні політичні завдання: школа ця мусить віддати дітей у рабство промисловости, зробити з них рабів заробітної плати, мовчазним об'єктом, щоб за допомогою його підприємець здобував собі доходи.

Ідеал буржуазного виховання — виховати білогвардійця, провокатора, штрайкбрехера й подібних „порядних“ елементів суспільства. Дітей у цій школі систематично дурять що до характеру боротьби, яка охопила цілий світ. На них впливають шовіністи й націоналісти, і все в буржуазній школі спрямовано до того, щоби пролетарських дітей зробити чужими цьому самому пролетаріятові. В наслідок цього наші пролетарські юнаки 14 — 15 років під впливом народньої школи приходять на фабрики готовими рекрутами фашизму. Народня школа в Німеччині є „депо“ рекрутів для фашистів.

Та контр-революцію виховує не лише школа: контр-революційна і сім'я; навіть сім'я комуніста, організованого робітника, перейнята міщанським настроєм. Далі йдуть впливи сусід, родичів. Все, що оточує дитину, має значіння капіталістичної пропаганди, і навколо дитини немає нічого пролетарського.

Коли діти живуть серед робітничого руху, коли навіть їхній батько добрий комуніст, це не утворює в їхній сім'ї справжнього пролетарського оточення. Комуніст у політиці, німецький робітник у своїй хаті — „терорист“ та й міщанин. Сім'я ніяк не може бути комуністичним товариством; вона завжди у своїй суті залишається міщанська з міщанською ідеологією, і її безумовно не можна об'єднати з комунізмом.

Такі умови, що утворилися в Німеччині для дітей робітників, умови, що роблять їх чужими комунізмові. Додамо до цього ще численні організації з демагогами на чолі, що існують під захистом буржуазії і провадять систематичну пропаганду серед дітей, а між тим пролетаріят до цього часу майже нічого не зробив, щоб охоронити своїх дітей від буржуазного розкладового впливу, щоб утворити, так-би мовити, імунітет проти буржуазної отрути, яку прищеплюють дітям із середини й зовні.

Буржуазна преса почала похід проти комуністів, що об'єднують дітей круг себе й розповідають їм про комунізм; ми чуємо, який лемент здіймає ця преса про псування дітей, про „отруєння дитячої душі". Нехай так. Та коли це отрута, то отрута, що в ній тільки порятунок. Ми, як лікарі, прищеплюємо її дітям; прищеплюючи отруту комунізму, допомагаємо дитині виробити протиотруту проти буржуазної отрути, допомагаємо їй утворити імунітет проти ідей, що розповсюджують буржуазні пропагандисти.

Дитячий рух, дитячі групи — це рух політичний; ми його й розглядаємо, як такий. Ми свідомо надали дитячому рухові політичного характеру, свідомо зробили його політичним. Ми вважаємо такий напрямок за безумовно потрібний не тільки в Німеччині й по инших капіталістичних країнах, але й у Росії і на Україні, у країнах диктатури пролетаріяту, у країнах, де уряд складається з робітників, а не з буржуа. Отже, і тут буржуазна ідеологія ще міцно сидить у школі.

Основний курс у праці диткомгруп

Буржуазія дуже добре розуміє значіння такого важливого чинника, як виховання, і хоче використати його для себе. І все-таки дуже багато хто з робітників не хоче зрозуміти, що виховання мусить бути в наших руках, що ми мусимо впливати в певному дусі на дітей.

В педагогіці немає місця пацифізмові. А ці люди гадають, що треба охороняти дітей від політичної боротьби, від її жаху і крови. Ці люди, на нашу думку, боягузи, що раді ухилитися від кожного рішучого вчинку, щоб не проливати крови. Маркс каже: „Робітнича класа може визволитися тільки за своєю власною допомогою". Ми можемо

сказати, инакше будуючи цю думку: „Жіночу емансипацію може здобути лише сама жінка“ і „Дитячу емансипацію можуть здобути лише самі діти“. Немає місця сантиментальностям там, де справа доходить до дитячого й жіночого питань.

. . . . . .

Якої форми набуде дитячий рух? Можлива лише одна форма — та, якої він набув у Німеччині. Рух виник там цілком самостійно, без схеми, так само самобутньо, як виник там і юнацький рух. Форми й методи скавтського руху, що є дитячим буржуазним рухом, не можна застосувати до пролетарського дитячого руху, він має зовсім инший зміст, иншу мету. Наш дитячий рух ми відділяємо від дитячого буржуазного руху; він мусить мати коріння у пролетарській масі.

Тепер треба торкнутись одного питання, що я назвав-би „дитячою хворобою“; це — певна, визначена одежа. Хоч це питання лише зовнішнє, але на нього треба дивитися з погляду політичного.

Особлива одіж уже виділяє дитину. Члени комуністичної партії зовсім не мають певної одежі, її не мусять мати й діти-комуністи. Вони не повинні відрізнятись од инших пролетарських дітей. Ми добре знаємо, що в Німеччині особлива одіж навіть для дорослого має велике значіння; а для дитини є ще більша небезпека: відокремлена від инших дітей своєю особливою одежою, вона починає почувати себе упривілейованою, а не рівним членом пролетарської дитячої сім'ї.

Скавтський рух ставить собі завдання — відірвати маси пролетарських дітей од пролетаріяту, і ми в Німеччині відмовилися від метод скавтизму. Ми не хочемо повторювати помилки инших, бо скрізь, де скавтизм виникав, як пролетарський рух, він незабаром виявляв себе неспроможним на це; він не придатний для політичного виховання пролетарських дітей. Відмовившись од скавтизму та його помилок, ми утворили в Німеччині далеко здоровіший дитячий рух. І цей наш дитячий рух буде міцний і дужий без жадних зовнішніх ознак і без особливої спеціяльної одежі, ми зуміємо зробити його життєздатним і дужим: сила не в зовнішніх ознаках, не в примусі; слід глибоко переконатися в гострій потребі утворити сильний дух, потрібна праця в комуністичному напрямку.

Розмовляючи з дорослими, діти часто питають: „Нащо в школі висить ще портрет імператора? Чому в оповіданні з хрестоматії мова мовиться про бідну й багату дитину? Нащо розказано про добрість багатої жінки? Нащо стільки нісенітниці? Це все лише на те, щоби зробити нас дурнями? Провадячи розмови на ці теми, керовники мусять виробити в дітях міцне переконання, що з такою школою треба боротись. Людина не може боротися тільки тому, що хтось їй скаже: „Ти мусиш боротися", вона повинна глибоко усвідомити потребу боротьби.

Можна навести сотні прикладів, коли діти з дитячих груп виступали проти контр-революційної школи. Коли вчитель пропонує їм співати „Deutschland über alles" (німецький національний гімн), діти відповідають, що вони — інтернаціоналісти, що для них усі нації однакові; коли вчитель намагається розповісти про імператора Вільгельма, який це був великий герой, та про те, що раніше все було краще, діти запитують: „Хіба не можна розповідати про щось инше? Хіба не можна розповісти про Лібкнехта, про Розу Люксембург, про бідних людей, про французьку та російську революції? Взагалі, розкажіть нам щось инше, а не те, чим ви нас тут частуєте". Замість військових вправ діти вимагають спорта. Вони ухиляються від участи в націоналістичних святах, вони всіма засобами протестують проти намагань шкільних учителів і керовників примусити їх до антипролетарських виступів. Один учитель, лаючи більшовиків, сказав, що всіх їх слід було-б розстріляти. І діти на це відповіли, що і вони і їхні батьки — теж більшовики й що було-б краще для Німеччини, коли-б усі поробилися такими „злочинцями".

Німецький учитель досі за один із засобів підтримувати свій авторитет має різку... Майже не можна знайти вчителя, що протягом навчальної години не побив-би одного-двох учнів. Учителів, що не б'ють дітей, можна перерахувати; инші вчителі звуть їх більшовиками. Кара на тіло широко розповсюджена в німецькій школі. Ми робили все можливе, протестуючи проти цього дикунства: ми організовували бойові тижні проти різки, випускали метелики, писали по дитячих журналах, улаштовували батьківські

зібрання — все, щоб боротись із карою на тіло. В метеликах ми протестували проти різки. А у відповідях нас обвинувачували в тому, що ми закликаємо до повстання проти уряду. Можна собі уявити, як такі переслідування впливають на пролетарських дітей! Вони бачать з боку вчителів ненависть і страх до їхніх керовників; вони бачать, як цих керовників ув'язнюють; вони на власній спині довідуються що то є класова боротьба.

На конференції в Суле, де було намічено нашу шкільну тактику, деякі заперечували їй, кажучи, що через таку тактику злинуть дитячі групи, що їх переслідуватимуть, а дітей, що беруть участь у групах, битимуть. „Ми накликаємо на дітей небезпеку, і вони повтікають із групи" — казали ті, хто не хотів прийняти програми. Справді-ж виявилося, що міцна дитяча свідомість тільки ще більш зміцнилася, коли їх заходилися переслідувати: вони сміялися, коли їх лаяли, коли з ними грубо поводились; иноді справа доходила й до страйку в школі.

Діти дуже часто протестують, страйкуючи. Коли вчитель дуже вже переборщає, діти просто кажуть: „Коли так, ми застрайкуємо, і вам тоді буде догана". У дітей є свої методи, щоби зробити смішним учителя. Діти малюють на вчителів-„палюжників" карикатури, плакати; з цими плакатами групи в 200 — 300, а то й у 2000 чоловіка, влаштовують через ціле місто похід до помешкання вчителя, і нього під вікнами вони співають... „Інтернаціонал". Був випадок, коли діти хором вигукували: „Учитель П.— палюжник, педагог з різкою". Поліція хотіла зліквідувати справу, та діти зустріли її, вигукуючи: „Носке, Носке", і показували поліції носа. Міська влада обурилась і намагалася, звичайно, даремно, шукати тих, хто розпочав усю цю історію. Щоб дати можливість дітям виступити проти їхніх мучителів, вжито було ще такого засобу: дитячі друзі наняли велику залю, закликали гостей — і робітників, і буржуазію. Для вистави було виготовлено п'єсу: „Школа, яка вона є і якою вона має бути". Попрохали на час зі школи лави, катедру то-що, цеб-то зібрали все, щоб вийшла школа. „Школа, яка вона є", була така: сидить на катедрі вчитель з різкою в руці й читає газету. Глядачі — гості й робітники — напружено ждали, що буде далі. Стався цілий бешкет: представники буржуазії, почесні гості, вийшли з залі; вчителі

не тямили себе з гніву; а робітники співчували, сміючися з того наївного способу, що ним діти продемонстрували перед контр-революційними масами способи шкільної муштри.

Другий улюблений засіб боротьби дітей зі старою школою — це розповсюджування метеликів проти різок і проти розпалювання націоналістичної ненависти. Діти розклеюють відповідні плакати у школі, пишуть на таблиці крейдою відповідні вирази й гасла, ламають різку й викидають її за вікно; за це, правда, дітей карають, але це їх не лякає, і вони борються, скільки вистачає сили. Боротьба не тільки не відбирає мужности в дітей, навпаки, в них ще міцнішає свідомість про потребу цієї боротьби. Боротьба додає їм сміливости, і реакція де-далі стає важче.

. . . . . .

Коли в Берліні виник загальний страйк, комуністичні дитячі групи, що провадили роботу в школі, почуваючи себе солідарними з нами, з власної думки організували свій страйк. Діти, що були досі індеферентними, захопилися загальним настроєм. Адміністрація загрожувала закрити школи і звільнити всіх страйкарів; тоді діти послали делегатів до робітників, шукаючи в них оборони. Робітнича делегація прийшла до адміністрації і відстояла права дітей. В Німеччині, де було оголошено військовий стан, усякі демонстрації було заборонено. Проте діти організували демонстрацію перед з'їздом робітників і співали свої революційні пісні з таким захопленням, яке ми не звикли бачити у старих. Так використовують діти для своїх виступів кожний політичний момент; кожний такий момент у Німеччині дає нагоду для їхнього активного виступу.

Вже це одно для пролетарських мас мусить бути покажчиком того, як слід виховувати класового борця. В нашій виховній програмі, де перш за все проведено настрій інтернаціональної пролетарської солідарности, ми покажемо шляхом шкільної боротьби, як саме треба провадити виховання борця. Провадячи виховання на основах пролетарської інтернаціональної солідарности, вживаючи методи трудової школи, ми дали дітям цілковиту свободу вибирати роботу, ніяк не звязуючи їхньої самодіяльности. Коли на Росію насунуло страшне народнє лихо — голод 1920 року,—в Німеччині, так само як і скрізь, почали організовувати допомогу росіянам, збираючи гроші для голодних. Дитячі групи були

на цьому фронті в перших лавах; вони були діяльними й важливими помічниками для партії, їхня енергія та вигадливість були невичерпні: було організовано вечірнє навчання ручної праці, виготовлялось на продаж листівки, скриньки та інші простенькі речі з дешевого матеріялу, майже без приладь; організовано було продаж усіх виробів, щоби збільшити кошти, переводили й карнавочні збори на вулицях „на користь радянської Росії"; вживалося різних засобів зібрати кошти на допомогу російським дітям; готували теплу зимову одежу, збирали і продавали старе залізо, мідь то-що, щоб на ці гроші купити одежу російським дітям; надсилали незчисленні посилки з тканинами, медикаментами, продуктами й дитячими речами; посилки ці збирали й відсилали виключно комуністичні дитячі групи. Діти виявили приклад справжньої міжнародньої єдности. В школі вони казали вчителям: „Ви вчили нас: „Люби ближнього, як самого себе" — щоб допомогти голодним російським дітям, ми хочемо замість годин релігії працювати для них". Там, де я працюю, вони добилися, щоб їхню вимогу було виконано: години релігії було знищено; діти заходилися збирати матеріял і всяке лахміття і з нього виготовлювали речі, що годилися для вжитку. Вони зробили все це не тому, що хтось примушував їх так робити або вчив їх; вони самі вигадали й організували цю роботу і провадили її з великим захопленням.

Ми маємо в Німеччині силу політичних в'язнів, їхні сім'ї дуже бідують. Господарча руїна така велика, що ці сім'ї цілком засуджено на голод, поки робітник, що працює на всю родину, перебуває у в'язниці. Комуністичні дитячі групи й тут клали багато енергії, зробили все, щоб допомогти сім'ям ув'знених. Вони зробили майже стільки, як і підчас голоду в Росії: влаштовували демонстрації, агітували за визволення, дбали про те, щоб годувати в'язнів. З ініціятиви російських профспілок було засновано два притулки — один у Тюрингії, другий у Бремені, — щоб дати притулок дітям політичних в'язнів, забезпечити їм житло та їжу, доки їхні батьки сидять по в'язницях спекулятивної німецької республіки. Будинки та всі потрібні речі для притулків було вже придбано, та утримати їх не було за що; тоді діти-комуністи взяли на себе обов'язок подбати про це. І вони зуміли знайти кошти утримувати дітей; не

раз віддавали власні олівці, зшитки і продовольчі картки, щоб виконати свій, як вони казали, обов'язок. Так виявляли вони свою єдність із в'язнями, що постраждали за пролетарську справу.

Рік тому в Середній Німеччині було заарештовано величезну кількість робітників після нещасливого комуністичного виступу. Діти послали тоді депутатів у міністерство юстиції до міністра соціял-демократа. Вони вимагали, щоб соціял-демократи запитали, коли буде визволено їхніх батьків; вони запитували, за що сидять по в'язницях їхні батьки, ніби злочинці або вбивці. Міністр збентежився й відповів, що він тут нічого не може зробити, що він подбає як-найшвидче визволити в'язнів, що він соціял-демократ, друг робітників і т. ин. Діти, глузуючи, відповіли, що й Носке був соціял-демократ і що вони не поїдуть, доки не буде визволено їхніх батьків. Можна собі уявити те враження, що вся ця історія зробила на буржуазію, як буржуазія ганьбила і кляла тих, хто послав дітей до Берліну

Щоб визначити, в чому центр ваги виховання в дусі інтернаціоналізму в наші часи, в часи фашизму, нам потрібні нові методи праці. Ми вважаємо за потрібне організувати міжнародні відносини між дітьми. Досі діти цілого світу листувалися між собою; німецькі діти листувалися з Данією, Швецією, Голандією, Норвегією, Англією, Америкою — краще сказати, з цілим світом; не листувалися вони лише з Росією. Це було тому, що молоді піонери і скавти мали зовсім різні завдання, і, доки вони працювали над „важливішими справами", наприклад, будували куріні, ми не могли почати листуватися з ними, хоч наші діти прагнуть до звязку й відносин шляхом листування з дітьми пролетаріяту-переможця.

З журналу „Путь Просвещения"
ч. 11 — 12 за 1923 р.

А. Нуссенбаум

НОВЕ В МІЖНАРОДНЬОМУ ДИТЯЧОМУ КОМУНІСТИЧНОМУ РУСІ

(Огляд за журналом „Das Proletarische Kind“ 1924 — 25 р.)

1. Німеччина

Криза, що її пережила німецька компартія наприкінці 1923 р., не залишилася без впливу й на дитячий рух у цій країні. Нагальні завдання, що стали перед партією, відсунули на задній план роботу в дитячих групах, і вони залишилися на призволяще. Це викликало низку дефектів в організації і формах роботи по дитгрупах[1]). До внутрішнього безладдя прилучилося й зовнішнє лихо, як наслідок подій у листопаді. Компартію було оголошено за нелегальну, партійним органам довелося працювати нелегально. Так само й орган німецьких дитячих комгруп „Das Proletarische Kind“ було заборонено, і його перенесено було до Відня, де його видають і нині.

Останніми часами спостерігаємо значне піднесення дитячого руху. Криза 1924 року мала не лише негативні наслідки. Політична тиша й нелегальна робота дозволили партії і комсомолові звернути увагу на молоді паростки дитруху. Після довгого періоду самокритики й переживання старих болячок німецький дитячий рух вийшов знов на широке поле роботи, вже оновлений і зміцнений у дружній „Спілці молодих спартаківців“.

Раніш ніж з окремих груп утворилася одна міцна спілка, відбулася дискусія на сторінках журалу „Das Prolet. Kind“. На всеімперському конгресі керовників дитячих груп, що відбувся у Вейсенфельді 4—5 жовтня 1924 р., дитячі комгрупи було реорганізовано у „Спілку молодих спартаківців“.

Цю реорганізацію мотивовано так:

1. Треба утворити міцну централізовану всеімперську організацію.

2. Треба організувати дитячий рух під керовництвом самих дітей.

[1]) Докладніш про внутрішнє становище дитячих комуністичних груп у 1924 році див. ст. Ланґе в журналі „Путь Просвещения“ ч. 13, 1925 р.; там є й докладна стаття про комуністичний рух у Франції.

3. Треба утворити масову дитячу організацію.

Щоби практично здійснити зазначені завдання, вжито низку заходів. Сюди належить перш за все реорганізація руху на основі шкільних осередків. На користь такої реорганізації говорить багато доводів. Перш за все цим збережено аналогію з реорганізацією партії і комсомолу на основі фабрично-заводських осередків, бо школа є місце діяльности дітей, подібно до того як завод чи фабрика є місце роботи дорослих робітників. Та про це є і важливіші міркування. В школі точиться боротьба між учнями та реакційними вчителями, вона, значить, являє собою дуже добре поле діяльности для заходів дитгруп; у школі з технічних міркувань найзручніше збиратись; є ще кілька менш важливих міркувань, що говорять на користь зазначеної реорганізації.

Отже, дитячі групи реорганізують згідно з резолюцією вейсенфельдського конгресу так:

Основна одиниця „Спілки молодих спартаківців" є сукупність усіх піонерів даної школи. Всі шкільні осередки об'єднується в одну місцеву групу. Кожна шкільна група обирає з себе раду з п'яти дітей. Осередок збирається один раз на тиждень, використовуючи всяку нагоду, чи в школі, чи по дорозі додому, щоб говорити і з тими дітьми, що не належать до шкільного осередку, про шкільні справи. У численніших осередках можна утворити класові осередки, як допоміжні органи. Там, де такі класові осередки організовано, кожен із цих класових осередків посилає свого представника до шкільного осередку, і ці представники складають раду шкільного осередку. Що до місцевих груп, то вони перебувають у тісному звязку з усіма шкільними осередками й допомагають там, де ці осередки не можуть виступати самостійно, не відкидаючи, однак, їхньої ініціятиви. КСМ призначає керовника, одного або декількох, тільки для місцевої групи. Цей керовник разом із представниками від дітей утворює раду місцевої групи СМС, що підлягає місцевій групі КСМ. В імперському маштабі спілкою молодих спартаківців керує ЦК; його виділяє КСМ і керує ним.

Вейсенфельдський конгрес намітив другий важливий засіб: притягати до дитгруп дітей, переважно віком з 12 до 16 років. Це теж слід вважати за поступ у справі утворення діяльної бойової організації під керовництвом самих дітей

На пленарному засіданні ЦК СМС, що відбулося в кінці січня цього року, було констатовано значні успіхи за три місяці, що минули з часу вейсенфельдського конгресу; вони становлять поворотний пункт у житті німецького дитком-руху. Вже утворено низку округових рад, відбулися також округові конференції, що робили в дусі вейсенфельдських резолюцій. Добавилося 70 нових місцевих груп; помічається збільшення активности в роботі, що особливо виявилось підчас виборчої кампанії. СМС взяла жваву участь у роботі МОДР'у і в різних кампаніях, що організовували партія і КСМ. Трохи менш жваво переводять реорганізацію, керуючись принципом шкільних осередків, та все-таки вже є 120 осередків, що добре працюють. Успіхи є теж і що до друку. Тираж журналу „Молодой Спартак" подвоївся з часу вейсенфельдського конгресу, що теж є добрий покажчик успіху.

Як найближче бойове завдання, намічено на останній тиждень у березні „тиждень шкільної боротьби"; програму його ми наводимо, щоб ознайомити з характером діяльности спілки молодих спартаківців:

1) Розповсюдження листівок і журналу. Листівки видає центр і шкільні осередки. Центральні листівки мають загальний характер, а шкільні конкретно виявляють становище в даній школі (діяльність того чи иншого „героя різки", колективний протест проти шовінізму вчителя й т. и.).

2) Переведення демонстрацій — організованого походу після лекцій, — притягаючи сюди як-найбільше дітей. Ці демонстрації влаштовують залежно від того чи иншого приводу; приміром, там, де є політичні в'язні, — похід з гаслом: „Поверніть дітям робітників їхніх батьків". Якщо в даному місті є „герой різки", то демонстрацію влаштовують біля будинку, де він живе. Похід відбувається зі співами й закінчується промовою одного з дітей або комсомольців, що охороняють демонстрацію.

3) Організація виступів. Їх улаштовують наприкінці тижня за такою програмою: бойові співи, колективні декламації, сцени (з життя групи, осередку чи в звязку з якоюсь політичною подією), доповідь молодого піонера, комсомольця і партійця, як ілюстрація звязку трьох поколінь.

4) Робота в школі. 1) Освітня і пропагандистська діяльність. Сюди входять: обговорювання поточного моменту (становище робітників, план Дауеса), розмова з приводу шкіль-

ного навчання з відповідним освітленням, самостійні запитання до вчителів та инших товаришів, що дає дуже добру нагоду для розмови з дітьми. Там, де діти мають право виступати з рефератами, члени осередку обирають собі теми, що дають можливість торкнутися питань, звязаних з інтересами пролетаріяту. Деякі вчителі дозволяють обговорювати сучасний момент на навчальних годинах на підставі матеріялу, прочитаного в буржуазних газетах. Тоді члени шкільного осередку вимагають, щоб обговорювалось робітничу пресу. Далі сюди-ж таки належить боротьба з карою на тіло, саме виявлення „героїв різки“, для чого використовують колективні виступи учнів, пресу, батьківські комітети. 2) Організація шкільних осередків. З цією метою роблять перереєстрацію членів, щоденні дитячі зібрання протягом цього тиждня, ширше розповсюджують свою пресу й т. ин.

Ми спинилися так докладно на німецькому диткомрусі тому, що ця частина руху веде досі перед серед усіх инших секцій на Заході і є для них за приклад.

2. Англія

Помалу, але ввесь час поширюється дитячий комуністичний рух у цій класичній країні дитячих організацій.

Характерна риса цієї частини світового дитруху є велика самостійність дітей. Хоч дорослі партійці й не подають дітям скільки-небудь значної допомоги, діти самі беруть активну участь у класовій боротьбі. Приміром, у Ліверпулі підчас виборів 1923 р. робітничого депутата обрано лише за допомогою дитячих груп. Організують шкільні осередки, що ставлять собі мету боротися з буржуазним вихованням. На утворення шкільних осередків дивляться, як на перший крок до організації дитячої спілки. Значних успіхів досягнуто вже в Манчестері, у східній частині Лондону й по деяких місцевостях у Шотландії. В Лондоні видають газету „Молодий Товариш“, її розповсюджують по школах серед пролетарських дітей. У Манчестері діти провели кампанію за те, щоб у школі видавали гарячі сніданки.

Річ у тім, що в комісії народньої освіти при міській раді представниця робітників порушила питання, щоб організувати в школах гарячі сніданки, але проти цієї пропозиції

висловилися всі інші члени комісії. Про це дізналися піонери. Діти звернулися до місцевої профспілчанської ради з листом, де зазначали, в чому справа, і написали, що російські діти, з якими вони листуються, в таких випадках звертаються по допомогу до дорослих робітників і через них добиваються, чого їм треба, бо робітники їм ніколи не відмовляють. Цей лист мав свій вплив. Робітники звернулися до комісії, вимагаючи дати кошти на гарячі сніданки.

Група у Гринеке (Шотландія) нараховує 125 чоловіка. Група влаштовує свій музичний гурток, збираючи на це гроші. Ця група видала друковану листівку, де виставила бойові вимоги. Утворено батьківський комітет, що підтримує дітей у їхній боротьбі.

Англійський комсомол, що почав останніми часами активно керувати диткомрухом, виробив програму шкільних вимог. Вони такі. Треба: 1) безплатно харчувати всіх учнів; 2) безплатно лікувати їх; 3) заборонити всякі форми дитячої праці; 4) утворити маленькі класи (цеб-то на невелику кількість учнів); 5) організувати дитбудинки й майданчики, де-б діти гралися; 6) знищити у школі кару на тіло; 7) організувати батьківські комітети.

3. Америка

Американський диткомрух — наймолодший.

Диткомгрупи утворено лише після II конгресу спілки молодих робітників, що відбувся у травні 1923 року. Молода дитяча організація відразу перейшла до об'єднаної масової діяльности, як ліга молодших при спілці молодих робітників. Робота виявляється найбільше у шкільній боротьбі. Як відомо, становище американських шкіл дуже сумне, хоч країна і процвітає економічно. Діти вчаться в антисанітарних умовах, мерзнуть, бо немає палива. Особливо гостра точиться політична боротьба по школах. Піонери провадять боротьбу з фашистською організацією Ку-Клукс-Клан, обговорюють питання, звязані з російською революцією і взагалі з робітничим рухом, не менш активно, ніж дорослі. Однак ця робота сполучається з великими труднощами. Органи влади та вчителі вживають усяких заходів розправитися з революційно настроєними дітьми. В першу чергу б'ють дітей, що чим-небудь виявили прихильність

до російської революції. Та вживають і серйозніших заходів: користуються послугами шпигів, загрожують в'язницею. Та все це, звичайно, не залякує дітей. Їхня робота має величезне агітаційне значіння, тим більш, що в американській школі, більш ніж де в иншому місці, політика відграє в школі велику ролю. В самій школі борються піонери з фашистами. Піонери сидять ліворуч, а фашисти праворуч.

Щоб відвернути дитячу увагу від революційної боротьби, уряд вживає багато заходів. Так, 17—23 листопада минулого року відбувся так званий „Національний тиждень освіти"; під цей час провадилося шовіністичну пропаганду. Про дійсний характер цього „тижня" найкраще свідчить резолюція американської спілки ветеранів війни з приводу цього „тижня". Резолюція висловлює догану ініціяторам цього тижня, що бажають повести „наступ проти шкіл" і систематично отруюють дитячу свідомість ненавистю до прогресивних елементів", щоб „підготовити дитячу свідомість до війни" й т. ин.

Ліга молодших розвинула свою діяльність, і тому ця кампанія не досягла своєї мети. Так, у Чикаґо ліга підчас цього тижня повела широку кампанію, закликаючи вступати до її складу; організовувалося масові дитячі зібрання, так що діти знали иноді про боротьбу з „тижнем" більше, ніж про самий тиждень.

Дуже характерний для американських умов роботи такий епізод із зазначеної кампанії. Як було сказано, для протесту проти „Тижня освіти" було утворено масові зібрання учнів. Але в день зібрання власник одного з помешкань, що було знайдено для цього, разом із двома вчителями і шістьма загонами шпигів не впустили дітей. Власник повернув учительці, що керувала дітьми, плату за помешкання і сказав:

— Ідіть до всіх чортів з вашими грішми. Я не знав, що то за організація, а то я не дав-би помешкання.

Учителька Лур'є звернулася до дітей з промовою з приводу „Тижня освіти", що призначив уряд Куліджа, на вулиці, стоячи на ящику. Тимчасом учні військової школи,— а з них складалася більша частина зібрання,— довідалися, що в цій справі бере участь їхня завідателька, а про неї було відомо, що своїм поганим поводженням вона викликала

шкільний страйк. Це вона послала своїх учителів і вона-ж таки викликала шпигів стежити за дітьми.

Инші зібрання в Чикаґо відбулися без інцидентів і з великим успіхом.

4. Міжнародне поєднання

На кінець згадаємо ще про те „поєднання“, що налагоджується між диткомгрупами різних країн. Думку про таке поєднання висловлено вже давно. Крім великого педагогічного значіння, листування між диткомгрупами різних країн має велике політичне значіння, а саме: 1) міжнародня єдність робітників здійснюється не на словах, а на ділі; 2) поширюється політичний обрій у дітей; 3) група з кожної країни має можливість використати методи роботи груп по инших країнах.

Добре працюють у цьому напрямку американські, німецькі й російські групи. Та листування ще не має масового характеру. Щоб полегшити „поєднання“, розподілено групи кожної країни для листування з піонерзагонами тієї чи иншої губерні СРСР. Так, берлінські групи листуватимуться з московськими загонами, польські — з Білорусією, канадські групи — з сибірськими загонами й т. ин.

V. ПОСТАНОВИ КЕРОВНИЧИХ ОРГАНІВ

РЕЗОЛЮЦІЯ ПОШИРЕНОГО ПЛЕНУМУ КІМУ НА ПИТАННЯ ПРО ДИТКОМРУХ

(Квітень 1925 року)

1. Період після III конгресу КІМ'у був зворотним пунктом у міжнародньому комуністичному дитячому русі. Було зроблено перші кроки, щоб перетворити комуністичні дитячі організації з організацій, що носять більш - менш характер недільних шкіл, у бойові організації дітей робітничої класи. Замість попередніх ізольованих і невиразно централізованих дитячих груп по деяких країнах (Америка, Німеччина, Фінляндія, Норвегія, Швеція) виникли міцно централізовані комуністичні дитячі організації.

2. Ці дитячі об'єднання, де за основні організаційні одиниці є осередки в буржуазних школах, що їхні керовничі органи підлягають відповідним керовничим органам комсомолу й деякі у своїй роботі базуються на самодіяльності дітей, мають завдання — з'єднати у своїх лавах пролетарських дітей віком від 9 років і до скінчення школи. Разом з цим КСМ та КІМ мусять звертати особливу увагу пролетарським дітям шкільного віку, що працюють по багатьох країнах у промисловості. Форми організаційного об'єднання цих шарів пролетарської молоди повинен установити комсомол відповідно до оточення по окремих країнах і за згодою КІМ. Беручи участь у всіх виявленнях різної боротьби, місцевого, національного й міжнароднього маштабу, що провадить комсомол та революційний пролетаріят, а також провадячи систематичну комуністичну освітню роботу, комуністичні дитячі об'єднання готують із своїх членів майбутніх надійних боєздатних членів КСМ. Крім того, завданням КДО є енергійна боротьба проти реакції в школі, постійна боротьба з тяжким становищем дітей і проти дитя-

чої праці, утворення самостійних кампаній і всесвітнє підтримання КСМ дитячих організацій в усіх галузях їхньої діяльности.

3. КДО провадять енергійну роботу серед дітей робітничої класи. В буржуазних школах члени КДО провадять через свої шкільні осередки активну роботу що до пропаганди наших ідей по-між своїми однолітками з пролетарів і що до притягнення до КДО. КДО провадять активну пропаганду та агітацію в робітницьких сім'ях, щоб перебороти забобони та опір безпартійних батьків до роботи КДО і щоб завоювати на свій бік дітей робітників.

4. Особливе значіння має тепер робота КДО на селі. На екскурсіях та на особливих святах, що влаштовують пропаганди ради, КДО розповсюджують на селі нашу літературу, утворюючи на селах дитячі організації. Міські організації повинні нав'язувати звязки з дітьми пролетарів і малоземельних селян на селі і, надсилаючи листи, літературу то-що, боротися з буржуазним задурманенням пролетарських дітей на селі, притягаючи їх на наш бік.

5. КДО енергійно борються з дитячими організаціями ворожими (як буржуазними, як і соціял-демократичними) всіх відмін. Провадячи освітню роботу в школі та серед пролетарських батьків, КДО висвітлюють і викривають дійсні завдання цих організацій: віддалення пролетарських дітей від їхньої класи та їхня мобілізація проти нього. Треба використати всі засоби (пропаганду, контр-демонстрації, маніфестації, роботу у ворожих організаціях, пресу й т. ин.) на те, щоб утримати робітників вступати до цих організацій і притягти їх на бік КДО. Для всього цього треба, щоб КСМ і КП активно підтримували КДО.

6. Провадячи міжнароднє листування, КДО нав'язують звязки з організаціями инших країн, щоб обмінюватися думками в міжнародньому маштабі, розвивати міжнародню солідарність і виховувати своїх членів. Дуже важливо обмірковувати в міжнародньому маштабі досягнення в галузі дитячого руху в радянській Росії і заходи радянської влади у справі охорони дітей робітничої класи.

7. Зважаючи на те, що по багатьох країнах є тенденція утворювати так звані „червоні скавтські корпуси" на зразок буржуазних скавтських організацій, поширений пленум зазначає, що в рямцях КДО можна засвоїти кращі боки

скавтського руху, але ніяк не треба утворювати так звані проміжні організації. Конкретні форми цієї роботи слід у кожному окремому випадкові обмірковувати разом із виконкомом.

8. Поширений пленум ВК КІМ ухвалює нову позицію виконкому й одночасно констатує, що комсомоли багатьох країн нічого або майже нічого не зробили у справі дитячого руху. Пленум зобов'язує всі спілки робити відповідно до нової позиції і з усією енергією приступити (або вести далі) практичну роботу, допомагаючи реорганізації КДГ в комуністичні дитячі об'єднання.

Реорганізація повинна закінчитися до V конгресу КІМ'у.

9. У країнах, де є вже КСМ, але де нема ще комуністичних дитячих організацій (Балкани, Італія) або де рухом керують різні пролетарські організації (як у Франції, Чехо-Словаччині), КСМ повинні брати ініціятиву, по-перше, утворюючи комуністичні дитячі об'єднання, або керуючи в теперішніх, але таких, де керують різні організації дитячих груп, і, по-друге, провадячи остаточну реорганізацію.

„Поруч із кожним КСМ — комуністична дитяча спілка; на кожного члена КСМ — по члену КДО" — таке гасло, що його треба перевести в найближчі місяці.

10. Щоб перевести зазначені завдання, КСМ повинен найенергійніш і рішуче боротися проти будь-якого применшування значіння комуністичного руху в своїх лавах і довести своїм членам, що КДО являють собою резерви КСМ. Особливу увагу треба надати підготовці керовників КДО.

11. Поширений пленум ВК КІМ закликає компартію всебічно допомагати роботі КДО по-між дітьми робітничої класи, давати їм матеріяльну допомогу, давати місце в своїх партійних газетах на обмірковування проблем комуністичного дитячого руху й рішуче боротися за те, щоби члени КП організовували своїх дітей у КДО.

VI З'ЇЗД РЛКСМ ПРО ЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ ДИТЯЧОГО КОМУНІСТИЧНОГО РУХУ

Організація молодих піонерів

1. Дитячий рух у Радянській Республіці, як нова форма комуністичного виховання й перший ступінь робітничого руху, має завдання громадської, культурної та політичної підготовки всього нового покоління трудящих до участи у класовій боротьбі й будівництві комуністичного суспільства.

Виховна метода дитруху полягає в тім, щоби планово притягти дітей до класової боротьби й суспільно-потрібної праці. Як доводить досвід, V всеросійський з'їзд РЛКСМ правильно визначив, що гра підлягає основному змістові дитруху, проте надав грі занадто багато місця, визначаючи її, як основу методики дитячого руху. Відкидаючи довгочасну гру, як основу методики піонерського руху, у праці дитячої організації треба зважати, проте, на особливості дитячого віку, використовуючи методи гри, колективного співстарання, впливаючи на почуття дітей.

Вживаний до цього часу принцип що до розподілу праці в дитячих групах на низку періодів справдив себе, і його треба вживати надалі.

Підсумки двох років

2. Комуністичний дитячий рух за два роки довів, що в дітей був великий нахил до об'єднання, до участи в боротьбі дорослих робітників і праці що до комуністичного будівництва. Дитячий рух за короткий час охопив по-над 200.000 учасників, підвищив активність дітей, набув авторитету серед дорослих робітників, дав дітям організаційні звички й дисципліну, підвищив їхній культурний рівень та політичні інтереси, зацікавив життям нової школи, намітив їм дальші шляхи до комсомольських лав. Дитяча організація, крім того, виявила себе, як нову культурну силу, що вносить революційний настрій до громадського побуту, до сім'ї та до виховання дітей.

Масовий розвиток дитячого руху гальмувала недостатня кількість підготованих керовників, відсутність сталої матеріяльної бази для роботи й недостатня розробка методичних питань, що звязані з особливостями дитячого віку. Ці самі

причини, так само як і новина самого руху, перешкоджали піонерській організації поширитись на селі, через що піонерські організації були переважно міські й робітничі.

Чергові завдання

3. Рух молодих піонерів ідейно та організаційно вже оформлено, як організацію міцного об'єднання, що вже знайшла основні методи своєї роботи, а тому й можна поставити перед ним цілу низку нових завдань, що випливають із загальних завдань партії, комсомолу та радянської влади що до комуністичного виховання нових поколінь трудящих.

Головні чергові завдання такі:

а) рішуче й широко охопити своїм впливом та організацією дітей як міста, так і села, поширюючи соціяльну базу руху;

б) в звязку з цим надалі зміцнити організаційне керовництво з боку комсомолу та ідейний звязок із суспільними та партійними організаціями, а також підготувати керовників дитруху;

в) збільшити суспільно-політичну активність та політичне виховання;

г) звязати дитячий рух з працею соцвиху, брати участь у будівництві нової школи, заохотити педагогічні сили до праці піонерських організацій;

д) широко розвинути культурну роботу та фізичне виховання в загонах молодих піонерів;

е) організувати трудове й виробниче виховання;

ж) утворити сталу матеріяльну базу в дальшій праці.

Зріст та соціяльний склад дитячих груп

4. Дитячий комуністичний рух лише тоді виконає своє основне завдання, коли він розвиватиметься, як масовий рух. Цей рух, охоплюючи дітей молодшого віку, що зросли в обставинах пролетарської революції, може мати ширший соціяльний склад, ніж комсомол. Об'єднуючи насамперед пролетарських дітей, що становлять основу руху, піонерорганізація повинна прямувати до того, щоб охопити так само дітей усіх трудящих міста, звертаючи в той самий

час особливу увагу на село. На селі перед нами стоїть завдання притягти широкі маси селянських дітей до лав молодих піонерів при осередках РЛКСМ, міцно з'єднуючи дітей з метою боротьби за нове село і знищуючи куркульський вплив на нове селянське покоління.

Наша спілка мусить узяти тверду лінію на зріст дитячого руху як у місті, так і на селі. В найближчому часі гаслом повинно бути: „На кожного комсомольця — піонер".

Форми організації

5. Організовувати загони молодих піонерів треба по тих місцях, де краще забезпечено комуністичний вплив та звязок із суспільними організаціями. По містах за основний пункт організації дітей робітників повинні бути фабрики та заводи, так само дитбудинки, де й треба організовувати піонеркомуни; для мішаних загонів — професійно-робітничі, партійні, комсомольські та піонерські клуби. За основний пункт організації дитруху на селі треба брати суспільні центри (хата-читальня, народній будинок, школа й т. ин.).

6. Поширюючи дитячі організації, комсомол мусить брати твердий курс на одну спільну форму організації і керовництва працею загонів молодих піонерів. Організаційні форми, що розроблені центральним комітетом РЛКСМ, виявили свою життєздатність, і їх треба завести по всіх дитячих комуністичних організаціях СРСР. Всякі ухили від наміченої ЦК оргструктури, як до старої системи скавтизму, так і до захоплення комітетчиною, треба конче припинити. Всі загони молодих піонерів по СРСР повинні додержуватися однієї організаційної форми, назви, законів і звичаїв, що засвоїли піонерські організації. Комуністичний дитячий рух мусить по всьому СРСР мати єдину назву „Дитяча комуністична організація імени В. І. Леніна" (молодих піонерів).

Лише з цією умовою дитячий рух може поширюватися, як єдина комуністична організація з певним упорядженим змістом праці й соціяльним складом.

Керовники й вік молодих піонерів

7. Зберегти дитячий рух, як комуністичну організацію, поширюючи соціяльний склад і вік, можна з умовою, коли

буде комуністично витриманий склад керовників з комсомолу й певне ядро комсомольців молодшого віку в загонах молодих піонерів, що зміцнюють звязок дитячого руху з комсомолом. Маючи на увазі це завдання, а також і те, що до складу КСМ мало належить дітей віком 14—16 років, треба збільшити цю зростову групу, зараховуючи до дитячої організації дітей до 16 років.

В звязку з завданням поширити піонерські організації потрібна постійна систематична праця у справі підготовки піонеркерівників із комсомольських кол, у першу чергу комсомольців виробничих та селянських осередків, обираючи за керовників і найактивніших піонерів-комсомольців. Підготовку треба провадити, організуючи широку мережу спеціяльних курсів, шкіл, семінарів, гуртків у комсомолі, а також використовуючи на цю мету теперішні школи. В той самий час союз повинен не менше піклуватися про те, щоб утворити міцне ядро комсомольців по-між піонерами, намагаючись залучити підготовлених піонерів до комсомолу, а також притягаючи для активної роботи в загонах піонерів-комсомольців молодшого віку, насамперед з фабрично-заводських осередків і шкіл ФЗУ. Треба виставити принцип, щоб самі піонери видвигали товаришів на всі важливі роботи, що обслуговують потреби руху, частіше треба скликати зібрання, конференції піонерів, заслухуючи звіти керовничих органів.

Підвищуючи зростовий склад піонерської організації, а, значить, і підвищуючи її активність, можна охопити комуністичним впливом дітей молодшого віку (8—11 років), утворюючи молодшу групу дитячого комуністичного руху. Ці групи допіонерського віку треба утворювати дуже обережно, коли є відповідні умови й можливості, при загонах молодих піонерів. Керувати ними мусять комсомольці і найбільш розвинені й активні піонери. У праці з дітьми допіонерського віку треба пильно зберігати набутий досвід і пристосовувати роботу до попитів і особливостей молодшого віку.

Партія, профспілки й молоді піонери

8. Комсомол, як безпосередній керовник дитячого руху, згідно з постановою XIII партійного з'їзду партії, мусить одночасно притягти увагу парторганізації до дитячого руху.

Партійний вплив у загонах молодих піонерів треба провадити, вибираючи членів партії з комсомольців за керовників, притягаючи партійних педагогів і суспільників до праці, контролюючи працю дитячої організації з боку партійних комітетів та осередків, частіш заслухуючи доповіді КСМ про працю молодих піонерів, вибираючи представників партномів до бюра дитруху.

Профспілки так само повинні розробляти питання про дитрух і в своїх планах повинні визначити, як саме вони можуть допомогти роботі в дитячій комуністичній організації.

Соцвих та дитрух

9. Дитячий рух, що на зразок його й за допомогою його методи буде збудовано в майбутньому школу, у своєму розвиткові де-далі більше сполучається з роботою органів соцвиху та шкільних установ. Наша спілка повинна як-найтісніше звязати й погодити, особливо в методичній частині, а так само й у змісті, освітню роботу з установами соцвиху. Разом із соцвихом дитячі організації повинні виробляти й вивчати нові методи комуністичного руху, переносячи їх до дитячих установ і тим самим революціонізуючи школу, перевиховуючи педагогічний персонал і допомагаючи реорганізувати частину шкіл на будинки піонерів і школи — до завуча.

Комсомол повинен не тільки не відмовлятися від праці по теперішніх школах, але всіма способами збільшувати її і одночасно звертати особливу увагу на будівництво шкіл до завуча при фабриках і заводах. Органи соцвиху повинні всебічно підтримувати комсомол, як у справі розробки методичних питань, як і в доборі найкращих педагогічних сил для роботи в дитячих організаціях. Комсомол мусить відкинути сучасні змагання замкнути дитячий рух у рямці теперішніх дитячих установ і з'єднати роботу піонерів зі шкільною роботою в теперішній формі.

Суспільно-політичне виховання

10. Щоб дати можливість рости дитячим організаціям і виховати з молодих піонерів майбутніх комсомольців та комуністів, треба збільшити громадську активність та

політичне виховання в загонах молодих піонерів. Громадсько-політична робота в дитячих організаціях повинна привчити піонерів до колективної роботи, навчити свідомо розбиратися й реагувати на всі факти, що подає дійсність, розвинути в дітей дух міжнародньої солідарности робітничої класи.

11. Громадсько-політичну активність загонів молодих піонерів треба зосередити навкруги починань та кампаній, що переводить партія, комсомол, профспілка, радянська влада.

Так само треба широко допомагати й заохочувати молодих піонерів до самостійних починань, допомагаючи їм притягти до своєї роботи маси робітничих та селянських дітей. Молоді піонери повинні виявити політичну активність на таких головних пунктах:

а) фабрика, завод, установа, що при них є загін; участь у їхньому загальнополітичному житті; звязок та допомога осередкові, партії і комсомолові, фабзавкомові, заводоуправлінню і клубові; участь у загальних кампаніях, святах і виробничому житті;

б) родина — поширити нові форми родинного побуту, зоохотити батьків до комуністичного руху, революційний вплив на молодших дітей, виявляти ініціятиву та підтримувати культурні починання в родині;

в) вулиця, двір — організувати вуличних дітей, забираючи їх до піонерських загонів, улаштовувати кампанії, масові демонстрації, свята, і працювати з безпритульними;

г) школа — організація в ній своїх форпостів, шкільного самоврядування, стінних газет, журналів, участь у революційних святах і в спільній з передовими педагогами роботі за реорганізацію школи на нових основах і боротьба зі старими методами навчання;

д) червона казарма-табор — одвідувати червоноармійців, улаштовувати для них вечірки, працювати в „ленінських гуртках“, прикрашати казарми, вести розмови з червоноармійцями і т. ин.

Боротьба з безпритульністю

12. Найважливішим завданням у громадсько-практичній роботі повинна стати боротьба з дитячою безпритульністю. Конче потрібно збільшити участь піонерів у цій праці, не

випадково підтримувати заходи соцвиху, а систематично, безперестанно працюючи, широко спираючись на самодіяльність та ініціятиву самих піонерів, і через них притягати на допомогу безпритульним широкі маси неорганізованих дітей. Піонери мусять брати участь у роботі осередків РЛКСМ, у дитячій соціяльній інспекції досліджування безпритульних, у комісіях по справах неповнолітніх, у дитячих їдальнях, у прийомниках, розподільниках і агітувати за вступ до товариства „Друзі дітей", вступаючи туди й самим колективно.

Інтернаціональне виховання піонерів

13. Особливу увагу слід надати справі інтернаціонального виховання молодих піонерів, бо воно є найважливіша частина Ленінського виховання. З цією метою слід широко зазнайомлювати піонерів зі становищем робітників і особливо робітників-дітей у країнах капіталістичного Заходу і пригнобленого Сходу, з боротьбою за визволення, що провадять трудящі цих країн, використовуючи на це бесіди біля вогнища, клубні вечори, доклади, комсомольську та піонерську пресу й т. ин. Разом з теоретичним зазнайомленням повинно бути і практичне зближення піонерів СРСР з комдитгрупами Заходу. З цією метою треба регулярно налагоджувати міжнароднє дитяче листування, організовувати силами піонерів збори по-між дітьми СРСР на користь дітей Заходу й т. ин. Так само треба провадити працю, щоб наблизити дітей різних національностей СРСР, зміцнити й нав'язати звязки по-між піонерорганізаціями різних нацреспублік та губерень.

Праця на селі

14. Широко розвиваючи навкруг осередків комсомолу дитячий рух на селі, звязуючи його скрізь, де це можливо, з життям школи, ЛКСМ повинен у той самий час поставити перед кожним селянським загоном молодих піонерів завдання — внести новий революційний та культурний лад у громадський та родинний побут на селі. Молоді піонери мусять вести за собою всю масу селянських дітей, визволяючи її з-під дрібновласницьких впливів родини і привчаючи селянських дітей з дитинства до спільної артільної

праці, до спільної з робітниками міста боротьби і праці. Отже, на селі молоді піонери стануть за вірних спільників і помічників партії та комсомолу в боротьбі за нове село, цеб-то за кооперування селянства, за підвищення культурного рівня селянської маси, за технічну революцію в сільському господарстві й т. ин. Робота молодих піонерів на селі мусить тому полягати:

а) в широкій політико-освітній роботі (знайомство з дитрухом, комсомолом, партією, завданнями радянської влади, ідеєю поєднання міста з селом, шляхом бесід, читання, вечірок і т. ин.);

б) в загальнокультурній роботі (ліквідація неписьменности, принаймні, в самому загоні, організація спостережень над природою, краєзнавчих музеїв, утворення зразкових городів разом зі школою, антирелігійна пропаганда, організація екскурсій до міста, на фабрики й т. ин.);

в) у громадській праці (допомога нарбудинкам, хатам-читальням, бібліотекам, лікарням, допомога незаможницьким та червоноармійським родинам, догляд за дітьми в сім'ях, що йдуть на польові роботи, участь у революційних святах, охорона малих наймитів; охорона громадських городів, садів, лісів, птиць; ремонт громадських будинків, мостів, вулиць).

Всю цю роботу треба якомога ближче звязати й погодити з роботою у школі. Перед піонерами стоїть особливе завдання що до роботи у школі: організація шкільного самоврядування, наближення школи до громадського і трудового життя селянства, агітація, щоб підтримати школу серед дорослого селянства й т. ин. Піонерзагони повинні входити в усе сільське життя й так працювати, щоб усе селянство наочно бачило користь од їхньої роботи для своїх дітей. На допомогу піонерзагонам треба заохочувати всі культурні сільські сили, в першу чергу радянське вчительство.

Піонери-проводирі

15. Правильно організувати участь піонерів у суспільному й політичному житті й виявити їхню активність можна тоді, коли самі піонери розвиватимуть самодіяльність і притягатимуть до своєї роботи маси неорганізованих дітей. Гасло Леніна „Руками самих комуністів комунізм не збу-

дуєш" молоді піонери повинні прикладати що до дітей, притягаючи їх до своєї роботи. Треба різно розвивати й підкреслювати провідну ролю молодих піонерів що до неорганізованих дітей.

Культурно-освітня праця

16. Слід розвивати в загонах молодих піонерів різні культурно-освітні починання, найближчі до дитячого віку, уникаючи при цьому рівнобіжної зі школою праці. За центр культурно-освітньої роботи повинні бути робітничі та комсомольські клуби. Треба висунути, як одно з чергових завдань комсомолу й соцвиху, збільшення мережі дитячих клубів, де центром буде піонерська робота, організуючи різні гуртки й т. ин. Треба в загонах та клубах налагодити серйозну роботу самоосвіти, читання, радячи корисні книжки. У клубах та загонах треба організувати книгозбірні, призначаючи кожного піонера, щоб одержувати книги і до загальнорайонових книгозбірень.

Треба всіма силами боротися з переобтяженням піонерів громадською роботою і різними обов'язками, що відривають часто піонерів од широкої живої культурно-освітньої роботи й навчання в школі, бо це зле відбивається на несталому ще дитячому організмі. На ці умови повинні звернути найпильнішу увагу всі піонеркерівники, тому що зайва переобтяженість дітей роботою не тільки не дасть користи, а може зле відбитися на дитячому організмі й дитячому розумі.

Вивчення природознавства й с.-г. пропаганда

17. Одним із важливих завдань загонів молодих піонерів повинна бути організація у справі вивчення природознавства; всю роботу антирелігійної пропаганди треба провадити з цим освітленням, відкидаючи „антипопівські" методи пропаганди. В селянських загонах треба особливо збільшити роботу в галузі сільсько-господарської пропаганди, утворюючи зразкові городи біля школи, постачаючи загонам відповідні книгозбірні й даючи можливість молодим піонерам користуватися книгозбірнями комсомолу та хат-читалень.

18. Треба правильно поставити в загонах піонерів справу фізичної культури, використовуючи природні засоби фізичного виховання, наприклад, світло, повітря, воду, правильну їжу, відповідні гри й т. ин., провадячи гостру боротьбу з вузькою спортизацією, однобічним розвитком, що часто псує організм дитини. Все це потрібує великої уваги до цієї роботи з боку комсомолу, Ради фізкультури, Наркомздоров'я та инших органів, що мусять забезпечити піонерам можливість використати на своє оздоровлення всі форми фізичного розвитку.

Виробниче і трудове виховання

19. Одним із чергових завдань дитячої організації є детальна розробка змісту й метод трудового й виробничого виховання молодих піонерів. Це нтром роботи в цій галузі треба поставити широке зазнайомлення піонерів із виробничим життям і характером роботи в окремих, що є поблизу, підприємствах, роблячи екскурсії, знайомлячись із роботою машин, станків, матеріялами та виробами, будуючи виробничі куточки й полегшуючи таким чином піонерам надалі вибір фаху й характеру роботи згідно з нахилами.

20. Ознайомлюючися з виробничим життям підприємства, треба організовувати при клубах та загонах свої майстерні, що не потрібують складного устаткування, треба утворити районові загальноміські майстерні, а також використати майстерні шкіл фабзавучу. Завдання цих майстерень — привчити піонерів до виробничо-трудової праці, виробити в піонерів перші навички до роботи, навчити орудувати інструментом, використовуючи роботу майстерень так само на особисті потреби піонерів і всього загону чи клубу.

21. Найдосконалішу форму, де поєднано загальне виховання з виробничою працею, ми бачимо у школі дозаводського навчання, що дає дітям основні навички роботи і громадсько-політичне й культурне виховання, дозволяє їм розібратися в оточенні та свідомо боротися за інтереси пролетаріяту. Учень, що виходить з цієї школи, — руху, — вже мусить призвичаїтися до роботи й дальшого навчання у школі фабзавуча.

Завдання комсомолу та органів соцвиху — намітити мережу таких шкіл у промислових центрах, організуючи нові або реорганізуючи теперішні школи першого ступеня в семирічні.

Преса

22. В звязку з ростом дитячих організацій і підвищенням їхніх вимог треба поширити видання літератури, що обслуговує піонерський рух. Журнал „Піонер“ треба широко розповсюджувати і притягти до участи в ньому самих дітей. Крім журналу треба видавати масову піонерську газету, а так само утворити „Книгозбірні Піонерів“.

Кадрові керовників крім журналу „Вожатий“ треба утворити „Книгозбірні Вожатого“, що освітлює теорію і практику дитячого руху.

Та масова дитяча література, що її видають тепер різні видавництва, не відповідає завданню класового виховання дітей. Треба реорганізувати цю роботу за безпосередньою участю комсомолу. Друковане слово є могутній засіб впливати на розвиток розуму й характеру дитини,—а тому треба як-найпильніщу увагу звернути на утворення дитячої літератури.

Інші дитячі організації

23. Треба поставити завданням перед комсомольськими організаціями взяти під свій вплив та керовництво різні дитячі суспільні організації (молоді натуралісти, філателісти й т. ин.).

Матеріяльна база

24. Зріст дитячих організацій та їхнє велике громадське значіння вимагає з боку партії, профспілок і держорганів особливої уваги й допомоги комсомолові в цій роботі, в першу чергу матеріяльно забезпечуючи цю роботу. Треба насамперед зміцнити апарати КСМ, що керують дитячим рухом, поширюючи штати комітетів КСМ.

Завдання Наркомосу — внести в кошторис кошти, щоб оплачувати кадр керовників, методичну розробку питань дитячого руху та дитячу літературу.

Профспілки мусять забезпечити з коштів культфонду роботу піонерських загонів на підприємствах, розглядаючи її, як частину загальнозаводської культурної роботи. Окремі госпоргани та підприємства повинні дати допомогу, постачаючи помешкання, обладновуючи майстерні, постачаючи їм інструмент та матеріял.

Лише дружня ідейна та матеріяльна допомога суспільних і державних органів дасть комсомолові змогу виконати поставлені перед ним завдання — притягти яко-мога більше робітничих та селянських дітей до організацій молодих піонерів.

Ухвалено на VI всесоюзному з'їзді РЛКСМ.

ВСЕРОСІЙСЬКІ З'ЇЗДИ РКП ПРО ДИТЯЧИЙ РУХ

Постанови XII всеросійського з'їду РКП(б)

6. Зріст дитячого руху під керовництвом комсомолу у формі молодих піонерів ставить перед партійними організаціями завдання всебічно допомогти й поширити цю роботу.

7. Зважаючи на те, що РКСМ має дуже незначні кадри робітників-вихователів, то, щоб керовництво рухом було цілком у комуністичних руках, партійні організації мусять виділити їй відповідні сили.

XIII з'їзд РКП(б) про дитячий рух

10. Організація молодих піонерів нова й обіцяє багато, вона виявила швидке зростання, але охоплює ще дуже незначний відсоток дітей; головна перешкода до поширення організації є відсутність належної уваги з боку партії, професійних та державних органів, а також брак керовників та матеріяльних засобів.

Загальна директива в цій галузі мусить полягати, по-перше, в тому, що сюди треба дати коштів далеко більше, ніж до цієї пори; по-друге, що в цій галузі потрібно, притягаючи насамперед пролетарських дітей, у той самий час треба й максимально поширювати соціяльну базу організації, звертаючи особливу увагу на село. Ні в якому разі

не можна проводити аналогії з пролетарським піонерським рухом Заходу, де робітнича класа ще не здобула влади й де перед нами стоїть завдання перетворити все чи майже все нове покоління.

Що-ж до організаційних форм руху, то партія повинна керувати ним через РКСМ, а він, у свою чергу, повинен погоджувати роботу з органами соціяльного виховання.

З резолюції про роботу серед молоди.

ЦК РКП ПРО ПІОНЕРСЬКИЙ РУХ

На підставі обсліджень спеціяльної комісії та обміну думок на засіданні оргбюра ЦК РКП ухвалило постанову, що визначає перспективи розвитку й дає вказівки дитячому комуністичному рухові в питаннях про: 1) керовництво дитрухом; 2) відношення до школи й учителя; 3) боротьбу з переобтяженням дітей; 4) піонерську літературу; 5) підготовку керовників дитячого руху.

Про питання що до керовництва в постанові сказано:

„На дитячий комуністичний рух, що поширюється й починає охоплювати не тільки робітниче коло, а й инші соціяльні шари, повинні звернути особливу увагу як партія, так і комсомол. Треба, щоб партія організовано керувала цим рухом і щоб партія, профспілки й держоргани всебічно допомагали комсомолові поширювати піонерські організації у місті й на селі. Ідейне керовництво з боку партії повинно ґарантувати, що комдитрух виконає основне своє завдання— бути за школу комуністичного виховання. Практично керовництво треба здійснити через РЛКСМ, як організацію робітниче-селянської молоди, найближчу дітям своїми настроями, психікою і переживаннями. Парторганізації мусять усіма засобами допомагати та активно брати участь у всій роботі згідно з постановами XIII з'їзду РКП і VI з'їзду РЛКСМ.

Організації піонерів треба будувати на основі здорової самодіяльности дітей знизу та твердого практичного керовництва згори, на здобутому досвіді й вимогах революційної педагогіки. Треба рішуче боротися з переймáнням в організацій дорослих комсомольців, простого копіювання їх як що до змісту роботи, так і в організаційних формах.

Треба дбати не про те, щоб піонерські організації брали участь у всіх галузях роботи РЛКСМ і партії, а щоб допомагали РЛКСМ та партії організовано й відповідно до дитячої психології та завдань комуністичного виховання".

З приводу питань про відношення до школи й педагогічного персоналу в постанові сказано: „Піонерський рух може й повинен відограти значну й позитивну ролю в перебудові школи, в охороні дитини і здорового її розвитку. Але, щоби правильно сполучити навчання та комуністичне виховання, треба неодмінно погодити та ув'язати програми роботи піонерських організацій зі шкільними програмами. Першорядним завданням Наркомосу й комсомолу є розробка питань про практичну ув'язку й погодження роботи піонерських організацій із системою соцвиху (школи, дитячі будинки й т. ин., при чому виділити окремо питання про школи дозаводської роботи.

Наркомос повинен виділити одного члена колегії і, за згодою ЦК РЛКСМ, обрати двох-трьох педагогів-комуністів для безпосередньої участи в роботі центрального бюра дитячих комуністичних груп і його методичної колегії. У практичній роботі піонерських організацій обов'язково використати педагогічні дані й досвід, а для цього до їхньої роботи і треба притягти педагогічні сили (особливо комуністів-педагогів). Також треба всебічно притягати сили (в першу чергу комуністів-педагогів) до роботи органів керування й методичних колегій і на допомогу в окремих галузях роботи дитячих груп (навчання, трудове виховання, екскурсії і т. ин.)".

Визнано „вважати за конче потрібне широко популяризувати дитячий рух в учительських масах, використовувати на це пресу, з'їзди, конференції та ин., а також виділити у планах роботи й бюджетових планах Наркомосу певну частину коштів і сил обслуговувати дитячий комуністичний рух".

Зупиняючись над питанням про переобтяжених дітей, ЦК констатує „ненормальність теперішнього стану піонерських організацій, що полягає в надмірній переобтяженості дітей (громадсько-політичній, фізичній, військовій муштрі й т. ин.). Зважаючи на це, ЦК вважає за потрібне: а) щоб Наркомздоров'я та Найвища Рада фізичної культури виробили основні правила організації нормування роботи й відпочинку в піонерських організаціях; б) видати спеці-

яльного підручника з питань гігієни дитячого віку, розрахованого на організацію піонерів, притягаючи до складання цієї книжки відповідних лікарів, педагогів і ЦБ молодих піонерів; в) визнати за потрібну участь авторитетних представників органів Наркомздоров'я в роботі центральних і місцевих бюрів молодих піонерів".

ЦК окремо зупиняється на питанні про участь профспілок в організації дитячого комуністичного руху. З приводу цього в постанові сказано: „ВЦРПС повинна включити до плану своєї роботи (в культвідділі) допомогу піонерським організаціям і дати відповідні директиви всім профспілкам. Цю допомогу треба виявити як у популяризації серед профспілок питань дитячого руху, так і виділити певний допоміжний фонд на видання літератури, в організації при робітничих клубах клубів піонерів, на утримання загонів і т. ин. Свою участь у роботі серед піонерів профспілки мусять здійснити через своїх представників у відповідних бюрах диткомгруп при комітетах РЛКСМ.

З приводу питань літератури оргбюро ЦК РКП ухвалило: „Пропонувати відділові преси ЦК разом із ЦК РЛКСМ зазнайомитися з питаннями, як поставлено справу літератури, що обслуговує диткомрух, розробити й перевести потрібні засоби з метою поліпшити й поширити цю справу. В першу чергу треба визнати за потрібне збільшити тираж і поліпшити видання центральних керовничих піонерських органів (журнали „Піонер" і „Вожатий")".

З приводу питання про підготовку керовників ухвалено: „Пропонувати ЦК РЛКСМ розробити питання про організацію термінових курсів у справі підготовки керовників дитячого руху на місцях. Вважати за потрібне не пізніше 1 жовтня організувати центральні курси, щоб підготувати робітників дитячого руху краєвого та губерніяльного маштабу. Розробити питання про підготовку робітників дитячого руху, використовуючи сучасні педагогічні вищі школи й педтехнікуми, заводячи спеціяльні курси в них і використовуючи курси підготовки педагогічного персоналу, щоб зазнайомити його з принципами, змістом та методами роботи в дитячих (піонерських) організаціях".

Газета „Правда" від 23 серпня 1924 року № 190.

РЕЗОЛЮЦІЯ ОРГБЮРА ЦК РКП(б) ОД 24/VII — 25 р.

1. Констатуючи швидкий розвиток піонерруху, а особливо широкий розвиток його на селі й по деяких нацкраях, ЦК РКП(б) гадає, що не можна механічно гальмувати цього розвитку, планово поширюючи й надалі організацію, переважно на селі й серед дітей тубільців у нацкраях і республіках, і звертаючи особливу увагу, щоби притягти до руху й дівчат.

2. Зазначаючи деякі успіхи що до ліквідації поверхових форм роботи з піонерами, звернути серйозну увагу на те, щоби збільшити й поліпшити виховну роботу, провадячи боротьбу з будь-якою казенщиною та сухістю в роботі й рішуче пристосовуючи всі форми й методи діяльности до особливостей і вимог дитячого віку. Переводячи силами піонерів громадсько-корисну роботу, треба перейти від зовнішніх форм роботи до систематичної (а не кампаніями) участи піонерів у громадському житті, переважно серед дітей.

В роботі молодих піонерів і досі ще можна спостерігати копіювання метод роботи серед дорослих і перенесення їх у дитяче оточення, а також обтяженість піонерів; ці явища треба всякими засобами ліквідувати.

По деяких місцях одривають піонерів од школи та обтяжують їх громадською роботою і роботою в загоні, що відбивається на їхніх успіхах у науках. ЦК РКП(б) вважає за потрібне ліквідувати це, звернувши увагу на поліпшення успіхів піонерів у школі, на зменшення їхнього навантаження й нормування їхньої діяльности.

3. Беручи на увагу ряд позитивних рис у роботі сільських організацій молодих піонерів що до боротьби з хуліганством та бешкетуванням серед дітей, а також підвищення піонерського авторитету в школі й у сім'ї і здобуття певного довір'я з боку селянства, слід провадити й далі рішучу боротьбу з усіма неправильними засобами й методами в роботі, уважливо вивчаючи досвід і всі питання сільської роботи.

4. Визнаючи успішне поширення піонерорганізації у нацкраях і республіках і беручи на увагу труднощі цієї роботи і її величезне значіння, вважати за потрібне звернути особливу увагу всіх парторганізацій у нацкраях і республіках на допомогу комсомолові всіма засобами в роботі серед дітей. Особливо уважно треба подбати про добір

керовників для піонерроботи з тубільців і про видання літератури рідною мовою.

Так само треба зміцнити що роботу й серед національних меншостей.

5. Визначаючи, цю піонеррух охопив своїм впливом значну кількість шкіл та инших дитячих установ (до 10.000 форпостів), вважати за основне завдання піонерорганізації підвищити вправність піонерів у школі та налагодити їхнє навчання, здобути вплив і керовництво в усіх галузях громадської роботи серед учнів шляхом активної участи в ній піонерів, одночасно притягаючи учнів до роботи на форпостах, налагоджуючи співробітництво дітей з учительством і допомагаючи йому будувати нову школу.

Вважати за потрібне усунути організаційну непогодженість між піонерзагонами та міською школою, завівши міцний виробничий і територіяльний принцип комплектування цих шкіл, прискорюючи роботу будування шкіл семирічок при виробництві й перегруповуючи школярів-піонерів, щоб не було такого становища, коли в одному форпості є піонери з багатьох загонів, і доручити Наркомосвіті спеціяльно розробити це питання.

Вважати за неприпустиму рівнобіжність у громадській роботі, у школі й піонерзагонах (рівнобіжні кампанії, громадські завдання у своєму районі, екскурсії і т. ин.) і пропонувати ЦК РЛКСМ і НКО в найкоротший термін розробити положення про узгодження роботи в школі і в піонерорганізації і про роботу форпостів у школі, беручи на увагу, що піонери повинні бути ініціяторами у громадській шкільній справі, активно працюючи в усіх гуртках, що виникають у школі й поширюючи в них свій вплив.

6. Визнаючи недостатній стан здоров'я пролетарських дітей, а також значну їхню обтяженість різною роботою (шкільною, піонерською і т. д.), вважати за потрібне як-найшвидче перевести в життя усталену систему роботи піонерорганізацій і груп жовтенят, усунути безладні виступи дітей на зібраннях дорослих і т. д., доручити Наркомосвіті разом із ЦК РЛКСМ окремо розробити питання про навантаження навчальне у школі. Пропонувати НКЗ, НКО і ЦК РЛКСМ визначити режим дитячого дня, ґрунтуючись на соціяльно-побутових умовах життя дітей і дбаючи яко-мога оздоровити їх.

Пропонувати НКЗ завести постійний догляд і обслуговування лікарськими силами піонерських загонів, притягаючи громадські організації (РОКК, Всемедикосантруд і т. ин.) переводити санітарно-гігієнічні заходи серед піонерів.

Вважати за потрібне виділити у планах місцевих рад, що дбають про впорядкування, особливі кошти й земельні участки, щоби скрізь улаштувати дитячі майданчики, які-б охопили як-найширші дитячі шари й організували під керовництвом піонерів їхні розваги.

Поставити перед кооперативними та иншими громадськими організаціями питання про організацію масового харчування дітей на дитмайданчиках, по школах, по піонерських клубах, домагаючись широкого розвитку цієї справи.

7. Беручи на увагу де-далі більшу дитячу активність, що виявляється в багатьох нових організаціях, які виходять за шкільні й піонерорганізаційні рямці (дитячі сільсько-господарські гуртки, молоді природники й т. ин.), та рівнобіжних їм, вважати за конче потрібне спрямувати їх шляхом як-найтіснішого співробітництва з піонерським рухом і комсомолом, запропонувавши ЦК РЛКСМ і Наркомосвіті розробити питання про дальше існування й форми різних дитячих організацій, рівнобіжних піонеррухові і внести питання в ЦК РКП(б).

8. Найголовніше завдання — це зміцнити й поглибити увагу цілої партійної маси до дитруху й забезпечити стале керовництво піонерзагонами через осередки КСМ з боку низових парторганізацій, виділяючи партійні сили, щоб поліпшити виховну роботу, добираючи робітників і стежачи за громадсько-практичною роботою та її правильним напрямком.

Вважати за потрібне, щоб надіслано було спеціяльні директиви з приводу цього питання всім парторганізаціям.

9. Добрати й підготовити робітників дитруху, як у центрі, як і на місцях,— на це завдання найбільшу повинні звертати увагу комсомол і партія на найближчий період у справі впорядкування керовництва дитрухом.

Найважливіше, що треба зробити в цій галузі, це — утворити постійні центральні курси при ЦК РЛКСМ, для чого пропонувати агітпропові допомагати всякими засобами, виділяючи партійні пропагандистські сили, проробляючи програму, подаючи літературу й т. ин.

Поруч із цією роботою в галузі підготовки кадру керовників треба дуже широко й серйозно перевести підготовку низових робітників — вожатих загонів, партійно витриманих, досить розвинених, що виявляють нахил до роботи серед дітей.

Звернути увагу на поліпшення соціяльного складу робітників, як у керовничих органах, як і в низових організаціях.

10. Визнаючи, що партробітники, а також педагогічні сили мало беруть участи в методичній і керовничій роботі з дитячого руху і мляво провадять її взагалі, вважати за конче потрібне ужвавити й поглибити цю роботу та пропонувати всім партійним організаціям виділити для систематичної роботи у краєвих, губерніяльних і повітових бюрах ЮП партійців-пропагандистів з активних робітників агітпропу, щоб допомагати комсомолові.

Так само виділити сили й по лінії органів ВНО як у центрі, як і на місцях.

Доручити агітпропові виділити спеціяльні сили, щоб робити в ЦБ ЮП, беручи в цьому найближчу участь.

11. Констатуючи абсолютну матеріяльну незабезпеченість дитруху, вважати за потрібне:

Забезпечити постійну допомогу профспілок на влаштовування піонерських клубів, майстерень, піонерських майданчиків, улаштування піонерських таборів, платню низовим робітникам, допомогу черговій роботі загонів.

12. Визнаючи, що піонерська література мало розвинена й майже не має ідеологічного контролю над виданням дитячої літератури, пропонувати відділові друку й ЦК РЛКСМ взяти найближчу участь у роботі комісії при ГУС'і Наркомосвіти, що повинна керувати й переводити контроль над виданням дитячої літератури.

Ствердити постанову оргбюра від 4/VII — 24 р. про видачу субсидії центральному керовничому журналові „Вожатый“ і центральному піонерському журналові „Піонер“, домагаючись як-найбільше здешевити їх і дбаючи про їхнє масове поширення.

Пропонувати ЦК РЛКСМ пристосувати журнал „Піонер“ так, щоб обслуговував він не лише міських, але й сільських піонерів, відповідно освітлюючи дитяче життя на селі й піонерську роботу і передаючи на село досвід міської роботи, виділивши до редакції журналу потрібні сили і звязавши його не лише з міськими, але і з сільськими дітьми.

Доручити відділові друку разом із ЦК РЛКСМ звернути увагу на нацлітературу й літературу для села, як у центрі, так і на місцях, особливо на сільсько-господарську літературу, художню, природничо-наукову й популярно-політичну.

13. Зазначити успішний початок комсомольської і піонерської роботи серед жовтенят, звернувши увагу всіх парторганізацій, профспілок і держорганів на всебічну допомогу комсомолові в цій роботі. Вважати за конче потрібне поступово поширювати надалі групи жовтенят при міцних піонерських загонах, уважливо вивчаючи всі питання цієї роботи та обережно добираючи ті чи інші форми й методи та пристосовуючи їх до особливостей цього віку.

ПРО РОБОТУ СЕРЕД ПІОНЕРІВ

(Резолюція з приводу доповіди т. Теремякіної на IV всесоюзній конференції РЛКСМ)

Розвиток дитячого руху після шостого з'їзду РЛКСМ іде й надалі швидким темпом і має цілу низку досягнень:

а) дуже зросла кількість піонерорганізацій (з 200.000 кількість піонерів зросла до 1.300.000);

б) збільшено активність піонерорганізацій і їхню громадсько-політичну діяльність (зміцнився вплив піонерів на дорослих і дітей, вплив на побут і сім'ю, на менших дітей-жовтенят,—їх об'єднано по-над 100.000);

в) поширено піонерорганізації на селі (з 30.000 до 400.000); що далі, то більше вони мають довір'я серед селянства;

г) поширено роботу піонерорганізацій у школі, де організовано багато форпостів (до 9.000 форпостів);

д) намічено поворот що до поглиблення щоденної діяльности піонерорганізацій і виявлення ланкової системи (робота в ланках), як основна метода;

е) зростає увага до піонерроботи з боку комсомолу й партії.

В цілому для минулого періоду характерна риса — значне поширення піонерруху, що охоплює де-далі ширші дитячі маси.

Поруч цих досягнень є і негативні риси в піонерроботі, що перешкоджають розвиткові дитячого комуністичного руху:

а) перш за все мало розвинено внутрішньо-виховну й масову роботу піонерзагонів;

б) неправильно організовано роботу: піонерів обтяжують, і копіюють вони методи роботи серед дорослих;

в) не цілком задовольняє склад керовників, як із соціяльного й партійного боку, так і що до їхньої підготовки;

г) не досить міцно стоїть матеріяльна база;

д) мало притягнено до участи у виховній роботі культурних сил (учителів, лікарів, агрономів);

е) низові комсомольські й партійні організації не досить керують рухом; безсиле комсомольське ядро в піонерорганізації.

Всесоюзна конференція вважає за найважливіші чергові завдання дитруху такі. Треба:

1) рішуче прагнути до того, щоб ужвавити, зформувати і пристосувати систему й методику роботи в піонерзагонах до особливостей, вимог і розвитку дітей;

2) поглибити й ужвавити внутрішньо-виховну і громадсько-практичну корисну роботу та взаємно їх узгодити;

3) поширити роботу піонерорганізацій серед дитячих мас, притягти їх до громадсько-практичної роботи в піонерзагонах;

4) зміцнити вплив піонерорганізацій серед шкільної дітвори, збільшити увагу піонерів до учоби; поглибити шкільну роботу; допомагати учителеві у його шкільній діяльності;

5) дбати про охорону здоров'я піонерів і постановку справи їхнього фізичного розвитку;

6) збільшувати й поліпшувати й надалі керовництво піонеррухом з боку партії і комсомолу і збільшувати комсомольське ядро;

7) добрати кадр керовників, перевести підготовку й підвищити рівень їхніх знань;

8) налагодити співробітництво з культурними силами і як-найповніше притягти їх до роботи;

9) підвести державним порядком міцну матеріяльну базу під дитрух і збільшити допомогу рухові з боку громадських організацій.

Треба мати на увазі всі ці завдання, будуючи всю дальшу практичну роботу піонерорганізацій.

І. Розвиток організацій

1) Треба дбати про дальший розвиток піонерорганізації, розгортаючи мережу з загонів, особливо на селі. Для цілої

спілки повинно мати силу гасло: „На кожний комсомольський осередок — піонерзагін“;

2) поширити рух у нацкраях, особливо в нацселі, а також збільшити розвиток коштом нацменшостей. Особливо треба дбати про те, щоби притягти до піонерорганізації дітей тубільців;

3) подбати про те, щоби притягти до загонів дівчат, як на селі, так і по нацкраях;

4) правильно організовувати розвиток дитрху, регулюючи його залежно від мережі комсомольських осередків, не припускаючи безпланового й безладного поширення організації і точно зважуючи умови, що забезпечують керовництво і здоровий розвиток піонерорганізації.

Осередки РЛКСМ мають завдання заздалегідь перевести певну роботу, щоб утворити умови, які забезпечили-б нормальний розвиток піонерорганізації, виділення й підготовку робітників, забезпечення помешкань і матеріяльної бази відповідно до місцевих умов.

II. Громадсько-практична робота

Прагнучи як-найшвидче пережити позверхову роботу в загонах (кампанії), треба всім загонам поступово перейти до систематичної громадсько-практичної роботи, що допомагала-б осередкам РЛКСМ і РКП(б). Ця робота повинна відповідати иншим елементам роботи, не бувши до того нудною або дуже важкою для дітей.

Найголовнішими пунктами для громадсько-практичної роботи загонів повинні бути: в місті — фабрика, установа, що при ній існує загін, на селі — хата-читальня і скрізь школа, вулиця, сім'я, бо в цих місцях зосереджується громадське життя дітей і дорослих.

Громадсько-практична робота піонерів повинна йти двома напрямками:

а) напрямком громадсько-організаторським, організуючи дітей з громадського боку, допомагаючи дитячим інституціям та організаціям;

б) напрямком праці й виробництва, його вивчення та придбання трудових звичок.

Конференція підкреслює, що разом із боротьбою проти позверхових форм громадської роботи (виступи, словесна

агітація, сухе політнавчання то-що) і збільшенням моментів трудового вивчення та виробничого виховання через ув'язку з загонами чи ланками цих осередків РЛКСМ і РКП(б) треба організовувати систематичні екскурсії, влаштовувати виробничі й сільсько-господарські куточки, провадити трудову роботу (особливо в сільському господарстві й на селі), організовувати майстерні й т. д. Надто треба вважати на те, щоб широко розгорнути масову роботу серед дітей, улаштовуючи дитячі гулянки, ранки, свята, роботу з молодшими дітьми, особливо на селі, систематичну роботу на дитмайданчиках, по дитустановах (школа, дитбудинки, дитсадки) і по диторганізаціях (молоді природники, дитсільгуртки й т. ин.). Зокрема, треба виділити ролю піонерів, як провідників санітарно-гігієнічних звичок у сім'ї та серед дитячих мас.

На селі треба ґрунтувати піонерську роботу, вважаючи на умови селянського життя і пристосовуючись до них, не відокремлюючись, а входячи глибоко в селянське життя і привчаючи піонерів до колективних форм громадсько-практичної роботи. На одному з перших місць у піонерській роботі на селі повинна бути агропропаганда (вивчання сільського господарства в цих найпростіших формах, допомога сільсько-господарським заходам осередків РКП та РЛКСМ, заведення участків при школах, допомога в боротьбі зі шкідниками й т. ин.). Піонери повинні прагнути до того, щоб прикладати в господарстві їхніх батьків знання, звички, одержані в загоні.

Поруч цього слід поширювати допомогу в роботі хати-читальні, а також допомагати дітям бідняків і бідняцьким сім'ям через ККОВ, організувати допомогу КСМ що до роботи й обліку дітей у наймах, роботу дітей-пастухів, роботу ночліжан, організовувати масове купання, гулянки по гриби, по ягоди, збирання лікарських рослин і т. ин.

Громадську роботу молодих піонерів у нацзагонах треба провадити обережно, після того, як до певної міри зформувався загін і налагодилося його внутрішню роботу.

Провадячи цю роботу в основному навколо громадських організацій нацсела (осередки РЛКСМ і РКП, червона чайхана, спілка Кощі, жінклуби й т. ин.), треба провадити її, не зменшуючи вивчення життьовости тих чи инших форм, вважаючи на національно-побутові умови праці.

Доручити ЦК розробити питання про форми й методи роботи серед дітей нацменшостей, збільшивши увагу й керовництво місцевих організацій що до цієї роботи.

Особливо треба бути обережними що до постановки антирелігійного виховання піонерів, підводячи під нього природничо-наукову підвалину й усякими заходами знищуючи шкідливі поверхові методи роботи.

Обираючи ті чи инші форми громадсько-практичної роботи, треба мати на увазі мету виховання піонерів; ні в якому разі цей добір не повинен бути випадковим або невідповідним громадському вихованню дітей.

Громадсько-практична робота, що є одна з підвалин роботи піонерорганізації, повинна мати звязок із внутрішньовиховною роботою, вона повинна впливати на внутрішню роботу піонерзагонів і бути цілком погодженою з нею.

III. Внутрішня виховна робота

Конференція вважає за потрібне всякими засобами оживити й поглибити внутрішньо-виховну роботу піонерів, домагаючись перш за все живих форм (гри, пісні, інсценіровки, дослідча робота, гулянки й т. ин.) відповідно інтересам і вимогам дитячого віку.

Слід звернути увагу на розроблення змісту й методики найважливіших елементів виховної роботи, ув'язуючи їх із громадсько-корисною роботою і зважуючи завдання дитячого виховання.

Треба розробити питання про цикли розмов із піонерами відповідно до вимог віку і звязку з політико-освітньою роботою РЛКСМ.

Щоб поліпшити виховну роботу, треба як-найенергійніш притягти кваліфіковані культурні сили (партійців, пропагандистів, учителів, лікарів, агрономів та ин.) до систематичної участи в піонерській роботі.

IV. Боротьба з обтяженням піонерів і організація їхньої роботи

Неправильний розподіл роботи в піонерзагонах, безсистемні й занадто часті зібрання й неврегульованість шкільної роботи, що обтяжує піонерів,— все це треба як-най-

швидче ліквідувати, налагодивши піонерську роботу в загоні, як основному осередку піонерорганізації. Ланкова система повинна стати за центральний пункт у боротьбі з обтяженістю та невмінням працювати. Всю роботу загону треба зосередити не в комісіях і гуртках, а на зборах ради загону (раз на тиждень), зборах ланок (двічі на тиждень) і загальнозагонових зборах (раз на тиждень), стежачи, щоб ці збори правильно чергувалися. Збори загону повинні розкласти роботу на тиждень, а вожаті ланок повинні її на зборах проробити. Збори ланки повинні розробити й виконати роботу, намічену на загонових зборах. Загальнозагонові збори переводять колективний облік роботи і дбають про загальнозагоновий звязок.

Кількість комісій треба звести до двох основних. Гуртків усередині загону припускати не слід. Піонерські гуртки (радіо, авіо та ин.) можна утворювати лише в районі або там, де на заводі чи на селі є кілька піонерзагонів.

Кожний комсомолець чи партієць, виділений на піонерроботу, повинен прагнути до того, щоб як-найдоцільніш використати кожну годину перебування дітей у загоні на основі їхньої цілковитої самодіяльности й обліку зростових здібностей, не переносячи механічно на дітей метод роботи серед дорослих.

Конференція гадає, що широке вживання ланкової системи найкраще навчить піонерів колективно працювати й виконувати роботу в найкоротший термін, витрачаючи як-найменше сил і досягаючи як-найбільших наслідків.

Проте налагодження роботи в піонерзагонах не розвязує ще питання про загальну кількість роботи, що повинні проробляти піонери й діти.

Піонерів дуже обтяжено шкільною роботою. Крім того, їх увесь час сіпають організації дорослих на різні виступи й непотрібні зібрання; треба вжити рішучих заходів, щоб ліквідувати ці хиби. Крім того, побутові умови життя пролетарських дітей, а також умови помешкань, де треба працювати піонерзагонам, крім обтяження впливають теж на стан здоров'я дітей і піонерів.

Отже, треба вжити ряд заходів, щоби по змозі поліпшити такий стан.

Охорона здоров'я піонерів та робота у справі їхнього фізичного виховання становить найважливіше завдання комсомолу та піонерорганізації.

Конференція доручає ЦК разом із НКЗ, РОКК і НКО розробити конкретні заходи: а) про норми роботи для дітей різного віку; б) про ліквідацію надмірного обтяження шкільною роботою; в) про правильне використування піонерами свого вільного часу; г) про періодичний медичний огляд піонерів; д) про щоденний лікарський догляд за станом здоров'я піонерів.

Кількість роботи піонерів старшого віку теж треба визначити правильніш, відповідно до їхніх збільшених сил і вимог, і подбати, щоби старші піонери допомагали в роботі, щоб їм на допомогу виходили вожаті загонів і щоб із жовтенятами старші товариші брали участь у піонерських гуртках і комісіях у загальнозаводському та районовому маштабі.

V. Про дитячі організації

Треба звернути серйозну увагу місцевих організацій на де-далі більшу дитячу активність.

Наявність великої активности серед дитячих мас, яких ще не охопив піонеррух; не завжди вчасно і як-слід бралося на увагу, і цю активність не спрямовувалося в річище піонерського руху; тому почали виникати різні дитячі організації по-за школою і рівнобіжно піонерорганізаціям.

Цю дитячу самодіяльність (що виявляється в розвитку природничих, сільсько-господарських та инших гуртків) треба спрямувати до найближчого співробітництва таких гуртків із піонерським рухом і комсомолом. Піонери та комсомольці повинні йти в ці гуртки, працювати в них, скеровуючи дитячі симпатії до піонерруху й РЛКСМ і поширюючи через ці організації свій вплив серед дитячих мас. Разом із тим треба всіма заходами збільшити й масову роботу піонерів серед неорганізованих дітей.

Такі дитячі гуртки треба утворювати лише всередині шкіл за найближчою участю піонерзагону та осередку РЛКСМ. Утворювати такі гуртки по-за школою конференція вважає за недоцільне.

Тільки піонерорганізація є єдина громадсько-політична дитяча організація, що зважує, організує й скеровує за керовництвом РКП і РЛКСМ в комуністичне річище ініціятиву та активність дитячих мас.

Всі інші дитячі організації, що виникають у школі, повинні працювати під керовництвом піонерзагонів та осередків РЛКСМ.

VI. Про роботу в школі

1. Ґрунтуючись на тому, що, як виявив річний досвід роботи піонер форпосту в школі, форпост є основний передатник комсомольського впливу на школу, конференція вважає за потрібне утворити форпости по всіх міських школах.

2. Значіння школи на селі инше, ніж у місті, і роботу в школі повинен провадити весь піонерський загін, як одну з основних частин своєї роботи.

3. Форпости по селянських школах треба утворювати лише тоді, коли в загонах є значна кількість дітей нешкольорів, або коли в школі вчаться піонери з різних загонів.

4. За чергові завдання піонерів у школі конференція вважає такі:

а) дбати про як-найкращу вправність піонерів у школі, про налагодження їхнього навчання (піонер повинен бути не позаду инших дітей, а спереду їх);

б) здобути вплив і керовництво над усією громадською роботою учнів і притягати до громадської роботи всі маси трудящих;

в) збільшити керовництво форпостами з боку комсомольського осередку й загону, що до нього прикріплено форпост, часто обговорюючи роботу піонерів у школі й систематично обслідуючи та вивчаючи роботу;

г) Погодити план і знищити рівнобіжність у громадсько-практичній і клубній роботі школи й загону (це погодження повинно бути що до змісту й часу роботи). Треба, щоб піонерів, що активно працюють у школі, не було переобтяжено в загоні, і навпаки.

5. Треба порушити питання про бажаність перегрупування учнів по їхніх школах, поступово переходячи до виробничого, територіяльного принципу комплектування учнів по школах.

6. Треба збільшити увагу й поширити допомогу органам ВНО, що до поширення й організації семилітніх шкіл при виробництві, беручи за підвалину цієї роботи останні

постанови РКП і ЦК РЛКСМ і допомагаючи налагоджувати звязок між цими школами й дитрухом.

7. За завдання піонерів у селянській школі, крім загальних завдань, конференція вважає такі:

а) повести агітацію і пропаганду серед дорослого населення на селі й дітей, щоби збільшити шкільний рік;

б) агітація серед селян, щоб посилали вони дітей до школи, особливо дівчаток (і не забирати їх із школи серед шкільного року);

в) робота в справі ліквідації неписьменнности серед піонерів, а саме — агітація за відвідування шкіл, лікпунктів, а також різного роду допомога, щоб утворити річну школу для підлітків;

г) допомога вчителеві в його шкільній роботі.

8. По нацкраях і республіках піонеррух треба поширювати по школах, по таких місцевостях, де є осередки КСМ. Завдання молодих піонерів — наблизити школу до громадського життя і збільшити активність школярів, розвиваючи самоврядування серед дітей.

Молоді піонери по нацреспубліках повинні провадити пропаганду серед населення, доводячи, як важливо й корисно посилати дітей до радянської школи, зокрема дівчаток, протилежно духовній школі.

9. Піонери повинні зміцняти думку своїх батьків про корисність новометодної школи, для чого й собі повинні зробитися пильними школярами.

VII. Питання про керовників та їхню підготовку

Широкий розвиток і ускладнення завдань піонерруху, в звязку з поглибленням виховної роботи серед піонерів, ставить питання про як-найшвидчу підготовку кадра керовників і про серйозніший і уважніший добір їх як на роботу в бюро піонерів, як і на безпосередню роботу з дітьми (в загони), що до добору робітників треба обирати активного (партійно-витриманого) комсомольця-робітника в місті, активного комсомольця-селянина бідняка або наймита — на селі, і в нацкраях — активного комсомольця з бідних шарів серед тубільців. Добираючи робітників, треба брати на увагу їхні нахили до роботи з дітьми.

Не припускаючи, щоб комсомольці-вожаті загонів занедбовували свої комсомольські обов'язки, слід урегулювати кількість иншої громадсько-виробничої роботи, дорученої комсомольцям-вожатим загонів.

Зважуючи досвід підготовки робітників, конференція вважає, що основні форми підготовки піонерробітників повинні бути такі:

а) губкурси (окремо для міста, села й нацкраїв);

б) районові й загальноміські курси (вечірні й денні), щоб підготовляти міських робітників;

в) повітові й окружні курси-з'їзди, скликувані на короткий час;

г) семинари практичних робітників, як засіб підвищити кваліфікацію міських робітників;

ґ) волосні наради, як форма підвищити піонерські знання в сільських робітників;

д) виділення комсомольців для конкретної роботи в загонах на допомогу ватажкові в загоні;

е) використання сучасних педагогічних вузів, педтехнікумів, радпартшкіл, заводячи в них спеціяльні курси дитруху.

Конференція підкреслює, що, зважаючи на збільшення піонерів на селі, слід звернути собливу увагу на підготовку робітників на села.

Конференція доручає ЦК окремо розробити питання про постійні центральні курси для піонерробітників при ЦК.

Щоб підвищити знання піонерробітників, слід усякими засобами розвивати самоосвітню роботу вожатих у загонах (читання журналу „Вожатий", піонерлітератури для керовників і т. ин.).

Треба при цьому дбати, щоб керовники піонерською роботою мали певні педагогічні засоби й відповідні знання.

Зокрема увагу керовників треба звернути на щоденний облік роботи та досягнень її, на шукання нових шляхів, що полегшують роботу, домагаючись, щоб комсомол увесь час дбав про підвищення культурного й політичного рівня ватажків по загонах.

На допомогу керовникам дитячого руху треба скласти й видати спеціяльні книжки, подбавши також і про видання потрібних підручників.

VIII. Про керовництво партії

Конференція гадає, що керовництво РЛКСМ дитрухом на підставі постанов XIII з'їзду РКП цілком себе виправдало в роботі йд ало безумовно добрі наслідки, особливо що до правильного керування дитрухом, спираючись на організаційну структуру, як ланки, загони й піонерські бюра при комітетах РЛКСМ. Зважаючи на поширення й поглиблення піонероботи, виникає питання про дальше зміцнення щоденного керовництва партії роботою комсомолу серед піонерів.

Щоби зміцнити керовництво партії, треба перевести в життя такі чергові заходи:

1. Допомогти комсомолові добирати робітників для дитруху, виділяючи постійний кадр кваліфікованих партійних сил, щоб поставити методичну й виховну роботу в піонер-організації.

2. Зміцнити щоденне керовництво піонеррухом у низових парторганізаціях, систематично допомагаючи у виховній роботі, виділяючи кваліфіковані партійні сили на роботу в загонах.

3. Звернути належну увагу на добір культурних сил (учителя, агронома, лікаря), щоб допомагали комсомолові в роботі з дітьми, налагоджуючи правильне співробітництво їхнє з комсомолом.

4. Зважаючи на тенденції в деяких низових парторганізаціях (по кількох нацкраях) неправильно розуміти й не дооцінювати дитячий рух, треба з'ясувати завдання дитруху й потребу підтримати їх усіма засобами.

5. Вважаючи на те, що досі піонерорганізація не має постійної матеріяльної допомоги з боку держорганів, конференція вважає за потрібне завести в кошторис відповідних держорганів і профорганізацій витрати на дитячий рух, що забезпечували б нормальну роботу в піонерських загонах. У звязку зі швидким розвитком піонерорганізації та її черговими завданнями, треба збільшити оплату для кадра керовників, переважно для села і нацкраїв.

IX. Керовництво комсомолу

1. Багато організацій спілки ще й досі не засвоїли як слід, що піонерська робота є одна з основних частин

загальної роботи РЛКСМ. Конференція підкреслює, що треба дійсно перевести в життя за допомогою всіх місцевих організацій постанови XIII з'їзду РКП і VI з'їзду РЛКСМ про керовництво дитячим рухом.

2. Досі місцеві організації спілки керують дитячим рухом переважно через вожатих по загонах та через виділених робітників до бюра. Багато організацій не досить знають умови, зміст і методи роботи піонерорганізації. Конференція ставить перед союзними комітетами та осередками завдання, не обмежуючись добиранням робітників для піонерорганізацій, ближче керувати дитрухом, обговорюючи й розробляючи питання про піонерську роботу, а також виділяючи активних комсомольців, крім вожатих, для конкретної роботи в піонерських загонах на допомогу вожатим.

3. В деяких організаціях, особливо на селі, поширено уявлення про піонерорганізацію, як про окремий, цілком самостійний рух, організаційно незвязаний з комсомолом; немає ясного уявлення про дитрух, як частину спілкової роботи, і не усвідомлено потребу заснувати піонерські загони при осередках РЛКСМ. Треба й надалі з'ясовувати суть дитячого комуністичного руху та його взаємовидносин із спілкою, зокрема звернувши увагу на роз'яснення того, що піонерські загони, хоч де вони будуть організовані (при фабриці, заводі, школі, народнім будинку, клубі), повинні бути при осередку РЛКСМ і під її щоденним керовництвом.

X. Комсомольське ядро

4. Деякі осередки ставляться без належної уваги до комсомольського ядра в піонерських загонах, коли це ядро неміцне кількістю своєю та якістю.

Треба:

а) збільшити увагу до комсомольского ядра в піонерській організації, збільшуючи його і притягаючи до загальнокомсомольскої роботи;

б) притягати старших піонерів до роботи осередків РЛКСМ і на керовничу роботу в піонерорганізації (комісії в загальнозаводському чи районовому маштабі й т. д.);

в) з'ясувати всім комсомольцям-піонерам, як важливо додержуватись піонерських законів і звичаїв.

5. Зазначаючи неврегульованість на місцях питання що до прийому піонерів до союзу (визначення розкладки місць для піонерів, що їх можна зачислити до спілки, зрівнання всіх піонерів з „иншими“ і т. д.), конференція вважає за потрібне перевести в життя останні постанови ЦК про порядок зачислень до РЛКСМ.

6. Вважати за потрібне ввести політосвіту старших піонерів до системи політосвіти комсомолу, доручивши ЦК детально розробити ц питання.

ПРО ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ МОЛОДИХ ПІОНЕРІВ НА СЕЛІ

(Резолюція VI з'їзду РЛКСМ)

1. Організація молодих піонерів під керуванням РЛКСМ має завдання — „притягаючи перш за все пролетарських дітей, у той самий час намагатися максимально поширювати соціяльну базу організації, звертаючи особливу увагу на село“. Поширити дитячий комуністичний рух на селі в даний момент особливо треба, бо на селі: а) де-далі більше класове розшарування утворює гостру матеріяльну нерівність, і бідняцьких дітей більшає; б) маємо недостатнє громадсько-політичне виховання й немає практичного сільсько-господарського виховання в школах 1 ступня, що мало охоплює дітей — 36,4%; де-далі діти більше прагнуть об'єднатись і утворити дитячі групи тому, що їх притягають влаштовувати революційні свята, а також і під впливом осередків РЛКСМ, РКП, культцентрів і міста.

2. Визначаючи, що праця піонерів на селі є завдання комуністичної партії та комсомолу, зважуючи особливості дитячого віку й умови селянського життя, комсомол ставить перед селянськими дитячими організаціями таку мету: готуючи зміну для РЛКСМ, виховуючи її в дусі ленінізму, внести нову революційну й культурну течію в громадський і родинний селянський побут, приєднуючу дітей до участи в соціялістичному будівництві і всебічно розвиваючи дитячу натуру. Піонери на селі мусять стати за єдиних керовників усієї маси селянської дітвори, а також за вірних спільників і помічників партії та РЛКСМ у боротьбі за нове село, цеб-то за кооперування селянства, за підви-

щення культурного рівня селянської маси, за технічну революцію в сільському господарстві то-що.

3. Маючи своїм завданням охопити селянських дітей, у першу чергу дітей бідняцьких, батрацьких і середняцьких шарів, там, де є великі осередки РЛКСМ, школи та радгоспи, і в той самий час охоплюючи через піонерів своїм впливом де-далі ширші маси селянської дітвори,— комсомол мусить уперто боротись проти кулацьких впливів на дітей. Організація піонерів на селі мусить бути цілком у руках РЛКСМ і партії, і ні в якім разі ні в кого иншого. Разом із тим треба також притягати до піонерських організацій і дітей із волосних та сільських дитячих будинків.

4. Зміст піонерської роботи на селі якомога звязувати з селянським життям і сільським господарством, не відокремлюючись, а проймаючись життям села. Всю свою роботу піонери повинні базувати на старанному облікові і пристосованні до побутових умов селянських дітей, відповідати на сьогоднішні потреби й запити села в справі виховання молодого покоління. Без цього дитячі організації в селі або зійдуть на „суто-культурні“ організації, або-ж перетворяться в такі організації, що запроваджують „політизацію“ з міським змістом роботи, який мало розуміють і діти й дорослі. Лише за цих умов піонерзагін із самого початку роботи заінтересує селянство тим, що робить політично і громадське корисне діло. Лише за цих умов можна провадити роботу успішним темпом без зайвих труднощів і утворити матеріяльну базу для роботи піонерів, підтриманих громадськими селянськими організаціями. Піонерська організація на селі повинна являти собою дитячий політичний, культурний та сільсько-господарський осередок.

Загальний зміст роботи становлять:

а) громадсько-політичне й культурно-освітнє виховання;

б) трудове виховання;

в) фізичне виховання.

Взимку за центр роботи повинна бути школа, народній будинок або хата-читальня, літом — коло них надворі.

5. Конкретний зміст громадсько-політичного й культурно-освітнього виховання повинен полягати:

а) в політико-освітній роботі (знайомити з громадським життям оточення, з життям і роботою комдитгруп по всіх країнах, із життям і роботою комсомолу, комуністичної

партії, з завданнями Радянської влади, ідеєю поєднання міста з селом, завданням кооперувати населення, ознайомити з селянським і пролетарським рухом і т. ин.) — через розмови, читання, вечірки, роботи з газетою і т. ин.;

б) в загальнокультурній роботі (ліквідація неписьменности серед піонерів, хоч-би і серед загону, і дальша робота над самоосвітою, щоб письменні піонери навчали инших неписьменних дітей, агітувати серед дорослих за те, щоб посилали своїх дітей до школи, з'ясовуючи кожен раз, з якої причини та чи инша дитина не прийшла до школи, і подбати через комітет взаємодопомоги або иншим шляхом, щоб дитина ходила до школи; допомагати відсталим дітям у навчанні; конче потрібні розмови про вивчення природи, про поступові досягнення наук і перемогу над силами природи, про забобони, що виникають од того, що не знають законів природи, про те, як жили люди в старовину, у віщо й чому вони вірили, про самітність людини, беззахисність її перед природою і суспільством, про утворення мітів про бога; організація спостережень над природою; краєзнавство; організація музею місцевого краю, невеликого метеорологічного пункту разом із школою, нарбудом і агропунктом; організація екскурсій-походів до радгоспів, комун, до міста, до фабрики; антирелігійне виховання на підставі дослідної роботи з природознавства й у звязку з селянською роботою то-що;

в) в громадсько-політичній діяльності (допомога хатам-читальням, нарбудинкам) — улаштовувати свята, виконувати різні доручення завбудинку, розносити книги та газети, оповіщати про лекції, допомагати оправляти книги, допомогти відкрити дитячий садок і ясла в селі, допомагати цим установам, набувати й поширювати знання про догляд за малими дітьми, допомагати в цій справі жінвідділам; брати під свою охорону всіх малих дітей — охороняти, коли їх б'ють батьки, або напоюють горілкою; вербувати передплатників на „Селянську Газету"; читати голосно газети в себе дома матерям, батькам, сестрам, братам; допомагати бідняцьким та червоноармійським родинам; брати участь у практичному влаштованні свят, у найважливіших у селі політичних кампаніях; допомагати осередкам РЛКСМ захищати малолітніх, наймитів, підпасичів; брати участь у роботі осередків РЛКСМ і т. ин.

Особливу увагу в цьому слід звертати на роботу піонерів у школі (допомагати в школі: додержуватись чистоти в школі, прикрашати школу, агітувати за допомогу школі з боку батьків та всього селянства, доглядати, щоб діти справно відвідували школу, допомагати вчителеві, коли він починає заводити новий порядок у школі, через школу притягати дітей до піонерських загонів; організувати шкільне самоврядування; боротись із старими методами навчання; наближати школу до громадського і трудового селянського життя то-що).

6. Конкретний зміст трудового виховання повинен полягати в тім, щоб:

а) обробляти піонерські городи разом із школою, хатою-читальнею, та розводити нові городні рослини;

б) організувати боротьбу зі шкідниками та бур'янами;

в) організовувати серед дітей конкурси в їхніх родинних господарствах на краще вирощування городини та вивчення її, на кращий догляд за тваринами та вивчення їх, узгоджуючи всю цю роботу з комсомольськими сільськогосподарськими гуртками;

г) організовувати столярні, шевні (а де є електрифікація — також електротехнічні) та инші майстерні, що обслуговують село;

ґ) брати участь, разом з осередком РЛКСМ, в усіх громадсько-господарських заходах (ремонт мостів, організація пожежного відділу, допомога погорільцям і т. ин.).

7. Конкретний зміст фізичного виховання повинен бути такий:

а) переведення ігор, що беруть собі зміст із навкольного оточення, дають простір уявленням, розвивають уміння зважувати обставини, уміти колективно, організовано виявляти активність і т. ин.;

б) природні фізичні вправи;

в) організація влітку колективного життя на вільному повітрі, колективного купання, святкових гулянок, колективної роботи на повітрі;

г) вивчати основні правила особистої і громадської гігієни;

ґ) агітувати, щоб прокопували в селі канави, очищали сільські вулиці і двори від гною, дохлятини, помиїв то-що, агітувати за вентиляцію, вживання кип'яченої води, чистого

посуду, винищування мух, вошей і т. ин. і т. ин.; допомагати дорослим і комсомолові в цій роботі; агітувати проти самогону, боротися з самогонщиками й. т. ин.

8. Методика роботи що до організації молодих піонерів на селі повинна спиратись на:

а) організаційну структуру, основану на системі ланок;

б) активну участь у навкольному житті;

в) дослідний характер проробки всіх завдань;

г) колективне співстарання, як метода підвищити активність і самодіяльність дітей;

ґ) поступовість усієї роботи (від легкого до складнішого);

д) конкретність завдань і досягнень;

е) широке використання гри і вплив на емоціональний бік психіки дітей.

Всі програми треба складати на близькості матеріялу до інтересів селянських дітей і на практичній наочній користі всіх піонерських знань і роботи для села.

Всю роботу треба також пристосовувати до різних діб року.

9. Основний організаційний склад піонерських організацій треба зберегти на селі (ланка — 8 — 10 чоловіка, загін — 40 — 50 чоловіка, бюро піонерів при комітетах РЛКСМ).

Форма, значок, зовнішні відзнаки то-що треба залишити єдиними для всіх піонерів. Назви ланок можуть бути з сільсько-господарського життя („Жито“). Закони і звичаї теж слід залишити єдиними. Керовником загону мусить бути член РЛКСМ або РКП. На допомогу піонерським організаціям треба також притягти вчительство, демобілізованих червоноармійців, агрономів та місцеві кооперативні організації, комітети селянської взаємодопомоги й т. ин. Для успіху піонерської роботи участь учительства й агронома мають важливе значіння.

10. Для успіху комдитруху на селі треба мати допомогу міських піонерських організацій. Кожен міський загін повинен мати звязок із певним селянським загоном (щоб той допомагав надсилати книжки, газети, провадити листування, влаштовувати подорожі на село, переводити революційні свята, влаштовувати екскурсії до міста то-що). В цій роботі справді треба здійснити поєднання дітей.

11. Широко розвинути дитрух на селі можна лише тоді, коли керовники мають відповідну підготовку через

спеціяльні курси, і коли випущено буде достатню кількість відповідної літератури як для керовників, як і для піонерів (використовуючи в цій справі не тільки видавництво „Молодая Гвардия“, а й видавництва „Красная Новь“, „Новая Деревня“, Наркомзем і т. ин.).

Надзвичайно важливе чергове завдання для ЦК РЛКСМ— у звязку з цим, спеціяльно вивчити сучасний побут селянських дітей, і на підставі цього негайно й детально розробити всі програми, методичні вказівки й т. ин. про піонерську роботу на селі.

Практично поширювати роботу на селі слід так: губком РЛКСМ спільно з повіткомами РЛКСМ намічає в повіті декілька найміцніших осередків РЛКСМ, де поблизу є школа, нарбудинок, радгосп, де напевно можна покладатись на настрії дітей. На ці пункти треба найперше спиратись, щоб далі поширювати піонерські організації.

З кожного осередку треба виділити розвинутого, витриманого, добре письменного комсомольця і послати на губерські курси; він, коли повернеться, поширюватиме піонерроботу.

До VII з'їзду РЛКСМ у кожній губерні треба провести принаймні двоє губерських курсів для піонеркеровників, пересічно по 30 чоловіка кожні.

12. Треба провадити широку пропаганду дитячого руху на селі й у першу чергу серед членів РЛКСМ і РКП, а потім серед учительства, переводячи також протяжну кампанію в пресі, та організувавши в „Бедноте“ і „Крестьянской Газете“ періодичні кутки селянського піонера.

13. Розвивати дитрух на селі серед нацменшостей дуже важливо, а тому відповідні установи та організації повинні допомогти РЛКСМ, особливо в справі організації курсів для керовників піонерзагонів.

14. Комсомол не може виконати всієї цієї роботи що до виховання молоди, коли не матиме підтримки РКП, особливо її низових осередків. Осередки РКП на селі повинні всебічно допомагати сільським осередкам РЛКСМ.

РЕЗОЛЮЦІЯ

II Всеукраїнської Наради Комуністичного Дитячого Руху про роботу на селі

1. Тому, що нині яскраво виступає на селі момент класового поділу, а поруч із цим усталюється і збільшується незаможницька дитяча маса, організація молодих піонерів набирає значної сили.

2. За підвалину для роботи дитячої комуністичної організації на селі є загальні завдання партії і комсомолу.

Дитяча комуністична організація, готуючи надійну зміну для ЛКСМУ й виховуючи дітей на ленінових заповітах, має щільно об'єднати свою роботу з загальною роботою і життям села.

Піонер на селі мусить стати організатором усієї дитячої маси, мусить мати свій вплив на них, допомагаючи в той саме час партії та комсомолові в їхній щоденній праці.

3. XIII з'їзд партії вхвалив, що треба „охопити дитячою комуністичною організацією пролетарських дітей, але поруч із тим поширити організації в першу чергу за рахунок села".

Тому постанову VI з'їзду РЛКСМ про розвиток піонерської організації (на одного комсомольця — один піонер) має бути здійснено й у роботі на селі.

Село має тепер: партійних осередків — 1.374, комсомольських — 2.667, піонерських загонів — 1.810, піонерів — 82.668. А всього дітей на селі — 5.765.000, із них по школах — 1.033.000.

Відци виникають такі завдання при роботі на селі: а) кожний партійний та комсомольський осередки повинні мати піонерський загін і б) широкою хвилею втягувати дітей до піонерських організацій, вже заснованих.

Особливу увагу та догляд треба забезпечити наймитам, пастушкам та дітям, яких іще не охоплено установами соцвиху.

Треба дбати про те, щоб, утягуючи цих дітей до піонерських організацій, переводити серед них загальноосвітню роботу, організуючи при загонах КНС та хатах-читальнях гуртки ліквідації неписьменности, притягаючи їх до участи в усіх кампаніях та революційних святах.

Подвійну увагу треба звернути на роботу по селах та колоніях національних меншостей (німців, болгар, поляків, євреїв), де завоювання дітвори має особливе значіння, бо на дітей цих сел сильно впливають клерикальні, сектантські

й національні організації, що, заполонивши школи, одверто розгортають там свою роботу.

4. Центр піонерських організацій на селі — це сельбудинок, хата-читальня, радгосп, комуна, колгосп, дитячий притулок-школа.

5. Робота піонерських організацій своїм змістом має щільно наблизится до щоденної роботи самого села.

Беручи участь у всій роботі сільських організацій, піонерська організація усуває небезпеку стати „культуркою", або-ж організацією, що заводить „політизацію", переносячи методи роботи з міста на село, не досить розуміючи її.

Тільки тоді піонерська організація зацікавить селян та набуде собі авторитета серед них, коли братиме участь у загальнополітичній діяльності села.

6. Загальний зміст роботи полягає: 1) в громадсько-політичному та культурно-освітньому вихованні; 2) трудовому вихованні і 3) фізичному вихованні.

1. Громадсь-кополітична діяльність

Полягає в тому, щоб: а) допомагати хаті-читальні, сельбудинкові, влаштовуючи свята і прикрашуючи помешкання; б) розносити селянам-передплатникам газети, читати в сельбудинку газети населенню (делегаткам жінвідділу, неписьменним селянам; в) допомагати родинам червоноармійців та інвалідів, убираючи городи та поле; г) оповіщати про лекції, зібрання, сходки селян, делегатські зібрання; ґ) впроваджувати в сім'ю нові побутові звичаї; д) брати участь у кампаніях перевиборів до рад, КВД, КНС, делегатських зібрань селянок; ця участь виявляється в оповіщенні про час та місце виборчих зібрань, у розклеюванні афіш, відозв, у підготуванні відповідних постановок; е) організувати куточки по хатах-читальнях, у сельбуді і школі.

Окреме місце має робота в школі. Вона полягає в тому, щоби: а) додержувати чистоти в школі; б) демонструвати в КНС, хаті-читальні, сельбудинкові досягнення школи, організуючи виставки шкільних робіт; в) організовувати в школі самоврядування; г) наближати школи до громадського життя села; ґ) втягувати школярів до піонерських загонів; д) агітувати серед батьків за допомогу школі; е) стежити, щоб піонери-школярі ретельно відвідували

школу, виявляючи причини невідвідування школи, допомагати тим, що їм не під силу навчання, допомагати вкупі з осередком ЛКСМУ через КВД незаможним учням; ж) навчати неписьменних піонерів-наймитків.

2. Агрономічне та антирелігійне виховання

а) Організовувати по районових центрах агрономічні гуртки; б) організовувати разом зі школою і допомогою агронома метеорологічні пункти; в) організовувати спостереження над явищами природи; г) досліджувати неврожай (шляхом екскурсій до радгоспів, колгоспів, комун, на досвідні поля), на підставі вивчення наслідків переведеної роботи з галузи агрономічного та антирелігійного виховання.

3. Трудове виховання

а) Брати участь спільно з осередком ЛКСМУ та КНС у полагодженні мостів; б) допомагати пожежним командам; в) брати участь у боротьбі зі шкідниками; г) обробляти шкільні городи; ґ) організовувати трудові дні для громадських робіт; д) використовувати майстерні, радгоспи, колгоспи для трудового виховання піонерів, а також практикувати гуртову ручну працю (латати, гаптувати, шити, плести коші то-що).

4. Фізичне виховання

а) Переводити колективні розваги; б) спортувати (під керовництвом спорт-інструкторів), використовуючи допризовні майдани, самих допризовників та демобілізованих червоноармійців; в) вивчати основні правила особистої та громадської гіґієни; г) агітувати за чистоту селянського подвір'я та вулиць; ґ) стежити за чистотою шкільного посуду, за тим, щоб була переварена вода по хатах-читальнях, сельбудинках і вдома; д) агітувати за протипошесні прищеплення серед школярів та серед иншої дітвори.

5. Робота серед безпритульних

а) Переводити облік безпритульним та патронованим дітям села; б) стежити за обставинами життя патронованих дітей; в) настановляти безпритульних дітей за допомогою

осередку ЛКСМУ до роботи в радгоспи; г) навчати безпритульних дітей письменности; ґ) агітувати серед сім'ї за вступ до осередку „Друзі Дітей" та за внески на користь безпритульним.

Отже, всю роботу піонерської організації має бути побудовано з конкретного матеріялу, що оточує і цікавить селянських дітей.

6. Всю роботу в справі організації та виховання дітей на селі можна виконати тоді, коли в ній братиме активну участь увесь комсомольський осередок, коли добереться та підготовиться відповідний кадр керовників - комсомольців та притягатиметься до неї вчителя, агронома та лікаря.

Керування роботою та добір робітників покладається на комсомол, тому місцеві комітети виділяють од себе добре підготовлених робітників, закріплюючи їх за організацією молодих піонерів на довший час.

Підготовку робітників переводиться на нарадах практичних робітників: місцевих - районових та округових курсах - з'їздах.

7. Підчас роботи треба широко популяризувати дитячий комуністичний рух, демонструючи серед селян його досягнення з метою вселити піонерські організації в побут села та здобути твердий матеріяльний ґрунт од ВРЗЛ, кооперації та инших організацій.

8. Нарада визнає за конче потрібне зміцнити звязок міста з селом, переводячи це по лінії загального шефства партійних і комсомольських осередків, а не шефства окремих шкіл.

9. Щоби в достатній мірі та своєчасно керувати роботою на селі, нарада визнає за потрібне виділити з кожного губерніяльного та центрального бюра по одному робітникові, яким і доручити роботу на селі.

А. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ ДИТЯЧОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОЛОДИХ ПІОНЕРІВ ІМЕНИ т. ЛЕНІНА

Щоб комуністично виховати молоде покоління, утворити з нього майбутніх борців та будівників комуністичного суспільства, — комсомол, під керуванням РКП(б), засновує організацію молодих піонерів імени т. Леніна. Профспілки та органи Наркомосу, як організації, безпосередньо зацікавлені

в цій справі, беруть у ній участь і безпосередньо допомогають комсомолові, не утворюючи при собі окремих дитячих організацій.

Б. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ

І. Склад організації, правила що до вступу й виключення

1. До організації молодих піонерів зараховують дітей трудящих, насамперед дітей робітників та селян, віком од 10 до 16 років.

2. Приймають нових піонерів через ланку, раду загону, а остаточно затверджує загальне зібрання піонерів загону.

3. Не менш, як через 2 місяці новий член, що знає закони і звичаї, може дати урочисту присягу, після чого його зараховують дійсним піонером, і він має право носити краватку, значок і піонерську картку.

4. Виключають піонерів згідно з постановою ланки, ради загону, коли ствердить зібрання загону, за порушення законів і звичаїв і за порушення піонерської дисципліни.

ІІ. Термінологія

1. Всі дитячі організації СРСР мають назву „Дитяча комуністична організація молодих піонерів імени т. Леніна".

2. Основний осередок молодих піонерів має назву „загін".

3. Групи з 10 чоловіка, що на них поділяють загін, мають назву „ланка".

4. Керовник загону —„вожатий" загону.

5. Керовник ланки —„вожатий" ланки.

ІІІ. Загін

1. Первісний осередок дитячої комуністичної організації є загін молодих піонерів, що його організують при виробничому підприємстві, клубі, дитячому будинку, на селі — при комсомольському осередку.

2. Загін повинен об'єднувати від 40 до 50 дітей, цеб-то бути невеликим, спойним, рухливим, гнучким організмом. Коли при даному підприємстві або установі буде потрібно організувати по-над 50 дітей, то можна зформувати ще

загони, що матимуть загальну раду з вожатих ланків усіх загонів і одного керовника, який відповідає за роботу всіх загонів.

3. Щоб керувати роботою кожного загону, відповідний осередок РЛКСМ виділяє комсомольця — вожатого загону, якого затверджує комітет РЛКСМ.

4. На допомогу керовникові загону осередок КСМ, за ствердженням комітету КСМ, виділяє помічників, що працюють під керуванням вожатого загону.

5. На чолі загону стоїть рада загону, до неї належать вожаті ланок, вожатий загону, їхні помічники та представник бюра осередка РЛКСМ, по змозі, член РКП. Рада загону провадить щоденну роботу загону, приймає і виключає піонерів, встановлює і слідкує за внутрішньою дисципліною, заслухує доповіди й керує роботою відповідного форпосту, обмірковує і затверджує плани робот і розподіляє їх по ланках, а одночасно ця рада є школа для підготовки вожатих у ланках.

6. Рада загону обирає секретаря, що протоколує засідання ради, пише щоденник загону та виконує иншу роботу, що доручає рада.

Керувати засіданнями ради кожного разу обирають голову засідання. Всі постанови ради переводять за згодою керовника загону.

Примітка: Коли виникають непорозуміння між радою і керовником, то справу передають розглянути осередкові або комітетові РЛКСМ.

7. Крім того, загони обирають комісії: господарську, редакційну, бібліотечну та инші, що їх періодично переобирають; комісії ці працюють під керуванням ради загону з членами ради на чолі.

8. Кожен загін має свій номер (районовий, загальноміський або повітовий) і може засвоювати собі ім'я ідейного проводиря з революційних діячів або назву революційних подій (імени Карла Лібкнехта, Паризької Комуни то-що).

9. Загін періодично скликає свої збори для загальних розмов, роботи, екскурсій, а також, щоб обмірковувати важливі питання сучасного життя, роботи в школі, участі в святах, кампаніях, щоб затвердити постанови ради про приймання й виключення піонерів, або щоб заслухати звіти ради.

IV. Ланка

1. Щоб краще добрати дітей, беручи на увагу прихильність, вік, спільну роботу, щоб призвичаїти до колективної роботи й дисципліни, і переводити роботу на ґрунті групового співстарання, а також, щоб полегшити керування роботою,— загін поділяють на ланки по 10 чоловіка в кожній.

2. Ланка обирає з піонерів вожатого та одного помічника, яких перебирають що три місяці.

3. Ланка обирає собі назву, що має революційне-трудове розуміння (Червоний Літак, Текстильник, Слюсар, Металіст, Серп, Молот і т. ин.).

4. В ланці переводять конкретну щоденну роботу: розмови, фізкультурні вправи, роботу в майстернях, готують матеріяли для загінного журналу, газети, готуються до таборового життя, гри, громадсько-політичну роботу, готують експонати то-що.

Вся робота в ланках відбувається під доглядом керовника загону, його помічника, що проводять постанови ради загону, та свої вказівки через вожатих ланок.

V. Жовтенята

1. При піонерському загоні можна зорганізувати групу жовтенят — дітей од 8 до 11 років.

2. Група мусить мати не більше як 25 чоловіка.

3. Групу поділяється на 5 ланок по 5 чоловіка в кожній.

4. Керувати групою жовтенят повинен комсомолець, його виділяє осередок РЛКСМ і він є помічник вожатого загону піонерів.

5. На чолі кожної ланки стоїть піонер, що його виділила рада загону, а на допомогу йому обирають помічника з жовтенят.

6. Жовтенята, замість значка і краватки, носять, нашиту на сорочці, на лівому боці грудей, червону зірку.

VI. Повітові, районові організації молодих піонерів і бюро молодих піонерів

1. В районовому, міському, повітовому маштабі всі загони піонерів об'єднується в районову, міську й повітову

організацію молодих піонерів при відповідній комсомольській організації, що нею керує відповідний комітет КСМ.

2. Щоб здійснити практичне керування роботою загонів на відповідній території, місцевий комітет КСМ засновує при собі практичний керовничий орган піонерорганізації — районове, повітове бюро молодих піонерів із правами відділу комітету. Бюро молодих піонерів, частина комітету КСМ, користується його апаратом, не маючи своїх печаток, бланків і т. ин.

Бюро молодих піонерів підлягає в роботі директивам комітету КСМ, і всі важливі справи його роботи затверджує комітет КСМ.

3. До завдань бюра належить: керувати, інструктувати вожати загонів, розробляти організаційні й методичні питання, організовувати кампанії та свята з участю дітей, керувати роботою піонерів у школах та дитячих будинках, скликати дитячі конференції, різні наради з участю батьків, педагогів, представників фабзавкомів, сільських рад та инших громадських організацій у місті й на селі, керувати різними піонерськими комісіями. Періодично повітове (районове) бюро скликає свої засідання спільно з керовниками загонів.

4. Конструкція бюра молодих піонерів із 5 — 7 чоловіка така: на чолі його мусить стояти член відповідного комітету КСМ, член РКП(б), що його виділив комітет на постійне практичне керування роботою; крім того, до складу бюра молодих піонерів мусять належати представники комітетів партій, профспілок, ВНО, жінвідділів, здраввідділів, персонально дібрані практичні робітники. В районовому, міському або повітовому маштабі (при відповідному бюрі молодих піонерів) скликають періодичні наради вожатих ланок, щоб розвязати питання районової (повітової) роботи. На цих нарадах виділяють відповідні комісії з піонерів для роботи в районі (повіті): фондова комісія, комісія для роботи серед безпритульних, комісія стінгазетна, пікорська й т. ин., що працюють під безпосереднім керуванням бюра молодих піонерів.

VII. Губерські організації молодих піонерів і губбюро молодих піонерів

1. Всі повітові, районові організації молодих піонерів на губерській території об'єднано в губерську організацію молодих піонерів імени т. Леніна.

2. Губком РЛКСМ, щоб керувати працею комітетів КСМ (районових та повітових), утворює при собі бюро молодих піонерів, куди входить 11 чоловіка. Бюро молодих піонерів є відділ губкому і працює під безпосереднім керовництвом його президії.

3. На чолі бюра стоїть голова, член губкому РЛКСМ. Члени бюра: представник губкому партії, відділу робітниць, ВНО, ГРПС, здраввідділу і практичні робітники, персонально затверджені від губкому РЛКСМ.

4. Щоб розробляти методичні питання, губбюро утворює при собі методичні комісії, притягаючи педагогів-комуністів до їхньої праці.

5. Губбюро технічного апарату не має, а використовує апарат губкому КСМ.

6. Такі самі бюра організують у національному й обласному маштабі.

7. При краєвих бюрах КСМ утворюють бюра молодих піонерів із голови — члена крайбюра КСМ і представників: крайбюра партії, крайбюра РПС, жінвідділу, здраввідділу, голови губбюра даної губерні та практичних робітників дитруху з персонального добору. Бюро молодих піонерів працює під безпосереднім керуванням крайбюра КСМ.

8. На щоденну практичну роботу бюра можуть призначати президію не більше як із трьох чоловіка.

VIII. Центральне бюро молодих піонерів

1. Щоб здійснити практичне керування роботою нижчих комітетів РЛКСМ у галузі дитячого руху і узгодити питання роботи з заінтересованими організаціями та установами (НКО, НКЗ, ВУРПС та ин.), а також, щоб розробляти методичні питання дитячого руху, при ЦК РЛКСМ утворюють центральне бюро молодих піонерів, що працює, як відділ ЦК РЛКСМ, під безпосереднім керуванням його бюра. Центральне бюро молодих піонерів складається з таких осіб: голови — члена ЦК РЛКСМ, що постійно працює в галузі дитячого руху, представників: агітпропу ЦК партії, відділу робітниць ЦК партії, головсоцвиху, ВЦРПС, Наркомздоров'я, НРФК, виконкому КІМ'у і практичних робітників, що їх персонально добирає центральний комітет.

2. При центральному бюрі утворюють методичну колегію розроблювати методичні питання.

3. Центральне бюро молодих піонерів видає друкований орган, журнал для дітей, журнал для керовників.

4. Центральне бюро молодих піонерів виділяє зі свого складу на щоденну практичну роботу президію з 5 — 7 чоловіка.

IX. Закони молодих піонерів

1. Піонер вірний справі робітничої класи — заповітам Ілліча.

2. Піонер — молодший брат і помічник комсомольця і комуніста.

3. Піонер — товариш піонерам, робітничим і селянським дітям усього світу.

4. Піонер організує дітей відповідного оточення й бере участь із ними в житті цього оточення. Піонер — зразок всім дітям.

5. Піонер прагне знання. Знання й уміння — сила в боротьбі за робітничу справу.

X. Звичаї

1. Піонер береже здоров'я своє та инших, він загартований, бадьорий. Встає рано вранці, старанно вмивається, робить гімнастику.

2. Піонер цінує свій і чужий час. Свою справу робить швидко й чепурно.

3. Піонер працьовитий і завзятий, уміє працювати колективом за всяких умов, дасть собі раду в усяких обставинах.

4. Піонер береже громадське майно, тримає охайно книжки, одежу і приладдя в майстерні.

5. Піонер не лається, не курить і не вживає алкогольних напоїв.

XI. Урочиста присяга

Встановлено таку форму урочистої присяги: я, молодий піонер РСФР, перед лицем своїх товаришів урочисто заприсягаючись, що:

1. Буду неухильно обстоювати справу робітничої класи в її боротьбі за визволення робітників та селян усього світу.

2. Буду чесно й непохитно виконувати завіти Ілліча, закони і звичаї молодих піонерів.

XII. Закони жовтенят

1. Жовтенята допомагають піонерам, комсомольцям, комуністам, робітникам та селянам.

2. Жовтенята прагнуть стати молодими піонерами.

XIII. Звичаї жовтенят

1. Жовтенята стежать за чистотою свого тіла й одежі.

2. Жовтенята люблять працювати.

XIV. Гасло піонерів та жовтенят

„До боротьби за робітничу справу — будь готов!“ Відповідь: „Завжди готов!“

Основне гасло — „Зміна зміні йде“.

XV. Значок піонерів

1. Встановлено один значок для всіх організацій СРСР — на червоному прапорі серп і молот; посередині серпа — огнище з трьома вогненними язиками на п'ятьох полінах; на серпу напис: „Будь готов!“

XVI. Зовнішні атрибути

1. Всі члени організації молодих піонерів і жовтенят мають одну форму: блузу захисного коліру, коротенькі штанці в хлопчиків і спіднички до колін у дівчаток, бажано темного коліру.

2. Всі члени організації молодих піонерів носять червону стрічку — краватку.

3. Окремі піонери та керовники жадних инших значків і атрибутів не носять.

4. Ланка має трьокутний червоний прапор, на ньому змальовує свій революційно-трудовий символ з одного

боку й напис „ланка“ (будівників, літаків, номер загону) — з другого.

5. Загін має прапор квадратовий червоний, із піонерським значком і гаслом з одного боку, і написами №№ 1, 2, 3 і т. ин. загін молодих піонерів (імени проводиря) при такім-то підприємстві, номер район або міста — з другого.

6. Такий самий прапор має і вся губерська організація.

XVII. Салют піонерів і жовтенят

1. Встановлено такий салют: п'ять пальців правої руки, щільно складених, підіймають по-над головою. П'ять пальців — п'ять частин світу, де є пригноблені, що за їхнє визволення борються піонери; по-над головою — тому, що інтереси пролетаріяту для піонерів вищі за свої особисті інтереси.

Секретар ЦК РЛКСМ Я. Цейтлін

Голова ЦБ молодих піонерів Е. Теремякина

Затверджено ЦК РКП(б) 4 серпня 1924 р.

VI. ЖОВТЕНЯТА

А. Гендріховська

ПРО РОБОТУ З ЖОВТЕНЯТАМИ

Дитячий комуністичний рух розбив віковий забобон що до аполітичности дитячих мас, втягши в організовану політичну роботу сотні тисяч дітей. 1922 р. охопити зразу всі зростові групи було неможливо. Частинами було взято той вік, що більше для цього виспів, виявляв до цього нахил, був зрозуміліший для комсомольця. А тому до цього часу організовано втягнуто вік од 10 років (иноді, контрабандою, від 9), цеб-то той вік, що ближче підходив своєю природою і особливостями до молодшого комсомольського.

Два роки роботи значно зміцнили комсомольця, як педагога і організатора дитячих мас, дали величезний кадр піонерів, цілу армію (700.000 дітей), і тепер невідкладно стоїть питання притягти до комдитруху більшу зростову групу — приблизно, з 7 — 8 років, так званих жовтенят.

Цю потребу можна мотивувати так:

По-перше, діти цього віку найзнедоленіші й безпритульні.

По-друге, цей вік так легко піддається під вплив і так швидко складаються в ньому колективні звички й навички, що недоцільно його залишати по-за організацією з тим, щоб через три роки почати цю роботу, більше витрачаючи на неї енергії.

По-трете, безпосередній натиск цих дітей на піонер-клуби, через батьків та старших братів — піонерів і комсомольців, такий великий, що потребує до себе серйозної уваги.

По-четверте, самі піонери старшого віку прагнуть цієї роботи, надаючи їй, звичайно, більшого значіння, і, як показав досвід окремих груп, серед них є багато талановитих, енергійних і здібних організаторів.

Коли підійшли до питання про молодших дітей з погляду шкільної і дитбудинкової організації, то, по-перше, вона стоїть як першочергове завдання, по-друге, його здебільшого вже розвязано.

Для єдности шкільного самоврядування й усієї шкільної організації потрібна єдина організація школярів, і те, що перші дві групи — не ленінські, утворює усяку неузгодженість, а иноді й дезорганізацію в шкільній роботі.

В дитдомах малюки неофіційно все одно належать до колективів молодих ленінців, а иноді просто групуються навкруги них.

Отже, є дві підстави поширити комуністичну роботу з дітьми, охопивши й молодшу групу — від 7 років. Уже є достатній досвід у комсомольців, є потреба в самих дітей та їхніх родин, є великі кадри ленінців, що рвуться до цієї роботи, залишається тільки оформлювати роботу й внести в ту роботу, що по багатьох місцях уже виникла, певну плановість.

Очевидно, детальної інструкції тепер дати не можна: надто нова ще робота, надто мало є досвіду; а проте основні віхи і в організаційній частині, і в самому переведенні роботи що до змісту й метод намітити можна і слід.

Підходячи до питання про жовтенят та про роботу з ними, кожен комсомолець, звичайно, поставить собі запитання про те, які особливості цього віку, бо безперечно треба знати об'єкт виховання.

На жаль, певних і докладних даних він ніде не найде: буржуазна педагогіка вважає, що цей вік надзвичайно важливий для правильного формування особи, і в той самий час застерігає „обережно підходити до нього, щоб не приглушити індивідуальних особливостей"; всі дані її полягають або в біогенетиці, або подають відомості про окремих індивідуальних дітей, що виростають у сім'ї, до того-ж — буржуазній.

Комуністична педагогіка ще не встигла вивчити питання про кожні зростові періоди та їхні особливості, а тому керовникам-жовтенятам тепер можна порадити тільки одно: ознайомитися з анатомо-фізіологічними особливостями дітей цього віку (через лікаря або з книжок) і потім базуватися на широкій загальній характеристиці цього віку, чуло й уважно стежити за тим, як діти виявляють себе, і

побіжно пристосовуватись до них так само, як спочатку вони пристосовувались до ленінців.

Підходячи до цієї роботи, комсомолець мусить пам'ятати перш за все те, що діти цього віку слабші фізично, що стомлюються вони більше, та і здоров'я їхнє більше залежить од своєчасного сну, відпочинку, їжі, чистоти повітря і т. ин. Тут треба пильно стежити як за самими дітьми, як і за гігієнічними умовами їхньої праці.

Далі треба мати на увазі, що їм треба рухатись, балакати, гратись. Для цього віку гра є одна з найхарактеристичніших потреб. Активність, часто безладна рухливість, велика балакучість, невгавна діяльність одрізняють взагалі жовтенят од ленінців.

В галузі суспільних взаємовідносин і організаційних форм — примітивність і иноді нездатність охопити ту чи иншу організаційну форму в цілому.

Основний інтерес, як і в старших, — сучасність, навкольне життя, не абстрактних, а в живих формах і динамиці.

Линуть до старших дітей, до комсомольців мабуть ще більше, ніж піонери, може тому, що й до революції і після неї малюки не зустрічали в суспільстві достатньої уваги й поваги до своїх інтересів.

Отже, наше жовтеня знає життя менше, ніж піонер, але безупинно його вивчає, до того-ж вивчає його активно, пориваючись щось робити; воно все — рух, йому треба ще набути багато звичок, воно нестале, мало витримане, воно думає і орудує конкретно, абстракція для нього чужа; проте, з другого боку, воно має нахил до колективу, прагне до товаришів; воно політичне: громадські події його захоплюють, воно легко піддається колективній обробці. Цими загальними, надто побіжними міркуваннями доведеться обмежитись; практика дасть нам далі відомості про те, що являє собою пролетарська дитина в умовах соціяльної революції, які її особливості, і до того, яка вона в колективі,— таких даних буржуазна педагогіка не давала й не могла дати, а наша комуністична — тільки тепер ставить це питання і ставить його, звичайно, широко; разом із практичною роботою треба й науково-теоретично вивчати групи жовтенят, з усіма їхніми відмінними рисами й особливостями.

Як саме розпочати роботу з жовтенятами?

Робота з жовтенятами (з молодшим віком), незалежно від того, де її провадять — у клубі чи дитячій установі, — природнє, розпадаються на два періоди: підготовчу роботу і організаційно оформлену.

Підготовча робота мусить мати масовий характер, охоплюючи в школі всіх дітей допіонерського віку, в клубі — всіх, хто прагне до нього: братів, сестер піонерів і, взагалі, всіх малюків.

Робота ця йде трохи різно в школі і клубі, а тому ми розберемо її окремо.

Робота в школі

Тут робота молодих піонерів у першу чергу полягає в тому, щоб утворити певне оточення для жовтенят, починаючи з суто-зовнішнього.

Школа мусить мати достатнє число піонерських плакатів, що змістом приступні й малим дітям (портрети вождів революційних, гасла). Ленінський куточок та інші піонерські куточки треба інтересно влаштувати, вони повинні мати зовнішнє мальовничий привабливий вигляд. Піонерські газети й журнали мусять бути приступні дітям і зацікавлювати їх.

Потім ленінці повинні утворювати певне громадське оточення, бути чинником, що виховує жовтенят що до звязку, дисципліни, суспільности. Ленінські збори, свята, всі коллективні виступи ленінців, — все це мусить, з одного боку, підвищувати авторитет ленінців і притягати до них, з другого — непомітно впливати на малих дітей, заохочуючи їх до переймання.

Одночасно з цим треба починати й першу роботу з жовтенятами. Починати її найкраще з того, щоб ленінці ближче підійшли до їхнього життя та інтересів: брали участь у їхніх грах, організовували-б для них ці гри, співали зними то-що.

Це відразу приверне дітей до ленінців і дасть змогу непомітно перейти до планової роботи.

В цій роботі, так само грі, мусить належати чимале місце, — грі, звичайно, організованій; потім можна влаштовувати години розмов, вивчати пісні, влаштовувати нескладні інсценіровки-імпровізації і т. ин., постійно втягати дітей в організацію, утворюючи звички й дисципліну то-що.

Добре також улаштовувати свята з нескладними виставами (силами ленінців, притягаючи й жовтенят), до того-ж неодмінно закінчувати їх треба рухливими грами.

Потім поступово знайомити їх з піонерською роботою в районовому клубі й т. ин.

Влітку можна організовувати прогулянки в ліс, на поле з ленінськими піснями і грами.

Вся ця робота має на меті формувати свідомість, складати звички, заохочувати стати ленінцем.

В клубі

В клубі робота ця йде приблизно так само, з тією тільки різницею, що склад дітей спочатку буде непостійний; діти будуть різні розвитком, часто без жадних організаційних звичок, багато буде неписьменних, иноді — безпритульні,

Але тут теж слід починати з заходів масового характеру, не переводячи відразу добору дітей. Гра, пісні, оповідання, вистава,— це все, нарешті, виділить той постійний склад, з яким можна буде провадити систематичнішу роботу. При цьому можливо, що підготовчий період буде довший, ніж у школі.

Другий етап

Організаційне оформлення роботи з жовтенятами слід починати після того, як переведено всю цю первісну підготовку. Приступати до неї слід лише там, де є досить сильний, дисциплінований і звязаний колектив із ленінців — це перша підстава для поглибленої планової роботи.

Друга — всю роботу з жовтенятами треба провадити, так-би мовити, в „ленінському оточенні", в найживішому й найміцнішому об'єднанні з усім колективом, бо він (а не окремі організатори) становитиме основний чинник виховання жовтенят. Жадних виділень, відокремлених територіяльно помешкань не мусить бути.

Оформлення це відбувається приблизно так:

Перший акт — утворити групи жовтенят, перевівши добровільний запис усіх дітей, що побажають цього. Група ця мусить бути невелика (25 чоловік), бо більшу масу, як

одиницу, діти цього віку зразу навряд чи охоплять (у школі доведеться робити виняток із цього правила).

Другий — поділ групи на ланки по 5 чоловіка, щоб поглибити роботу. Поділ цей треба зробити природно, виконуючи якусь конкретну роботу (прикраса кімнати, організація куточка то-що), так щоб діти це зрозуміли, як правильнішу організацію роботи. Далі такий поділ можна закріпити, як постійний.

Діти групи й ланки, взаємно доповнюючи одно одного, мусять перевести спочатку таку роботу:

а) перевести розмови й пояснення, що таке ленінці, хто був Ленін, хто такі жовтенята й підвести до питання про КСМ і партію, як керовників трудящих;

б) проробити закони жовтенят;

в) вивчити гімн жовтенят, дитячий Інтернаціонал, та ще кілька дитячих пісень;

г) проводити організовані гри.

Досить швидко можна дійти до організації куточка жовтенят і до випуску для них газети.

Обидві роботи ці треба виконати спільно з жовтенятами й ленінцями.

Паралельно треба відвідувати клуб молодих піонерів, знайомитись із їхньою роботою, читати піонерські газети,— взагалі, поступово вводити в усю піонерську роботу, в її деталі й хоч початково знайомити з КСМ (одвідувати комсомольський клуб, брати участь комсомольцям у грах, розмовах, читанням жовтнятам то-що).

Значить, форми роботи ті самі, що й з піонерами, а саме: гра, розмова, прогулянка й переважно такі форми, що дають більшу можливість рухатись, здебільшого — гри й роботи.

Приципи роботи та її зміст теж не відрізняються від піонерської, тільки матеріял дається легший, приступний, конкретний.

Три підвалини — громадсько-політичне виховання, трудове й фізичне — і складність завдання погоджувати з силами дітей.

Розгляньмо основні форми робот із жовтенятами. До гри з жовтенятами треба підходити, переважно, з погляду тих звичок, які нам бажано утворити, а саме: гра мусить об'єднувати дітей, мусить привчати їх до організованости,

утворювати спільні інтереси; індивідуально в кожного виробляти: витривалість, колективну солідарність, жвавість, спритність, сміліст, уміння робити в гурті.

Крім організованої гри, можна вживати легкі драматизації - інсценіровки особливо улюблених віршів, пісень, оповідань. Бажано самим, усім колективом, утворювати гри за таким порядком: зазначити тему й перші дві дії; решту виробляти в процесі гри — це найбільш творчий вид гри, але перевести його зможе тільки комсомолець або вчитель: піонерам він не під силу.

Бесіди й розмови

Діти цього віку люблять живе, конкретне оповідання, де багато дії, де йде мова про живих дієвих осіб. Треба, щоб оповідання мало звязок із рештою роботи (комплексувати матеріял), бо діти прагнуть активно виявляти все нове, що вони взнають. Приклад — оповідання про Леніна, пісня (окремі яскраві епізоди, відповідні до них вірші), прикраса ленінського куточка; або — фабричне життя — пісня, розмова, малюнки до газети то-що. Готового матеріялу для розмов немає або майже немає, доведеться пристосовувати те, що є для піонерів; частково можна використати відповідні книжки, уважно переглянувши, уникаючи всякої безглуздої фантастики, усього ненормального й того, що перекручує дійсність.

Робота

Робота мусить бути життьово потрібною, цікавою, і провадити її треба колективно. Вона поділяється: робота для себе (жовтенят) — зробити прапор, плакати, прикрасити куточок; для ленінців — участь у тій самій роботі; для всієї школи або клубу — виконувати легку громадську роботу — підклеювати гасла або щось подібне; для фабрики або заводу й т. ин.

Робота повинна бути нескладна, і план її мусить точно намітити організатор для себе самого; треба привчати дітей яко-мога ощаджувати час і сили.

Жадної безцільної праці на зразок „рукоделій“ не мусить бути.

У майстернях діти цього віку систематично не працюють; можна частково виробляти щось із тонкого картону, прості столярні вироби (без пилки й остругання).

Фізвиховання переводити, переважно грами надворі (свіжому повітрі). Гімнастики без спортінструктора провадити не слід. Зате треба найуважніше слідкувати за гігієною як самих дітей, як і помешкання.

Формуючи дитячу роботу, треба радитись із лікарем (коли це в школі) або з комсомольцем, завжди пам'ятаючи, що переобтяження шкідливо відіб'ється на слабенькому організмі жовтеняти.

Велике місце в роботі з жовтенятами належить святам як загальним із ленінцями, як і спеціяльно „жовтенятським".

Свята тут треба улаштовувати в масових виступах; сольних номерів краще не вживати.

Зміст свята мусить відповідати вікові. Виступи дорослих треба скоротити до мінімуму. На святі неодмінно мусять бути присутні, крім ленінців, і представники КСМ, не для вітань, а для живого спілкування, гри, може, живого оповідання то-що.

Свята мусять бути недовгі, максимум 2—3 години, і краще спочатку не дуже людні, бо діти зразу мало зорганізовані, і бути довго пасивними (а коли великий натовп, це неминуче) їм важко.

На загальних святах із ленінцями жовтенята виступають зі своїми номерами. Коли свято влаштовують ленінці своїми силами, то в ньому мусить бути яко-мога більше загальних ігр, пісень, різних рухів на те, щоб жовтенята були активними учасниками свята: лише тоді вони будуть цілком задоволені.

Ухвалено II Всеукрнарадою по комдитруху.

РОБОТА З ЖОВТЕНЯТАМИ

Нова, мало перевірена галузь роботи. На всесоюзній нараді вперше заговорили про неї. Отже, природно, що головну увагу наради було присвячено тому, щоби з'ясувати докладніше й точніше організаційні форми роботи.

Організаційні питання

Перш за все, де треба організовувати групи жовтенят? Нарада одноголосно висловилася за те, що організовувати групи жовтенят треба тільки при піонерському загоні. Всякі спроби організовувати жовтенят при школах, при дитячих садках то-що (а таких спроб на місцях було немало), слід припинити, бо група жовтенят не є щось самостійне, а становить складову частину загону, що її не можна відділити, а тільки разом із ним вона може працювати.

Друге — вік жовтенят. Нарада визначила зростові межі 7 — 11 років, поширивши їх, порівняно, з оргположенням. Визначення таких меж теж сприяє ясності й ліквідації таких явищ, коли групи жовтенят складалися ледве не з 4-5-літніх дітей.

Організаційні питання що до роботи всередині групи теж було обговорено: загальна кількість групи в 25 чоловіка, розбивши її на ланки по 5 чоловіка, як це було визначено в оргположенні й ствердженo на нараді, де такі організаційні форми роботи було визнано за найзручніші.

Керувати групою жовтенят повинні були комсомольці, їх виділяє з цією метою осередок.

Чому комсомолець, та ще політично добре освічений, серйозний, вдумливий хлопець чи дівчина?

Адже ця робота, як це здавалося деяким товаришам, вимагає меншої підготовки, вона легша, ніж робота з загоном, її міг-би добре зробити й піонер, він ближче віком до жовтенят, він краще зуміє поставитись до них.

Проте, це зовсім не так.

Відповісти дітям 8-10-літнього віку на їхні запитання, зуміти зорганізовувати їх, обміркувати, погодити завдання самими дитячими інтересами — це річ не проста. Для цього

треба знати і зростові особливості дитячого віку й уміти, як слід поставитись до них, уміти не лише зробити ще раз той самий доклад, що його було зачитано в осередку, а розповісти дітям простою, дитячою мовою. Крім того, керовник повинен подумати не лише, що розповідати, але і як розповідати, не лише, що робити, але і як робити, не лише, яку роботу, але і як її провадити. Все це, особливо питання про методу й систему роботи, вимагають уваги з боку керовника й доброї його підготовки.

Це нова галузь. Керовникові доводиться не лише ждати вказівок із гори, від методичної колегії ЦБ МП або губбюра, а самому вчитись на своїй роботі, зазначати хиби, вдалі чи невдалі методи, самому вміти критично розбиратися у власній роботі. От чому питання про керовництво таке відповідальне, чому воно вимагає досить підготованого керовника. Піонер цього не зуміє зробити. Піонери будуть добрими помічниками керовникові, як керовники ланок. До цієї роботи їх і треба притягати.

Про зміст роботи

Питання змісту, методики й системи роботи з жовтенятами вироблено в тім самім напрямку, як і для роботи з піонерами, згідно з віком жовтенят.

До чого-ж зобов'язують нас ці зростові особливості жовтенят? Перш за все до того, щоб робота була їм під силу, щоб вона була зрозуміла, щоб вона їх не потомлювала, а задовольняла потребу рухатися, змінювати враження.

Наприклад, збори групи жовтенят не слід затягати на довше, як на 1 — 1½ год; не слід більше, як 20 хвилин провадити розмови, треба на зміну розмові давати гру, пісню, легку, просту інсценіровку.

Форми докладу зовсім не придаються для жовтенят, треба провадити з ними справжню бесіду, розмовляти з дітьми, добре вживати оповідання, цеб-то художню передачу, що давала-б дітям яскраві, мальовничі образи, примушувала-б їх переймати те, що вони слухають.

Коли керовник сам розповідати не вміє (а це річ досить важка), тоді слід, хоч-би иноді, читати дітям уривки з художньої літератури.

В роботі загону починають вживати екскурсії. До екскурсії треба серйозно підготовитись, розподіляти між дітьми обов'язки, хто й що відає, хто який матеріяль збирає, провадити облік екскурсій.

Для жовтенят це справа складна.

Тут краще спинитись на формі гулянки, але так, щоб підчас гулянки наштовхнути дітей на цілу низку спостережень, запитань, і відповісти їм на питання.

Чи можливо, щоб жовтенята провадили громадсько-практичну роботу?

В найпростіших формах можливо, так, щоб діти в цій роботі брали участь не самостійно, а як помічники піонерів. Із них найпростіші галузі для жовтенят — це сім'я і школа.

В сім'ї — улаштувати свій куточок, стежити, щоб там було чисто, щоб була охайність в одежі, в книжках, у своєму куточку, полегшити матері клопіт про дітей, уміти самому для себе дещо зашити, піти до кооперативу й т. ин. — от нескладні обов'язки жовтенят у родині.

У школі — улаштувати куточок жовтенят у класі, підчас зміни й вільних годин погратись, поспівати пісні, що вивчили в загоні, вміти працювати в органах самоврядування в своєму класі й т. ин.

Особливо слід звернути увагу на роботу, що уздоровлювала-б жовтенят.

Отже, не ганятися за кількістю роботи, а стежити за її якістю.

Про керовництво на гулянках то-що

Роботу з жовтенятами, що становить частину роботи цілого загону, треба обговорювати в загоновій раді; керовник групи повинен мати загальне керовництво й допомогу в своїй роботі від керовника загону та осередку КСМ.

Крім того, робота з жовтенятами вимагає звязку, більшого, ніж це має місце в загоні, треба ознайомити батьків із тим, як організовано роботу, що діти роблять на зборах,

Тому регулярні, приміром, хоч-би раз на місяць батьківські зібрання, слід ввести в систему роботи того, хто керує групою жовтенят. Чергові завдання в роботі з жовтенятами

полягають у тому, щоб забезпечити досить добрим керовництвом цю галузь роботи, збирати і брати на увагу досвід у роботі, освітлюючи в піонерських органах (в „Піонері“, в „Вожатом“, у губпіонерських газетах), як саме провадять цю роботу, пророблять й обговорювати всі питання про роботу на семинарах.

ПОКАЖЧИК ЛІТЕРАТУРИ

І. ТЕОРІЯ

1. Э. Ґернле. Работа в коммунистических детских группах. Издательство ЦК КСМУ и „Путь Просвещения". Харьков. 1923 г.

2. Э. Ґернле. Детское движение, как новая форма организации воспитания. Журнал „На путях к новой школе" за 1923 г., № 7 — 8.

3. Э. Ґернле. Красные скауты или юные пионеры. Журнал „Наша Работа" МК РКСМ № 5 — 6 за 1923 г.

4. Основные вопросы коммунистического детского движения. Сборник. Издательство „Червоний Шлях". Харьков. 1924 года.

5. І. А. Соколянський. Дитячий рух — соціяльне виховання. Журнал „Радянська Освіта" № 1 за 1925 р. Харків.

6. Залкинд. Пионерское детское движение. Изд. „Молодая Гвардия", М. 1924 г.

7. „Юный Спартак". Сборник. Издательство ЦК КСМУ. Харьков. 1922 года.

8. „О детском движении" (Первые шаги). Изд. ЦК РКСМ, М. 1922 г.

9. Л. Р. Менжинская. Юные спартаки на Украине. Журнал „Народное Просвещение" № 6 за 1923 г. Москва.

10. Л. Р. Менжинская. Детское движение и его основные формы. Резолюция. Журнал „Путь Просвещения" № 3 за 1923 г.

11. А. Попов. Детское движение в системе социального воспитания. Журнал „Путь Просвещения" № 1 за 1924 г.

12. „Вопросы пролетарской педагогики". Сборник материалов І всесоюзных курсов по подготовке работников КДД. Москва. 1925 год.

13. Н. Крупская. Детское коммунистическое движение. Сборник статей. Изд. „Пролетарий". Харьков. 1925 г.

ІІ. ІСТОРІЯ

1. Ник. Миронов. Из истории детского движения. Госиздат Украины. Харьков. 1924 г.

2. Ник. Миронов. Первый год. Журнал „Путь Просвещения" № 11 — 12 за 1923 г.

3. М. Дьяковская. За два года. Журнал „Путь Просвещения" № 11 — 12 за 1924 г.

4. С. Кильколых и В. Лир. Два года. Изд. Всеукр. О-ва содействия юному ленинцу. Харьков. 1925 г.

5. Проф. А. В. Готалов-Готлиб. „Детское движение, как фактор массового воспитания". Журн. „Наша Школа", Одесса. 1925 г.

III. ПРАКТИКА

1. „Юные ленинцы". Спутник работника деткомгруп. Изд. „Рабочий Донбасса". Бахмут, 1924 г.

2. „Памятка юного пионера" под редакцией В. Зорина.

3. „Юные пионеры" под редакцией Зорина. Изд. Московского Комитета РКСМ. 1923 г.

4. „Спутник юного ленинца" на 1924 г. и на 1925 г. Издательство Всеукраинского Общества содействия юному ленинцу. Харьков. 1924 — 1925 г.

5. „Игры юных ленинцев". Сборник. Изд. Всеукр. О-ва содействия юному ленинцу. Харьков. 1924 г.

6. А. Волков. Работа пионеротряда в деревне. Изд. „Новая Москва", 1925 г.

7. „Молоді ленінці на селі". Збірник. Склав Мик. Міронов. Вид. Держвидаву України. Харків. 1925 р.

8. „Зимняя работа". Сборник. Изд. ЦК РЛКСМ. Москва. 1924 г.

9. „Вопросы пионерской работы". Сборник под редакцией И. Черня. Издательство Тульского Губбюро юных пионеров. Тула. 1924 года.

10. „Спутник юного пионера" на 1924 — 1925 г. Изд. „Прибой". Ленинград. 1924 г.

11. „Очередные задачи комдетдвижения". Сборник. Изд. „Рабочий Донбасса". Артемовск. 1924 г.

12. Э. Яновская. Живое слово и юные ленинцы. Изд. „Червоний Шлях". Харьков, 1925 г.

13. Ник. Миронов. „Детская активка". Журнал „Работа" ЦК КСМУ № 5 за 1923 г.

14. Порадник по соціяльному вихованню Головсоцвиха УСРР. Вид. Держвидаву України. Харків. 1924 р.

15. В. Сорокин. „Юные пионеры". Издательство „Прибой". Ленинград. 1925 г.

16. С. Кильколых. „Уголок юного пионера в комсомольском клубе". Изд. „Пролетарий". Харьков. 1925 г.

17. С. Кильколых и В. Лир. „Законы юных пионеров". Изд. „Юный Ленинец". Харьков. 1925 г.

18. С. Кильколых и Дашевский. „Лагерь — коммуна юных ленинцев". Изд. „Пролетарий". Харьков. 1925 г.

19. А. Ярин. Прогулки и походы юных ленинцев. Изд. „Пролетарий". Харьков. 1925 г.

20. „Как построена организация Ю. П." Изд. „Молодая Гвардия". Москва. 1925 г.

21. „Физическое воспитание Ю. П." Изд. „Рабочий Донбасса". Артемовск, 1925 г.

IV. ОГЛЯДИ І ТВОРИ З ЗАГАЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Ломакин. Заветы Ильича и юные ленинцы. Изд. „Червоний Шлях". Харьков. 1925 г.

2. Я. Буров. Наша смена. Изд. Всеукр. О-ва содействия юному ленинцу. Харьков. 1924 г.

3. Бирбраер. Работа юных пионеров. Изд. „Новая Москва". 1924 года.

4. „Детское коммунистическое движение на Западе". Сборник. Составил А. Волков. Издательство. „Молодая Гвардия". 1925 года.

5. „Детское коммунистическое движение в школах". Сборник. Изд. „Молодая Гвардия". 1925 г. Москва.

6. Ф. Лянге. Детское движение в Германии. Изд. Всеукр. О-ва содействия юному ленинцу. Харьков. 1924 г.

7. А. З-ий. Новые этапы в развитии коммунистического движения в Германии. Журнал „Путь Просвещения" № 11—12 за 1923 г. Издательство „Новая Москва". 1923 г.

8. В. Тарханов. Юные Спартаки Донбасса. Журнал „Работа" ЦК ЛКСМУ № 5 за 1923 г.

9. Ник. Миронов. Синтез найден. Журнал „Работа", орган ЦК ЛКСМУ № 4 за 1923 г.

10. „РКП и юные пионеры". Сборник. Изд. „Молодая Гвардия". Москва. 1925.

11. „Комсомол и детдвижение". Сборник. Изд. „Молодая Гвардия". Москва. 1924 г.

12. Мик. Міронов. Друзі й вороги молодих ленінців. Вид. Держвидаву України. Харків. 1925 р.

13. В. Арнавтов. Молоді ленінці на селі. Журнал „Радянська Освіта" № 1, за 1923 р.

14. Б. Кронин. С'езд соцвосов о детском движении. Журнал „Народное Просвещение" № 6 за 1923 г.

15. Н. Шульман. Детское коммунистическое движение. Журнал „Наша Школа". Одесса. 1923 г.

16. Итоги партработы на Украине за 1923 г. Глава о детдвижении в отчете ЦК ЛКСМУ. Изд. ЦК КП(б)У. Харьков. 1924 г.

17. Н. Крупская. Международная Детская Неделя. Газ. „Правда", № 154 за 1923 г.

18. „Юный Спартак". Глава в „Спутнике юного коммунара" за 1924 г. Изд. „Молодой Рабочий". Харьков.

19. „Дитячий комуністичний рух"—розділ в „Календарі комсомольця" на 1925 р. Вид. „Червоний Шлях". Харків.

20. „Пионерское движение". Глава у „Календаре коммуниста" на 1925 г. Изд. „Московский Рабочий".

21. И. Веркин. Обзор литературы по детскому коммунистическому движению. Журнал „Путь Просвещения" № 11 — 12 за 1923 г.

22. „VI всесоюзный с'езд РЛКСМ". Стенографический отчет. Доклад т. Васютина о детдвижении и постановления с'езда. Изд. „Молодая Гвардия". Москва. 1924 г.

23. Мик. Міронов. Молоді ленінці на селі. Стаття в журналі „Радянська Освіта“ № 2 за 1925 р.

24. „Партия, комсомол и юные пионеры“. Материалы 1-х всесоюзных курсов по подготовке работников КДД. Москва. 1925 г.

25. „Комсомол и детское движение“. Изд. „Молодая Гвардия“. Москва. 1925 г.

26. Бібліографічний порадник учителям. „Дитячий рух“. Вид. ДВУ. Харків. 1925 р.

27. „Детское коммунистическое движение в цифрах“. Изд. ЦК РЛКСМ. Москва. 1925 г.

V. НЕКОМУНІСТИЧНІ ФОРМИ ДИТЯЧОГО РУХУ

1. Крупская. РКСМ и бой-скаутизм. Изд. Госиздата РСФСР. Москва. 1922 г.

2. „Юки“. Воспитание пролетарской молодежи по системе „скаутинг“. Изд. комитета памяти В. М. Бонч-Бруевич. Москва. 1919 г.

3. Баден-Пауэль. Юные разведчики.

4. „Спутник герль-скаута“. Составил О. Пантюхов. Изд. В. А. Березовского. Ленинград. 1918 г.

5. О. Д. Петров. Справочная книжка русского скаута. Изд. В. Березовского, Ленинград. Год издания не указан.

6. Преображенский. Русский скаут.

VI. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ, ЩО ОБГОВОРЮЮТЬ ПИТАННЯ ДИТЯЧОГО РУХУ

1. „Шлях Освіти“, журнал Наркомосу УСРР. Харків.

2. „Радянська Освіта“, журнал Наркомосу УСРР. Харків.

3. „На путях к новой школе“, журнал Научно-педагогической секции ГУС'а РСФСР. Москва.

4. „Народное Просвещение“, журнал Наркомпроса РСФСР. Москва.

5. „Вожатый“, орган ЦБ ЮП при ЦК РЛКСМ. Москва.

6. „Просвещение Донбасса“, орган Донецкого Губнаробраза. Артемовск.

7. „Народній учитель“ газета Наркомоса УСРР. Харків.

8. „Наша Школа“, орган Одесского Губнаробраза. Одесса.

9. „Дитячий рух“, орган ЦБ по комдитруху ЦК ЛКСМУ. Харків.

ЗМІСТ

Стор.

Передмова 3

І. Теоретичні підвалини дитячого руху

Е. Ґернле. Дитячий рух, як нова форма організації виховання . 6
Е. Ґернле. Реформістське та комуністичне виховання 16
І. Соколянський. Соціяльні та біологичні моменти в дитячому русі 30
Е. Ґернле. Червоні скавти або молоді піонери 31
Н. Крупська. Дитячий рух 37
А. Ломакін. І. Основи дитруху. 39
„ ІІ. Структура дитруху 44
А. Залкінд. Піонерський дитячий рух. Минуле піонерського руху. 48
І. Соколянський. Про поведінку особистости 56
Н. Бухарін. Про молодих піонерів 74
Н. Крупська. Менше бийте в барабани 79
Бірбраєр. Основні шляхи дитячого руху 87
І. Соколянський. Тяжка спадщина 83
І. Соколянський. Ще у справі спадщини 81

ІІ. Дитячий рух та соціяльне виховання

І. Соколянський. Дитячий рух — соціяльне виховання 96
Л. Менжинська. Чергові завдання соцвиху й Комдитруху . 102
І. Соколянський. В. Арнаутов. Школа та дитячий рух . . 105
І. Соколянський. Ув'язка соцвиху з дитячим рухом 108
Н. Крупська. Школа та піонеррух 116
Н. Бухарін. Учительство й Комсомол 121
І. Соколянський. Дитрух — школа — учитель 126
І. Соколянський. Політвиховання в інституціях соцвиху . . . 133

ІІІ. Історія дитруху

Мик. Міронов. З історії дитячого руху 142
Проф. А. В. Готалов-Ґотліб. Соколята 158
Волков. Дитячі групи в Шотландії 160
Історія міжнароднього дитячого руху 163
М. Дьяковська. За два роки 166
Мик. Міронов. Дитрух в СРСР 169
Історичні документи 188

Стр

IV. Дитрух на Заході

А. Волков. Сучасне становище дитруху на Заході 200
Фріц Ланґе. Дитячий рух у Німеччині 211
А. Нуссенбаум. Нове в міжнародньому диткомрусі 220

V. Постанови керовничих органів

Резолюція поширеного пленуму КІМ'у. 228
Резолюція VI з'їзду РЛКСМ про чергові завдання диткомруху. . . 231
Всеросійські з'їзди РКП про дитрух 242
ЦК РКП про пионерський рух 243
Резолюція оргбюра ЦК РКП(б) од 24/VII — 25 р. 246
Резолюція IV Всесоюзн. конф. РЛКСМ про роботу серед піонерів . 250
Резолюція VI з'їзду РЛКСМ про роботу на селі 262
Резолюція II Всеукр. Наради з комдитруху про роботу на селі . . 268
Організаційний статут дит. ком. організації 271

VI. Жовтенята

А. Гендріховська. Про роботу з жовтенятами 282
М. Крупеніна. Робота с жовтенятами. 290
Покажчик літератури 295

В КНИГАРНЯХ
ДЕРЖВИДАВУ УКРАЇНИ

ВЕЛИКИЙ ВИБІР ЛІТЕРАТУРИ
КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА,
КРИТИКИ, А ТАКОЖ З УСІХ
:-: :-: ГАЛУЗЕЙ ЗНАННЯ :-: :-:
ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ ШКІЛ УСІХ ТИПІВ.

□ □ □

Є КНИЖКИ
ВСІХ ВИДАВНИЦТВ СРСР.

КОМПЛЕКТУЮТЬСЯ БІБЛІОТЕЧКИ
НА ВИМОГИ ОРГАНІЗАЦІЙ
═ ТА ОКРЕМИХ ОСІБ ═

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ
ДЕРЖВИДАВУ

Харків, Спартаківський пров., № 3. Телефон № 52 - 71.

ФІЛІЇ ДВУ ПО ВСІХ ОКРУГОВИХ МІСТАХ УСРР.

В АМСРР: Балта.
В РСФРР: Москва, Ленінград, Краснодар.
ЗА КОРДОНОМ: Прага (Чехо-Словаччина), Мон-Реале (Америка).

□ □ □

ВІДДІЛ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ.

Швидко й ретельно надсилає накладною платнею кожну книжку, як власного, так і всіх инших видань СРСР.

При одержанні готівкою вартости замовлення від 3-х карбованців — пакування та пересилка за кошти Держвидаву.

Школам, сельбудам, бібліотекам, хатам-читальням та иншим колективним покупцям одповідна знижка.

□ □ □

КАТАЛОГИ НАДСИЛАЮТЬСЯ БЕЗПЛАТНО ПІСЛЯ ПЕРШОЇ ВИМОГИ.

ЗАМОВЛЕННЯ НАДСИЛАТИ: Харків, вулиця 1-го Травня, № 17, 1 Книгарня ДВУ.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
Харків, Спартаківський пров., № 3.

ПІДРУЧНИКИ,

дозволені Науково-Педагогічним Комітетом Головсоцвиху Наркомосвіти для вжитку в установах соціяльного виховання.

ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ

До світла. — Буквар. Підручна книга для праці в сільській труд. школі за комплексн. методом.
I-й рік навчання: вип. I.
„ „ вип. II.
„ „ вип. III.
Чепіга Я. — Перший крок. Буквар-читанка.
Сковорода О. — Первоцвіт. Початкова книжка для дітей.
Дога. — Наше життя. Читанка перша після букваря.
Бернашевський О. та Васильєв Г. — Живий рахунок. Ілюстров. збірник аритм. задач та вправ для труд. шкіл. Ч. I.
Фесенко К., Голубенко М. і Карпенко Н. — Курс математики для семилітньої школи. Ч. I.
Астряб. — Аритметичний задачник, пристосований до комплексн. системи викладання. Для села.

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ.

Сулима. — Червоні зорі. Ч. II.
До світла. Ч. II.
Дога. — Живе слово (розвиток мови).
Чепіга Я. — Веселка. Ч. I., вид. виправл. й доповнене.
Бернашевський та Васильєв. — Живий рахунок. Ілюстров. збірник задач та вправ для труд. шкіл. Ч. II.
Зенченко С. та Єменов. — Життя й знання на числах. Збірник аритметичних задач для сільської школи.
Голубенко М., Фесенко К. і Карпенко Н. — Курс математики для семилітньої школи. Ч. II.

ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ.

Сулима. — Червоні зорі. Ч. III. Вип. I.
„ „ Вип. II.
„ „ Вип. III.
Кушніренко. — Навколо нас. Читанка друга.
Білоусенко. — Вінок. Читанка. Ч. II.
Чепіга. — Веселка. Читанка друга після букваря.
Стешенко О. — Рідні колоски. Читанка друга. Для 3-ої і 4-ої групи трудшкіл.
Синявський О. — Українська мова для шкіл соцвиху. Ч. I.
Бернашевський О. та Васильєв Г. — Живий рахунок. Ілюстров. збірник задач та вправ для труд. шкіл. Ч. III.
Геринович В. — Основи географії.
Іванов. — Початковий курс географії. Ч. I (основи географії).
Соколовський. — Життя навколо нас. Читанка з природознавства.
Вип. I. — Як іде життя в світі.
Вип. II. — Про нас самих.
Зенченко С. та Єменов. — Життя й знання на числах. Збірник арифметичних задач для сільських шкіл.

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
Харків, Спартаківський пров., № 3.

ЧЕТВЕРТИЙ РІК НАВЧАННЯ

Сулима. — Червоні зорі. Ч. IV. Вип. I.
„ „ „ „ Вип. II.
„ „ „ „ Вип. III.
Чепіга Я. — Веселка. Читанка для труд. школи. Виправл. видання.
Нікітін А. — Перший ступінь геометрії.
Астряб Ол. — Наочна геометрія. Перший ступінь.
Чепіга Я. — Задачник для трудової школи. Четвертий рік навчання. Нове, перероблене видання.
Соколовський. — Життя навколо нас. Читанка з природознавства. Вип. III. — Серед найближчих приятелів наших.
Іванов Г. — Початков. курс географії. Ч. II (Азія, Африка, Америка, Австралія).
Буданів. — Земля й життя.
Соколовський і Москвичів. — Молодий хлібороб.

П'ЯТИЙ РІК НАВЧАННЯ

Панченко М. — До перемоги. Читанка. Ч. I.
Курило О. — Початкова граматика української мови. Ч. II.
Синявський О. — Українська мова для шкіл Соцвиху. Ч. III.
Астряб. — Геометрія на дослідах. Індукт. - лаборат. метод викладання.
Астряб. — Задачник до геометрії. Індукт. - лаборат. метод викладання.
Нікітін А. І. — Другий ступінь геометрії.
Лебединців К. — Алгебра для трудової школи або самонавчання. Ч. I.
Лебединців К. — Збірник алгебраїчних задач. Ч. I. Перер. видання.
Вагнер Ю., проф. — Початковий курс природознавства. Част. I.
Капелькін В. та Цінгер А. — Природознавство. Ч. I.
Соколовський. — Життя навколо нас. Читанка з природознавства. Ч. III.— Серед найближчих приятелів наших.
Іванов Г. — Початковий курс географії (Азія, Африка, Америка, Австралія). Видання перероблене.
Буданів. — Земля й життя.
Покровський О., проф. та Колесниченко Л. — Географія України.
Соколовський і Москвичів. — Молодий хлібороб (робоча книжка).
Косоногов І., проф. — Перші розмови з фізики. Вип. I (готуються до друку вип. II, III, IV й V).
Баранов П. — Початкова фізика. Підручник для першого ступня трудшколи.
Цінгер А. В., проф. — Початкова фізика. Перший ступінь.
Віппер Р., проф — Всесвітня історія. Вип. I. Стародавні часи.
Рабинович. — „Освобожденный труд". Ч. I.

ШОСТИЙ РІК НАВЧАННЯ

Панченко М. — До перемоги. Читанка. Част. II.
Іваниця Гр., Чепіга Я., Якубський Б. — Шляхом життя. Част. II.
Астряб Ол. — Геометрія на дослідах. Індукт. - лаборат. метод викладання.
Астряб. — Задачник до геометрії. „ „ „ „
Лебединців А. — Алгебра для трудової школи або самонавчання. Ч. II.
Лебединців А. — Збірник алгебраїчних задач. Ч. I і II.
Вагнер Ю., проф. — Початковий курс природознавства. Ч. II.
Капелькін В. та Цінгер А. — Природознавство. Ч. II. Ботаніка.
Рождественський. — Молодий дослідник.
Іванов Г. — Початковий курс географії. Ч. III. Европа.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ
Харків, Спартаківський пров., № 3, тел. 52 - 71

8,79 (1986)

Ціна 1 крб.
№
3935
Рд

1960

РЛ 3935